

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ - ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ο ρόλος του Βιβλιοθηκονόμου σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον Πληροφόρησης

Διδακτορική Διατριβή του Μιχάλη Γερόλιμου

Επόπτης: Καθηγητής Γ. Δ. Μπόκος

Κέρκυρα 2008

Ο ρόλος του Βιβλιοθηκονόμου σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον Πληροφόρησης

Τα μέλη της 3μελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής όπως ορίστηκαν με την απόφαση της 8^{ης} Συνεδρίασης (6 Ιουλίου 2002) της Διοικούσας Επιτροπής του Ι.Π.

Επόπτης	Μέλος	Μέλος
Γεώργιος Μπόκος Καθηγητής	Βασίλειος Χρυσικόπουλος Καθηγητής	Μαριάννα Κολυβά Μον. Επικ Καθηγήτρια

Τα μέλη της 7μελούς Εξεταστικής Επιτροπής όπως ορίστηκαν στις 13 Δεκεμβρίου 2007 με απόφαση της ΓΣΕΣ του Τμήματος Αρχαιονομίας – Βιβλιοθηκονομίας

Γεώργιος Μπόκος, Καθηγητής

Βασίλειος Χρυσικόπουλος, Καθηγητής

Μαριάννα Κολυβά, Μόνιμη Επ. Καθηγήτρια

Θεόδωρος Παππάς, Καθηγητής

Νικόλαος Κανελλόπουλος, Αν. Καθηγητής

Ιωάννης Κόκκωνας, Μόνιμος Επ. Καθηγητής

Μάριος Πούλος, Επίκουρος Καθηγητής

περιεχόμενα	iii
ευρετήριο πινάκων και σχημάτων	vi
πρόλογος	vii
εισαγωγή	ix
πρωτοτυπία και συνεισφορά	xiii
βιβλιογραφική επισκόπηση	xv
1. Ιστορική εξέλιξη συμβατικής βιβλιοθήκης	1
1.1 Αρχαιότητα	1
1.1.1 Κλασική Ελλάδα	3
1.1.2 Ελληνιστική περίοδος	4
1.1.3 Ρωμαϊκή περίοδος	5
1.2 Μεσαίωνας	6
1.2.1 Βυζάντιο	6
1.2.2 Ισλαμικές Βιβλιοθήκες	7
1.2.3 Βιβλιοθήκες στη Δυτική Μεσαιωνική Ευρώπη	8
1.2.3.1 Μοναστηριακές βιβλιοθήκες	9
1.2.3.2 Πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες	11
1.3 Αναγέννηση – Διαφωτισμός	12
1.4 Βιβλιοθήκες στην Αμερική	14
1.5 Βιβλιοθήκες τον 20^ο αι.	15
1.6 Διαχρονικά ζητήματα λειτουργίας βιβλιοθηκών	16
1.6.1 Διαθέσιμος χώρος	16
1.6.2 Οργάνωση υλικού	17
1.6.3 Επαγγελματική εκπαίδευση	17
2. Μοντέλο λειτουργίας της βιβλιοθήκης στο συμβατικό περιβάλλον διαχείρισης τεκμηρίων και πληροφορίας	21
2.1 Οργάνωση παραδοσιακής βιβλιοθήκης	21
2.1.1 Λειτουργίες παραδοσιακής βιβλιοθήκης	21
2.1.2 Οργανωτική δομή παραδοσιακής βιβλιοθήκης	22
2.1.3 Τεχνικές Υπηρεσίες	23
2.1.3.1 Τμήμα προσκτήσεων	23
2.1.3.2 Τμήμα καταλογογράφησης	24

2.1.3.3 Τμήμα περιοδικών εκδόσεων	24
2.1.3.4 Τμήμα δωρεών – ανταλλαγών	25
2.1.4 Δημόσιες υπηρεσίες	25
2.1.4.1 Υπηρεσία δανεισμού	26
2.1.4.2 Υπηρεσία παροχής πληροφοριών	27
2.2 Επεξεργασία υλικού	27
2.2.1 Βιβλιογραφική περιγραφή	28
2.2.2 Θεματική περιγραφή	30
3. Βιβλιοθήκες και αυτοματοποίηση: Μια σύντομη παρουσίαση των αλλαγών και των εξελίξεων	32
3.1 Αυτοματοποίηση βιβλιοθηκών	33
3.1.1 Αυτοματοποιημένα βιβλιοθηκονομικά συστήματα	35
3.1.2 Συμβολή υπολογιστών στην εξέλιξη των βιβλιοθηκονομικών υπηρεσιών	37
3.2 Επιστήμη των τηλεπικοινωνιών	38
3.2.1 Δίκτυα υπολογιστών και βιβλιοθήκες	38
3.2.2 Παγκόσμιος Ιστός και βιβλιοθήκες	39
3.2.2.1 Συμβολή Παγκόσμιου Ιστού στην εξέλιξη των βιβλιοθηκονομικών υπηρεσιών	41
3.3 Κωδικοποίηση τεκμηρίων σε υπολογιστικά συστήματα	42
3.3.1 HTML	43
3.3.2 XML	43
4. Σύγχρονο περιβάλλον λειτουργίας της πληροφόρησης: Βασικές λειτουργίες και εταίροι	46
4.1 Πληροφοριακό περιβάλλον	47
4.2 Παραδοσιακό περιβάλλον πληροφόρησης: Λειτουργίες	48
4.2.1 Λειτουργικοί εταίροι παραδοσιακού περιβάλλοντος πληροφόρησης	48
4.3 Σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης	49
4.3.1 Χαρακτηριστικά	50
4.3.2 Λειτουργίες	51
4.3.3 Ψηφιακό υλικό	55
4.3.4 Ψηφιακό δημοσίευμα	56
4.3.5 Ψηφιακή δημοσίευση	60
4.4 Γενική επισκόπηση αλλαγών στο σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης	61
5. Σύγχρονη τυπολογία βιβλιοθηκών: Η υβριδική βιβλιοθήκη ως κυρίαρχο μοντέλο βιβλιοθήκης	67
5.1 Σύγχρονη τυπολογία βιβλιοθηκών	70
5.1.1 Εικονική βιβλιοθήκη	71
5.1.2 Υβριδική βιβλιοθήκη	72
5.1.2.1 Ιδιότητες υβριδικής βιβλιοθήκης	74
5.1.3 Ψηφιακή βιβλιοθήκη	76
5.1.3.1 Χαρακτηριστικά σύγχρονων υλοποιήσεων ψηφιακών βιβλιοθηκών	77
5.1.3.2 Πλεονεκτήματα ψηφιακών βιβλιοθηκών	79
5.1.3.3 Δυσχέρειες στην υλοποίηση ψηφιακών βιβλιοθηκών	80
5.2 Σύγχρονες βιβλιοθήκες και ορολογία	82

5.3 Υβριδική βιβλιοθήκη	84
5.3.1 Χαρακτηριστικά	84
5.3.2 Οργάνωση	89
5.3.3 Λειτουργίες	93
5.4 Μεταδεδομένα	97
5.4.1 Συμβολή μεταδεδομένων στη διαχείριση τεκμηρίων	98
6. Προσόντα και ρόλος του βιβλιοθηκονόμου σε μια σύγχρονη υπηρεσία πληροφόρησης	101
6.1 Βιβλιοθηκονόμος και σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης	103
6.2 Πλεονεκτήματα βιβλιοθηκονόμου στη διαχείριση τεκμηρίων	106
6.3 Μειονεκτήματα βιβλιοθηκονόμου στη διαχείριση τεκμηρίων	108
6.4 Γενικά χαρακτηριστικά του προφίλ ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου	109
6.5 Μελέτη και έρευνα δεδομένων για τη δημιουργία του προφίλ ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου	112
6.5.1 Αγγελίες	114
6.5.2 Προγράμματα σπουδών	122
6.5.3 Υπηρεσίες βιβλιοθηκών	128
6.6 Πίνακες προσόντων και δεξιοτήτων ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου	132
6.7. Πληροφοριακή παιδεία	155
6.8 Βασικοί ρόλοι ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου	157
6.8.1 Εργασιακοί ρόλοι	158
6.8.2 Επαγγελματικοί ρόλοι	164
6.8.3 Επαγγελματίας της Πληροφορίας: Βασικά χαρακτηριστικά και λειτουργίες	168
7. Στατιστική αποτίμηση των απαιτήσεων της αγοράς εργασίας και της προσφοράς των ακαδημαϊκών προγραμμάτων σπουδών	172
7.1 Κανονικοποίηση δεδομένων	173
επίλογος	177
συμπεράσματα	185
βιβλιογραφία	188
ευρετήριο	202

ευρετήριο πινάκων και σχημάτων

Πίνακας 1. Προσόντα και ποσοστά εμφάνισης.	117
Πίνακας 2. Προσόντα από προγράμματα σπουδών Πανεπιστημιακών Σχολών και περιγραφές μαθημάτων (ενδεικτικά).	127
Πίνακας 3. Προφίλ προσόντων.	154
Πίνακας 4. Προσόντα και τιμές δεδομένων στο σύνολο των ερευνών.	173
Πίνακας 5. Κανονικοποίηση δεδομένων από έρευνες σε αγγελίες και προγράμματα σπουδών.	174
Σχήμα 1. Γενικό σχεδιάγραμμα οργάνωσης παραδοσιακής βιβλιοθήκης σε τμήματα.	24
Σχήμα 2. Η εξέλιξη του Ιστού.	41
Σχήμα 3. Λειτουργικοί εταίροι συμβατικού συστήματος πληροφόρησης.	49
Σχήμα 4. Τιμές Περιοδικών στις Η.Π.Α. 1984-2004. Ποσοστό αύξησης.	59
Σχήμα 5. Τιμές Περιοδικών στις Η.Π.Α. 1984-2004. Μέση τιμή.	59
Σχήμα 6. Χρήστης - Υβριδική βιβλιοθήκη.	96
Σχήμα 7. Δέκα πρώτα σε ποσοστά εμφάνισης προσόντα για ένα σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο.	119
Σχήμα 8. Σχέση συμβατικών και νέων βιβλιοθηκονομικών προσόντων.	132
Σχήμα 9. Επίδραση δια βίου μάθησης - εκπαίδευσης στην εξέλιξη των προσόντων ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου.	153
Σχήμα 10. Εξέλιξη εργασιακών ρόλων για έναν βιβλιοθηκονόμο.	163
Σχήμα 11. Εξέλιξη επαγγελματικών ρόλων στο σύγχρονο περιβάλλον.	166
Σχήμα 12. Συγκριτικό σχεδιάγραμμα προσόντων από έρευνα αγγελιών και προγραμμάτων σπουδών.	175
Σχήμα 13. Δανεισμοί υλικού ανά επισκέπτη σε δημόσιες βιβλιοθήκες των Η.Π.Α..	181
Σχήμα 14. Σύνολο δανεισμών σε δημόσιες βιβλιοθήκες των Η.Π.Α.	181

Η προσπάθεια διερεύνησης και καταγραφής των προσόντων που πρέπει ή θα ήταν ευκαταίω να έχει ένας σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος είναι μια διαδικασία ενδιαφέρουσα αλλά και δύσκολη. Προϋποθέτει ανάλυση, κατανόηση και συνδυασμό διαδικασιών, υπηρεσιών και εξελίξεων διαφορετικής προέλευσης, τη σύνθεση, ανασύνθεση και αξιολόγηση ρόλων και καθηκόντων που μεταβάλλονται, παύουν να υπάρχουν ή παρουσιάζονται ως μια νέα πραγματικότητα και όλα αυτά, βέβαια, ως συνιστάμενες ενός ευρύτερου επαγγελματικού και επιστημονικού περιβάλλοντος που διαρκώς μεταβάλλεται. Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας, ουσιαστικά το επαγγελματικό προφίλ των προσόντων και των δεξιοτήτων ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου, προέκυψε ως η συνιστώσα των εξελίξεων στο χώρο, έπειτα από μακροχρόνια μελέτη των σχετικών με το επάγγελμα επιστημών, από τη διαρκή βιβλιογραφική αναζήτηση των ιδεών και των απόψεων των ειδικών του χώρου, αλλά και από έρευνα και αναζήτηση στοιχείων που αφορούν τις σύγχρονες απαιτήσεις του χώρου της Βιβλιοθηκονομίας για επαγγελματίες που θα εργαστούν σε βιβλιοθήκες και υπηρεσίες πληροφόρησης.

Το ενδιαφέρον και η δυσκολία της δημιουργίας ενός συνόλου από προσόντα που θα περιγράψει αποτελεσματικά τους ρόλους ενός βιβλιοθηκονόμου σε μια σύγχρονη βιβλιοθήκη, θα εξειδικεύει τις υπηρεσίες που θα κληθεί να προσφέρει, θα λαμβάνει υπόψη τις τεχνολογικές εξελίξεις στις Επιστήμες αλλά και δε θα αγνοεί τις πρακτικές της παραδοσιακής βιβλιοθηκονομίας, έγκειται στο γεγονός ότι ουσιαστικό αντικείμενο αλλά και αποτέλεσμα της μελέτης είναι ο ίδιος ο άνθρωπος. Αυτό συνεπάγεται ότι σε ένα ήδη ευμετάβλητο περιβάλλον, σε μια διερεύνηση που δε λαμβάνει απλά υπόψη τον ανθρώπινο παράγοντα αλλά, επί της ουσίας, προσπαθεί να μελετήσει τις συνήθειες, τις πρακτικές, τις ανάγκες και, εν γένει, την παρουσία του, οι παράγοντες που καταγράφονται ως ιδιαίτερες συνθήκες οι οποίες και μεταβάλλουν τα δεδομένα και αλλάζουν τις διαδικασίες είναι ακόμα περισσότεροι.

Η μελέτη των προσόντων και των δεξιοτήτων που αναπτύσσουν οι βιβλιοθηκονόμοι κατά τις σπουδές τους αλλά και στη διάρκεια της εργασίας τους αποτελεί ένα

θέμα που παρουσιάζει ένα διαρκές ερευνητικό ενδιαφέρον, καθώς ο άνθρωπος αποτελεί, εκ των πραγμάτων, μια διαρκή πηγή αλλαγών, διαφοροποιήσεων και μεταβολών. Η ξεχωριστή προσωπικότητα του καθενός, η διαφορετική αντίληψη για την πραγματικότητα και η πολυπλοκότητα της ανθρώπινης νόησης οδηγούν, αναπόφευκτα, σε μια πολύ-επίπεδη σύνθεση, σε ό,τι αφορά την εργασιακή κουλτούρα, την επαγγελματική εμπειρία, το πλήθος των προσόντων που ένας βιβλιοθηκονόμος κατέχει και την ουσιαστική αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η τεχνολογία και η επιστήμη.

Στις σελίδες που ακολουθούν αναλύονται τα δεδομένα που επηρεάζουν τα προσόντα, άρα και το ρόλο ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου, οι παραδοσιακές εργασίες και υπηρεσίες που προσέφερε για δεκαετίες και συνεχίζει να προσφέρει, το τεχνολογικό υπόβαθρο που συνεπικουρεί το έργο της πληροφόρησης και η σύγχρονη μορφή βιβλιοθήκης, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί μετά τη λειτουργία του Παγκόσμιου Ιστού. Στα στοιχεία αυτά προστίθενται τα αποτελέσματα των ερευνών που διεξήχθησαν στο πλαίσιο της εργασίας και παρουσιάζεται, έτσι, ένα προφίλ προσόντων, σε μια προσπάθεια ανάλυσης των πραγματικών δεδομένων του χώρου της βιβλιοθηκονομίας, σε ό,τι αφορά, βέβαια, τον άνθρωπο που λειτουργεί και δημιουργεί σε μια βιβλιοθήκη.

Θα ήθελα, τέλος, να ευχαριστήσω τον Αντιπρύτανη του Ιονίου Πανεπιστημίου, Καθηγητή κ. Βασίλειο Χρυσικόπουλο και την Μον. Επ. Καθηγήτρια του Τμήματος Αρχαιονομίας – Βιβλιοθηκονομίας κα. Μαριάννα Κολυβά για την πολύτιμη συνεισφορά τους στη συγγραφή της διατριβής μου. Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω στον επόπτη Καθηγητή κ. Γεώργιο Μπόκο, του οποίου η διαρκής παρότρυνση, οι συμβουλές και οι παρατηρήσεις συνέβαλαν καθοριστικά στη συγγραφή και την τελική μορφή της διδακτορικής μου διατριβής.

Η εργασία αποτελείται από επτά κεφάλαια, στο καθένα από τα οποία, με εξαίρεση το πρώτο, γίνεται μια ανάλυση δεδομένων, διαδικασιών και εξελίξεων που επηρεάζουν ποικιλότροπα και ουσιαστικά το ρόλο και τα προσόντα ενός βιβλιοθηκονόμου που εργάζεται στο σύγχρονο μεταβαλλόμενο περιβάλλον πληροφόρησης.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια πολύ σύντομη παράθεση της ιστορικής εξέλιξης του θεσμού της βιβλιοθήκης από την αρχαιότητα έως και τη σύγχρονη εποχή καθώς και των καθηκόντων και των προβλημάτων που αντιμετώπιζε ο «βιβλιοθηκονόμος» σε αυτές.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται η δομή των υπηρεσιών και των λειτουργιών μιας τυπικής συμβατικής βιβλιοθήκης του περασμένου αιώνα. Βέβαια, για τον ειδικό του χώρου, αυτή η ανάλυση δεν αποτελεί μια ιστορική αναδρομή αλλά μια περιγραφή της μορφής που σε μεγάλο βαθμό εξακολουθούν να έχουν οι βιβλιοθήκες και σήμερα. Ο τρόπος που γίνεται η ανάλυση αποβλέπει όχι τόσο στην ανακεφαλαίωση, με ιστορική προοπτική, μιας πραγματικότητας, αλλά στη συνοπτική παράθεση των δεδομένων εκείνων που είναι αναγκαία για την τεκμηρίωση του τρόπου μεταβολής και συγκρότησης του σύγχρονου επαγγέλματος της πληροφόρησης.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρονται στοιχεία για τη διαδικασία της αυτοματοποίησης των βιβλιοθηκών, καθώς οι τεχνολογικές εκείνες εξελίξεις σηματοδότησαν με τον πιο χαρακτηριστικό τρόπο την έναρξη μιας πορείας που οδήγησε στη σημερινή πραγματικότητα και, προφανώς, η σύγχρονη τεχνολογική πραγματικότητα του επαγγέλματος αποτελεί την άμεση συνέχεια μιας πορείας που κράτησε για περισσότερες από τρεις δεκαετίες και επηρεάστηκε από τις γενικότερες εξελίξεις στις επιστήμες των Υπολογιστών και των Τηλεπικοινωνιών. Μέσα από αυτό το πρίσμα γίνεται και η σύντομη αναφορά σε αυτές τις δύο επιστήμες, σε σχέση, δηλαδή, με την ενσωμάτωση

και αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρουν στο πλαίσιο λειτουργίας μιας τυπικής βιβλιοθήκης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται το σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης, με αναφορές στα βασικά δομικά του στοιχεία και τα υποσυστήματα που συνθέτουν ένα σύγχρονο πληροφοριακό σύστημα και υποστηρίζουν μια τυπική διαδικασία αναζήτησης, ανάλυσης, επεξεργασίας, διάδοσης και αξιοποίησης πληροφοριών. Λαμβάνεται υπόψη, βέβαια, ότι το σύγχρονο πληροφοριακό περιβάλλον, αν και δομείται πάνω σε μια εντελώς νέα πραγματικότητα, το ψηφιακό περιβάλλον, συνεχίζει να αξιοποιεί τις οργανωτικές δομές και τους λειτουργικούς εταίρους του παραδοσιακού περιβάλλοντος πληροφόρησης, όπως αυτό λειτούργησε και, ουσιαστικά, συνεχίζει να λειτουργεί.

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται, αρχικά, μια ανάλυση των σύγχρονων μορφών βιβλιοθηκών με σκοπό την αναζήτηση εκείνης της μορφής που πραγματικά λειτουργεί στο σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης, στη βιβλιοθήκη εκείνη, δηλαδή, που αποτελεί τον οργανωτικό φορέα και τη λειτουργική μονάδα στην οποία ένας βιβλιοθηκονόμος εργάζεται και προσφέρει υπηρεσίες. Η υβριδική βιβλιοθήκη και, ουσιαστικά, η εξέλιξη της μορφής και των δομών της παραδοσιακής βιβλιοθήκης, αναλύεται στη βάση των λειτουργιών που προσφέρει με τη διαπίστωση ότι αυτή η μορφή θα συνεχίζει να αποτελεί, τουλάχιστον στο προβλέψιμο μέλλον, μια βιώσιμη λύση για τον οργανισμό που γνωρίζουμε ως βιβλιοθήκη.

Στο έκτο κεφάλαιο αυτής της εργασίας αναλύονται δεδομένα και στοιχεία για τον σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο, τους ρόλους που έχει και θα κληθεί να έχει και παρουσιάζεται ένα βασικό προφίλ – όσον αφορά το σύνολο των διαδικασιών που περιλαμβάνει – προσόντων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων το οποίο τώρα αλλά και στο μέλλον θα προβλέπει με επιτυχία τις εξελίξεις και τις ανάγκες του χώρου για επαγγελματίες ειδικούς της πληροφορίας.

Τέλος, στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζονται δεδομένα μέσα από τη σύγκριση των δύο ερευνών που παρουσιάστηκαν στο έκτο και αφορούν την έρευνα για αγγελίες εργασίας και προγράμματα σπουδών σχολών και τμημάτων Βιβλιοθηκονομίας.

Επισημαίνεται εδώ ότι η αναφορά σε «παραδοσιακή» βιβλιοθήκη και «παραδοσιακό» περιβάλλον πληροφόρησης δεν αφορά μια ξεπερασμένη πραγματικότητα ούτε και τεχνικές και αντιλήψεις που δεν έχουν πλέον εφαρμογή. Αντίθετα, λαμβάνεται υπόψη ότι τόσο η βιβλιοθήκη όσο και το περιβάλλον πληροφόρησης στις σύγχρονες μορφές τους αποτελούν τις λειτουργικές, δομικές αλλά και ουσιαστικές συνέχειες των

αντίστοιχων θεσμών που υπήρξαν για αρκετές δεκαετίες σε ένα συμβατικό περιβάλλον. Έτσι, ο όρος «παραδοσιακός» αποτυπώνει μια λειτουργική διαφοροποίηση, σε σχέση πάντα με τον «ψηφιακό» και το «σύγχρονο» χωρίς, ωστόσο, να παύει να αποτελεί μια πραγματικότητα.

Η εργασία στηρίζεται σε κάποια δεδομένα ως υποθέσεις και τα οποία στην πορεία της έρευνας αποτελούν αντικείμενο διερεύνησης και στηρίζουν τα τελικά συμπεράσματα.

Πρώτη υπόθεση εργασίας: Η σύγχρονη μορφή της υπηρεσίας πληροφόρησης στην οποία εργάζεται ο βιβλιοθηκονόμος έχει υβριδική μορφή. Τον υβριδικό χαρακτήρα προσδίδει στο όλο πληροφοριακό σύστημα η μορφή και η φύση του υλικού που κατέχει αλλά, στη βάση εκμετάλλευσης και αξιοποίησης αυτής της μορφής, «υβριδικές» μπορούν να χαρακτηριστούν οι υπηρεσίες και οι λειτουργίες που εκτελούνται με σκοπό την οργάνωση συλλογών και την παράδοση πληροφοριών και τεκμηρίων σε έντυπη και ψηφιακή μορφή.

Δεύτερη υπόθεση εργασίας: Οι βιβλιοθήκες προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις οργανωτικές και επιστημονικές αλλαγές των τελευταίων ετών στηρίχθηκαν, κυρίως, στο προσωπικό που ήταν ήδη ενταγμένο στο δυναμικό τους και, επομένως, η διαδικασία της προσφοράς ψηφιακών συλλογών, αναδιάρθρωσης της δομής της βιβλιοθήκης και η ενσωμάτωση και η ενοποίηση των νέων διαδικασιών που προέρχονται από το ψηφιακό περιβάλλον στο ήδη υπάρχον συμβατικό διεκπεραιώθηκε, σε μεγάλο βαθμό, από τους επαγγελματίες που εργάζονταν για πολλές δεκαετίες σε ένα παραδοσιακό περιβάλλον διαχείρισης συμβατικών τεκμηρίων.

Τρίτη υπόθεση εργασίας: Ο σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος δεν αποτελεί μια νέα επαγγελματική κατηγορία αλλά την φυσική, ουσιαστική και επιστημονική συνέχεια του επαγγελματία που υπήρξε και πριν την εμφάνιση του Παγκόσμιου Ιστού στην υπηρεσία που ονομάζουμε «παραδοσιακή βιβλιοθήκη». Επομένως, η μελέτη των στοιχείων και των δεδομένων για τον σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο δεν είναι μια διαδικασία που ξεκινάει από το μηδέν, αλλά πρέπει να λάβει υπόψη της ένα σύνολο τεχνικών και μια σειρά από νοοτροπίες που προϋπήρξαν για δεκαετίες και συνεχίζουν, ίσως με μια ανανεωμένη και μάλλον διαφοροποιημένη μορφή, να υπάρχουν και σήμερα. Επισημαίνεται ότι στο πλαίσιο της συγκεκριμένης υπόθεσης διερευνήθηκε η αναγκαιότητα υιοθέτησης ή, έστω, αποδοχής του όρου «ψηφιακός βιβλιοθηκονόμος» για

να περιγράψει τα καθήκοντα του επαγγελματία στο δικτυακό περιβάλλον διαχείρισης τεκμηρίων. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι στη σύγχρονη μορφή των βιβλιοθηκών ο όρος «ψηφιακός» για να χαρακτηρίσει τον βιβλιοθηκονόμο είναι μια βιαστική και, μάλλον, άστοχη, επιλογή και ως εκ τούτου απορρίφθηκε.

Τέταρτη υπόθεση εργασίας: Η τεχνολογία, με τη μορφή που έχει και ενσωματώνεται καθημερινά ολοένα και περισσότερο στο σύνολο των βιβλιοθηκών όλων των ειδών και τύπων, συνιστά ένα πλήθος διαδικασιών που βοηθά στο κομμάτι της διαχείρισης τεκμηρίων σε μια σύγχρονη βιβλιοθήκη, αλλά, ουσιαστικά, δε μπορεί να αντικαταστήσει ούτε και να υποκαταστήσει τις ικανότητες, τις δεξιότητες και τα προσόντα που διαθέτει ένας τυπικός βιβλιοθηκονόμος. Αυτό σημαίνει ότι σε ένα σύγχρονο προφίλ προσόντων οι, σχετικές με τις νέες τεχνολογίες, δεξιότητες πρέπει να αντιμετωπίζονται ως μια νέα πραγματικότητα που πρέπει να αξιοποιήσει ο βιβλιοθηκονόμος και όχι ως μια διαδικασία που αντικαθιστά την ήδη υπάρχουσα, όσον αφορά πάντα τη διαχείριση τεκμηρίων.

Τελική πρόταση: Ο βιβλιοθηκονόμος προκειμένου να συνεχίσει να αποτελεί έναν σημαντικό λειτουργικό εταίρο του σύγχρονου περιβάλλοντος πληροφόρησης, με τρόπο που δε θα αμφισβητείται η θέση του, ως επαγγελματία και επιστήμονα, στη διαδικασία της διαχείρισης πάσης φύσης τεκμηρίων, πρέπει να εξελίσσει και να προσαρμόζει τα προσόντα του στις εκάστοτε σύγχρονες απαιτήσεις των επιστημών που σχετίζονται άμεσα με την Πληροφόρηση και στις πραγματικές ανάγκες των δυνητικών χρηστών που αναζητούν πληροφορίες.

πρωτοτυπία και συνεισφορά

Η πρωτοτυπία – συνεισφορά της έρευνας που πραγματοποιήθηκε με την παρουσία διδακτορική διατριβή εντοπίζεται:

- Στη μελέτη των σύγχρονων τάσεων της επιστήμης της Βιβλιοθηκονομίας και Πληροφόρησης μέσα από την καταγραφή των τάσεων και των εξελίξεων σε αυτές αλλά και από την αναζήτηση στη σχετική διεθνή βιβλιογραφία των τεκμηριωμένων απόψεων των ειδικών του χώρου που έχουν ασχοληθεί ερευνητικά με το θέμα.
- Στη διερεύνηση των τάσεων που αφορούν την αξιοποίηση των τεχνολογικών εξελίξεων από τους σύγχρονους βιβλιοθηκονόμους και την ενσωμάτωσή τους στο εργασιακό τους προφίλ, στο βαθμό που αυτό, βέβαια, μπορεί να διαπιστωθεί από τη σχετική έρευνα των αγγελιών εύρεσης εργασίας.
- Στη δημιουργία ενός προφίλ προσόντων με τις ποιότητες, δεξιότητες και προσόντα για έναν σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο. Το προφίλ αυτό αποτελεί το αποτέλεσμα της καταγραφής των σύγχρονων τάσεων στην επιστήμη, των απόψεων των ειδικών του χώρου και, κυρίως, των ευρημάτων των ερευνών που διενεργήθηκαν γι' αυτόν ακριβώς το σκοπό.
- Η αποτύπωση των τάσεων και η καταγραφή των εξελίξεων του χώρου με τη μορφή ενός επαγγελματικού προφίλ μπορεί να αποτελέσει ένα είδος «δεξαμενής» δεδομένων για χρήση και εξαγωγή συμπερασμάτων από ενώσεις βιβλιοθηκονόμων και σχετικά με την επιστήμη ακαδημαϊκά ιδρύματα.
- Το προφίλ προσόντων μπορεί να αξιοποιηθεί από κάθε επαγγελματία βιβλιοθηκονόμο με σκοπό να διερευνήσει το προσωπικό επίπεδο ικανοτήτων που διαθέτει σε σχέση με τις σύγχρονες εξελίξεις στην επιστήμη και να το χρησι-

μοποιήσει ως «οδηγό» προς μια διαδικασία συνεχούς ανάπτυξης και εξέλιξης προσόντων.

- Στην ουσιαστική καταγραφή και αποτύπωση ενός συνόλου προσόντων που χαρακτηρίζονται «κοινωνικά» και την ποιοτική «αναβάθμισή» τους ως ισότιμο και ισάξιο πόλο ανάπτυξης δεξιοτήτων και ικανοτήτων για κάθε σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο. Σε σχέση και με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω για τα ακαδημαϊκά προγράμματα, τα συμπεράσματα της διατριβής και τα ευρήματα των ερευνών αποτυπώνουν με σαφήνεια τις σχετικές τάσεις στο χώρο και άρα υποδηλώνουν την προσοχή που κάθε ακαδημαϊκό ίδρυμα πρέπει να επιδείξει στη διδασκαλία σχετικών μαθημάτων, αν βέβαια δεν υπάρχει ήδη ανάλογη πρόνοια.

βιβλιογραφική επισκόπηση

Κατά την πολύχρονη ενασχόληση και διερεύνηση του ρόλου και των προσό-
ντων ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου, αναζητήθηκαν οι απόψεις και οι δημοσιευ-
μένες ιδέες ανθρώπων που ασχολήθηκαν ερευνητικά με το θέμα. Ήταν αναμενόμενο
η σχετική βιβλιογραφία να καλύπτει μια μεγάλη ποικιλία επιμέρους ζητημάτων, τα
οποία και άπτονται των ενδιαφερόντων αυτής της εργασίας. Η ευρεία χρήση της σχε-
τικής διεθνούς βιβλιογραφίας αποτυπώνεται στην ύπαρξη σχολίων και σημειώσεων
σε όλο το εύρος της εργασίας και κυρίως στο τελευταίο κομμάτι που διαπραγματεύε-
ται το ρόλο του βιβλιοθηκονόμου στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον πληροφόρησης.

Οι γενικότερες κατηγορίες θεμάτων που απασχολούν τους ειδικούς και αποτυ-
πώνονται στη σχετική διεθνή βιβλιογραφία αφορούν την ανάπτυξη και την εξέλιξη
του επαγγέλματος του βιβλιοθηκονόμου, την εκπαίδευση που λαμβάνουν από τις
σχολές βιβλιοθηκονομίας, τα προσόντα που πρέπει να έχουν μέσα στη σύγχρονη υλο-
ποίηση των υπηρεσιών πληροφόρησης, τα ζητήματα που επηρεάζουν και διαμορφώ-
νουν τις εξελίξεις στο επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου και, φυσικά, τη σχέση που
έχουν και πρέπει να έχουν ως επαγγελματίες με την τεχνολογία. Η σύγκριση των α-
πόψεων που εκφράζουν οι ειδικοί του χώρου καθώς και των ευρημάτων των ερευνών,
με στόχο να υπάρξει μια σύνθεση των ποικίλων απόψεων, με τρόπο που να ενισχύουν
ή να απαντούν στα ερωτήματα αυτής της εργασίας, αποτέλεσε βασικό τμήμα της.

Για την εκπαίδευση που πρέπει να λαμβάνουν οι σύγχρονοι βιβλιοθηκονόμοι,
ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη του Ragnar Audunson [et.al.]¹ ότι τα σύγχρονα
προγράμματα σπουδών της Βιβλιοθηκονομίας και της Επιστήμης της Πληροφόρησης
πρέπει να είναι προσανατολισμένα προς τη δημιουργία του «ολοκληρωμένου βιβλιο-
θηκονόμου» (complete librarian), ενός βιβλιοθηκονόμου, δηλαδή, που θα μπορεί με
επάρκεια να διαχειριστεί όλα τα τεκμήρια μιας βιβλιοθήκης και θα έχει την ικανότητα

¹ Ragnar Audunson, Ragnar Nodlie [and] Ignor Cathrine Spanger, «The Complete Librarian – an Out-
dated Species? LIS Between Profession and Discipline», *New Library World*, 104, 6 (2003), 195-202.

να κατανοήσει τη δομή και τη διάσταση της βιβλιοθηκονομίας σε διοικητικό, ιδρυματικό και κοινωνικό επίπεδο. Για την εκπαίδευση των βιβλιοθηκονόμων η Ina Fourie² τονίζει την αναγκαιότητα ενσωμάτωσης στα εκπαιδευτικά προγράμματα σπουδών γνωστικών αντικειμένων που δεν ασχολούνται μόνο με τα πρακτικά και τεχνικά ζητήματα της Επιστήμης, όπως για παράδειγμα τη δημιουργία μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης, αλλά προσεγγίζουν ζητήματα που αφορούν την «επιβίωση» του επαγγέλματος και τις προσωπικές ικανότητες κάθε επαγγελματία (τα ονομάζει survival και affective skills).

Την αναγκαιότητα σύγκλισης και ταύτισης των πρακτικών και των απόψεων της εκπαίδευσης με την επαγγελματική πρακτική υποστηρίζει η Roxanne Missingham³, ενώ ο Richard Biddiscombe⁴ καταγράφει την ανάγκη κατοχής προσόντων από τις Τεχνολογίες των Πληροφοριών και Τηλεπικοινωνιών⁵ προκειμένου οι βιβλιοθηκονόμοι να μπορούν να συμμετέχουν σε οποιαδήποτε διαδικασία μάθησης, εκπαίδευσης και έρευνας στην ανώτερη εκπαίδευση και να είναι ικανοί να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις ενός (εικονικού) μαθησιακού περιβάλλοντος. Δεν παραλείπει, βέβαια, να σημειώσει ότι οι ειδικοί της πληροφόρησης πρέπει να διατηρήσουν κάποια από τα παραδοσιακά προσόντα που πάντα κατείχαν. Στη εκπαίδευση των χρηστών και τον τρόπο που αυτή πρέπει να πραγματοποιείται αναφέρεται και ο Stephen Abram⁶ και εκφράζει την άποψη ότι οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να αξιοποιήσουν και να δώσουν έμφαση στο μαθησιακό περιβάλλον που οι ίδιοι δημιουργούν και όχι στην τεχνολογία αυτή καθ' αυτή, κάτι που θα βοηθήσει ώστε η εκπαίδευση των χρηστών να πραγματοποιείται με τρόπο που να ενισχύεται η μακροπρόθεσμη κατανόηση των τεχνικών για την αναζήτηση και την ανακάλυψη και δε θα εστιάζει απλά στην εκπαίδευση για χρήση των σημερινών συστημάτων.

Σε καταγραφή και ανάλυση των ζητημάτων και των τάσεων που επηρεάζουν το επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου στη σύγχρονή του μορφή προχωρά η Maria Grazia

² Ina Fourie, «Librarians and the Claiming of New Roles: How Can We Try to Make a Difference?», *Aslib Proceedings*, 56, 1 (2004), 62-74.

³ Roxanne Missingham, «Library and Information Science: Skills for Twenty-First Century Professionals», *Library Management*, 27, 4/5 (2006), 257-268.

⁴ Richard Biddiscombe, «The Development of Information Professionals' Needs for Internet and IT Skills: Experiences at the University of Birmingham», *Program: Electronic Library and Information Systems*, 35, 2 (2001), 157-166.

⁵ Information and Communications Technologies, ICT στη διεθνή βιβλιογραφία. Στο εξής θα χρησιμοποιείται ο όρος ICT για την περιγραφή των σχετικών εννοιών.

⁶ Stephen Abram, «Are you Building your Library with the Right Stuff? », *Computers in Libraries*, 19, 8 (1999), 76-80.

Melchionda⁷, η οποία μετά από μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας, αναφέρει τα βασικότερα ζητήματα που επηρεάζουν στο σύγχρονο περιβάλλον τη συμπεριφορά και τη στάση των επαγγελματιών του χώρου. Παράγοντες όπως ο φόβος για το Διαδίκτυο και τις νέες τεχνολογίες, η έλλειψη τυποποίησης και ποιότητας, ο ανταγωνισμός με μηχανές αναζήτησης και εμπορικά εργαλεία αλλά και η αλλαγή στην κουλτούρα των χρηστών διαμορφώνουν και επηρεάζουν το ρόλο του βιβλιοθηκονόμου στο σύγχρονο περιβάλλον. Ο Stephen Abram αναγνωρίζει δέκα τάσεις του σύγχρονου πληροφοριακού περιβάλλοντος, όπως ότι το εικονικό είναι ένα μέρος όχι μια μορφή, τη δημιουργία νέων εταιριών στον Ιστό και την ουσιαστική κατάργηση των γεωγραφικών αποστάσεων και εξετάζει την επίπτωση που έχουν στο μάρκετινγκ των βιβλιοθηκών, στις τεχνολογίες που χρησιμοποιούν αλλά και στους ίδιους τους βιβλιοθηκονόμους. Αναγνωρίζει, τέλος, ως ένα από τους σημαντικότερους μελλοντικούς ρόλους αυτόν του «συμβούλου στην πληροφόρηση» (information counselor).

Τέσσερα βασικά σημεία εξέλιξης για τον βιβλιοθηκονόμο στο Διαδίκτυο, με έμφαση στις υπηρεσίες για το κοινό σημειώνει η Jennifer Croud [et. al.]⁸: Μεσολάβηση και βοήθεια (π.χ. εικονική εξυπηρέτηση, αξιολόγηση), εκπαίδευση, συνεργασία (εντός και εκτός του οργανισμού) και σχεδιασμός - παραγωγή (ιστοσελίδων και ψηφιακών βιβλιοθηκών). Τέσσερα στοιχεία που πρέπει να προσφέρει η online εμπειρία σε μια βιβλιοθήκη καταγράφει ο Andrew K. Pace⁹ και είναι: ποιότητα, εξειδίκευση, ακεραιότητα και μακροβιότητα.

Η Syed Salim Agha¹⁰ τονίζει ότι η εξέλιξη του επαγγέλματος πρέπει να εξεταστεί μέσα από μια ρεαλιστική άποψη που δε θα επηρεάζεται, σε μεγάλο βαθμό, από χρονικούς παράγοντες, αλλά θα αναγνωρίζει την πραγματική αιτία των αλλαγών στο επάγγελμα. Θεωρεί ότι οι στόχοι και ο σκοπός του επαγγέλματος δεν έχουν αλλάξει και πιστεύει ότι η ανάπτυξη του επαγγέλματος σχετίζεται με τις ανάγκες, τις απαιτήσεις και τις προσδοκίες της αγοράς που υπηρετεί μια βιβλιοθήκη, το περιβάλλον στο οποίο λειτουργεί και τον προσανατολισμό στη δεοντολογία του επαγγέλματος. Καταλήγει ότι το δίλλημα «εξειδίκευση» ή «υβριδοποίηση» αφαιρεί από τη δυναμική του

⁷ Maria Grazia Melchionda, «Librarians in the Age of the Internet: Their Attitudes and Roles: A Literature Review», *New Library World*, 108, 3/4 (2007), 123-140.

⁸ Jennifer Croud, Michael Manning [and] Janine Schmidt, *From Lackey to Leader: The Evolution of the Librarian in the Age of the Internet*, 2000 (http://www.library.uq.edu.au/papers/from_lackey_to_leader.pdf).

⁹ Andrew K. Pace, «Redefine the Experience, not the Library», *Computers in Libraries*, 22, 9 (2002), 47-49.

¹⁰ Syed Salim Agha, «Professional Development: Specialization or Hybridization», *Library Review*, 50, 7/8 (2001), 400-402.

επαγγέλματος, καθώς αυτό πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα ενοποιημένο σύνολο με διαρκή επανεξέταση των ισορροπιών μέσα σε αυτό. Μια ενδιαφέρουσα άποψη σχετικά με μια «απειλή» για το επάγγελμα εκφράζει η Roxanne Missingham καθώς υποστηρίζει ότι ένα από τα βασικά προβλήματα του επαγγέλματος είναι η μειωμένη εισροή νέων επαγγελματιών στο χώρο, καθώς στο σύγχρονο περιβάλλον υπάρχουν διάφοροι οργανισμοί που αναζητούν άτομα με προσόντα διαχείρισης της γνώσης και οι νέοι βιβλιοθηκονόμοι, σε κάποιες περιπτώσεις, προτιμούν να εργαστούν σε αυτούς του οργανισμούς και όχι σε μια βιβλιοθήκη.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη των Colin Steele και Mechthild Guha¹¹ ότι η χρήση πολλών όρων για να περιγράψουν τον «νέο» βιβλιοθηκονόμο είναι αποτέλεσμα της έλλειψης ξεκάθαρης άποψης για το πως θα εξελιχθεί και θα διαμορφωθεί ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου στο μέλλον. Αναφέρουν ότι τα προσόντα διοίκησης, επικοινωνίας και ICT θα είναι απαραίτητα για κάθε σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο.

Ένα άλλο ζήτημα που απασχολεί τους ειδικούς του χώρου είναι αυτό της χρησιμότητας ύπαρξης του θεσμού της βιβλιοθήκης στο σύγχρονο περιβάλλον. Για το ζήτημα αυτό ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απόψεις των Mark Y. Herring¹² και Will Sherman¹³ με έμφαση στις διαφορές που έχει η βιβλιοθήκη από το Διαδίκτυο και τον Παγκόσμιο Ιστό στην προσφορά οργανωμένων και σωστά δομημένων υπηρεσιών και συλλογών.

Ο Biddiscombe αναγνωρίζει ότι οι υβριδικές βιβλιοθήκες εγείρουν την ανάγκη για «υβριδικούς» επαγγελματίες της πληροφόρησης και αν και είναι δύσκολο να κατέχει ένας επαγγελματίας ένα μεγάλο πλήθος προσόντων, είναι απαραίτητο να μπορεί να κατανοεί τα προβλήματα, να «χειρίζεται» τους χρήστες και να ενθαρρύνει ομάδες ατόμων με διαφορετικές ικανότητες να εργαστούν μαζί, καθώς, θεωρεί, ότι οι «υβριδικές» ομάδες θα είναι οι θεμέλιοι λίθοι της προόδου για τη διαχείριση και την προσφορά πληροφοριακών συστημάτων στο μέλλον. Ο Jan T. Orick¹⁴ θεωρεί ότι η ηλεκτρονική πληροφορία δημιουργεί προκλήσεις που δεν είναι απαραίτητα καινούριες,

¹¹ Colin Steele [and] Mechthild Guha, *Staffing the Digital Library of the 21st Century*, 1998 (http://anulib.anu.edu.au/about/steele/digital_library.html).

¹² Mark Y. Herring, «10 Reasons Why the Internet is no Substitute for a Library», *American Libraries*, 32, 4 (2001), 76-78.

¹³ Will Sherman, *Are Librarians Totally Obsolete? 33 Reasons Why Libraries and Librarians are Still Extremely Important*, 2007. (<http://www.degreetutor.com/library/adult-continued-education/librarians-needed>).

¹⁴ Jan T. Orick, «The Virtual Library: Changing Roles and Ethical Challenge for Librarians», *The International Information and Library Review*, 32, 3/4 (2000), 313-324.

αλλά όσο μεταβάλλεται ο ρόλος του επαγγέλματος, αλλάζουν και οι κώδικες δεοντολογίας του.

Καταγραφή των προσόντων που πρέπει να κατέχει ένας σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος γίνεται σε αρκετές εργασίες. Η Biddy Fisher¹⁵ καταγράφει τα προσόντα που ζητούν οι εργοδότες και παρουσιάζει ένα αρκετά αναλυτικό σύνολο προσόντων, ενώ επισημαίνει ότι παράλληλα με τους παραδοσιακούς ρόλους της απόκτησης, οργάνωσης, αξιοποίησης και χρήσης της πληροφορίας, ο βιβλιοθηκονόμος θα δημιουργεί οργανωτικά σχήματα διαχείρισης της πληροφορίας, θα χρησιμοποιεί τις τεχνικές της Αρχιτεκτονικής των Πληροφοριών (Information Architecture), θα διαχειρίζεται δεδομένα για ψηφιοποίηση τεκμηρίων για μελλοντική πρόσβαση και θα υποστηρίζει κάθε πιθανή διαδικασία μάθησης.

Ενδιαφέρον έχει η άποψη της Helen Partridge¹⁶ για τα προσόντα, τις γνώσεις και τις συμπεριφορές που πρέπει να έχει ένας βιβλιοθηκονόμος. Πραγματοποίησε μια έρευνα με τη συμμετοχή βιβλιοθηκονόμων, επαγγελματιών της πληροφόρησης, φοιτητών και εκπαιδευτών. Διαχωρίζει τα προσόντα σε αυτά που σχετίζονται με τη γνώση των πιο τεχνικών σημείων της Επιστήμης και σε αυτά που αφορούν γενικότερες ικανότητες και συνθέτει ένα αναλυτικό προφίλ δεξιοτήτων για κάθε σύγχρονο επαγγελματία της πληροφόρησης.

Η έρευνα της Linda Marion¹⁷ έχει ενδιαφέρον σε σχέση με όσα παρουσιάζονται σε αυτή την εργασία. Μελέτησε 250 αγγελίες ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών για θέσεις εργασίες άμεσα σχετιζόμενες με την τεχνολογία και κατέγραψε 19 κατηγορίες προσόντων που αφορούν τη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών αλλά και γενικότερα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς ενός βιβλιοθηκονόμου. Η έρευνά της συμφωνεί με ένα από τα ευρήματα που κατέγραψε και η έρευνα που διεξήχθη στο πλαίσιο της διδακτορικής διατριβής και αυτό αφορά τη χρήση του όρου «ψηφιακός βιβλιοθηκονόμος» τον οποίο και απορρίπτει. Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, το γεγονός ότι αν και όλες οι αγγελίες που εξέτασε είχαν άμεση σχέση με την τεχνολογία, πρώτο σε ποσοστό εμφάνισης ήταν τα «διαπροσωπικά προσόντα».

¹⁵ Biddy Fisher, «Workforce Skills Development: The Professional Imperative for Information Services in the United Kingdom», *Australian Library and Information Association (ALIA) Biennial Conference, 21-24 September 2004*, Gold Coast, Queensland, Australia.

¹⁶ Helen Partridge [and] Gillian Hallam, «The Double Helix: A Personal Account of the Discovery of the Structure of [the Information Professional's] DNA», *Australian Library and Information Association (ALIA) Biennial Conference, 21-24 September 2004*, Gold Coast, Queensland, Australia.

¹⁷ Linda Marion, «Digital Librarian, Cybrarian, or Librarian with Specialized Skills: Who Will Staff Digital Libraries?», *Association of College and Research Libraries Tenth National Conference, 15-18 March 2001*, Denver, Colorado, 143-149.

Μέσα από ένα πρόγραμμα για μάρκετινγκ και διαχείριση ηλεκτρονικών περιοδικών, η Linda Ashcroft¹⁸ παρουσιάζει τα σημαντικότερες κατηγορίες προσόντων για βιβλιοθηκονόμους και επαγγελματίες της πληροφόρησης στο σύγχρονο ηλεκτρονικό περιβάλλον πληροφόρησης. Θεωρεί ως βασικές κατηγορίες ανάπτυξης προσόντων τα επαγγελματικά προσόντα, τα προσόντα μάρκετινγκ και προώθησης, την αξιολόγηση, την επικοινωνία – διαπραγμάτευση – συνεργασία, τη λογοκρισία και τα ατομικά προσόντα.

Η Fourie υπογραμμίζει ότι οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να βρουν την ισορροπία ανάμεσα στους παραδοσιακούς και τους νέους ρόλους που θα κληθούν να εκπληρώσουν, αλλά για να πετύχουν στους νέους τους ρόλους πρέπει να τους διεκδικήσουν πριν ακόμα αυτοί δημιουργηθούν. Αναγνωρίζει ότι υπάρχει αφθονία ρόλων για έναν σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο, αρκεί να υπάρχει προσεκτική και έγκαιρη προετοιμασία, ενώ προτείνει και ένα σύνολο πιθανών ρόλων, όπως εκδοτικός, συμβουλευτικός, ανάκτησης και έρευνας κλπ.

Τέσσερεις ρόλους για τον βιβλιοθηκονόμο σε μια ψηφιακή βιβλιοθήκη προτείνουν οι England και Shaffer¹⁹, αυτούς του ερευνητή, του εκδότη – οργανωτή, του δασκάλου – συμβούλου και του μέλους της ομάδας σχεδιασμού της ψηφιακής βιβλιοθήκης. Η Kate Sharp²⁰ θεωρεί ότι τα «θεμέλια» του επαγγέλματος και οι ρόλοι και τα προσόντα που σχετίζονται με αυτά θα διασφαλίσουν την επιβίωση του επαγγέλματος. Πιστεύει ότι τα παραδοσιακά προσόντα χειρισμού της πληροφορίας, εκπαίδευσης και αξιολόγησης είναι ακόμη επίκαιρα. Επίσης, ότι οι ρόλοι του μεσάζοντα και του εκπαιδευτή θα συνεχίσουν να είναι κυρίαρχοι στο σύγχρονο περιβάλλον, ενώ ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου θα εξελιχθεί περισσότερο προς τη βοήθεια στον χρήστη να ανακαλύψει την πληροφορία που θέλει και στην παροχή των εργαλείων αξιολόγησης και χρήσης των πηγών.

Επτά ρόλους για τον σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο καταγράφει ο Penny Garrod²¹, όπως ειδικός μεταδεδομένων, μάρκετινγκ – δημόσιες σχέσεις και διευκόλυνση στη

¹⁸ Linda Ashcroft, «Developing Competencies, Critical Analysis and Personal Transferable Skills in Future Information Professionals», *Library Review*, 53, 2 (2004), 82-88.

¹⁹ Mark England and Melissa Shaffer, «Librarians in the Digital Library», *The First Annual Conference on the Theory and Practice of Digital Libraries, June 19-21 1994*, College Station, Texas.

²⁰ Kate Sharp, «Internet Librarianship: Traditional Roles in a New Environment», *IFLA Journal*, 27, 2 (2001).

²¹ Penny Garrod, «Staff Training and End-User Training Issues within the Hybrid Library», *Library Management*, 22, 1/2 (2001), 303-306.

μάθηση, ενώ παρουσιάζει τα ζητήματα που προέκυψαν κατά τη δημιουργία επιφάνειας χρήσης (interface) σε μια υβριδική βιβλιοθήκη για τους χρήστες και το προσωπικό.

Τέλος, οι ρόλοι για τον σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο οι οποίοι αναλύονται σε αυτή την εργασία, έπειτα από τη μελέτη των ευρημάτων των ερευνών, τη σύνθεση των απόψεων που εξέφρασαν ειδικοί του χώρου, τη μελέτη της διεθνούς βιβλιογραφίας και τη διερεύνηση των τάσεων της επιστήμης της βιβλιοθηκονομίας, συμπίπτουν σε αρκετά σημεία με τους ρόλους που παραθέτουν οι Nageswara και Babu²². Οι ρόλοι που θεωρούν ότι έχει και θα έχει ένας σύγχρονος επαγγελματίας του χώρου είναι: μεσάζων, βοηθός, εκπαιδευτής, ερευνητής, σχεδιαστής επιφάνειας χρήσης, διαχειριστής γνώσης, δημιουργός ιστοσελίδων και αναλυτής πληροφοριακών πηγών.

²² Rao K. Nageswara and K. H. Babu, «Role of Librarian in Internet and World Wide Web Environment», *Information Sciences*, 4, 1 (2001), 25-34.

1. Ιστορική εξέλιξη συμβατικής βιβλιοθήκης

Στο πρώτο και, ουσιαστικά, εισαγωγικό κεφάλαιο αυτής της μελέτης επιχειρείται μια πολύ σύντομη αναδρομή της εξέλιξης της βιβλιοθήκης, από τις πρώτες μορφές εμφάνισής της έως και σήμερα. Αυτή η αναδρομή κρίνεται απαραίτητη για να υπάρξει μια σύνδεση της μορφής της βιβλιοθήκης, η οποία και θα αναλυθεί στα επόμενα κεφάλαια, με αυτές που υπήρξαν στο παρελθόν καθώς, με τον ένα ή τον άλλον τρόπο, η σημερινή βιβλιοθήκη – και ο άνθρωπος που εργάζεται σε αυτή – αποτελεί τη λογική, και ως ένα σημείο, τη φυσική συνέχειά τους. Διευκρινίζεται ότι δε γίνεται προσπάθεια λεπτομερούς ανάλυσης σε ό,τι αφορά την ιστορία της εξέλιξης των βιβλιοθηκών, αφού και η σχετική, με το θέμα, βιβλιογραφία είναι πλούσια, αλλά και δεν αποτελεί το κύριο αντικείμενο της παρούσης εργασίας²³.

1.1 Αρχαιότητα

Μια πιθανή εκδοχή είναι ότι ο άνθρωπος εφηύρε τη γραφή²⁴ ώστε να μπορεί να καταγράψει την ιδιοκτησία της γης και τα χρέη, ενώ σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή, η

²³ Ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης έχει στη διάθεσή του πληθώρα σχετικών εργασιών που έχουν ασχοληθεί με το ζήτημα της ανάπτυξης και εξέλιξης της Βιβλιοθήκης από την Αρχαιότητα έως και σήμερα, στις οποίες μπορεί να ανατρέξει για να αναζητήσει περισσότερες πληροφορίες. Για τη συγγραφή του συγκεκριμένου κεφαλαίου χρησιμοποιήθηκαν ορισμένες από αυτές τις εργασίες, οι οποίες και αναφέρονται στη συνέχεια. Διευκρινίζεται ότι εδώ αναφέρονται πηγές που αφορούν γενικά την ιστορία της εξέλιξης της βιβλιοθήκης στο πέρασμα των αιώνων ενώ στις επόμενες σελίδες γίνεται αναφορά σε συγγραφικά έργα που αφορούν και ασχολούνται με τη συγκρότηση, την εξέλιξη και την εν γένει πορεία και παρουσία των βιβλιοθηκών σε συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους. Ενδεικτικά, λοιπόν: Fred Lerner, *The Story of Libraries: From the Invention of Writing to the Computer Age*, NY: Continuum, 2001, Michael H. Harris, *History of the Libraries in the Western World*, London: Scarecrow Press, 1995, Don Heinrich Tolzmann, Alfred Hessel and Reuben Peiss, *The Memory of Mankind: The Story of Libraries Since the Dawn of History*, New Castle, Del: Oak Knoll Press, 2001. Ειδικότερα, για τον Έλληνα αναγνώστη ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα έργα του Κωνσταντίνου Σπ. Στάικου, *Βιβλιοθήκη: Από την Αρχαιότητα έως την Αναγέννηση και Σημαντικές Οθωμανιστικές και Μοναστηριακές Βιβλιοθήκες (3000 π.Χ. – 1600 μ. Χ.)*, Αθήνα, 1996 και *Η ιστορία της βιβλιοθήκης στον Δυτικό Πολιτισμό* (το συγκεκριμένο έργο θα ολοκληρωθεί σε πέντε τόμους και θα καλύπτει την Ελληνική Αρχαϊκή και Κλασική περίοδο και Ελληνιστική εποχή, τη Ρωμαϊκή Εποχή, το Βυζαντινό Κόσμο, το Δυτικό Μεσαίωνα και την περίοδο της Ιταλικής Αναγέννησης).

²⁴ Σχετικά με την ιστορία της γραφής, βλέπε, μεταξύ άλλων, Wayne M. Senner (ed.), *The Origins of Writing*, Lincoln: University of Nebraska, 1989.

γραφή προέκυψε ως αποτέλεσμα των εμπορικών συναλλαγών και της ανάγκης που δημιουργήθηκε μέσω αυτών για τη διατήρηση γραπτών τεκμηρίων στα οποία θα καταγράφονταν οι συναλλαγές αυτές. Η εξέλιξη αυτή δημιούργησε την ανάγκη για φύλαξη των γραπτών παραγώγων του ανθρώπου σε ειδικό χώρο, συνηθέστερα στο παλάτι ή σε κάποιο κτήριο που ασκούσαν θρησκευτικές τελετές. Μια άλλη υπόθεση σχετικά με την προέλευση της γραφής είναι ότι προήλθε από τους Σουμέριους²⁵, λαό της Μεσοποταμίας²⁶ και, επομένως, ήταν, πιθανώς, οι πρώτοι που χρησιμοποίησαν ειδικό χώρο για τη φύλαξη έγγραφων τεκμηρίων. Μπορούμε, ακόμα, να υποθέσουμε ότι η φύλαξη και οργάνωσή του είχε ανατεθεί σε ένα, σχετικά, ενημερωμένο και έμπειρο άτομο, ενώ η πρόσβαση σε αυτόν το χώρο πρέπει να ήταν επιτρεπτή για μια, τουλάχιστον, περιορισμένη, πολλές φορές, ομάδα ανθρώπων.

Ανεξάρτητα, πάντως, από τις πιθανές εκδοχές σε ό,τι αφορά την προέλευση των βιβλιοθηκών, φαίνεται πως την ανάπτυξη και την εξέλιξή τους βοήθησαν ή και προκάλεσαν κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες. Η ανάπτυξη, για παράδειγμα, αστικών κέντρων με τις πολλαπλές δραστηριότητες που αυτά είχαν, είχε ως αποτέλεσμα την παραγωγή πολλών αρχείων και εγγράφων που απαιτούσαν κάποιου είδους οργάνωση και φύλαξη, γεγονός που ευνόησε την ανάπτυξη βιβλιοθηκών και αρχείων. Η οικονομική ευρωστία παρέχει τα απαραίτητα εφόδια για την ευρεία διάδοση των βιβλιοθηκών, ενώ οι βιβλιοθήκες, από την πλευρά τους, ευνοούν την οικονομική ανάπτυξη, αφού λειτουργούν ως αποθετήρια αρχείων για οικονομικές συναλλαγές, αλλά και ως ερευνητικά κέντρα μέσα από τα οποία θα προκύψουν μελλοντικές τεχνολογικές και εμπορικές εξελίξεις. Το ανεπτυγμένο εμπόριο βιβλίων και η αφθονία γραφικής ύλης αποτελούν, επίσης, παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη και διάδοση των βιβλιοθηκών.

Άλλοι παράγοντες που, πιθανώς, να διαμορφώνουν τις συνθήκες ανάπτυξης των βιβλιοθηκών είναι η ύπαρξη ενός σταθερού πολιτικού συστήματος, το οποίο, με τη σειρά του, θα ευνοεί και θα στηρίζει τη δημιουργία και λειτουργία των βιβλιοθηκών, ενώ, γενικά, η αποτελεσματική διακυβέρνηση απαιτεί, συνήθως, τη χρήση και διαθεσιμότητα πλήθους πληροφοριών, οι οποίες, από τα πρώιμα εκείνα χρόνια, συγκεντρώνονταν στις «βιβλιοθήκες». Βέβαια, η ύπαρξη συνθηκών, όπως αυτές που προα-

²⁵ Fred Lerner, *The story...*, ό.π., σ. 13.

²⁶ Γενικά, γνωρίζουμε ότι στην ευρύτερη περιοχή της Μεσοποταμίας και την Αίγυπτο αναπτύχθηκαν πολιτισμοί ήδη από την 4^η χιλιετία οι οποίοι και παρήγαγαν «γραπτά τεκμήρια» και επομένως, μπορούμε, με σχετική βεβαιότητα, να υποθέσουμε ότι ήταν και οι πρώτοι που ανέπτυξαν μια «βιβλιοθήκη».

ναφέρθηκαν, δεν είναι βέβαιο ότι οδήγησε και στην ανάπτυξη βιβλιοθηκών, ούτε μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι βιβλιοθήκες αναπτύχθηκαν μόνο σε περιοχές όπου υπήρξαν οι κατάλληλες συνθήκες.

Πρέπει, σε αυτό το σημείο, να επισημανθούν δύο πράγματα. Πρώτον, ο όρος «βιβλιοθήκη» είναι αρκετά μεταγενέστερος και χρησιμοποιείται για να περιγράψει αυτές τις πρώιμες συλλογές και, δεύτερον, ότι όταν αναφέρεται κανείς σε βιβλιοθήκες αυτής της περιόδου, ουσιαστικά αναφέρεται σε μικρές συλλογές τεκμηρίων. Μια άλλη απαραίτητη επισήμανση είναι η απουσία διακριτού ρόλου μεταξύ βιβλιοθήκης και αρχείου, ενώ σε πολλές περιπτώσεις, στον ειδικό αυτό χώρο, συμπεριλαμβανόταν και η έννοια του Μουσείου. Η φυσική και εννοιολογική διάκριση αυτών των κοινωνικών χώρων, των θεσμικών μορφών και, πολύ αργότερα, των αντίστοιχων επιστημών είναι αρκετά μεταγενέστερη.

Στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής μπορούμε να εντοπίσουμε μερικές σημαντικές «βιβλιοθήκες» της περιόδου, όπως, για παράδειγμα, στην πόλη των Σουμερίων Ur, στη Συριακή πόλη Ebla και στην πρωτεύουσα των Χετταίων Boghazkoy. Μια από τις πιο σημαντικές βιβλιοθήκες της περιόδου είναι η βασιλική βιβλιοθήκη της πρωτεύουσας των Ασσυρίων Nineveh, όπου και έγινε προσπάθεια, ειδικά κατά την περίοδο της βασιλείας του Σαρδανάπαλου, να συγκεντρωθούν όσο το δυνατόν περισσότερα «βιβλία» που θα καλύπτουν το σύνολο της ανθρώπινης γνώσης. Το σημαντικό σε αυτή τη βιβλιοθήκη ήταν ότι υπήρχε μια πρώιμη κατηγοριοποίηση του υλικού ανάλογα με το θέμα που περιείχε και ότι η «διοικητική» δομή ακολουθούσε την κατηγοριοποίηση αυτή. Έτσι, η βιβλιοθήκη αποτελούνταν από δύο τμήματα. Το ένα περιείχε υλικό σχετικό με τα κυβερνητικά αρχεία και επιχειρηματικές υποθέσεις, ενώ στο άλλο συγκεντρώνονταν υλικό για την ιστορία, τη θρησκεία, την επιστήμη και τη λογοτεχνία. Αξιοσημείωτο είναι, ακόμα, το γεγονός ότι οι «βιβλιοθηκάριοι» προσέθεταν επεξηγηματικές σημειώσεις στα έργα και, με αυτό τον τρόπο, παρέιχαν τις πρώιμες εκδόσεις των αρχαίων έργων και μπορούμε να υποθέσουμε ότι ήταν, επίσης, συγγραφείς, λόγιοι και αντιγραφείς²⁷.

1.1.1 Κλασική Ελλάδα

Σχετικά με την εξέλιξη των βιβλιοθηκών, η συνεισφορά της κλασικής Ελλάδας ήταν σημαντική, καθώς, σε αυτή λειτούργησαν και αναπτύχθηκαν οι πρώτες πραγματικές «δημόσιες» βιβλιοθήκες της ιστορίας, με σημαντική, βέβαια, συμβολή στην α-

²⁷ Don Heinrich Tolzmann, Alfred Hessel and Reuben Peiss, *The Memory...*, ό.π., σ. 3-4.

νάπτυξη της ερευνητικής εργασίας και του επιστημονικού λόγου. Σύμφωνα με μεταγενέστερες πηγές, ο Πεισίστρατος ίδρυσε την πρώτη δημόσια αθηναϊκή βιβλιοθήκη, ενώ η πρώτη μεγάλη ιδιωτική βιβλιοθήκη της αρχαιότητας θεωρείται αυτή του Αριστοτέλη, η οποία έχει καταγραφεί στην ιστορία και ως παράδειγμα μιας πρόιμης «ακαδημαϊκής» βιβλιοθήκης. Αξιόλογη βιβλιοθήκη συγκρότησε, πιθανότατα, και ο Πλάτωνας, με σκοπό να υποστηρίξει τη διδασκαλία και τη λειτουργία της Ακαδημίας. Γενικότερα, αρκετοί από τους μεγάλους φιλόσοφους της αρχαίας Ελλάδας επιδίωξαν να συγκεντρώσουν βιβλία, τόσο για προσωπική χρήση, αλλά και για να αποτελέσουν το βασικό βοήθημα των μαθητών τους στην έρευνα και την πνευματική αναζήτησή τους και, βέβαια, προχωρούσαν οι ίδιοι σε μια ιδιόμορφη επεξεργασία του υλικού που περιείχαν οι συλλογές τους, με τρόπο που ανταποκρίνοταν στην αντίληψη του καθενός την οργάνωση της γνώσης²⁸.

Ωστόσο, οι βιβλιοθήκες της κλασικής Ελλάδας²⁹, έχουν αφήσει λίγες φυσικές ενδείξεις. Γι' αυτό το λόγο η ιστορική έρευνα βασίζεται στις αναφορές της ελληνικής και ρωμαϊκής λογοτεχνίας. Η επιβίωση της λογοτεχνίας της περιόδου είναι από μόνη της αρκετή απόδειξη ότι υπήρξαν βιβλιοθήκες, αλλά οι αναφορές σε συγκεκριμένες βιβλιοθήκες είναι λίγες, αποσπασματικές και, συχνά, αντικρουόμενες³⁰.

1.1.2 Ελληνιστική περίοδος

Την εποχή της ελληνικής κλασικής αρχαιότητας ακολούθησε μια περίοδος επιστημονικής δραστηριότητας, ερμηνευτικών σχολίων για προγενέστερα έργα και μιας σημαντικής φιλολογίας. Κατά την περίοδο αυτή, η μεγάλη βιβλιοθήκη που ιδρύθηκε στην Αλεξάνδρεια, ήταν φυσικό επακόλουθο της μεγάλης αναπαραγωγής και διακίνησης βιβλίου που προηγήθηκε, στην οποία πρωτοστάτησε, κυρίως, η Αθήνα. Η *Βι-*

²⁸ Είναι σύνηθες, όταν εξετάζεται η ιστορία των βιβλιοθηκών στην αρχαία Ελλάδα, να εστιάζεται η έρευνα, κυρίως, στην περίοδο από τον 6^ο έως τον 3^ο π.Χ. αιώνα. Ωστόσο, είναι γνωστό, πλέον, μετά και από ανασκαφές που έγιναν τον 20^ο αι., ότι υπήρχαν πολιτισμοί στην Πύλο και την Κρήτη που γνώριζαν γραφή και ανάγνωση σχεδόν χίλια χρόνια νωρίτερα.

²⁹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ίδρυση, την εξέλιξη και την πορεία των βιβλιοθηκών στην Αρχαία Ελλάδα, βλέπε: Horst Blanck, *Το βιβλίο στην Αρχαιότητα*, Αθήνα: Παπαδήμας, 1994, σσ. 177- 204.

³⁰ Είναι πράγματι απορίας άξιο το γεγονός ότι ενώ έχουν διασωθεί πολλά από τα αρχαιοελληνικά κείμενα, οι γνώσεις μας για τις βιβλιοθήκες στην αρχαία Ελλάδα παραμένουν ελλιπείς. Μια πιθανή εξήγηση είναι ότι οι περισσότερες από τις αναφορές των αρχαίων κειμένων για τις ελληνικές βιβλιοθήκες δε διασώθηκαν. Πιο πιθανό, όμως, φαίνεται το ενδεχόμενο ότι οι βιβλιοθήκες, σε μια καλά οργανωμένη και ιδιαίτερα ανεπτυγμένη οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά κοινωνία, όπως αυτή της κλασικής Ελλάδας, θεωρούνταν τόσο απαραίτητες, ώστε, πιθανόν, οι συγγραφείς να μη θεωρούσαν αναγκαίο να αναφέρουν κάτι που θεωρούνταν αυτονόητο, την ύπαρξη, δηλ., των βιβλιοθηκών. Πάντως, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι σε αρκετές περιπτώσεις, οι αναφορές είναι αντικρουόμενες, όπως, π.χ. σχετικά με τη βιβλιοθήκη του Αριστοτέλη, όπου υπάρχουν τουλάχιστον δύο εκδοχές για την τύχη της.

βιβλιοθήκη³¹, η οποία λειτούργησε στο πλαίσιο του ιδρύματος που ονομαζόταν *Μουσειον*, αποτελούσε σύμβολο της πνευματικής κυριαρχίας του ελληνισμού στον τότε γνωστό κόσμο³². Τη μεγάλη αυτή συγκέντρωση βιβλίων ευνόησαν και ενίσχυσαν τρεις, ουσιαστικά, λόγοι: Το μεγάλο άνοιγμα του ελληνισμού στην Ανατολή, η εισαγωγή της φιλολογικής τέχνης στα λογοτεχνικά κείμενα καθώς και η έντονη βιβλιοφιλική διάθεση που επέδειξαν, κυρίως, οι πρώτοι Πτολεμαίοι βασιλείς³³.

Η συνεισφορά της Βιβλιοθήκης σε αυτό που πολύ αργότερα, βέβαια, ονομάζουμε *Βιβλιοθηκονομία* είναι σημαντική. Ο Ζηνόδοτος δημιούργησε ένα αλφαβητικό σύστημα ταξινόμησης των βιβλίων και ο Καλλίμαχος ο Κυρηναίος συνέταξε τους *Πίνακες*, με του οποίους έγινε, πιθανότητα, η πρώτη συστηματική προσπάθεια ταξινόμησης βιβλίων και ο ίδιος είναι, ίσως, ο πρώτος «καταλογογράφος» της ιστορίας. Οι πίνακες αυτοί ή κατάλογοι προσέφεραν σημαντικές πληροφορίες για τα έργα που περιείχε η βιβλιοθήκη, αλλά και «καθιέρωσαν» μια πρακτική, η οποία υπήρξε πολύτιμη για τη διάσωση πολλών αρχαίων συγγραμμάτων και η βάση για τη σύνταξη βιβλιογραφιών της αρχαιότητας. Περιείχαν αρκετές υποδιαιρέσεις (π.χ. επικοί και λυρικοί ποιητές, φιλόσοφοι, ιστορικοί, ρήτορες κλπ.), στις οποίες υπήρχε αλφαβητική κατάταξη των συγγραφέων, ενώ εκτός από την αναγραφή του τίτλου, προσέθεταν, κατά την επεξεργασία των βιβλίων, τις πρώτες λέξεις και το σύνολο των γραμμών του έργου, βιογραφικό σημείωμα του συγγραφέα, αναφορά στο συνολικό αριθμό των έργων του, αλλά και μια σύντομη ανάλυση του περιεχομένου και σχόλια.

Δύο από τις σημαντικότερες βιβλιοθήκες της εποχής είναι, ακόμα, η βιβλιοθήκη των Ατταλιδών στην Πέργαμο και η αρχαιακή βιβλιοθήκη της Αι - Κανούμ στη Βακτριανή³⁴.

1.1.3 Ρωμαϊκή περίοδος

Μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι πρώτες μεγάλες ρωμαϊκές βιβλιοθήκες³⁵ προήλθαν ως λάφυρα πολέμου από την Ελλάδα και τη Μικρά Ασία. Αν και οι ρωμαϊ-

³¹ Ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης μπορεί να αναζητήσει πληροφορίες για την Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας σε πληθώρα σχετικών εργασιών. Ενδεικτικά: Mostafa El-Abadi, *The Life and Fate of the Ancient Library of Alexandria* (2nd ed.), Paris: UNESCO, 1992 [έκδοση στα ελληνικά: Μουσταφά ελ Αμπαντί, *Η αρχαία βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας: Η Ζωή και η Μοίρα της*, Αθήνα: Σμιλή, 1998].

³² Ο πάπυρος της Οξυρύγχου (Pap. oxy. Nr. 1241) μας πληροφορεί για τα ονόματα εκείνων που μπορούμε να θεωρήσουμε ως διευθυντές της βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας και, ουσιαστικά, ως «βιβλιοθηκάρχους», όπως, π.χ., ο Ζηνόδοτος ο Εφέσιος και ο Απολλώνιος ο Ρόδιος.

³³ Κωνσταντίνος Σπ. Στάικος, *Βιβλιοθήκη...*, ό.π., σ. 57.

³⁴ Πληροφορίες για τις βιβλιοθήκες στην Αρχαιότητα μπορεί να βρει ο ενδιαφερόμενος, μεταξύ άλλων, στο βιβλίο του Lionel Casson, *Libraries in the Ancient World*, New Haven, Conn.: Yale University Press, 2001.

κές βιβλιοθήκες δεν ξεπέρασαν τις αντίστοιχες ελληνικές, η συνεισφορά των ρωμαίων στην εξέλιξη των βιβλιοθηκών μπορεί να θεωρηθεί σημαντική, καθώς εισήγαγαν καινοτομίες στην αρχιτεκτονική των βιβλιοθηκών, διαφοροποίησαν την οργάνωση της βιβλιοθήκης με την εισαγωγή του θεσμού της διπλοβιβλιοθήκης³⁶ – ξεχωριστά τμήματα για τα ελληνικά και λατινικά βιβλία – και διεύρυναν και ανέπτυξαν το βιβλιοεμπόριο σε ολόκληρη την αυτοκρατορία.

Σχετικά με τη διοίκηση των βιβλιοθηκών στην αρχαία Ρώμη, υπήρχε η θέση του *επιτρόπου / διευθυντή* (procurator bibliothecarum), ο οποίος ήταν υπεύθυνος για τις δημόσιες βιβλιοθήκες, ενώ προϊστάμενος της βιβλιοθήκης ήταν ο *διευθυντής* (praefectus). Άλλοι υπάλληλοι που πιθανόν να εργάζονταν σε μια βιβλιοθήκη ήταν *αντιγραφείς* (librarii), *παλαιογράφοι* (antiquarii) καθώς και λοιποί βιβλιοθηκάριοι³⁷. Πολύ λίγες πληροφορίες έχουμε για τη ταξινόμηση των βιβλίων σε μια ρωμαϊκή βιβλιοθήκη, καθώς έχουν απομείνει ελάχιστες φυσικές ενδείξεις από τους καταλόγους τους.

Γενικά, οι μεγάλες βιβλιοθήκες του κλασικού κόσμου είχαν όλες, σχεδόν, την ίδια τύχη καταστράφηκαν, ορισμένες από φωτιές ή άλλες φυσικές καταστροφές. Πολλές καταστράφηκαν σε πολέμους, εσωτερικές διαμάχες και βαρβαρικές επιδρομές. Η τελευταία μεγάλη βιβλιοθήκη της Αθήνας, αυτή της Ακαδημίας, καταστράφηκε το 529 μ.Χ. ενώ, πολλές βιβλιοθήκες παρήκμασαν και εξαφανίστηκαν ως αποτέλεσμα αμέλειας και αχρησίας.

1.2 Μεσαίωνας

1.2.1 Βυζάντιο

Μετά τα εγκαίνια της Κωνσταντινούπολης ως πρωτεύουσας της Ανατολικής Αυτοκρατορίας το 330 μ.Χ. και την καθιέρωση του χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας του κράτους, οι συνθήκες φάνταζαν ευνοϊκές για τη διάδοση του βιβλίου και την ανάπτυξη των βιβλιοθηκών, αλλά κάτι τέτοιο δεν πραγματοποιήθηκε. Πολλοί είναι οι λόγοι για τους οποίους το βιβλίο δε διακινήθηκε στα αριθμητικά μεγέθη που παρατηρήθηκαν στην ελληνική και ρωμαϊκή εποχή, οι κυριότεροι εκ των οποίων είναι:

³⁵ Η πνευματική ζωή του Ρωμαϊκού κόσμου, άμεσα επηρεασμένη από τον ελληνικό αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης από αρκετούς ερευνητές. Ειδικά για τις βιβλιοθήκες της περιόδου, βλέπε, μεταξύ άλλων: Lorne D. Bruce, «A Reappraisal of Roman Libraries in the Scriptores Historiae Augustae», *Journal of Library History* 16, 4 (1981), 551-573 και Horst Blanck, *Το βιβλίο...*, ό.π., σσ. 204- 243.

³⁶ Τον όρο χρησιμοποιεί ο Στάικος στο *Βιβλιοθήκη...*, ό.π.

³⁷ Δρανδάκης, Παύλος. *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*. 2^η έκδ. Αθήνα: Φοίνιξ, τ. 7, λήμμα *Βιβλιοθήκη*, σ. 218.

1. Τα ρωμαϊκά εκδοτικά βιβλιοπωλεία, μέσω των οποίων διακινούνταν πλήθος βιβλίων, έπαψαν, σταδιακά, να λειτουργούν.
2. Η εκκλησία, στην προσπάθεια της να διαδώσει το νέο δόγμα και να καθιερώσει τη νέα θρησκεία, θέλησε να ελέγξει τα ειδωλολατρικά κείμενα και την κλασική παιδεία στο σύνολό της, ενώ ακόμα και χριστιανικά κείμενα με «αιρετικό» περιεχόμενο αποτελούσαν αντικείμενο διαρκούς αμφισβήτησης από μέρους της.
3. Το κόστος πώλησης των βιβλίων, λόγω της αυξημένης τιμής της περγαμηνής, η οποία άρχισε σταδιακά να αντικαθιστά τον πάπυρο.
4. Η στάση πολλών μοναχικών κύκλων απέναντι στην κατοχή βιβλίων³⁸.

Από τις μεγαλύτερες βιβλιοθήκες στην Κωνσταντινούπολη ήταν η *Αυτοκρατορική Βιβλιοθήκη*, το περιεχόμενο της οποίας ξεπέρασε, σε κάποιες περιόδους, τους 100.000 τόμους, οι περισσότεροι εκ των οποίων ήταν κώδικες, ενώ είναι πιθανή και η ύπαρξη ενός τοπογραφικού και θεματικού καταλόγου σε αυτή. Άλλες σημαντικές βιβλιοθήκες ήταν αυτή της *Ακαδημίας*, ενός ιδρύματος αφιερωμένο στη διδασκαλία της φιλοσοφίας και αυτή του Πατριαρχείου. Σημαντικές βιβλιοθήκες λειτούργησαν, επίσης, σε διάφορες πόλεις της Αυτοκρατορίας, όπως αυτή στη Νικομήδεια, που ιδρύθηκε από τον Αυτοκράτορα Διοκλητιανό, στη Θεσσαλονίκη, τη Βηρυτό και αλλού³⁹.

Παρ' όλη τη δραστική μείωση της φιλολογικής παραγωγής και της πνευματικής δραστηριότητας, ο ρόλος του Βυζαντίου στη διάσωση της κλασικής παιδείας έως τις μέρες μας υπήρξε ιδιαίτερα σημαντικός. Μέσω των ανεπτυγμένων εμπορικών δεσμών μεταξύ του Βυζαντίου και της Βενετίας, περιήλθε στην κατοχή δυτικών βιβλιοθηκών σημαντικά μεγάλο ποσοστό της κλασικής λογοτεχνίας, όταν αυτή είχε ήδη χαθεί από τη Δύση. Στο σημαντικό αυτό έργο, της διάσωσης των πολύτιμων κλασικών κειμένων, σημαντική ήταν και η συνεισφορά των ισλαμικών βιβλιοθηκών.

1.2.2 Ισλαμικές Βιβλιοθήκες

Οι ισλαμικές βιβλιοθήκες της περιόδου (ουσιαστικά από τον 8^ο αι. μ.Χ. και έπειτα) διαφοροποιούνται από τις αντίστοιχες της Δύσης, καθώς, αρκετές από αυτές

³⁸ Κωνσταντίνος Σπ. Στάκος, *Βιβλιοθήκη...*, σ. 137.

³⁹ Στοιχεία για τις βιβλιοθήκες στο Βυζαντινό κόσμο δίνουν, μεταξύ άλλων, τα εξής έργα: H. Hunger, *Ο κόσμος του Βυζαντινού Βιβλίου: Γραφή και Ανάγνωση στο Βυζάντιο*, Αθήνα: Καρδαμίτσα, 1995 και N. G. Wilson, «The Libraries of the Byzantine World», *Greek, Roman and Byzantine Studies* 8 (1967), 53-80.

ήταν ανοιχτές για όλους του πολίτες, πλούσιους και φτωχούς⁴⁰. Κατά τη διάρκεια της οικονομικής και στρατιωτικής κυριαρχίας των Αράβων μπορούμε να εντοπίσουμε σημαντικά εκπαιδευτικά και ερευνητικά κέντρα σε πολλές μεγάλες πόλεις του μουσουλμανικού κόσμου από τα βόρεια της Ασίας έως και την Αίγυπτο, το Μαρόκο και την Ισπανία, στα πλαίσια των οποίων λειτουργούσαν βιβλιοθήκες. Κατά τις κατακτήσεις τους, οι Μουσουλμάνοι έδειχναν, συνήθως, σεβασμό στην πνευματική και φιλολογική παραγωγή του κατακτημένου λαού, με αποτέλεσμα να διασώζονται ορισμένα, τουλάχιστον, από τα γραπτά τεκμήρια του εκάστοτε πολιτισμού. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την πίστη των μουσουλμάνων, ότι, δηλαδή, η γνώση είναι ιερή, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι ισλαμικές χώρες είχαν σημαντική συνεισφορά στην επιστημονική έρευνα και αποτέλεσαν, σε αρκετές περιπτώσεις, πηγή έμπνευσης για τη χριστιανική Ευρώπη της Αναγέννησης.

Ένα ενδιαφέρον στοιχείο που παρουσιάζουν οι μουσουλμανικές βιβλιοθήκες ήταν η μεγάλη ποικιλία των θεμάτων που περιείχαν. Εκτός από τα θρησκευτικά έργα της πίστης τους, οι μουσουλμάνοι συγκέντρωναν, αντέγραφαν και μετέφραζαν οτιδήποτε μπορούσαν, σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα, απ' όλες τις εποχές και σε όλες τις διαθέσιμες γλώσσες. Ωστόσο, οι βιβλιοθήκες της περιόδου είχαν την ίδια τύχη με αυτές της Αρχαιότητας και έχουν απομείνει λίγες φυσικές ενδείξεις. Συχνά, καταστράφηκαν ως αποτέλεσμα θρησκευτικής διαμάχης μεταξύ διαφορετικών δογμάτων, άλλες λεηλατήθηκαν ή μεταφέρθηκαν μετά από επιδρομές και κατακτήσεις, όπως αυτές των Σταυροφόρων και των Μογγόλων αργότερα, ενώ, κάποιες καταστράφηκαν μετά από φωτιές και πλημμύρες⁴¹.

1.2.3 Βιβλιοθήκες στη Δυτική Μεσαιωνική Ευρώπη

Μέσω του εμπορίου μεταξύ Βυζαντίου - Βενετίας, όπως προαναφέρθηκε, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της Ισπανίας βιβλία και ιδέες ταξίδεψαν στη Δύση και γνώρισαν άνθηση. Βασιλείς προσέφεραν στέγη σε εβραίους, χριστιανούς και μουσουλμάνους ερευνητές και στο πλαίσιο αυτού του περιβάλλοντος κατέστη δυνατή η μετάφραση παλαιών βιβλίων και η συγγραφή καινούριων, καθώς πολλά κείμενα, που

⁴⁰ Ο γεωγράφος Yakut al-Hamawi, επισκέφτηκε την πόλη Merv (σήμερα ονομάζεται Mary και ανήκει στο Τουρκμενιστάν) το 1228 και ανέφερε ότι βρήκε δώδεκα βιβλιοθήκες διαθέσιμες στο κοινό. Επισημαίνει μάλιστα ότι ο ίδιος είχε τη δυνατότητα να δανειστεί ταυτόχρονα 200 τόμους.

⁴¹ Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την εξέλιξη, τη μορφή και την τύχη των μουσουλμανικών βιβλιοθηκών παρέχει, μεταξύ άλλων: Mohamed Taher, «Mosque Libraries: A Bibliographic Essay», *Libraries and Culture* 27 (1992), σσ. 43-48.

είχαν διασωθεί σε αραβικές εκδόσεις από ισλαμικές βιβλιοθήκες, μεταφράστηκαν στη λατινική γλώσσα και αποκτήθηκαν από τις δυτικές βιβλιοθήκες.

Χαρακτηριστικό της αλλαγής στη διακίνηση του βιβλίου σε αυτή την περίοδο, είναι ότι η δυνατότητα του πολίτη να αγοράσει σε προσιτή τιμή οποιοδήποτε έργο της λατινικής ή και, συχνά, της ελληνικής γραμματείας, τους προηγούμενους αιώνες, δεν υπήρχε πλέον. Βέβαια, πρέπει στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι οι διαπιστώσεις που προηγήθηκαν δεν επιχειρούν να αναιρέσουν το γεγονός ότι καθ' όλη την περίοδο του Μεσαίωνα υπήρξαν, συχνά μικρές, εστίες, όπου δεν έπαψε ποτέ να διαβάζεται η λατινική γραμματεία. Ωστόσο, για περίπου χίλια χρόνια η τυπική ευρωπαϊκή βιβλιοθήκη ήταν μια μικρή συλλογή από χειρόγραφα⁴².

1.2.3.1 Μοναστηριακές βιβλιοθήκες

Από τον 6^ο μ.Χ. αιώνα και έπειτα υπάρχει, ουσιαστικά, κοινή πορεία, όσον αφορά τη εξέλιξη των βιβλιοθηκών. Τόσο στη Δύση, όσο και στην Ανατολή, το βιβλίο πέρασε, κυρίως, στα χέρια του κλήρου και ιδιαίτερα στους μοναχούς. Στα μοναστικά κέντρα δε σχηματίστηκαν μόνο οι σπουδαιότερες βιβλιοθήκες της περιόδου, αλλά οργανώθηκαν και τα σημαντικότερα κέντρα αναπαραγωγής του βιβλίου, όπως π.χ. στα Monte Cassino και Vivarium στην Ιταλία, Wearmouth και Jarrow στην Αγγλία, στο Μοναστήρι του Corbie στη Γαλλία κλπ.

Πληροφορίες για την εργασία του βιβλιοθηκάριου σε μια μοναστηριακή βιβλιοθήκη έχουμε από τους κανόνες που έγραψε ο Θεόδωρος Στουδίτης, στους οποίους ανέφερε, μεταξύ άλλων, τα καθήκοντά του. Έτσι, για παράδειγμα, έπρεπε να φροντίζουν για την έγκαιρη επιστροφή των βιβλίων, τη σωστή φύλαξή τους, ενώ και ο υπεύθυνος για τα βιβλία, ο *βιβλιοφύλαξ*, είχε ως καθήκον να επανατοποθετεί τα βιβλία στη θέση τους.

Η φύλαξη των βιβλίων ήταν ένα πολύ σημαντικό καθήκον και στις δυτικές μοναστηριακές βιβλιοθήκες και η συγκεκριμένη ευθύνη ανατίθετο στον *armarius* ή *librarius*, τα καθήκοντα του οποίου διέφεραν από βιβλιοθήκη σε βιβλιοθήκη (π.χ. σε ορισμένες ήταν υπεύθυνος και της χορωδίας της μονής ενώ σε άλλες διεύθυνε και το εργαστήριο αντιγραφής). Στα καθήκοντά του συμπεριλαμβάνονταν, επίσης, ο έλεγχος του δανεισμού των βιβλίων και η διατήρηση μιας λίστας με τα ονόματα εκείνων που έπρεπε να επιστρέψουν το υλικό. Ακόμα, ο *βιβλιοθηκάριος* (*librarius*) προχωρούσε σε

⁴² Περισσότερα στοιχεία για τις βιβλιοθήκες της περιόδου δίνουν, ενδεικτικά, N. R. Ker, «Cathedral Libraries», *Library History*, vol. 1 (1966), σσ. 89-100 και του ίδιου *Books, Collectors and Libraries: Studies in the Medieval Heritage*, London: Hambledon Press, 1985.

(θεματική) ταξινόμηση του υλικού και στη δημιουργία ευρετηρίου των βιβλίων. Τέλος, πληροφορίες για τα καθήκοντα του βιβλιοθηκάρου αντλούμε και από το τάγμα των Δομινικανών μοναχών σε μια περίοδο που περιλαμβάνει, κυρίως, τους τελευταίους αιώνες του Μεσαίωνα. Σύμφωνα με τις *Instructio officialium* του Humbert Romani⁴³, ο βιβλιοθηκάριος έπρεπε να φροντίζει ώστε να υπάρχει ο κατάλληλος χώρος για την ανάγνωση των βιβλίων, ένα κατανοητό σύστημα ταξινόμησης και κατάλογοι και σύμβολα πάνω στα ράφια. Επιπλέον, έπρεπε να φροντίζει για την ορθή τήρηση του βιβλίου δανεισμού, να συντάσσει ετήσιο ευρετήριο καθώς και να αυξάνει τον αριθμό των βιβλίων που περιελάμβανε η συλλογή.

Όσον αφορά τη θεματική κατάταξη των βιβλίων, η συνηθέστερη επιλογή ήταν ο διαχωρισμός σε χριστιανικά και ειδωλολατρικά (βλάσφημα) βιβλία, ενώ οι μοναστηριακές βιβλιοθήκες της καρολίγγειας περιόδου, κατέτασσαν τα βιβλία σε ιερές γραφές, σε έργα των Πατέρων της Εκκλησίας και στην υπόλοιπη «ιερή λογοτεχνία». Μια τελευταία κατηγορία ήταν η, λεγόμενη, «βλάσφημη λογοτεχνία» (*profane literature*) στην οποία συμπεριλαμβάνονταν ειδωλολατρικά έργα αρχαίων συγγραφέων, έργα που χωρίζονταν και αυτά σε θεματικές ομάδες⁴⁴. Τη θέση του βιβλιοθηκάρου εντοπίζουμε και στην παπική βιβλιοθήκη από τον 8^ο αιώνα και μετά. Ακόμα, τον 9^ο αιώνα, στο μοναστήρι Bobbio στην άνω Ιταλία, ως καθήκον του βιβλιοθηκάρου αναφέρεται η ευθύνη για όλα τα βιβλία, την ανάγνωση και τους αντιγραφείς. Ενδεικτικό της διαφοροποίησης με την αρχαιότητα, σχετικά με τη διακίνηση βιβλίων, είναι το γεγονός ότι η βιβλιοθήκη του μοναστηριού περιείχε, τον 10^ο αιώνα, περίπου 650 τόμους βιβλίων, κάτι που θεωρούνταν ένα πολύ σημαντικό επίτευγμα για την εποχή⁴⁵.

Γενικά, διαπιστώνουμε από τους καταλόγους που έχουν διασωθεί ότι οι βιβλιοθήκες της εποχής περιείχαν, συνήθως, μερικές δεκάδες ή, σε ορισμένες περιπτώσεις, εκατοντάδες τόμους βιβλίων. Ειδικότερα, – κυρίως όσον αφορά την περίοδο από τον 10^ο έως τον 12^ο αι. – οι κατάλογοι αυτοί διαφέρουν σημαντικά από βιβλιοθήκη σε βιβλιοθήκη στην ποιότητά τους, την ακρίβεια και την πληρότητα των στοιχείων που περιέχουν, ενώ ομοιότητες μπορεί να εντοπίσει κανείς στον τρόπο που τοποθετούνταν

⁴³ Η πληροφορία προήλθε από το Don Heinrich Tolzmann, Alfred Hessel and Reuben Peiss, *The Memory...*, ό.π., σ. 41.

⁴⁴ Η σταδιακή αύξηση του υλικού οδήγησε, σε μερικές μοναστηριακές βιβλιοθήκες, στη δημιουργία ξεχωριστών συλλογών. Έτσι, βλέπουμε να διαχωρίζονται τα σχετικά με τη λειτουργία και τη λατρεία βιβλία από τα υπόλοιπα, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις δημιουργούνταν δύο ξεχωριστές συλλογές, η «εσωτερική συλλογή» για τα μέλη του μοναστηριού και η «εξωτερική συλλογή» που ανήκε στο «σχολείο». Τέλος, μια ακόμα πιθανή διάκριση ήταν σε βιβλία πληροφοριακά και βιβλία για δανεισμό.

⁴⁵ Don Heinrich Tolzmann, Alfred Hessel and Reuben Peiss, *The Memory...*, ό.π., σ. 24.

τα βιβλία και επομένως στα ευρετήρια της εποχής. Από τον 12^ο μ.Χ. αιώνα και έπειτα, η πνευματική ζωή, καθώς και τα βιβλία και οι βιβλιοθήκες, που τη συνοδεύουν, άρχισαν να επιστρέφουν στα αστικά κέντρα, πρώτα στους καθεδρικούς ναούς, και έπειτα, στα Πανεπιστήμια.

1.2.3.2 Πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες

Η ανάγκη για δημιουργία Πανεπιστημίων και πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών, προέκυψε όταν τα μοναστήρια άρχισαν να περιορίζουν τις εκπαιδευτικές τους δραστηριότητες στα δικά τους μέλη⁴⁶. Αργότερα, καθώς αναπτύχθηκαν τα Πανεπιστήμια και αναδείχθηκαν νέα εκπαιδευτικά κέντρα, τα μοναστήρια παρήκμασαν και η πολιτισμική τους αξία μειώθηκε. Όπου συνέχισαν να επιβιώνουν, οι βιβλιοθήκες τους είχαν ελάχιστη σημασία εκτός των τειχών τους.

Μετά τα, περιορισμένης πρόσβασης, μεσαιωνικά μοναστήρια, τα μεσαιωνικά Πανεπιστήμια ανέλαβαν να καταστήσουν την πληροφορία κοινωνικό αγαθό, με την ανάπτυξη των βιβλιοθηκών, που όχι μόνο θα διαδώσουν την κληρονομιά του παρελθόντος, αλλά και θα τη διαθέσουν στο ευρύ κοινό. Επιπλέον, η αναγεννημένη οικονομική ζωή και η επέκταση της κεντρικής διακυβέρνησης απαιτούσαν, π.χ. δικηγόρους και διοικητικούς υπαλλήλους, επαγγέλματα, δηλαδή, που η εξάσκηση τους απαιτούσε γνώση, έρευνα και μάθηση· αυτές οι διαδικασίες απαιτούσαν εκπαίδευση πέρα από αυτή που μπορούσαν να προσφέρουν οι μοναχοί και οι ιερείς. Βέβαια, οι δεσμοί με το παρελθόν ήταν ισχυροί, και η μετάβαση από την αντίληψη ότι το βιβλίο είναι πολύτιμο αγαθό για λίγους, σε αυτήν της κοινωνικής διάστασης της ελεύθερης πρόσβασης στην πληροφορία, ήταν δύσκολη. Έτσι, οι πρώιμες ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες ήταν, με πολλούς τρόπους, άμεση συνέχεια των μοναστικών και καθεδρικών βιβλιοθηκών τόσο στην αντίληψη όσο και στην οργάνωση.

Ωστόσο, μια σημαντική εξέλιξη ήταν η χρήση ενός «ενιαίου» συστήματος για την οργάνωση των βιβλίων σε συλλογές, με την επαναφορά του συστήματος που ανέπτυξε ο Κασσιόδωρος και ο Ισίδωρος με έμφαση στην πρακτική έρευνα και τις σχολαστικές σπουδές (scholastic studies). Αν και εμφανίζεται το σύστημα αυτό και πριν τον 13^ο αι., για πρώτη φορά χρησιμοποιείται ως αρχή στην οργάνωση συλλογών. Οι βιβλιοθηκάριοι, βέβαια, δε θεωρούσαν ότι δεσμεύονταν απόλυτα από αυτό το σχήμα και προσέθεταν νέες υποδιαίρεσεις όποτε έκριναν ότι το επέβαλε η απόκτηση νέων χειρογράφων. Οι διαφορετικές τάξεις (θεματικές κατηγορίες) τοποθετούνταν,

⁴⁶ Fred Lerner, *The story...*, ό.π., σ. 83.

συνήθως, συντεταγμένα η μία δίπλα στην άλλη, χωρίς, ωστόσο να έχουμε ακόμα ένα σύστημα με κύριες τάξεις και υποδιαιρέσεις, εξέλιξη που ξεκινά περίπου τον 17^ο αι.

Για την υποστήριξη των διδακτικών αναγκών των Πανεπιστημίων⁴⁷ υπήρχαν, αρχικά, μικρές συλλογές βιβλίων, ενώ, συχνά, το Πανεπιστήμιο δε διέθετε βιβλιοθήκη και ο καθηγητής ή οι μαθητές προμηθεύονταν βιβλία με δικά τους έξοδα. Αργότερα, κυρίως τον 13^ο και 14^ο αι. άρχισαν να σχηματίζονται βιβλιοθήκες (για παράδειγμα η βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου της Σορβόνης διέθετε το 1338 περίπου 1.700 τόμους βιβλίων), ενώ, από το 16^ο αι. και έπειτα, παρατηρείται μια μεγάλη ανάπτυξη των βιβλιοθηκών, γενικότερα, στην Ευρώπη, συγκρινόμενη με τις, περιορισμένου μεγέθους, συλλογές του Μεσαίωνα. Πρωταρχική αιτία υπήρξε η τυπογραφία⁴⁸, χάρη στην οποία παρήχθησαν πολλά και φθηνά βιβλία και η, συνακόλουθα, εύκολη πρόσβαση σε βιβλία συνεισέφερε στην αύξηση των επιπέδων της γνώσης.

1.3 Αναγέννηση – Διαφωτισμός

Μια σημαντική διαφοροποίηση στον τρόπο αντιμετώπισης των αναγνωστών από τις βιβλιοθήκες της περιόδου είναι το γεγονός ότι, ενώ η μεσαιωνική βιβλιοθήκη απαιτούσε τη χρήση των περιεχομένων της επί τόπου, η πρόωμη «μοντέρνα» βιβλιοθήκη ενθάρρυνε τη χρήση στο σπίτι. Η αλλαγή στη φιλοσοφία χρήσης του βιβλίου ξεκίνησε, κυρίως, από τις βόρειες χώρες, όπου το ηλιακό φως διαρκούσε λιγότερο και το κρύο και η υγρασία αποτελούσαν εμπόδια για την επί τόπου χρήση⁴⁹. Ωστόσο, παρά τις σημαντικές αλλαγές στην αντίληψη για τη βιβλιοθήκη, επίκεντρο εξακολουθούσε να είναι το βιβλίο και όχι ο χρήστης. Επίσης, παρ' όλο που αυξήθηκαν τα βιβλία σε μια βιβλιοθήκη, τα πρώτα χρόνια λειτουργίας των αναγεννησιακών βιβλιοθηκών, η τοποθέτηση στα ράφια και η ταξινόμηση παρέμειναν ίδιες με τη μεσαιωνική βιβλιοθήκη⁵⁰.

Ένα επιπλέον χαρακτηριστικό της περιόδου είναι ότι οι «δημόσιες βιβλιοθήκες» χρησιμοποιούνταν, ως επί το πλείστον, από ευγενείς – ερευνητές. Ακόμα και μετά τη

⁴⁷ Πληροφορίες για το ρόλο των πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών της περιόδου δίνουν, μεταξύ άλλων: James M. Kittelson, *In Rebirth, Reform and Resilience: Universities in Transition, 1300- 1700*, Columbus: Ohio State University Press, 1984 και Hastings Rashdall, *The Universities of Europe in the Middle Ages* Oxford: Oxford University Press, 1988.

⁴⁸ Για τις επιπτώσεις της τυπογραφίας στην ανάπτυξη των βιβλιοθηκών, βλέπε: Lucien Febvre [and] Henri- Jean Martin, *The Coming of the Book: The Impact of Printing, 1450 - 1800*, London: Verso, 1997.

⁴⁹ Fred Lerner, *The story...*, ό.π., σ. 126.

⁵⁰ Την περίοδο της Αναγέννησης εμφανίζεται, ίσως, για πρώτη φορά η πρακτική να τοποθετούνται τα βιβλία σε θήκες τοποθετημένες κατά μήκος του τοίχου και άρχισε σταδιακά να εγκαταλείπεται η πρακτική των μεσαιωνικών βιβλιοθηκών, στις οποίες τα βιβλία δένονταν με αλυσίδες στα γραφεία.

Μεταρρύθμιση⁵¹, πολλές «δημόσιες» βιβλιοθήκες χρησιμοποιούνταν, κατά κανόνα, από κληρικούς και δημοσίους λειτουργούς. Αργότερα, η προσπάθεια που ξεκίνησε μέσα από την Γαλλική Επανάσταση, να καταστούν, δηλαδή, οι βιβλιοθήκες προσβάσιμες στο ευρύ κοινό, δεν άλλαξε ουσιαστικά την κατάσταση, καθώς τα βιβλία σε αυτές τις συλλογές ήταν περισσότερο χρήσιμα σε ερευνητές και θεολόγους και δεν ήταν κατάλληλα ως καθημερινό ανάγνωσμα για ψυχαγωγία. Επιπρόσθετα, οι δημόσιες βιβλιοθήκες της εποχής ενδιαφέρονταν, κυρίως, για τη διατήρηση της εθνικής λογοτεχνικής κληρονομιάς, και όχι να διευκολύνουν τις ανάγκες του αναγνωστικού κοινού⁵².

Όσον αφορά το «επάγγελμα» του βιβλιοθηκάρου, η σταδιακή αύξηση του αριθμού των βιβλίων μιας βιβλιοθήκης οδήγησε στη ανάγκη για καλύτερη οργάνωση και διαχείριση των συλλογών των βιβλίων. Συνακόλουθα, αυτή την περίοδο ο επαγγελματικός προσανατολισμός για τον βιβλιοθηκάριο μέσα από μια πιο πρακτική εκπαίδευση απέκτησε μεγαλύτερη σημασία, ενώ συχνά η ταξινόμηση των βιβλίων γίνεται μέσα από κατηγορίες και υποκατηγορίες, όπως για παράδειγμα στη βιβλιοθήκη του Καρδινάλιου Mazarin, από τον βιβλιοθηκάριο Naudé.

Τον 18^ο αιώνα έχουμε ακόμα υψηλότερα πρότυπα για τις υπηρεσίες που πρέπει να προσφέρει ο βιβλιοθηκάριος, όπως φαίνεται από τη διάλεξη του Cotton des Housayes το 1780 στην Σορβόννη με τίτλο «Des Deviors et des Qualités du Bibliothecarie»⁵³. Μεγάλη έμφαση δόθηκε, ακόμα, ειδικά στην Γαλλία, κατά το Διαφωτισμό, στην ταξινόμηση και την καταλογογράφηση, μέσα από μια προσπάθεια για πλήρη και διεξοδική κατηγοριοποίηση της ανθρώπινης γνώσης. Βέβαια, στην πράξη

⁵¹ Η επίδραση της Μεταρρύθμισης στην εξελικτική πορεία των βιβλιοθηκών ήταν καθοριστική. Σε ορισμένες περιπτώσεις (κυρίως σε μοναστηριακές βιβλιοθήκες της Γερμανίας και της Αγγλίας) οι συλλογές των μεσαιωνικών βιβλιοθηκών καταστράφηκαν ως αποτέλεσμα της θρησκευτικής διαμάχης και πολύτιμα χειρόγραφα που για αιώνες συγκέντρωναν οι βιβλιοθήκες έπαψαν να υπάρχουν. Ωστόσο, η Μεταρρύθμιση είχε και θετική επίδραση, καθώς ενισχύθηκε η πεποίθηση ότι ο πιστός πρέπει να μπορεί να διαβάζει τη Βίβλο και δόθηκε έμφαση στην οργάνωση βιβλιοθηκών ώστε να μπορούν οι πιστοί να έχουν πρόσβαση σε θρησκευτικά κείμενα.

⁵² Την περίοδο που ακολουθεί την Αναγέννηση και το Διαφωτισμό, πέρα από τη μεγάλη αύξηση του αριθμού των βιβλιοθηκών και του όγκου των συλλογών τους, δύο είδη βιβλιοθηκών αρχίζουν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Πρόκειται για τη δημόσια βιβλιοθήκη, που με μια ευρύτερη έννοια υπήρξε και στην αρχαιότητα, η οποία επανεμφανίζεται ως θεσμός μετά το τέλος του Μεσαίωνα στην Ευρώπη και, ουσιαστικά, με τη σημερινή της μορφή, ανοικτής δηλ. πρόσβασης στους πολίτες, αρχίζει να λειτουργεί και να αναπτύσσεται πρώτα στο Ην. Βασίλειο μετά το 1850 οπότε και ψηφίστηκε νόμος που προέβλεπε την ίδρυση δημόσιων βιβλιοθηκών στις πόλεις της επικράτειας. Οι Εθνικές Βιβλιοθήκες εμφανίζονται για πρώτη φορά αυτή την περίοδο και στόχος τους είναι να συγκεντρώσουν, συχνά εις βάρος άλλων βιβλιοθηκών, τον εθνικό γραπτό πλούτο μιας χώρας. Δύο παραδείγματα τέτοιων βιβλιοθηκών είναι η Bibliothèque Nationale στη Γαλλία και η British Library στη Μεγάλη Βρετανία.

⁵³ Η πληροφορία προήλθε από το Don Heinrich Tolzmann, Alfred Hessel and Reuben Peiss, *The Memory...*, ό.π., σ. 83.

οι βιβλιοθηκάριοι ακολουθούσαν πιο πρακτικές και, ίσως, συντηρητικές μεθόδους, όπως, οι βιβλιοθηκάριοι στην Γαλλία οι οποίοι κατέτασσαν τα βιβλία σε πέντε μεγάλες κατηγορίες – θεολογία, νομική, τέχνες και επιστήμες, λογοτεχνία και ιστορία.

Την ίδια περίοδο, μια σημαντική προσωπικότητα θα επηρεάσει την εξέλιξη των βιβλιοθηκών αλλά και του επαγγέλματος του βιβλιοθηκάριου. Πρόκειται για τον ιστορικό, φιλόσοφο και βιβλιοθηκάριο Gottfried Wilhelm Leibniz. Με σαφείς επιρροές από το έργο του Naudé, αξίζει μια ειδική θέση στην ιστορία των βιβλιοθηκών όχι μόνο για την ενασχόλησή του με πρακτικά ζητήματα, όπως τα κτήρια των βιβλιοθηκών, αλλά, κυρίως, για τις ιδέες του και την περιγραφή των καθηκόντων ενός βιβλιοθηκάριου. Πίστευε ότι πρωταρχικός στόχος πρέπει να είναι ο διαρκής εμπλουτισμός της συλλογής με «χρήσιμα» βιβλία και η πολύ καλή οργάνωση της συλλογής. Επηρεάσε επίσης, την καταλογογράφηση και ταξινόμηση μέσα από μια πρακτική προσέγγιση του ζητήματος και τη χρήση ενός καθαρά επιστημονικού συστήματος ταξινόμησης βάσει των επιστημονικών κλάδων και των επαγγελμάτων, πρακτική που ακολουθούσαν και οι γάλλοι βιβλιοθηκάριοι. Κατέτασσε τα έργα στον κατάλογο αλφαβητικά αλλά και χρονολογικά και επιδίωκε τη δημιουργία θεματικών ευρετηρίων με τη χρήση «λέξης-κλειδί» (catchword).

Γενικά πάντως, την περίοδο που ακολουθεί την Αναγέννηση και το Διαφωτισμό, ως αποτέλεσμα των αλλαγών στην αντίληψη και διαχείριση του βιβλίου και τη χρήση της βιβλιοθήκης, οι ερευνητικές / ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες μετατράπηκαν σταδιακά, από μικρές συλλογές για την υποστήριξη περιορισμένων ακαδημαϊκών προγραμμάτων, σε απαραίτητο στοιχείο της εκπαιδευτικής διαδικασίας του Πανεπιστημίου. Η εφεύρεση της τυπογραφίας και η ανάπτυξη ενός εκτεταμένου και καλά οργανωμένου εμπορίου βιβλίων διευκόλυνε σημαντικά τη συλλογή βιβλίων και καθώς οι συλλογές μεγάλωναν, όσοι είχαν την ευθύνη διαχείρισης της βιβλιοθήκης, αντιμετώπιζαν ολοένα και περισσότερο θέματα σχετικά με προσκτήσεις, οργάνωση και διαχείριση υλικού.

1.4 Βιβλιοθήκες στην Αμερική

Στην Αμερική οι εξελίξεις είναι, σε γενικές γραμμές, παράλληλες με αυτές στην Ευρώπη. Μια σημαντική διαφοροποίηση, όμως, η οποία και επηρέασε τις εξελίξεις, ήταν η μικρότερη εξάρτηση από τη θρησκεία, γεγονός που «απελευθέρωσε» την ανθρώπινη σκέψη και την ερευνητική δραστηριότητα πιο γρήγορα, ίσως, απ' ό,τι στην Ευρώπη. Στη διαφοροποίηση αυτή συνέβαλε και το γεγονός της έλλειψης ευκαιριών

για επαγγελματική εκπαίδευση στη Νέα Ήπειρο, όπως υπήρχε στην Ευρώπη, δίπλα σε καταξιωμένους και έμπειρους επαγγελματίες. Οι πρώτες κολεγιακές βιβλιοθήκες εμφανίζονται στην Αμερική τον 17^ο αιώνα και τον 18^ο αιώνα εμφανίζονται οι πρώτες ειδικές.

Μια σημαντική συνεισφορά των βιβλιοθηκών στην Αμερική ήταν ότι σε αυτές τις βιβλιοθήκες, και, βασικά, σε εκείνες με δημόσιο χαρακτήρα, επιτράπηκε η πρόσβαση του αναγνώστη στα ράφια των βιβλίων, μια εξέλιξη που, αναντίρρητα, άλλαξε την όλη λογική και διάρθρωση των προσφερόμενων υπηρεσιών στους χρήστες. Επιπλέον, καθώς η γνώση αυξανόταν σε μέγεθος και όρια και, επομένως, αυξάνονταν οι συλλογές των βιβλιοθηκών, έγινε απαραίτητο να βρεθεί ένας τρόπος αναγνώρισης και ανάκτησης ενός τεκμηρίου για ένα συγκεκριμένο θέμα, ενώ ταυτόχρονα έπρεπε, για την εξυπηρέτηση του διαρκώς αυξανόμενου αριθμού χρηστών, να βελτιωθεί η διαδικασία πρόσβασης στις συλλογές, διαπίστωση που αντιμετωπίστηκε με, σχετική, επιτυχία με τη δημιουργία του δελτιοκαταλόγου.

Η εξέλιξη αυτή ήταν εξίσου σημαντική σε βιβλιοθήκες που οι χρήστες επέλεγαν βιβλία από κατάλογο και σ' αυτές που επέτρεπαν στους χρήστες απευθείας πρόσβαση στα ράφια. Ωστόσο, η καταγραφή της συλλογής, από μόνη της, δεν ήταν αρκετή για την αποτελεσματική οργάνωσή της με τρόπο που να διευκολύνεται η άμεση πρόσβαση του χρήστη στο βιβλίο και έπρεπε να ταξινομηθεί με κάποιο τρόπο. Διατάξεις καταλογογράφησης μελετήθηκαν τον 19^ο αιώνα και παρατηρήθηκαν πολλές εξελίξεις προερχόμενες από τις Η.Π.Α. Το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα, δύο σημαντικές εξελίξεις συνέβαλαν σημαντικά στην ανάπτυξη των βιβλιοθηκών, η ίδρυση της American Library Association, ALA και η έκδοση κανόνων και οδηγιών για τους επαγγελματίες το 1876.

1.5 Βιβλιοθήκες τον 20^ο αι.

Τον 20^ο αιώνα, καθώς η ανάγκη για εξειδικευμένους επιστήμονες και επαγγελματίες μεγάλωνε διαρκώς, περισσότερα ιδρύματα προσάρμοσαν το πρόγραμμα σπουδών τους σ' αυτήν την απαίτηση. Αυτό οδήγησε σε μεγάλη επέκταση των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών στο Δυτικό Κόσμο και σε μια ταυτόχρονη αύξηση του μεγέθους των συλλογών τους. Καθώς η επαγγελματική εκπαίδευση αυξανόταν διαρκώς στο ακαδημαϊκό περιβάλλον, η έρευνα και η επιστημονική σκέψη λαμβάνονταν ολοένα και περισσότερο υπόψη κατά την κατάρτιση των προγραμμάτων σπουδών. Στην ανάπτυξη των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών συνέβαλε η εισαγωγή νέων μαθημάτων και η

αποδοχή των σεμιναρίων ως βασικού εκπαιδευτικού μέσου. Επιπλέον, η αυξανόμενη έμφαση στη σημασία της έρευνας ως σημαντικού συστατικού του ρόλου του ιδρύματος στην κοινωνία οδήγησε σε αύξηση του κύρους των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και των βιβλιοθηκών τους. Στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα οι βιβλιοθηκονόμοι αντιμετώπισαν μια ακόμα μεγαλύτερη αύξηση στον αριθμό των βιβλίων και στο μέγεθος των συλλογών των βιβλιοθηκών και επικεντρώθηκαν, κυρίως, σε εσωτερικά ζητήματα διαχείρισης, ενώ στη δεκαετία του '30 υπήρξε συζήτηση για το ρόλο και τη λειτουργία της δημόσιας βιβλιοθήκης.

Μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου οι εξελίξεις στο χώρο των βιβλιοθηκών και των υπηρεσιών πληροφόρησης, γενικότερα, είναι διαρκείς και, χρονικά, ταχύτατες. Διαπιστώνεται μια διαρκής μεταβολή σε ρόλους, λειτουργίες, μέσα, εργαλεία, προσόντα και έννοιες. Δε θα ήταν υπερβολικό να διαπιστώσει κανείς ότι οι τεχνολογικές - καθώς αυτές «πυροδοτούν» και τις υπόλοιπες - εξελίξεις οι οποίες και αρχίζουν μετά το τέλος τους Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, βρίσκονται, ακόμα, σε εξέλιξη και αποτελούν το βασικό κορμό των τεχνολογικών δεδομένων, που αποτελούν σήμερα τη βασική αιτία ριζικής μεταβολής του περιβάλλοντος πληροφόρησης.

1.6 Διαχρονικά ζητήματα λειτουργίας βιβλιοθηκών

1.6.1 Διαθέσιμος χώρος

Μέσα από τη μελέτη της ιστορίας των βιβλιοθηκών, καταγράφεται η ύπαρξη κοινών προβλημάτων για το σύνολο των βιβλιοθηκών, που είτε προήλθαν από διάφορες ιστορικές εξελίξεις γενικά, είτε από την εξέλιξη των βιβλιοθηκών ειδικά. Το σημαντικότερο ίσως, διαχρονικό πρόβλημα είναι αυτό του διαθέσιμου χώρου⁵⁴. Ένα ζήτημα που αντιμετώπισαν οι μεγάλες βιβλιοθήκες της αρχαιότητας και το οποίο, ουσιαστικά, επανεμφανίζεται μετά την Αναγέννηση. Την πιο ουσιαστική λύση στο πρόβλημα έδωσε η δημιουργία νέων πιο χρηστικών και λειτουργικών κτηρίων, κυρίως τα χρόνια που ακολούθησαν το Διαφωτισμό, καθώς και οι σχετικές εξελίξεις στη διάταξη των ραφιών και τη φύση του υλικού που χρησιμοποιείται στην κατασκευή τους. Ωστόσο, το ζήτημα του διαθέσιμου χώρου για τις συλλογές των βιβλίων παραμένει και απασχολεί σε μεγάλο βαθμό και τις σύγχρονες βιβλιοθήκες. Πρέπει, επίσης, να επισημανθεί, ότι τις τελευταίες δεκαετίες δεν έχει υπάρξει κάποια ουσιαστική καινο-

⁵⁴ Χαρακτηριστικό της μεγάλης αύξησης των συλλογών αλλά και των προβλημάτων που προκύπτουν από αυτή είναι το γεγονός ότι οι μεγάλες ερευνητικές βιβλιοθήκες στην Αμερική από το 1876 και έπειτα, κάθε περίπου 20 χρόνια, σχεδόν διπλασιάζουν το μέγεθός τους.

τομία στην αρχιτεκτονική των βιβλιοθηκών και οι όποιες παρεμβάσεις γίνονται για τη βελτίωση των υπάρχουσών εγκαταστάσεων και ιδεών γύρω από τη σχεδίαση των κτηρίων βιβλιοθηκών.

1.6.2 Οργάνωση υλικού

Ένα δεύτερο ζήτημα που απασχόλησε τις βιβλιοθήκες σε ένα μεγάλο μέρος της ιστορικής εξέλιξής τους είναι αυτό της επεξεργασίας του υλικού. Ήδη από τα πρώτα χρόνια της εμφάνισης των βιβλιοθηκών στην περιοχή της Μεσοποταμίας υπήρξε μια προσπάθεια να επεξεργαστούν τα τεκμήρια που είχαν στην κατοχή τους. Ανάλογη και, για τα μέτρα της εποχής, πιο εξειδικευμένη προσπάθεια πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο λειτουργίας της βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας, μια προσπάθεια που έθεσε τις βάσεις για την εξέλιξη της Επιστήμης της Βιβλιοθηκονομίας. Στο Μεσαίωνα οι περιορισμένες συλλογές βιβλίων και βέβαια, η γενικότερη απαξίωση της ανάγνωσης και της έρευνας οδήγησαν σε μια αναστολή των σχετικών δραστηριοτήτων με εξαίρεση, ίσως, τη διατήρηση και συντήρηση του υλικού. Ωστόσο, σταδιακά, επανεμφανίζονται τα ζητήματα που αφορούν την καταλογογράφηση και την ταξινόμηση του υλικού και πρόκειται για μια περίοδο, ειδικά τους τελευταίους αιώνες του Μεσαίωνα, που έθεσε τις βάσεις για την αντιμετώπιση των σχετικών εξελίξεων στους αιώνες που ακολούθησαν.

Μετά το Διαφωτισμό, ωρίμασαν πολλές ιδέες και απόψεις που προϋπήρχαν σχετικά με την ταξινόμηση και την καταλογογράφηση των βιβλίων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δε συνεχίστηκαν παλιότερες παραδόσεις, όπως, για παράδειγμα, στην Γερμανία όπου η ταξιθέτηση των βιβλίων ακολουθούσε τη δομή του καταλόγου. Επιπλέον, ακόμα και σε αυτή την περίοδο, πολλές βιβλιοθήκες πίστευαν ότι η διαμόρφωση και η διαχείριση του χώρου της βιβλιοθήκης είναι αυτή που θα καθορίσει και την τοποθέτηση των βιβλίων στα ράφια. Μια ακόμα εξέλιξη που υπονόμευσε την αξία της ταξινόμησης ήταν η επιλογή αρκετών βιβλιοθηκών να διαιρέσουν τη συλλογή τους σε αρκετές μικρότερες, καθώς η ταξιθέτηση σε αυτές γινόταν βάσει του μεγέθους του βιβλίου και ενός αύξοντα αριθμού, κάτι που περιόρισε την αξία του θεματικού καταλόγου ως εργαλείου για χρήση μόνο από το προσωπικό της βιβλιοθήκης.

1.6.3 Επαγγελματική εκπαίδευση

Ένα τρίτος και τελευταίος άξονας που επηρέασε την ιστορία της εξέλιξης των βιβλιοθηκών και, ουσιαστικά, του βιβλιοθηκονόμου είναι αυτός της εκπαίδευσης των

επαγγελματιών. Βέβαια, διαδικασίες για εκπαίδευση επαγγελματιών μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα εμφανίστηκαν μετά τον 19^ο αιώνα. Ένα από τα βασικά στοιχεία αυτής της εξέλιξης είναι ότι η Ευρώπη και η Αμερική διέφεραν στο σχεδιασμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο τέλος του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αι. Στην Ευρώπη δόθηκε μεγάλη έμφαση στις βοηθητικές επιστήμες όπως η παλαιογραφία (με χαρακτηριστικότερο, ίσως, παράδειγμα της λογικής που επικράτησε τα πρώτα χρόνια στις ευρωπαϊκές χώρες την École des Chartes στο Παρίσι), ενώ στην Αμερική υπήρξε προσπάθεια για ανάπτυξη μεθοδικών και τεχνικών διαδικασιών, ειδικά στις δημόσιες βιβλιοθήκες.

Εξαίρεση, ίσως, σε αυτή την αρχική τάση των ευρωπαϊκών χωρών αποτέλεσε η Γερμανία, η οποία προσέφερε στους βιβλιοθηκάρους ένα συνδυασμό θεωρητικής εκπαίδευσης και πρακτικής εξάσκησης – με σημαντικό εκπαιδευτικό ίδρυμα της εποχής την Deutsche Volksbuchereischule (Γερμανική Σχολή Λαϊκών Βιβλιοθηκών) – και, αργότερα, η Ρωσία, η οποία και ενσωμάτωσε στα εκπαιδευτικά της προγράμματα τις μεθόδους των Η.Π.Α. και της Γερμανίας. Επιπλέον, σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως στις σκανδιναβικές χώρες, οι βιβλιοθηκονόμοι εκπαιδεύτηκαν στην Αμερική, ενώ, κατά κανόνα, η βιβλιοθηκονομική εκπαίδευση στην Ευρώπη χαρακτηριζόταν από ελλιπή ή καθυστερημένη οργάνωση. Στην Μεγάλη Βρετανία υπήρχε αρχικά απροθυμία για την υιοθέτηση επιστημονικής εκπαίδευσης και η ίδρυση του London University School for Librarianship το 1919, δεν οδήγησε σε μια πιο συστηματική και τεχνική προσέγγιση, αλλά το πρόγραμμα σπουδών έδινε μεγαλύτερη έμφαση στις βοηθητικές επιστήμες. Έτσι, όταν πια η σχολή έκλεισε το 1939 είχε ήδη αποτύχει να γίνει αποδεκτή από τους επαγγελματίες του χώρου, μια αναγνώριση που πέτυχαν ανάλογες σχολές στην Γερμανία και την Αμερική.

Στις Η.Π.Α., οι σχολές βιβλιοθηκονομίας είχαν ήδη αποκτήσει μια σημαντική επιρροή από την ίδρυσή τους. Υπήρξε μια βασική συμφωνία πάνω στα βασικά στοιχεία των προγραμμάτων σπουδών και στους γενικούς στόχους καθώς η ALA ενθάρρυνε ένα είδος ομοιομορφίας, αν και, βέβαια, υπήρχαν διαφορές ανάμεσα στις σχολές όσον αφορά τα πρότυπα, την ποιότητα των εκπαιδευτών και το είδος των σπουδαστών. Βέβαια, ειδικά τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης Σχολών βιβλιοθηκονομίας, οι εξελίξεις και στην Αμερική δεν ήταν ιδιαίτερα επιτυχημένες, κυρίως, λόγω της έλλειψης επιστημονικής κατάρτισης από πλευράς των βιβλιοθηκονόμων και καταγράφεται μια αποτυχία των Σχολών να βελτιώσουν αυτή την κατάσταση. Στις σχετικές επισημάνσεις για την ελλιπή κατάρτιση των επαγγελματιών του χώρου πρωτοστάτησαν οι ε-

ρευνητικές – ειδικές βιβλιοθήκες, στις οποίες ήταν ακόμα πιο σημαντική η είσοδος επαγγελματιών με κατάλληλο επιστημονικό υπόβαθρο και, παράλληλα, κατάρτιση και γνώση πάνω σε θέματα διοίκησης βιβλιοθηκών.

Τέλος, μια γενική διαπίστωση για το επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου είναι ότι οι αρχαίοι λαοί, οι Βυζαντινοί και οι Άραβες δε θεωρούσαν τη βιβλιοθηκονομία ως ξεχωριστό κλάδο γνώσης, ενώ οι καθηγητές στα Μεσαιωνικά Πανεπιστήμια δε δίδασκαν τις αρχές διαχείρισης βιβλιοθηκών. Μέχρι τον 19^ο αιώνα δεν υπήρχε, ουσιαστικά, η βιβλιοθηκονομία ως επάγγελμα⁵⁵ και λίγοι ήταν αυτοί που ξεκίνησαν συνειδητά να γίνουν βιβλιοθηκονόμοι. Κατά τον 20^ο αιώνα γινόταν ολοένα και πιο δύσκολο να μιλήσει κανείς για ένα ενιαίο βιβλιοθηκονομικό επάγγελμα, λόγω των διαφορετικών προσεγγίσεων ανά χώρα και ενώ κάποιες λειτουργίες και δραστηριότητες ήταν κοινές για τις βιβλιοθήκες και τους βιβλιοθηκονόμους, το βασικό κίνητρο της δουλειάς τους ποικίλε πολύ. Έτσι, εμφανίστηκαν αρκετές, συχνά ανταγωνιστικές, φιλοσοφίες για τη βιβλιοθηκονομία. Όμως, για πολλούς αιώνες, η αγάπη για τη λογοτεχνία, ο σεβασμός προς τη μάθηση και η προσπάθεια για αύξηση της γνώσης υπήρξαν τα σημαντικά προσόντα ενός αποτελεσματικού «βιβλιοθηκονόμου».

Η εξιστόρηση της εξέλιξης των βιβλιοθηκών που προηγήθηκε έχει ως στόχο να περιγράψει, αρκετά συνοπτικά είναι η αλήθεια, διάφορα ιστορικά στοιχεία που αφορούν τη βιβλιοθήκη και τον βιβλιοθηκονόμο. Είναι, επίσης, αλήθεια, ότι μια προσπάθεια διασύνδεσης του σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου με αυτόν που προϋπήρξε για αιώνες είναι ένα εγχείρημα επισφαλές και δύσκολο, όχι μόνο γιατί πρέπει να μελετηθεί μια πολύ μεγάλη, χρονικά, περίοδος, αλλά και γιατί είναι εξαιρετικά δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να απομονωθούν επιμέρους στοιχεία που να περιγράφουν το ρόλο του βιβλιοθηκονόμου από την αρχαιότητα έως και σήμερα, και τα στοιχεία αυτά να αποτελέσουν τη βάση μιας επιστημονικής μελέτης για τη τεκμηριωμένη αποτύπωση της διαφοροποίησης του σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου. Αυτό που πάντως είναι εφικτό και

⁵⁵ Την ανάγκη δημιουργίας ξεχωριστού επιστημονικού κλάδου, της «Library Science» διαπιστώνει ο Martin Schrettinger στις αρχές του 19^{ου} αι. – «για να νικήσει κανείς τη Χίμαιρα της λεπτομερούς τεχνικής πρέπει να θεμελιωθεί μια αυθεντική επιστήμη της βιβλιοθηκονομίας» (η πληροφορία προήλθε από το Don Heinrich Tolzmann, *The Memory...*, ό.π., σ. 99). Πίστευε ότι ο ρόλος του βιβλιοθηκάρου ως «ζωντανού καταλόγου» είχε πλέον ξεπεραστεί και ότι η «μνήμη» του δε μπορεί να αποτελέει αναπόσπαστο κομμάτι της βιβλιοθήκης. Σε αυτή την περίπτωση, κάθε φορά που αντικαθίσταται ο βιβλιοθηκάριος, η συλλογή χάνει τη χρησιμότητά της και, συνακόλουθα, παύει να αποτελεί βιβλιοθήκη. Βλέπε το εγχειρίδιο που συνέταξε, *Versuch eines vollständigen Lehrbuchs der Bibliothek-Wissenschaft oder Anleitung zur vollkommenen Geschäftsführung eines Bibliothekars*, Munich, 1808-1810. Expanded ed. Munich: Lindaurer'sche Buchhandlung, 1829.

επιχειρήθηκε μέσα από τη σύντομη ανάλυση που προηγήθηκε, είναι η περιγραφή των βασικών αρχών λειτουργίας της βιβλιοθήκης και του βιβλιοθηκονόμου, όχι ως στοιχεία διαφοροποίησης και αλλαγής των κανόνων που διέπουν το επάγγελμα, αλλά ως μια εξελικτική πορεία αιώνων, καταληκτικό σημείο της οποίας είναι ο σύγχρονος επαγγελματίας που εξακολουθούμε, και αυτό βέβαια είναι ένα σημαντικό στοιχείο που μας επιτρέπει να μιλάμε για μια ιστορική, και ως ενός σημείου, φυσική συνέχεια, να αποκαλούμε βιβλιοθηκονόμο.

Στις σελίδες που ακολουθούν, και πριν φτάσουμε στην ανάλυση της μορφής της σύγχρονης βιβλιοθήκης και του ρόλου που έχει σε αυτήν ο βιβλιοθηκονόμος, αποτυπώνονται εκείνες οι εξελίξεις που έχουν επηρεάσει τη μορφή της βιβλιοθήκης του 21^{ου} αι. και έχουν αλλάξει, και βέβαια συνεχίζουν να αλλάζουν, τη δομή και τις υπηρεσίες που προσφέρει. Εξελίξεις που, ουσιαστικά, πηγάζουν από την εισαγωγή της τεχνολογίας στις διαχειριστικές πρακτικές της βιβλιοθήκης και από τους μηχανισμούς που επέτρεψαν τον πολλαπλασιασμό των διαθέσιμων τεκμηρίων και οδήγησαν σε διάφορα προβλήματα διαχείρισης των συλλογών και εξυπηρέτησης των χρηστών. Τα προβλήματα αυτά καλείται να λύσει το ανθρώπινο δυναμικό με τον απαραίτητο εμπλουτισμό των γνώσεων και την εξέλιξη των προσόντων που διαθέτει. Έτσι, γίνεται προσπάθεια μελέτης των συνδυαστικών μεθόδων αντιμετώπισης των εξελίξεων για την υπάρχουσα κατάσταση στον ευρύτερο χώρο της Πληροφόρησης, με τρόπο που αυτές οι μέθοδοι επιβάλλουν και καθιερώνουν το κατάλληλο προφίλ προσόντων ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου.

2. Μοντέλο λειτουργίας της βιβλιοθήκης στο συμβατικό περιβάλλον διαχείρισης τεκμηρίων και πληροφορίας

Στην ενότητα αυτή θα γίνει μια πολύ σύντομη περιγραφή του μοντέλου λειτουργίας της βιβλιοθήκης στο συμβατικό περιβάλλον επεξεργασίας τεκμηρίων και πληροφορίας⁵⁶. Πρόκειται γι' αυτό το περιβάλλον λειτουργίας της βιβλιοθήκης που επικράτησε για, σχεδόν, τέσσερις δεκαετίες, από τα μέσα της δεκαετίας του '50 έως και την ευρεία διάδοση του Διαδικτύου και των τεχνολογιών των υπολογιστών και των τηλεπικοινωνιών ως αναπόσπαστων δομικών συστατικών στην οργάνωση μιας βιβλιοθήκης, περίπου στις αρχές της δεκαετίας του '90. Πρέπει, επιπλέον, να επισημανθεί ότι δε θα υπάρξει διαχωρισμός των βιβλιοθηκών με βάση το είδος, τη χώρα ή το κοινό που εξυπηρετούν.

2.1 Οργάνωση παραδοσιακής βιβλιοθήκης

2.1.1 Λειτουργίες παραδοσιακής βιβλιοθήκης

Οι βιβλιοθήκες πραγματοποιούν κάποιες βασικές λειτουργίες, ανεξαρτήτως τύπου ή κοινού που εξυπηρετούν⁵⁷, βάσει των οποίων εντοπίζουν το υλικό τους, το επεξεργάζονται και το καθιστούν προσβάσιμο στο κοινό τους. Αυτές, λοιπόν, μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

⁵⁶ Η σχετική με το θέμα βιβλιογραφία είναι πλούσια και, ως ενός σημείου, εξαντλητική. Στόχος του κεφαλαίου αυτού δεν είναι να προσθέσει δεδομένα ούτε να εξετάσει την υπάρχουσα, σχετική με το θέμα, επιστημονική έρευνα, αλλά να παρουσιάσει συνοπτικά, για τις ανάγκες διασύνδεσης της μορφής της παραδοσιακής βιβλιοθήκης με αυτή στη σημερινή της μορφή, τη λειτουργία μιας τυπικής βιβλιοθήκης των προηγούμενων δεκαετιών, σε μια μορφή όπως υπήρξε πριν την ενσωμάτωση σε αυτή των πρόσφατων τεχνολογικών εξελίξεων στο χώρο των υπολογιστών και των τηλεπικοινωνιών.

⁵⁷ Βέβαια, το μέγεθος της βιβλιοθήκης, η χώρα προέλευσης και ο οργανισμός στο πλαίσιο του οποίου λειτουργεί επηρεάζουν άμεσα και, συχνά, καταλυτικά το ρόλο και τον τρόπο λειτουργίας μιας βιβλιοθήκης. Άλλωστε, μια βιβλιοθήκη είναι υποχρεωμένη να προσαρμόζει τις δομές και τις υπηρεσίες της ανάλογα με το κοινό και τις ανάγκες του, όπως αυτές διαμορφώνονται κάθε φορά, σε σχέση με τον τόπο και το χρόνο που αυτές εκφράζονται. Ωστόσο, οι ιδιαιτερότητες στη χρήση κάθε βιβλιοθήκης ξεχωριστά δε θα μας απασχολήσουν εδώ.

- Αναγνώριση (Identification). Η βιβλιοθήκη εντοπίζει πιθανό αξιόλογο υλικό προς απόκτηση.
- Επιλογή (Selection). Αποφασίζεται ποιο από το υλικό που έχει αναγνωρισθεί θα προστεθεί στη συλλογή της βιβλιοθήκης.
- Πρόσκτηση (Acquisition). Η βιβλιοθήκη αποκτά τα επιλεγμένα τεκμήρια.
- Οργάνωση (Organization). Ευρετηρίαση και καταλογογράφηση των τεκμηρίων με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι προσβάσιμα στο κοινό.
- Προετοιμασία (Preparation). Τα τεκμήρια ετοιμάζονται για τοποθέτηση στα ράφια με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι ανακτήσιμα, π.χ. δημιουργία ταμπελών.
- Αποθήκευση (Storage). Γίνεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να επιτρέπεται η απρόσκοπτη πρόσβαση στα τεκμήρια για το προσωπικό και τους χρήστες, ενώ λαμβάνεται υπόψη και η μακροχρόνια διατήρησή τους.
- Επεξήγηση (Interpretation). Παροχή βοήθειας στους χρήστες για τον εντοπισμό του υλικού που καλύπτει τις ανάγκες τους.
- Αξιοποίηση (Utilization). Ύπαρξη κατάλληλου χώρου και εξοπλισμού ώστε το προσωπικό και το αναγνωστικό κοινό να μπορούν να χρησιμοποιήσουν κατάλληλα τη συλλογή.
- Διάδοση (Dissemination). Καθιέρωση συστήματος που επιτρέπει τη χρήση των αντικειμένων στις συλλογές ή του περιεχομένου τους και εκτός των ορίων της βιβλιοθήκης⁵⁸.

2.1.2 Οργανωτική δομή παραδοσιακής βιβλιοθήκης

Από τις δραστηριότητες που προαναφέρθηκαν και που περιγράφουν, γενικά, τις λειτουργίες μιας βιβλιοθήκης, η αναγνώριση, η επιλογή, η πρόσκτηση, η οργάνωση και η προετοιμασία αποτελούν παραδοσιακές εργασίες των λεγόμενων τεχνικών υπηρεσιών (technical services), ενώ οι υπόλοιπες των δημοσίων υπηρεσιών (public services). Βέβαια, σε ορισμένες βιβλιοθήκες, ο διαχωρισμός αυτός δεν ήταν σαφής, ούτε και οι παραπάνω λειτουργίες ακολουθήθηκαν ακριβώς, αλλά πρόκειται για μια γενική περιγραφή των λειτουργιών της συμβατικής βιβλιοθήκης των προηγούμενων δεκαετιών. Διαφοροποιήσεις υπήρξαν είτε για να καλύψουν συγκεκριμένες ανάγκες ενός εξειδικευμένου κοινού, π.χ. μικρές λαϊκές βιβλιοθήκες, είτε λόγω έλλειψης χώρου, εξοπλισμού και οικονομικών πόρων.

⁵⁸ G. Edward Evans and Sandra M. Heft, *Introduction to Technical Services* (6th ed.), Englewood, Colorado: Libraries Unlimited, 1994, σ. 4.

2.1.3 Τεχνικές Υπηρεσίες

Το τμήμα των τεχνικών υπηρεσιών μιας βιβλιοθήκης είναι αυτό που, συνήθως, απαιτεί το περισσότερο προσωπικό. Οι δραστηριότητες στις τεχνικές υπηρεσίες περιστρέφονται, κυρίως, γύρω από τρεις βασικές λειτουργίες⁵⁹:

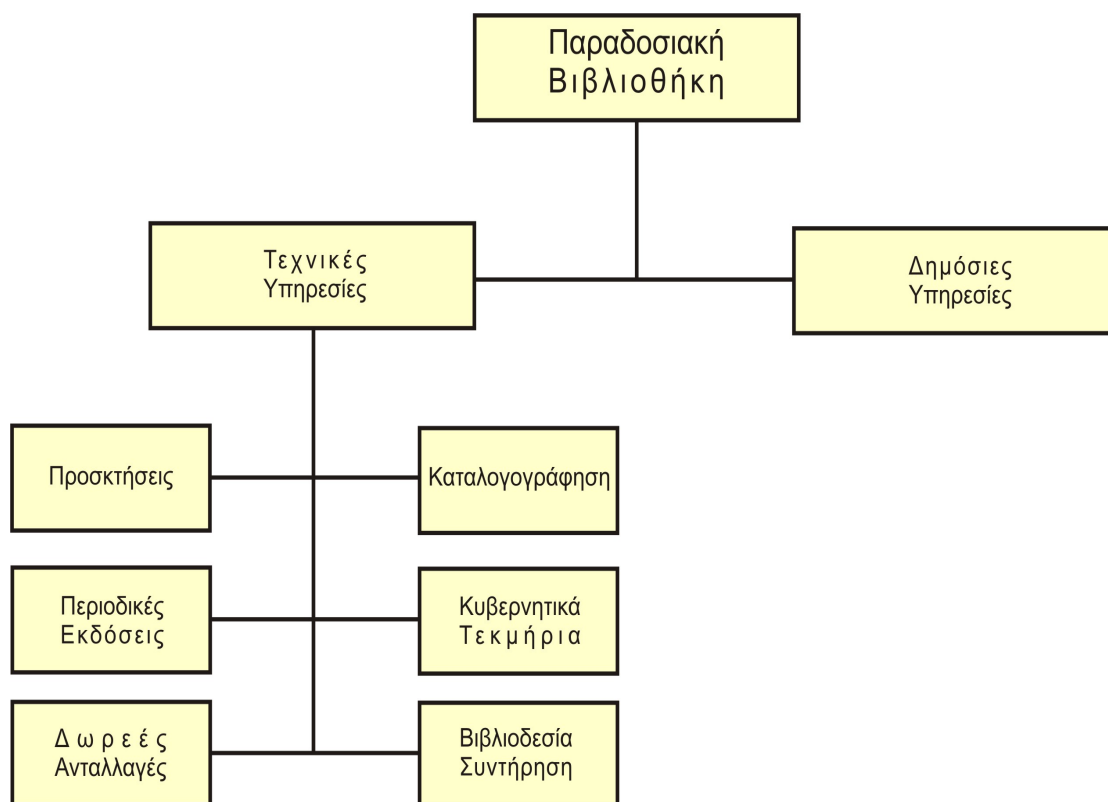
1. Εμπλουτισμός των συλλογών με την αγορά υλικού.
2. Διαχείριση των συλλογών και επεξεργασία των τεκμηρίων για χρήση από τους αναγνώστες.
3. Διατήρηση της συλλογής και των τεκμηρίων.

Προκειμένου οι βιβλιοθήκες να διεκπεραιώσουν, όσο το δυνατόν καλύτερα αυτές τις λειτουργίες, δημιούργησαν ξεχωριστά τμήμα, τα οποία και απασχολούνται εξ ολοκλήρου ή τμηματικά με κάποιες από αυτές. Οι δύο κύριες διοικητικές υπηρεσίες των τεχνικών υπηρεσιών είναι το τμήμα προσκτήσεων και το τμήμα καταλογογράφησης. Αυτά τα δύο τμήματα αναλαμβάνουν τις βασικές δραστηριότητες μιας βιβλιοθήκης, όσον αφορά το κομμάτι της προετοιμασίας ενός τεκμηρίου, πριν αυτό γίνει διαθέσιμο στον χρήστη. Άλλα τμήματα που, πιθανόν, να έχει μια βιβλιοθήκη είναι το τμήμα περιοδικών εκδόσεων, το τμήμα κυβερνητικών τεκμηρίων, το τμήμα δωρεών και ανταλλαγών, ενώ, σε ορισμένες περιπτώσεις, συνήθως μεγάλων βιβλιοθηκών, είναι πιθανή η ύπαρξη τμήματος βιβλιοδεσίας και συντήρησης (σχήμα 1).

2.1.3.1 Τμήμα προσκτήσεων

Οι βασικές δραστηριότητες του τμήματος των προσκτήσεων σε μια βιβλιοθήκη περιλαμβάνουν τον εντοπισμό του κατάλληλου υλικού για αγορά, του εκδότη που θα το προμηθευτεί και το κόστος του τεκμηρίου, ενώ, σε ορισμένες βιβλιοθήκες, συμμετέχει και στην επιλογή του υλικού που, τελικά, θ' αγοραστεί. Ακόμα, είναι πιθανό να έχει αναλάβει τη διατήρηση και τον έλεγχο των οικονομικών αρχείων της βιβλιοθήκης – ειδικά σε βιβλιοθήκες με μεγάλο προϋπολογισμό, όπου γίνονται μεγάλες αγορές τεκμηρίων. Η παραλαβή του υλικού που έχει αγοραστεί είναι η τελική δραστηριότητα του τμήματος των προσκτήσεων και περιλαμβάνει έλεγχο των τιμολογίων, αναγνώριση τυχόν λαθών και επιστροφή του υλικού, αν αυτό κριθεί αναγκαίο.

⁵⁹ Ο αναγνώστης που ενδιαφέρεται να αντλήσει περισσότερα στοιχεία σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας των τεχνικών υπηρεσιών μιας τυπικής βιβλιοθήκης τον προηγούμενο αιώνα μπορεί να συμβουλευτεί, ενδεικτικά, τα εξής συγγράμματα: G. Edward Evans Και Sandra M. Heft, *Introduction...*, ό.π., και Barbara E. Chernik, *Introduction to Library Services*, Englewood, Colorado: Libraries Unlimited, 1992.

Σχήμα 1. Γενικό σχεδιάγραμμα οργάνωσης παραδοσιακής βιβλιοθήκης σε τμήματα⁶⁰.

2.1.3.2 Τμήμα καταλογογράφησης

Βασική δραστηριότητα του τμήματος καταλογογράφησης είναι η καταλογογράφηση και η ταξινόμηση του υλικού καθώς και η προετοιμασία του τεκμηρίου για χρήση. Έτσι, για τα βιβλία π.χ., γίνονται ταμπέλες στις οποίες αναγράφεται ο ταξιθετικός αριθμός, τοποθετούνται αντικλεπτικές μαγνητικές ταινίες και γραμμοκώδικες (bar codes) κλπ. Τέλος, το τμήμα καταλογογράφησης και ταξινόμησης διατηρεί τους καταλόγους της βιβλιοθήκης. Η διατήρηση του καταλόγου περιλαμβάνει συμπλήρωση δελτίων και αντικατάσταση λανθασμένων, διόρθωση καρτών με λάθη και αφαίρεση δελτίων για υλικό που έχει χαθεί ή αφαιρεθεί.

2.1.3.3 Τμήμα περιοδικών εκδόσεων

Μια βιβλιοθήκη μπορεί να δημιουργήσει τμήμα περιοδικών εκδόσεων, ώστε να καλύψει τις αυξημένες ανάγκες που προκύπτουν από την αγορά, διαχείριση και διάθεση του σχετικού υλικού. Ειδικά σε βιβλιοθήκες με πιο εξειδικευμένο κοινό, οι πε-

⁶⁰ Επισημαίνεται ότι στο οργανωτικό σχήμα μιας βιβλιοθήκης μπορεί να συμπεριλαμβάνονται τμήματα διοικητικής φύσης, όπως για παράδειγμα μια Γραμματεία, αλλά δε συμπεριλαμβάνονται στο σχεδιάγραμμα ούτε και λαμβάνονται υπόψη κατά τη σύντομη ανάλυση της οργάνωσης μιας τυπικής βιβλιοθήκης καθώς οι εργασίες τους δεν αφορούν και δεν περιλαμβάνουν τυπικές βιβλιοθηκονομικές εργασίες.

ριοδικές εκδόσεις αποτελούν βασική πηγή ανακάλυψης πληροφοριών και οι βιβλιοθήκες προσπαθούν να έχουν διαθέσιμες στο κοινό τους τις πιο πρόσφατες επιστημονικές περιοδικές εκδόσεις.

2.1.3.4 Τμήμα δωρεών – ανταλλαγών

Το τμήμα δωρεών και ανταλλαγών διαχειρίζεται υλικό που δωρίζεται στη βιβλιοθήκη, αλλά και αυτό που προορίζεται για πώληση ή ανταλλαγή. Συνήθως αποτελεί ξεχωριστό τμήμα σε μεγάλες βιβλιοθήκες, καθώς είναι συχνό φαινόμενο να λαμβάνουν πληθώρα συλλογών με τη μορφή δωρεών, ενώ, όπου δεν υπάρχει, το σχετικό ρόλο αναλαμβάνει το τμήμα προσκτήσεων.

2.1.4 Δημόσιες υπηρεσίες

Όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, αφορούν το κομμάτι της επεξεργασίας του υλικού, πριν αυτό καταστεί διαθέσιμο προς χρήση στον αναγνώστη, από τις τεχνικές υπηρεσίες μιας βιβλιοθήκης. Στη συνέχεια, οι δημόσιες υπηρεσίες μιας βιβλιοθήκης αναλαμβάνουν τη διάθεσή του στους χρήστες της⁶¹. Οι βασικές αρμοδιότητες των δημοσίων υπηρεσιών συνοψίζονται σε τέσσερις λειτουργίες: αποθήκευση, επεξήγηση, αξιοποίηση και διάδοση.

Οι βιβλιοθήκες άρχισαν να παρέχουν οργανωμένα υπηρεσίες πληροφόρησης (reference services) στους χρήστες το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα, καθώς τότε άρχισαν να στελεχώνουν γραφεία εξυπηρέτησης κοινού (reference desk) και αφορούσαν τον εντοπισμό της πληροφορίας, βοήθεια στην ανάκτησή της και εκπαίδευση στη χρήση του εξοπλισμού της βιβλιοθήκης. Μέχρι, όμως, και τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, αυτή η υπηρεσία προς τον χρήστη περιοριζόταν, ως επί το πλείστον, σε γενικές οδηγίες και συμβουλές. Σταδιακά οι υπηρεσίες εξυπηρέτησης του κοινού άρχισαν να λαμβάνουν μια πιο εξειδικευμένη μορφή, καθώς το πλήθος των διαθέσιμων πληροφοριών αυξανόταν και έκαναν την εμφάνισή τους οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές.

Η εξειδίκευση αυτή, σε συνδυασμό με την αναζήτηση, τη διαμόρφωση και αναβάθμιση των τεχνικών για την παροχή πληροφοριών (reference techniques) είχε ως αποτέλεσμα την ποιοτική βελτίωση των παρεχόμενων προς τον χρήστη υπηρεσιών από τη βιβλιοθήκη. Πρωταγωνιστικό ρόλο σε αυτή την εξέλιξη είχαν οι ειδικές βιβλι-

⁶¹ Περισσότερες πληροφορίες για την οργάνωση των δημοσίων υπηρεσιών μιας βιβλιοθήκης μπορεί να αναζητήσει ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης, ενδεικτικά, στα εξής έργα: Barbara E. Chernik, *Introduction...*, ό.π. και G. Edward Evans, Anthony J. Amodeo, Thomas L. Carter, *Introduction to Library Public Services* (6th ed.), Colorado: Libraries Unlimited, 1999.

οθήκες, καθώς σε αυτές, πρώτα, οι αναγνώστες απαιτήσαν άμεση πληροφόρηση για τεκμήρια, συλλογές και εργαλεία και όχι απλή καθοδήγηση. Έτσι, αρκετές βιβλιοθήκες, αφιέρωσαν χρόνο από την εργασία του προσωπικού τους στις, λεγόμενες, βιβλιογραφικές οδηγίες (bibliographic instructions) ως προσθήκη στις υπηρεσίες εξυπηρέτησης κοινού⁶².

Ως οι δύο βασικότερες λειτουργίες των υπηρεσιών εξυπηρέτησης κοινού μπορούν να οριστούν, λοιπόν, ο δανεισμός και η παροχή πληροφοριών στον χρήστη. Άλλα ζητήματα είναι η εκπαίδευση των χρηστών καθώς και ζητήματα ασφάλειας, θέματα που περιλαμβάνονται στα καθήκοντα του προσωπικού που εργάζονται σε αυτό το τμήμα. Ανάλογα με το είδος της βιβλιοθήκης και το μέγεθος της, μπορεί να παρέχονται επιπλέον υπηρεσίες, όπως συλλογές «περιορισμένης πρόσβασης», ειδικές συλλογές και ειδικές υπηρεσίες όπως περιοδικές εκδόσεις, πολυμέσα και συλλογές κυβερνητικών εντύπων.

2.1.4.1 Υπηρεσία δανεισμού

Η φιλοσοφία που διέπει το τμήμα δανεισμού μιας βιβλιοθήκης εξαρτάται από την αποστολή και τους στόχους της. Συνήθως, όμως, περιλαμβάνει ισότιμη και δίκαιη πρόσβαση στη συλλογή της για όλους. Βέβαια, αυτή τη δημοκρατική αντίληψη είναι πρόσφατη καθώς για πολλούς αιώνες οι βιβλιοθήκες λειτουργούσαν ως θεματοφύλακες της γνώσης. Μέχρι και τον ερχομό της τυπογραφίας, λίγοι άνθρωποι γνώριζαν γραφή και ανάγνωση, ενώ οι βιβλιοθήκες ήταν, κατά κανόνα, συλλογές κυβερνητικών ή θρησκευτικών ιδρυμάτων, με πολύ αυστηρές πολιτικές δανεισμού. Η ιδέα μιας δημόσιας δανειστικής βιβλιοθήκης, που θα παρέχει ελεύθερα τις συλλογές της σε όλους είναι μια, σχετικά, νέα ιδέα.

Ζητήματα που μπορεί να απασχολήσουν το τμήμα δανεισμού μια βιβλιοθήκης είναι η εγγραφή νέων μελών - χρηστών, η καθυστερημένη επιστροφή υλικού και η επιβολή προστίμων, καθώς και η διαχείριση των χρημάτων από πρόστιμα, η διατήρηση του υλικού στα ράφια στη σωστή σειρά, η αναδιάταξη του υλικού στα ράφια ώστε το νέο υλικό να μπορεί να τοποθετηθεί σε αυτά, η σωστή συντήρηση του υλικού ώστε

⁶² Μια πιο εξειδικευμένη παρουσίαση για το πώς πρέπει να είναι οι υπηρεσίες που παρέχει μια βιβλιοθήκη στον χρήστη, προσφέρει η ALA με το «Code of Ethics». Αναφέρεται ότι οι υπηρεσίες προς τον χρήστη πρέπει να παρέχουν το υψηλότερο επίπεδο υπηρεσιών μέσω κατάλληλων και χρήσιμα οργανωμένων συλλογών, σωστό και διαθέσιμο δανεισμό και πολιτικές υπηρεσιών και ειδικές, ακριβείς, αμερόληπτες και με σεβασμό προς τους άλλους απαντήσεις σε όλα τα αιτήματα για παροχή βοήθειας (<http://www.ala.org/ala/oif/statementspols/codeofethics/codeethics.htm>).

να είναι δυνατή η ανάγνωση και ο δανεισμός του και, τέλος, ζητήματα ασφάλειας όπως η εγκατάσταση συστημάτων ασφαλείας για την προστασία της συλλογής.

2.1.4.2 Υπηρεσία παροχής πληροφοριών

Όπως προαναφέρθηκε, η υπηρεσία παροχής πληροφοριών προς τον χρήστη είναι μια αρκετά πρόσφατη υλοποίηση στο πλαίσιο λειτουργίας μιας βιβλιοθήκης. Ακόμα και όταν η χρήση των συλλογών μιας βιβλιοθήκης επιτράπη σε ένα ευρύτερο αναγνωστικό κοινό, δε θεωρούνταν ως ένα από τα καθήκοντα του βιβλιοθηκονόμου η παροχή βοήθειας στον χρήστη για την αναζήτηση του υλικού ή η επεξήγηση στη χρήση των εργαλείων μιας βιβλιοθήκης. Ωστόσο, σύντομα οι βιβλιοθηκονόμοι ανέλαβαν ενεργό ρόλο σε θέματα αναζήτησης πληροφοριών και παροχής υπηρεσιών πληροφόρησης. Η ανάγκη να γίνουν οι βιβλιοθηκονόμοι ειδικοί σε διαφορετικά θέματα σταδιακά οδήγησε στην αυξανόμενη τάση προς τη θεματική εξειδίκευση στην υπηρεσία πληροφοριών μιας βιβλιοθήκης. Αυτές οι δύο τάσεις, η εξειδίκευση σε θέματα και η επεξεργασία τεχνικών αναζήτησης πληροφοριών είχαν ως αποτέλεσμα την ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων προς το χρήστη πληροφοριακών υπηρεσιών.

Τις δεκαετίες του '60 και '70 υπήρξαν δύο ακόμα εξελίξεις που βελτίωσαν την ικανότητα των βιβλιοθηκών να παρέχουν πληροφοριακές υπηρεσίες και οδήγησαν σε ακόμα μεγαλύτερη επαγγελματική εξειδίκευση. Καθώς οι συλλογές των βιβλιοθηκών αυξήθηκαν σημαντικά, η παροχή βοήθειας κατά τη χρήση της βιβλιοθήκης έγινε σημαντική. Η εκπαίδευση του χρήστη στο να πραγματοποιεί μόνος του την έρευνα σε μια βιβλιοθήκη (bibliographic instruction ή και library instruction ή user instruction), ώστε να διευκολυνθεί η δια βίου μάθηση, έγινε ένα σημαντικό καθήκον αυτής της υπηρεσίας μετά της δεκαετία του 1970⁶³.

2.2 Επεξεργασία υλικού

Σε μια τυπική συμβατική βιβλιοθήκη, η οργανωτική δομή της οποίας παρουσιάστηκε συνοπτικά, οι βιβλιοθηκονόμοι προχωρούσαν στην επεξεργασία του υλικού μέσα από κανόνες και διαδικασίες, οι οποίες βέβαια χρησιμοποιούνται και σήμερα. Η έννοια της «επεξεργασίας του υλικού», της προσπάθειας, δηλαδή, μέσω ενός συνόλου διαδικασιών, με τη χρήση συγκεκριμένων εργαλείων και προτύπων, ώστε να καταστούν τα δημοσιεύματα και οι πληροφορίες που περιέχονται στις συλλογές των βιβλιοθηκών προσβάσιμες από το κοινό, αποτελεί μια, σχετικά, πρόσφατη εξέλιξη στο

⁶³ G. Edward Evans, Anthony J. Amodeo, Thomas L. Carter, *Introduction...*, ό.π., σσ. 67-69.

χώρο της επιστήμης των βιβλιοθηκών και της πληροφόρησης. Βέβαια, προσπάθειες επεξεργασίας του εμπεριεχόμενου στη βιβλιοθήκη υλικού παρατηρούνται από την αρχαιότητα, με πιο συχνό αποτέλεσμα κάποιου είδους αλφαβητικό κατάλογο των τεκμηρίων που περιλαμβάνονταν τη δεδομένη χρονική στιγμή στη βιβλιοθήκη. Ωστόσο το έργο της επεξεργασίας υλικού, με σκοπό τη δημιουργία εργαλείων πρόσβασης του χρήστη στο υλικό της βιβλιοθήκης ουσιαστικά αρχίζει από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα με την εμφάνιση των πρώτων βιβλιοθηκονομικών κανόνων για την επεξεργασία του υλικού μιας βιβλιοθήκης. Το έργο αυτό περιλαμβάνει, σε γενικές γραμμές, δύο διακριτές εργασίες:

- Τη βιβλιογραφική περιγραφή
- Τη θεματική περιγραφή

2.2.1 Βιβλιογραφική περιγραφή

Η *βιβλιογραφική περιγραφή* ενός δημοσιεύματος έχει ως στόχο την καταγραφή όλων εκείνων των βιβλιογραφικών στοιχείων που καθιστούν δυνατή την ακριβή περιγραφή και ασφαλή ταύτιση ενός δημοσιεύματος, καθώς και τη διάκρισή του από άλλα. Η καταγραφή αυτών των στοιχείων γίνεται με ένα συγκεκριμένο και προκαθορισμένο, από πρότυπα και τεχνικές, τρόπο. Το σύνολο των στοιχείων αυτών, διακριτά για κάθε δημοσίευμα, συνθέτουν τη *βιβλιογραφική εγγραφή* και το σύνολο των βιβλιογραφικών εγγραφών κάθε βιβλιοθήκης απαρτίζουν τον *κατάλογο* της.

Κατάλογος⁶⁴ μπορεί να οριστεί, γενικά, μια οργανωμένη, λεπτομερής και περιγραφική λίστα αντικειμένων διευθετημένα συστηματικά. Ειδικότερα, ως κατάλογος βιβλιοθήκης μπορεί να οριστεί μια περιεκτική λίστα των βιβλίων, περιοδικών εκδόσεων, χαρτών και λοιπών υλικών σε μια συγκεκριμένη συλλογή, διευθετημένη σε συστηματική σειρά για να διευκολύνει την πρόσκτηση (συνήθως αλφαβητικά)⁶⁵. Ο ρόλος του καταλόγου μιας βιβλιοθήκης είναι, γενικά να:

⁶⁴ Στις «Αρχές του Παρισιού» (International Conference on Cataloguing Principles, Paris, 1961), τέθηκαν, μεταξύ άλλων, οι γενικές αρχές που πρέπει να υπηρετεί ο κατάλογος μιας βιβλιοθήκης. Η International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA, οργανώνει διεθνή συνέδρια – το πρώτο πραγματοποιήθηκε στη Φρανκφούρτη το 2003 – με σκοπό την αναθεώρηση αυτών των γενικών αρχών καταλογογράφησης και την προσαρμογή τους στο νέο περιβάλλον επεξεργασίας υλικού, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί και συνεχίζει να διαμορφώνεται διαρκώς μέσα και από τις συνεχείς τεχνολογικές εξελίξεις. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε τις σχετικές αναφορές στη διεύθυνση <http://www.ifla.org/VII/s13/index.htm>.

⁶⁵ Πηγή: ODLIS – Online Dictionary for Library and Information Science: <http://lu.com/odlis>.

- Γνωστοποιεί στους χρήστες τα περιεχόμενα της συλλογής. Στην περίπτωση ενός ενοποιημένου καταλόγου αναφέρονται οι συλλογές όλων των βιβλιοθηκών που συμμετέχουν σε αυτόν.
- Βοηθά τους χρήστες να κάνουν τη σωστή επιλογή. Μέσω του καταλόγου οι χρήστες λαμβάνουν σχετικές με τα τεκμήρια πληροφορίες, όπως συγγραφέας, τίτλος, εκδότης κλπ. καθώς και πληροφορίες για τη φύση του υλικού του τεκμηρίου, π.χ. βιβλίο, μικροφίλμ.
- Παρέχει πρόσβαση στο υλικό, καθώς δείχνει την τοποθεσία του υλικού μέσα στη συλλογή μέσω του ταξιθετικού αριθμού⁶⁶.

Ο κατάλογος, λοιπόν, είναι το εργαλείο που επιτρέπει στον χρήστη να αναζητήσει και ν' ανακτήσει τα τεκμήρια μιας βιβλιοθήκης και, συνεπώς, η εργασία που οδηγεί στην παραγωγή αυτού του εργαλείου ονομάζεται *καταλογογράφηση*. Ως έννοια, επομένως, η καταλογογράφηση, περιλαμβάνει όλες εκείνες τις διεργασίες που οδηγούν στη δημιουργία του καταλόγου, άρα και τη βιβλιογραφική και θεματική περιγραφή των δημοσιευμάτων. Συχνά, και για να γίνει διάκριση των διεργασιών μεταξύ τους, χρησιμοποιούνται οι πιο εξειδικευμένοι όροι «περιγραφική καταλογογράφηση⁶⁷» και «θεματική καταλογογράφηση» αναφερόμενοι στην βιβλιογραφική και θεματική περιγραφή των τεκμηρίων αντίστοιχα. Ωστόσο, στην πρακτική της βιβλιοθηκονομίας, έχει επικρατήσει να χρησιμοποιείται ο όρος καταλογογράφηση στην έννοια, περισσότερο, της βιβλιογραφικής περιγραφής⁶⁸.

Η βιβλιογραφική περιγραφή ή καταλογογράφηση, η καταγραφή, δηλαδή, των στοιχείων ταύτισης ενός δημοσιεύματος, γίνεται στη βάση κανόνων, διατάξεων και οδηγιών, όπως αυτές προβλέπονται από ειδικά πρότυπα και εργαλεία, τα οποία χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

- Τα διεθνή πρότυπα βιβλιογραφικής περιγραφής
- Τους διεθνείς ή εθνικούς κώδικες καταλογογράφησης

⁶⁶ Mary Liou Kao, *Cataloging and Classification for Library Technicians*, Haworth Press: New York, 1995, σ. 9.

⁶⁷ Γενικές πληροφορίες για την εργασία της περιγραφικής καταλογογράφησης δίνουν οι Michael Carpenter and Elaine Svenonius, *Foundation of Cataloging: A Sourcebook*, Littleton, Colorado: Libraries Unlimited, 1985 και Elaine Svenonius, *The Conceptual Foundations of Descriptive Cataloging*, San Diego: Academic Press, 1989.

⁶⁸ Γ. Δ. Μπώκος, *Εισαγωγή στην Επιστήμη της Πληροφόρησης*, Αθήνα: Παπασωτηρίου, 2001, σ. 221.

2.2.2 Θεματική περιγραφή

Την περιγραφική καταλογογράφηση συμβατικών τεκμηρίων ακολουθεί η θεματική καταλογογράφηση, η περιγραφή, δηλ., του περιεχομένου του τεκμηρίου⁶⁹. Η διαδικασία αυτή αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι του καταλόγου μιας βιβλιοθήκης, καθώς γίνεται δυνατή η εύρεση του υλικού της από τον χρήστη μέσω των θεματικών του αναζητήσεων. Όπως και στην περίπτωση της βιβλιογραφικής περιγραφής ενός τεκμηρίου, η ανάλυση και η περιγραφή ως προς το θέμα πραγματοποιείται βάσει κανόνων και με τη χρήση εργαλείων τα οποία έχει αναπτύξει η βιβλιοθηκονομική κοινότητα. Μπορεί να περιλαμβάνει, ανάλογα με τη βιβλιοθήκη, μία ή περισσότερες βιβλιοθηκονομικές διεργασίες:

1. Ταξινόμηση: Κατάταξη του τεκμηρίου, έπειτα από τη θεματική του ανάλυση, στη θεματική κατηγορία στην οποία ανήκει και απόδοση σ' αυτό ενός περιγραφέα – συμβόλου προερχόμενου από το ταξινομικό σύστημα που χρησιμοποιείται.
2. Ευρετηρίαση: Εντοπισμός των θεμάτων που διαπραγματεύεται το τεκμήριο ή των πληροφοριών που περιέχει και απόδοση σε αυτό ενός ή περισσότερων περιγραφέων των θεμάτων ή των πληροφοριών αυτών. Οι περιγραφείς αυτοί, με τη μορφή λέξεων-κλειδιών, θεματικών επικεφαλίδων κλπ., είναι συνήθως ελεγχόμενοι.
3. Περίληψη: Απόδοση των βασικών σημείων, από θεματική ή πληροφοριακή άποψη, ενός δημοσιεύματος με ένα σύντομο κείμενο σε φυσική γλώσσα.
4. Εξαγωγή Δεδομένων: Εξαγωγή πρωτογενών πληροφοριών από το τεκμήριο που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τον χρήστη ως έχουν⁷⁰.

Η συμβολή της ενότητας που προηγήθηκε στη μελέτη του ρόλου του βιβλιοθηκονόμου τεκμηριώνεται, όπως αναφέρθηκε και στις υποθέσεις εργασίας, από το γεγονός ότι οι σύγχρονες υπηρεσίες πληροφόρησης έχουν υβριδικό χαρακτήρα και, επιπλέον, γιατί ο σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος αποτελεί τη φυσική και λογική συνέχεια του επαγγελματία που εργάστηκε για δεκαετίες στη συμβατική βιβλιοθήκη του περασμένου αιώνα. Έτσι, ο στόχος αυτό του κεφαλαίου είναι διπλός. Από τη μια να παρέχει, μέσα και από τις σελίδες που ακολουθούν, μια τεκμηρίωση του τρόπου μεταβολής της λειτουργίας ενός βιβλιοθηκονόμου στο σύγχρονο υβριδικό πληροφοριακό

⁶⁹ Βλέπε τα όσα παραθέτει για το θέμα της θεματικής περιγραφής τεκμηρίων ο A. C. Foskett, *The Subject Approach to Information*, London: Clive Bingley, 1988.

⁷⁰ Γ. Δ. Μπώκος, *Εισαγωγή...*, ό.π., σσ. 258-259.

περιβάλλον, αλλά και, ταυτόχρονα, να οροθετήσει όλα εκείνα τα στοιχεία που αναφέρουμε, έστω και μέσα από μια γενικευμένη και σύντομη παρουσίαση, ως παραδοσιακή βιβλιοθηκονομία. Η συνδυαστική αυτή προσέγγιση απέκτησε μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα ευρήματα της έρευνας που παρουσιάζονται στο τελευταίο κεφάλαιο, καθώς ένα από τα βασικότερα συμπεράσματά της είναι ότι η βιβλιοθηκονομική πρακτική των περασμένων δεκαετιών συνεχίζει να αποτελεί σημαντικό στοιχείο για το επαγγελματικό προφίλ των βιβλιοθηκονόμων.

3. Βιβλιοθήκες και αυτοματοποίηση: Μια σύντομη παρουσίαση των αλλαγών και των εξελίξεων

Το συμβατικό περιβάλλον πληροφόρησης, όπως αυτό διαμορφώθηκε κυρίως τον 18^ο και 19^ο αι. έως και τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ένα περιβάλλον σε γενικές γραμμές σταθερό και σαφές, με επιμέρους βασικά χαρακτηριστικά που μπορούν να αποτυπωθούν, διέρχεται μια περίοδο διαρκούς αλλαγής και διαφοροποίησης με την εισαγωγή τεχνολογικών καινοτομιών στην υποστήριξη των συμβατικών λειτουργιών του και, κυρίως, με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών. Οι αλλαγές αυτές θα επηρεάσουν τη δομή του συμβατικού μοντέλου διακίνησης πληροφοριών, θα διαφοροποιήσουν τους μηχανισμούς του και, εν τέλει, θα οδηγήσουν στην καθιέρωση ή, ακριβέστερα, στην προσπάθεια καθιέρωσης ενός νέου λειτουργικού μοντέλου επεξεργασίας, διακίνησης και παράδοσης της πληροφορίας.

Η προσπάθεια αυτή, σε αρκετά σημεία της ημιτελής και σε εξέλιξη θα αλλάξει, και σε ορισμένες περιπτώσεις θα μεταμορφώσει πλήρως το προηγούμενο μοντέλο. Η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών, η ενσωμάτωση των τεχνολογιών των τηλεπικοινωνιών στην καθημερινή λειτουργία της βιβλιοθήκης, η ένταξη σε δίκτυα υπολογιστών, η ψηφιοποίηση και η ηλεκτρονική χρήση τεκμηρίων, η δημιουργία του Διαδικτύου και η εφεύρεση του Παγκόσμιου Ιστού είναι μερικές από τις τεχνολογικές εξελίξεις που άλλαξαν την παγιωμένη, έπειτα από εξέλιξη αιώνων, μορφή της συμβατικής βιβλιοθήκης και της τυπικής υπηρεσίας πληροφόρησης σε μια προσπάθεια να μετακινηθεί αυτή, από το ρόλο του απλού μεσάζοντα κατά τη διακίνηση της πληροφορίας, σε αυτό του ουσιαστικού διακινητή της.

Η αλλαγή του μοντέλου λειτουργίας μιας τυπικής παραδοσιακής βιβλιοθήκης, διαδικασία δύσκολη γιατί άλλαξε και προσπαθεί να αλλάξει ένα παγιωμένο σύστημα πρόσκτησης, επεξεργασίας και μεταφοράς της πληροφορίας – ή παλιότερα του βιβλίου και αργότερα του τεκμηρίου – πολλών δεκαετιών και, σε κάθε περίπτωση, διαρκής και μεταβαλλόμενη, αποτελεί στοιχείο έρευνας και επεξεργασίας μέσα από την εξέ-

ταση και διερεύνηση των προσόντων και του ρόλου που καλείται να εκπληρώσει ένας σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος.

Στο σημείο αυτό, πριν ακολουθήσει μια σύντομη αποτύπωση της επίδρασης των υπολογιστικών συστημάτων στην οργάνωση, τη λειτουργία και τις υπηρεσίες των βιβλιοθηκών, μέσα από την αυτοματοποίησή της, πρέπει να αναφερθεί ότι, πολύ συχνά, ο όρος αυτοματοποίηση είναι αποκλειστικά συνδεδεμένος με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, καθώς, η είσοδός τους στο χώρο των βιβλιοθηκών αναδιάρθρωσε εκ βάθρων όλο το, τότε, συμβατικό μοντέλο διαχείρισης και διακίνησης τεκμηρίων. Αν και είναι λογικό να θεωρείται η μηχανοργάνωση (computerization) ως λειτουργική προϋπόθεση στις περισσότερες διαδικασίες της αυτοματοποίησης, ειδικά αν ληφθεί υπόψη η δεκαετία του '80, ωστόσο, δεν είναι απόλυτα δικαιολογημένο ιστορικά, καθώς υπήρχαν ήδη μηχανές διάτρητων καρτών πριν από την εμφάνιση των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Αν και δε μπορούν να θεωρηθούν ηλεκτρονικοί υπολογιστές, αυτές οι μηχανές μπορούσαν να διαβάσουν, να υπολογίσουν και να επεξεργαστούν δεδομένα καταγεγραμμένα σε επαναχρησιμοποιήσιμη μορφή. Επισημαίνεται, ακόμα, ότι με τον όρο αυτοματοποίηση βιβλιοθηκών εννοείται η επαναχρησιμοποίηση των δεδομένων και η ευελιξία στην επεξεργασία τους. Αυτό το προσέφεραν οι πρώιμες αυτές μηχανές και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, σε αντίθεση με τα φωτοτυπικά μηχανήματα, ηλεκτρονικά συστήματα ασφαλείας, κλπ. που δεν εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία και δεν εξετάζονται ως συστατικά στην εξέλιξη της αυτοματοποίησης των βιβλιοθηκών⁷¹.

3.1 Αυτοματοποίηση βιβλιοθηκών

Από τις, λεγόμενες, γενιές υπολογιστών, αυτή που έχει ιδιαίτερη σημασία σε μια προσπάθεια ιστορικής θεώρησης της αυτοματοποίησης των βιβλιοθηκών είναι η δεύτερη, καθώς με αυτή, ουσιαστικά, ο υπολογιστής αρχίζει να εξυπηρετεί ευρύτερες κοινωνικές ανάγκες. Ένα μηχανήμα ιδιαίτερα ακριβό τα προηγούμενα χρόνια, θα αποκτηθεί, κυρίως, από μεγάλους οργανισμούς και εταιρείες και σε αυτό το σημείο ξεκινάει η προσπάθεια αξιοποίησης των δυνατοτήτων ενός υπολογιστή στην καθημερινή λειτουργία των βιβλιοθηκών⁷². Ωστόσο, το κόστος αγοράς, εγκατάστασης και

⁷¹ Dennis Reynolds, *Library Automation: Issues and Applications*, New York: Bowker, 1985, σσ. 4-5. Στο συγκεκριμένο έργο ο συγγραφέας προχωρά σε μια παράθεση των σημαντικότερων στοιχείων της αυτοματοποίησης στο χώρο των βιβλιοθηκών, τόσο σε σχέση με την ιστορική εξέλιξη της διαδικασίας, όσο και σε ό,τι αφορά τις επιπτώσεις της στο διαχειριστικό έργο των βιβλιοθηκών.

⁷² Μερικές σημαντικές επιρροές εκτός από την ίδια την τεχνολογία, ενήργησαν ως πρόσθετα κίνητρα για τη μηχανοργάνωση των εργασιών στις βιβλιοθήκες. Για παράδειγμα, οι αυξανόμενες εγγραφές

συντήρησης ήταν απαγορευτικό για τις περισσότερες βιβλιοθήκες, με αποτέλεσμα, στην πραγματικότητα, οι βιβλιοθήκες να χρησιμοποιούν τον ηλεκτρονικό υπολογιστή του ιδρύματος του οποίου αποτελούσαν τμήμα για τον, συχνά, περιορισμένο χρόνο που αυτό μπορούσε να το διαθέσει στη βιβλιοθήκη⁷³.

Οι πρώτες λειτουργίες που προσπαθεί να υποστηρίξει το υπολογιστικό σύστημα είναι αυτές που είναι, από τη φύση τους, πολύπλοκες, χρονοβόρες και διαρκώς επαναλαμβανόμενες. Στο χώρο των βιβλιοθηκών δύο τέτοιες εργασίες είναι ο *δανεισμός* και η *καταλογογράφηση*.

Τα γενικά αυτά χαρακτηριστικά εξέλιξης της αυτοματοποίησης των βιβλιοθηκών, σε μια περίοδο που καλύπτει, γενικά, τη δεκαετία του '60 έως και αυτή του '90, είναι τα εξής:

- Η αγορά και εγκατάσταση ενός υπολογιστικού συστήματος είναι διαδικασία ιδιαίτερα δαπανηρή και μόνο μεγάλες βιβλιοθήκες μπορούν να προβούν σε σχετική αγορά. Η χρήση τους περιορίζεται σε ορισμένες εργασίες και, συνήθως, με τη χρήση του υπολογιστή του ιδρύματος.
- Έμφαση δίνεται σε εκείνες τις διαδικασίες που είναι διαρκώς επαναλαμβανόμενες και χρονοβόρες.
- Στα πρώτα χρόνια, η ανάπτυξη του απαραίτητου λογισμικού για τη λειτουργία των υπολογιστών συστημάτων πραγματοποιείται από το προσωπικό πληροφορικής του οργανισμού.
- Η ενσωμάτωση των υπολογιστών στις λειτουργίες μιας βιβλιοθήκης δεν ήταν πάντοτε επιτυχημένη.
- Η εξέλιξη των υπολογιστικών συστημάτων στις βιβλιοθήκες ακολουθεί τις γενικότερες εξελίξεις του μέσου. Ο χώρος των βιβλιοθηκών θα είναι από τους πρώτους που θα προσπαθήσει ν' αξιοποιήσει την υπολογιστική ισχύ για τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών στους χρήστες⁷⁴.

σπουδαστών που συνδύαστηκαν με τη σχετική ευημερία στην εκπαίδευση και τις κοινωνικές υπηρεσίες κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '60 βοήθησαν στο να αυξηθεί ο αριθμός των χρηστών στις βιβλιοθήκες και να διατεθούν περισσότερα κεφάλαια για την απόκτηση υλικού.

⁷³ Μια σχετική έρευνα της ALA έδειξε ότι στα μέσα της δεκαετίας '60, 80 βιβλιοθήκες στις ΗΠΑ χρησιμοποιούσαν υπολογιστικά συστήματα για το δανεισμό, ενώ μια άλλη έρευνα το 1971 αναφέρει ότι ο αριθμός των βιβλιοθηκών που χρησιμοποιούν υπολογιστικά συστήματα ανέρχεται σε 506. Στοιχεία από τα δημοσιεύματα Dennis Reynolds, *Library Automation...*, ό.π., σ. 26 και L. A. Tedd, *An Introduction to Computer-based Library Systems*, London: Heyden, 1980, σ. 2 αντίστοιχα.

⁷⁴ Γ. Δ Μπώκος, *Τεχνολογία και Πληροφόρηση: Από τη Διαχείριση του Βιβλίου στη Διαχείριση της Γνώσης*, Αθήνα: Παπασωτηρίου, 2002, σ. 93.

3.1.1 Αυτοματοποιημένα βιβλιοθηκονομικά συστήματα

Η ανάπτυξη online βιβλιοθηκονομικών συστημάτων, σε μια περίοδο που φτάνει έως και σήμερα παρουσιάζει, γενικά, τέσσερις φάσεις.

Η πρώτη⁷⁵ αφορούσε την ανάπτυξη πρωτοποριακών εγχειρημάτων στο εσωτερικό ενός οργανισμού, όπως π.χ. συστήματα δανεισμού⁷⁶. Την ίδια περίοδο σχεδιάζονται online συστήματα για τις προσκτήσεις, τον έλεγχο των περιοδικών εκδόσεων και την καταλογογράφηση όπως το BALLOTS⁷⁷. Χαρακτηριστικό αυτής της φάσης είναι οι περιορισμένες λειτουργικές δυνατότητες του αυτοματοποιημένου συστήματος, καθώς η έλλειψη σχετικής εμπειρίας, το αυξημένο κόστος εγκατάστασης, διαχείρισης και συντήρησης του συστήματος, η απροθυμία, πολλές φορές, του προσωπικού να κατανοήσει και να χρησιμοποιήσει τη νέα τεχνολογία και η αδυναμία ουσιαστικής ανταλλαγής βιβλιογραφικών δεδομένων με άλλα συστήματα, λόγω του τοπικού χαρακτήρα του όλου εγχειρήματος, καθιστούν τα πρώτα αυτά συστήματα πρωτοποριακά, αλλά στην πρακτική τους εφαρμογή προβληματικά και δυσλειτουργικά.

Μετά τις πρώτες εφαρμογές, όπου αντιμετώπιστηκε τοπικά το ζήτημα της αυτοματοποίησης, οι βιβλιοθήκες θα περάσουν στην αναζήτηση συνεργατικών σχημάτων ώστε, από κοινού, να αναζητήσουν λύσεις και να καρπωθούν τα πλεονεκτήματα της νέας τεχνολογίας. Οι οργανισμοί πληροφόρησης, αφού έχουν αποκομίσει μια σχετική εμπειρία τα προηγούμενα χρόνια, συνειδητοποιούν τα πολλαπλά πλεονεκτήματα που προσφέρει η συνεργατική αντιμετώπιση του προβλήματος, καθώς μπορεί να δώσει λύση στο αυξημένο κόστος προμήθειας του εξοπλισμού, στην έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού ανάπτυξης λογισμικού, στην ασυμβατότητα πρόσκτησης και επεξεργασίας βιβλιογραφικών δεδομένων από σύστημα σε σύστημα και, κυρίως, στη διαρκή επανάληψη εργασιών, όπως η καταλογογράφηση, στο εσωτερικό του κάθε ιδρύματος.

⁷⁵ Πληροφορίες σχετικά με τις περιόδους εξέλιξης των συστημάτων που χρησιμοποιούνται σε μια βιβλιοθήκη παρέχει ο Frederick G. Kilgour, «History of Library Computerization», *Journal of Library Automation*, 3, 3 (1970), 218-229.

⁷⁶ Μια πρώτη προσπάθεια ήταν αυτή στο Πανεπιστήμιο του Illinois το 1966 για την αυτοματοποίηση του συστήματος δανεισμού. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκε ο κεντρικός υπολογιστής του ιδρύματος, ενώ ο εξοπλισμός της βιβλιοθήκης περιελάμβανε έναν εκτυπωτή και ένα μηχάνημα ανάγνωσης καρτών. Το πρωτοποριακό του όλου εγχειρήματος ήταν ότι αντί να παράγει κάρτες για τις συναλλαγές ή να καταγράφει τις συναλλαγές σε κασέτες, τα δεδομένα αποστέλλονταν απευθείας στον υπολογιστή. Η πληροφορία προήλθε από το Dennis Reynolds, *Library Automation...*, ό.π., σ. 42.

⁷⁷ Επρόκειτο για ένα online σύστημα επεξεργασίας δεδομένων, στο Stanford University (Bibliographic Automation of Large Library Operation using a Time-sharing System). Η υιοθέτησή του από το Research Libraries Group, RLG, αργότερα, είχε ως αποτέλεσμα να επηρεάσει όσο κανένα άλλο σύστημα σχεδιασμένο από ένα μόνο ίδρυμα την αμερικάνικη βιβλιοθηκονομία. Μια πειραματική έκδοση άρχισε να λειτουργεί το 1969, αλλά το 1972, μετά από επανασχεδιασμό και μετατροπές, άρχισε η πλήρης υλοποίησή του. Επρόκειτο για αυτοματοποιημένο σύστημα προσκτήσεων και καταλογογράφησης.

Τα συνεργατικά αυτά σχήματα, γνωστά ως bibliographic utilities στις ΗΠΑ και co-operatives στο Ην. Βασίλειο, θα γνωρίσουν μεγάλη άνθηση τη δεκαετία του '70.

Στην επόμενη φάση, η οποία αρχίζει, ουσιαστικά, από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '70 έως και τις αρχές της επόμενης, το υπολογιστικό σύστημα περνάει εξ ολοκλήρου στην ιδιοκτησία της βιβλιοθήκης και όταν οι συνθήκες της αγοράς ωριμάσουν αρκετά, ορισμένες εταιρίες θα αρχίσουν τη διάθεση ολοκληρωμένων πακέτων εξοπλισμού και λογισμικού. Παρουσιάζονταν ως συστήματα έτοιμα για λειτουργία, χωρίς να απαιτείται από τη βιβλιοθήκη και το προσωπικό της κάποια ειδική τεχνογνωσία και πείρα στην ανάπτυξη εφαρμογών, καθώς όλο το σύστημα και τα υποσυστήματά του είναι έτοιμα για λειτουργία, αρκεί κάποιος να «γυρίσει το κλειδί». Πρόκειται για τα λεγόμενα turnkey systems⁷⁸. Μερικά γνωστά συστήματα ήταν CLSI, LIBRIS, BIBNET κ.ά.

Η μερική – σε ό,τι αφορά τα διάφορα διαχειριστικά υποσυστήματα στο εσωτερικό μιας βιβλιοθήκης – υποστήριξη των βιβλιοθηκονομικών εργασιών αποδείχθηκε, μέσα από μια εξελικτική περίοδο δεκαετιών, αναποτελεσματική καθώς απαιτούσε την εγκατάσταση, λειτουργική παραμετροποίηση, χρήση και, εν γένει, διαχείριση, διαφορετικών υποσυστημάτων. Το γεγονός αυτό δημιουργούσε ζητήματα συμβατότητας, εκπαίδευσης του προσωπικού αλλά και οικονομικής διαχείρισης λόγω του αυξημένου κόστους για την προμήθεια και την εγκατάσταση του σχετικού υλικού και λογισμικού. Τη λύση για τη δημιουργία βιβλιοθηκονομικών υπολογιστικών συστημάτων που θα υποστήριζαν περισσότερες από μια λειτουργίες στο εσωτερικό της ήρθαν να δώσουν τα *ολοκληρωμένα συστήματα* (integrated library systems).

Ο όρος «ολοκληρωμένο» σύστημα δηλώνει τη σχέση δύο διαφορετικών, αλλά σχετικών, μεταξύ τους, διαφοροποιήσεων σε ό,τι αφορά την εξέλιξη των αυτοματοποιημένων συστημάτων. Η πρώτη αφορά, την τάση που αναφέρθηκε και πιο πάνω, την υποστήριξη δηλαδή πολλαπλών λειτουργιών της βιβλιοθήκης από το σύστημα των υπολογιστών. Η δεύτερη, και ίσως η πιο σημαντική, αφορά την υποστήριξη αυτών των περισσότερων λειτουργιών από μια ενιαία βιβλιογραφική βάση δεδομένων. Η δεύτερη αυτή ιδιότητα αποτελεί και το χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτών των συστημάτων που ονομάστηκαν «ολοκληρωμένα» και τα οποία αποτελούν και την τελευταία φάση εξέλιξης του θέματος αυτοματοποίηση της βιβλιοθήκης⁷⁹.

⁷⁸ Μια σχετική ελληνική απόδοση του όρου μπορεί να είναι «συστήματα με το κλειδί στο χέρι».

⁷⁹ Γ. Δ. Μπώκος, *Τεχνολογία...*, ό.π. σ. 107.

3.1.2 Συμβολή υπολογιστών στην εξέλιξη των βιβλιοθηκονομικών υπηρεσιών

Η εκτίμηση της συμβολής της υπολογιστικής τεχνολογίας στην εξέλιξη των υπηρεσιών που προσφέρει η βιβλιοθήκη που ακολουθεί και, βασικά, η αξιολόγηση της ποιότητας των αλλαγών που έχει επιφέρει στον ευρύτερο χώρο της Βιβλιοθηκονομίας και της Επιστήμης της Πληροφόρησης αφορά μια χρονική περίοδο απομακρυσμένη από τα πρώτα βήματα της αυτοματοποίησης των βιβλιοθηκών και αφού διάφοροι παράγοντες έχουν επηρεάσει και διαφοροποιήσει τη δομή του συμβατικού μοντέλου πληροφόρησης.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η συμβολή της υπολογιστικής τεχνολογίας υπήρξε σημαντική σε εκείνες τις βιβλιοθηκονομικές εργασίες που ήταν ιδιαίτερα χρονοβόρες και απαιτούσαν τη διαρκή επανάληψη διαδικασιών, όπως ο δανεισμός και η επιστροφή του υλικού. Ακόμα, η εγκατάσταση αυτοματοποιημένων συστημάτων στις βιβλιοθήκες κατέστησε δυνατή την παραγωγή καταλόγων, αρχικά σε μορφή βιβλίου ή μικροφίλμ, πέρα από το δελτιοκατάλογο και βελτίωσε αισθητά τις δυνατότητες πρόσβασης του χρήστη στις συλλογές, την επιτυχία στην ανεύρεση του ζητούμενου υλικού και αποδέσμευσε, λιγότερο στην αρχή, τον χρήστη από τους σχετικούς περιορισμούς που επιβάλλει η φυσική τοποθεσία της βιβλιοθήκης και των εργαλείων της.

Ειδικά, σε σχέση με την παραγωγή καταλόγων και των σχετικών εργαλείων πρόσβασης, η συμβολή των υπολογιστών υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική⁸⁰. Η προσπάθεια ανάλυσης και επεξεργασίας ενός τεκμηρίου, ώστε να κωδικοποιηθούν και να καταχωρισθούν οι πληροφορίες που εμπεριέχει σε ένα υπολογιστικό σύστημα, αύξησε σημαντικά τις διαθέσιμες πληροφορίες που δύναται να ανακτήσει ο ενδιαφερόμενος χρήστης και, επομένως, αυξήθηκαν πολλαπλάσια οι δυνατότητες αξιοποίησής τους.

Ακόμα, σε αρκετές περιπτώσεις, η αυτοματοποίηση του συστήματος αποτέλεσε τη βάση και το έναυσμα για γενικότερη αναδιοργάνωση και αναπροσαρμογή στο εσωτερικό των βιβλιοθηκών. Δόθηκε η ευκαιρία για διαχειριστικές και διοικητικές αλλαγές, όπως για παράδειγμα, η δημιουργία νέων τμημάτων που θα ασχολούνταν με το νέο μέσο και τις υπηρεσίες του, αλλά και η ιδιαίτερα σημαντική, σε μερικές περιπτώ-

⁸⁰ Η εμφάνιση του Online Computer Library Center, OCLC και άλλων συνεργατικών σχημάτων συνέβαλαν όχι μόνο στην παροχή online πληροφοριών για τη θέση των τεκμηρίων, αλλά κατέστησαν δυνατή τη δημιουργία μηχαναγνώσιμων βιβλιογραφικών εγγραφών από τις βιβλιοθήκες που συμμετείχαν. Η σημαντική διαφορά, πλέον, σε σχέση με τις εγγραφές που είχαν δημιουργηθεί νωρίτερα ήταν το επίπεδο συμβατότητας. Η εξέλιξη αυτή μπορεί να αποδοθεί, κυρίως, στην εφαρμογή του προτύπου MARC II, ως προτύπου για την εμφάνιση βιβλιογραφικών εγγραφών σε μηχαναγνώσιμη μορφή. Η τυποποίηση αυτή κατέστησε δυνατή την ομαδοποίηση βιβλιογραφικών δεδομένων στις μαγνητικές ταινίες, ακόμα και για βιβλιοθήκες που χρησιμοποιούσαν διαφορετικά εργαλεία και υπηρεσίες.

σεις, δυνατότητα «απαγκίστρωσης» της βιβλιοθήκης από το χειροκίνητο σύστημα δανεισμού.

3.2 Επιστήμη των τηλεπικοινωνιών

Οι εξελίξεις στο χώρο των τηλεπικοινωνιών αποτελούν το δεύτερο σημαντικό πόλο που επηρεάζει και διαμορφώνει τις εξελίξεις στο συμβατικό περιβάλλον πληροφόρησης, σε συνδυασμό, πάντα, με τις εξελίξεις στην τεχνολογία των υπολογιστών, σε μια περίοδο που αρχίζει, ουσιαστικά, μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Η προσπάθεια διασύνδεσης⁸¹ των επιμέρους απομονωμένων υπολογιστικών συστημάτων θα οδηγήσει, αρχικά, στη δημιουργία δικτύων υπολογιστών περιορισμένων σε έκταση και, αργότερα, στην ανάπτυξη τους σε ευρύτερα δίκτυα, με αποκορύφωμα της όλης προσπάθειας και εξέλιξης το Διαδίκτυο (Internet)⁸².

3.2.1 Δίκτυα υπολογιστών και βιβλιοθήκες

Η μεγάλη ανάπτυξη της Επιστήμης, ειδικότερα στον τομέα της Πληροφορικής, δίνει τη δυνατότητα χρήσης διαφόρων συστημάτων επικοινωνίας και υπολογιστών. Ο τρόπος με τον οποίο οι υπολογιστές είναι συνδεδεμένοι μεταξύ τους, μέσα σε διάφορους οργανισμούς και έξω από αυτούς, παίζει σημαντικό ρόλο, με δεδομένο ότι οι υπολογιστές αναμφίβολα μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως μέσα επικοινωνίας. Μπορούν να συνδεθούν μεταξύ τους με διάφορους τρόπους, όπως, για παράδειγμα, με καλώδια, τηλεφωνικές γραμμές, δορυφόρους κλπ. έτσι ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν αποδοτικά, χωρίς να δεσμεύονται από τη φυσική τοποθεσία του υλικού⁸³.

Το βασικό χαρακτηριστικό της υποδομής και της μορφής επικοινωνίας που δημιουργούν τα διάφορα δίκτυα, σε ό,τι αφορά το διαχειριστικό έργο της εκμετάλλευσης πηγών, τεκμηρίων και πληροφοριών, είναι η δημιουργία ενός εντελώς νέου κόσμου διακίνησης πληροφοριών, του *ψηφιακού*. Τα πληροφοριακά συστήματα που λειτουργούν στα πλαίσια αυτών των δικτύων έχουν δημιουργήσει και, εν τέλει, καθιερώσει νέους τρόπους παραγωγής, διακίνησης και χειρισμού της πληροφορίας, η ο-

⁸¹ Ως διασύνδεση υπολογιστών θεωρείται το σύνολο των τεχνολογιών που επιτρέπουν στους υπολογιστές να μεταφέρουν δεδομένα και θεωρείται πρωταρχικής σημασίας για τη σημερινή εποχή της Πληροφορικής.

⁸² Στο πλαίσιο αυτής της εργασίας δεν κρίνεται αναγκαίο να δοθεί μια λεπτομερής ιστορική γέννηση και εξέλιξη των δικτύων και, κυρίως, του Διαδικτύου. Σε ό,τι αφορά τα τεχνολογικά δεδομένα που οδήγησαν στη δημιουργία του και τις κοινωνικές και άλλες επιπτώσεις του υπάρχει πληθώρα σχετικών εργασιών. Ενδεικτικά αναφέρεται: Janet Abbate, *Inventing the Internet*, Cambridge, Mass: MIT Press, 1999.

⁸³ Ηλίας Λυπιδάκης, *Εισαγωγή στην Επιστήμη των Υπολογιστών*, Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2000, σσ. 216-217.

ποία, πλέον, δεν καταχωρείται μόνο σε συμβατική μορφή, αλλά και σε ψηφιακή⁸⁴, γεγονός που δεν αλλάζει μόνο την υπόστασή της αλλά και όλα εκείνα τα εργαλεία και τις τεχνικές που απαιτούνται για την αξιοποίησή της.

Οι δυνατότητες καταχώρισης της πληροφορίας σε ψηφιακό περιβάλλον παρουσιάζουν ομοιότητες με τον τρόπο που ο δημιουργός καταχωρεί τις πληροφορίες και τη γνώση, γενικότερα σε ό,τι αφορά τον τρόπο που η γνώση αυτή έχει καταχωρηθεί και γίνεται αντικείμενο χειρισμού και επεξεργασίας από τον ανθρώπινο νου. Η ομοιότητα έγκειται, κυρίως, στο γεγονός ότι η ανθρώπινη διάνοια βρίσκεται σε σύνολα που δεν είναι παγιωμένα, αλλά οι συνδυασμοί που παράγει αποτελούνται από δεδομένα και πληροφορίες διαρκώς εναλλασσόμενες. Πριν την έλευση του υπολογιστή, η καταχώριση της γνώσης με σκοπό τη δημιουργία ενός τεκμηρίου είχε, πάντα, ως αποτέλεσμα την καταγραφή των στιγμιαίων νοητικών λειτουργιών σε μια συγκεκριμένη μορφή⁸⁵. Η μορφή αυτή μπορούσε να αλλάξει μόνο μέσα από μια νέα καταγραφή των γνωστικών δεδομένων, χωρίς κανείς άλλος από τους εμπλεκόμενους, σε μια τυπική πληροφοριακή διαδικασία, να μπορεί να παρέμβει στο περιεχόμενο⁸⁶.

3.2.2 Παγκόσμιος Ιστός και βιβλιοθήκες

Το Διαδίκτυο, πέραν των υπηρεσιών που προσφέρει, παρείχε την τεχνολογική υποδομή και επέτρεψε τη δημιουργία του Παγκόσμιου Ιστού (World Wide Web,

⁸⁴ Επί της ουσίας, το ποσοστό της πληροφορίας που σε πρωτογενή μορφή παράγεται από συμβατικά μέσα είναι εξαιρετικά μικρότερο από το αντίστοιχο ποσοστό σε ψηφιακή μορφή στο σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης. Πάντως, ιδιαίτερη σημασία για τα όσα θα αναφερθούν στη συνέχεια έχει το γεγονός ότι αν και η πληροφορία σε παγκόσμια κλίμακα παράγεται περίπου κατά 99% σε ψηφιακή μορφή, το διαχειριστικό περιβάλλον που υποστηρίζει τις διεργασίες και υπηρεσίες παροχής συμβατικού υλικού – με τους διαφόρους εταίρους και φορείς που το αποτελούν, όπως βιβλιοθήκες, βιβλιοπωλεία κλπ. – συνεχίζει να διατηρεί έναν εξέχοντα ρόλο στο γενικότερο περιβάλλον πληροφόρησης, με τη μορφή που αυτό μπορεί να αποτυπωθεί στη σύγχρονη εποχή. Διαπίστωση που στηρίζει μέρος των ευρημάτων που αποτυπώθηκαν στις έρευνες για τη μελέτη των προσόντων ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου και, βασικά, στο κομμάτι που αφορά την αναγκαιότητα κατοχής προσόντων και ικανοτήτων αυτού που μπορούμε να ορίσουμε ως «παραδοσιακή βιβλιοθηκονομία». Αναλυτικότερη παρουσίαση των στοιχείων για τα ποσοστά παραγωγής των πληροφοριών γίνεται στο έκτο κεφάλαιο.

⁸⁵ Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του Tim-Berners Lee για τις δυνατότητες και τον τρόπο που τα υπολογιστικά συστήματα μπορούν να επηρεάσουν και να βοηθήσουν την ανθρώπινη διάνοηση: «Ίσως οι υπολογιστές να μην μπορούν να βρουν τις λύσεις για τα προβλήματα, μπορούν όμως να απαλλάξουν τον άνθρωπο από το διαδικαστικό μέρος της προσπάθειας, διευκολύνοντας την ανθρώπινη διάνοια με την εκπληκτική διαίσθησή της να κινηθεί μέσα στο δαίδαλο των πληροφοριών. Κυρίως, όμως, μπορούν να παρακολουθήσουν και να αναλύσουν τις δυνητικές συνδέσεις που καθορίζουν πολλά από τα έργα της κοινωνίας μας, αποκαλύπτοντας εντελώς καινούριους τρόπους αντίληψης του κόσμου. Ένα σύστημα με τέτοιες ικανότητες αποτελεί πολύτιμο βοήθημα για όλους». Απόσπασμα από το έργο: Tim Berners – Lee [and] Mark Fischetti, *Υφαίνοντας τον Παγκόσμιο Ιστό: Το Παρελθόν, το Παρόν και το Μέλλον του Παγκόσμιου Ιστού από τον Εφευρέτη του*, Αθήνα: Γκοβόστης, 2002, σ. 22. Έκδοση στα αγγλικά: Tim Berners – Lee [and] Mark Fischetti, *Weaving the Web: The Original Design and Ultimate Destiny of the World Wide Web by its Inventor*, San Francisco: Harper, 1999.

⁸⁶ Γ. Δ. Μώκος, *Τεχνολογία...*, ό.π., σ. 126.

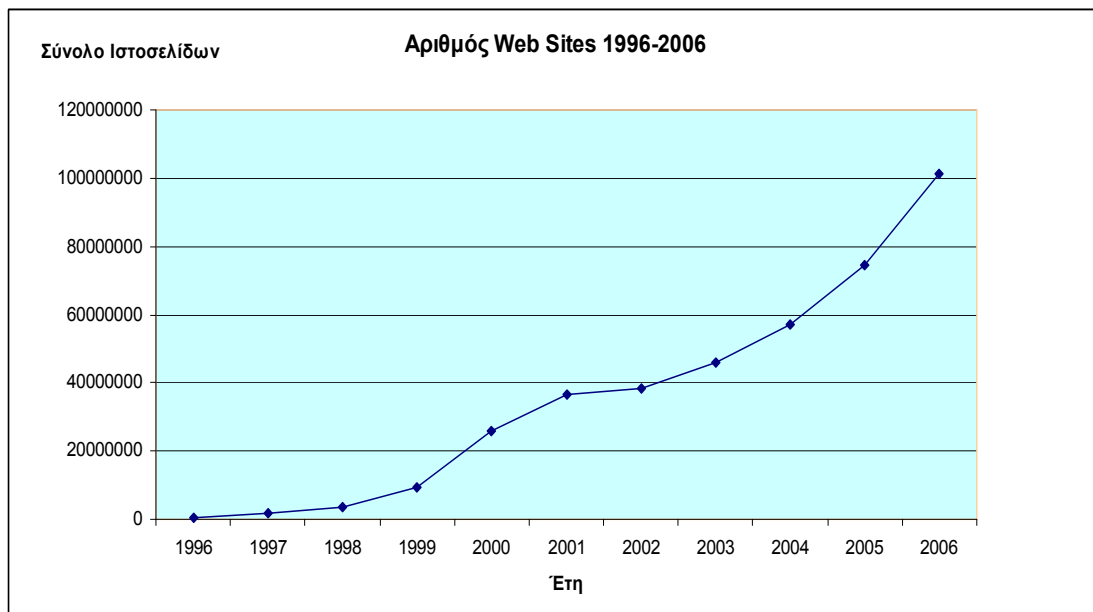
WWW)⁸⁷. Ο Ιστός αποτελεί σημαντική εξέλιξη που επηρέασε το ήδη μεταβαλλόμενο περιβάλλον πληροφόρησης, ποικιλότητα και ριζικά και σ' αυτή τη βάση θα εξεταστεί παρακάτω. Σημαντική είναι η αναφορά του Tim Berners – Lee σχετικά με τη δομή του Ιστού η οποία, με απλοϊκό αλλά ουσιαστικό τρόπο, αναλύει τον τρόπο λειτουργίας του και την ιεραρχική του σχέση με την Υπολογιστική Τεχνολογία και την Τεχνολογία των Τηλεπικοινωνιών. Αυτό το μοντέλο επικοινωνίας και λειτουργικής συνεργασίας διαφορετικών τεχνολογιών αποτελεί και τη βάση στην οποία λειτουργεί το μη συμβατικό περιβάλλον πληροφόρησης.

«Η υποδομή του Ιστού θα λέγαμε ότι απαρτίζεται από τέσσερα οριζόντια επίπεδα αυτά είναι, από τη βάση προς την κορυφή, το μέσο μετάδοσης, το υλικό (hardware) του υπολογιστή, το λογισμικό και το περιεχόμενο. Το μέσο μετάδοσης συνδέει τον ηλεκτρονικό υπολογιστή που υπάρχει στο γραφείο κάποιου, το λογισμικό δίνει την πρόσβαση στον Ιστό και στους δικτυακούς τόπους, ενώ το ίδιο το Web δεν είναι άλλο από το περιεχόμενο της πληροφορίας που υπάρχει χάρη στα προηγούμενα τρία επίπεδα. Η ανεξαρτησία αυτών των επιπέδων είναι σημαντική. Από την τεχνική πλευρά, αυτή είναι συνώνυμη της θεμελιακής αρχής του αρθρωτού σχεδιασμού. Από την οικονομική πλευρά είναι συνώνυμη του διαχωρισμού των οριζόντιων, ανταγωνιστικών αγορών, σε αντίθεση με την κάθετη μονοπωλιακή συγχώνευση. Από την πλευρά της πληροφορίας είναι συνώνυμη της ελευθερίας του δημιουργού της πληροφορίας και της ουδετερότητας του μέσου»⁸⁸.

Την πολύ μεγάλη αύξηση στη χρήση αυτού του μέσου και, επομένως, το βαθμό ενσωμάτωσής του στο σύγχρονο περιβάλλον, σε σχέση με τα υπάρχοντα πληροφοριακά συστήματα, αποτυπώνει το σχήμα που ακολουθεί.

⁸⁷ Για την ιστορία της ανάπτυξης του Ιστού υπάρχει πληθώρα σχετικών εργασιών και αναφορών, όπως, όμως, αναφέρει χαρακτηριστικά ο ίδιος ο δημιουργός του, Tim Berners – Lee «Η ιστορία της δημιουργίας του Ιστού έχει αποτελέσει θέμα πολλών βιβλίων και άρθρων σε περιοδικά. Τα περισσότερα απ' όσα έχω διαβάσει δίνουν μια ανακριβή ή και τελείως λανθασμένη εικόνα. Ο Ιστός γεννήθηκε από μια πληθώρα ερεθισμάτων που κινητοποίησαν τη σκέψη μου από ανολοκλήρωτες ιδέες, από σκόρπιες συζητήσεις και πειράματα, που, φαινομενικά, δεν είχαν καμιά σχέση μεταξύ τους». Απόσπασμα από το: Tim Berners – Lee [and] Mark Fischetti, *Υφαίνοντας...*, ό.π., σ. 18.

⁸⁸ Tim Berners – Lee [and] Mark Fischetti, *Υφαίνοντας...*, ό.π., σ. 191.

Σχήμα 2. Η εξέλιξη του Ιστού⁸⁹.

3.2.2.1 Συμβολή Παγκόσμιου Ιστού στην εξέλιξη των βιβλιοθηκονομικών υπηρεσιών

Ο Ιστός, αν και ως τεχνολογική εφεύρεση έρχεται να συνδυάσει, να αξιοποιήσει και να ενοποιήσει τεχνολογίες, πρότυπα και ιδέες που προϋπήρχαν και παρά το γεγονός ότι, ουσιαστικά, στηρίζεται σε τεχνικές που εφαρμόστηκαν πολύ πριν από αυτόν, κυρίως το Διαδίκτυο, επιφέρει αρκετές καινοτομίες τόσο στην κοινωνική και οικονομική ζωή, όσο, και αυτό μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα, στις συνθήκες παραγωγής, στους τρόπους διακίνησης και στις πρακτικές αξιοποίησης της πληροφορίας και των δημοσιευμάτων. Κυρίως άλλαξε τον τρόπο που ο χρήστης υπάρχει, λειτουργεί και κινείται μέσα στον άυλο κόσμο που δημιούργησαν τα δίκτυα υπολογιστών.

Αυτό που βασικά προσέφερε ο Ιστός είναι ότι ο χώρος του Διαδικτύου, αποτελούμενος από διακριτές μονάδες συνδεδεμένες μεταξύ τους, μετατρέπεται σε ένα ενιαίο χώρο «ύπαρξης» της πληροφορίας και των δημοσιευμάτων. Ο Ιστός προσέφερε ένα μέρος, μια οντότητα, όπου η πληροφορία δε διακινούνταν απλά, όπως συνέβη τόσο με το συμβατικό περιβάλλον πληροφόρησης, όσο και με τα κάθε είδους δίκτυα υπολογιστών που προϋπήρχαν, αλλά μπορούσε, επίσης, να διατηρηθεί ή / και να αποθηκευτεί. Μια ιδιότητα που μέχρι την έλευση του Ιστού μπορούσε να την προσφέρει μόνο το παγιωμένο, σταθερό περιβάλλον κάποιας συγκεκριμένης υπηρεσίας σε τοπικά πλαίσια, αποτέλεσε μια απλή και καθημερινή πραγματικότητα στο χώρο του Παγκόσμιου Ιστού, δημιουργώντας μια «παγκόσμια τράπεζα πληροφοριών».

⁸⁹ Πηγή: *Hobbes' Internet Timeline* (<http://www.zakon.org/robert/internet/timeline/#Growth>).

Ο κύριος λόγος που είναι δύσκολο, εκ των πραγμάτων, να οροθετηθεί και να αναλυθεί απόλυτα η νέα ψηφιακή διάσταση που δημιουργήσε ο Παγκόσμιος Ιστός οφείλεται στο γεγονός ότι δεν πρόκειται απλά για μια αλλαγή, αλλά για καθιέρωση νέων εργαλείων, αντιλήψεων, κοινωνικών συνδέσμων και οικονομικών σχημάτων, τα οποία βρίσκονται σε μια διαρκή φάση μεταβολής. Αυτό που πάντως μπορεί να διατυπωθεί με βεβαιότητα είναι ότι οι αλλαγές αυτές σχετίζονται πρωταρχικά με την πληροφορία και την πληροφόρηση, καθώς αυτό που αλλάζει μορφή, τρόπους διακίνησης, επεξεργασίας και χρήσης είναι, κυρίως, η πληροφορία.

Ο δεύτερος τομέας όπου η οργάνωση και λογική του Ιστού αλλάζει τα δεδομένα ειδικά στον τομέα της Πληροφόρησης είναι στη φύση και τη μορφή του δημοσιευμένου τεκμηρίου. Πρόκειται για την εξέλιξη, που έχει αναφερθεί ήδη, ότι δηλαδή το τεκμήριο χάνει την παγιωμένη μορφή του. Η δόμηση του τεκμηρίου του Ιστού από περιεχόμενο και υπερσυνδέσμους και η κωδικοποίησή του με τη χρήση της HTML, αρχικά, και της XML, αργότερα, επιτρέπουν στον χρήστη την απρόσκοπτη μετάβαση από τεκμήριο σε τεκμήριο και από συλλογή σε συλλογή. Το κυριότερο, όμως, στοιχείο αυτής της δόμησης είναι το γεγονός ότι επιτρέπει πολλαπλές μορφές χειρισμού τεκμηρίων και συλλογών με τη χρήση ειδικού λογισμικού. Σε αυτό το πλαίσιο χειρισμού ο ενδιαφερόμενος δε θεωρεί απαραίτητα ως μονάδα ενδιαφέροντος το τεκμήριο, αλλά οποιοδήποτε επίπεδο πληροφορίας κρίνει ότι ικανοποιεί τις ανάγκες και τις επιδιώξεις της αναζήτησής του⁹⁰.

Η νέα πραγματικότητα που διαμορφώνουν το Διαδίκτυο και ο Ιστός, δημιουργώντας έναν παράλληλο, προς το συμβατικό χώρο διάθεσης τεκμηρίων, κόσμο, τον ψηφιακό, δημιουργεί και δύο νέα δομικά στοιχεία που εντάσσονται στο όλο σύστημα πληροφόρησης και επηρεάζουν δυναμικά τις λειτουργίες και τις υπηρεσίες του, το ψηφιακό υλικό και τις ψηφιακές βιβλιοθήκες.

3.3 Κωδικοποίηση τεκμηρίων σε υπολογιστικά συστήματα

Ένας τελευταίος, πριν περάσουμε στην ανάλυση του σύγχρονου περιβάλλοντος πληροφόρησης, άξονας καταγραφής των τεχνολογιών που συμβάλλουν και καθορίζουν την, υπό διαμόρφωση, διαδικασία ανταλλαγής πληροφοριών σε ένα οργανωμένο σύστημα πληροφόρησης είναι αυτός της ανάλυσης της δομής των στοιχείων ενός τεκμηρίου, προκειμένου να είναι δυνατή η καταγραφή και η διαχείρισή του από υπολογιστικά συστήματα. Οι εξελίξεις στις σχετικές τεχνολογίες είχαν ως αποτέλεσμα τη

⁹⁰ Γ. Δ. Μπώκος, *Τεχνολογία...*, ό.π., σσ. 139-140.

δημιουργία «γλωσσών» κωδικοποίησης μορφής, δομής και περιεχομένου. Βέβαια, δεν είναι δυνατόν και ούτε αποτελεί αντικείμενο της έρευνας μια ενδελεχής μελέτη των σχετικών σχημάτων και προτύπων. Θα γίνει, όμως, αναφορά, σε γενικές γραμμές, των σημαντικότερων εξ αυτών, καθώς αποτελεί ενδιαφέρον στοιχείο στο πλαίσιο ανάλυσης της εξελικτικής τεχνολογίας που αφορά το σύγχρονο περιβάλλον κωδικοποίησης των πληροφοριών και τεκμηρίων.

3.3.1 HTML

Έχει ήδη αναφερθεί η χρήση του υπερκειμένου μέσα στον Παγκόσμιο Ιστό και οι αλλαγές που αυτό έχει επιφέρει στη μορφή και τη δομή του παραδοσιακού κειμένου και, κατ' επέκταση, του τεκμηρίου. Η χρήση της γλώσσας HTML περιορίζεται σε βασικές και στοιχειώδεις δομές ανάλυσης του τεκμηρίου. Αναπτύχθηκε για να υποστηρίξει τη δημιουργία τεκμηρίων στο πλαίσιο του Ιστού και αποτελεί μια απλοποιημένη μορφή του προτύπου ανάπτυξης γλωσσών, της SGML (Standard Generalized Markup Language)⁹¹.

3.3.2 XML

Η XML⁹² διαδραματίζει ολοένα και πιο σημαντικό ρόλο στην ανταλλαγή μιας ευρείας ποικιλίας δεδομένων όσον αφορά τον Ιστό και αλλού. Την ανάπτυξή της έχει αναλάβει ειδική ομάδα εργασίας (XML Working Group) και αυτή τη στιγμή βρίσκεται στην 3^η έκδοση⁹³.

Το πρώτο από τα πλεονεκτήματα της XML είναι η λογική της επισήμανσης και κωδικοποίησης της πληροφορίας σε οποιοδήποτε επίπεδο βάθους επιθυμεί ο ενδιαφερόμενος χρήστης. Το δεύτερο πλεονέκτημά της είναι ότι πρόκειται για ένα εργαλείο που δεν περιορίζεται σε ένα εξειδικευμένο χώρο ενδιαφερομένων, αλλά επιτυγχάνει, μέσα από διαφορετικές συνθήκες, να δημιουργήσει, ουσιαστικά, από την αρχή, τον

⁹¹ Η γλώσσα SGML αποτελεί πρότυπο του ISO, ISO 8879:1986: *Information processing -- Text and office systems - Standard Generalized Markup Language (SGML)*.

⁹² Η σχετική με τη γλώσσα XML βιβλιογραφία είναι ήδη πλούσια και διευρύνεται διαρκώς. Πληροφορίες για τις τρέχουσες εξελίξεις μπορεί να αναζητήσει ο ενδιαφερόμενος στην ιστοσελίδα του World Wide Web Consortium (W3C): <http://www.w3.org/XML>. Ο δικτυακός τόπος *Cover Pages* αποτελεί ένα χώρο αφιερωμένο στην XML και τις συγγενείς γλώσσες κωδικοποίησης. Συγκεκριμένα, στη διεύθυνση: <http://xml.coverpages.org/xml.html> ο ενδιαφερόμενος μπορεί να αναζητήσει πλήθος πληροφοριών σχετικών με την XML, ενώ στη διεύθυνση: <http://xml.coverpages.org/biblio.html> παρατίθεται πλήθος βιβλιογραφικών παραπομπών για την XML και την SGML.

⁹³ Στην παρούσα φάση η XML αποτελεί σύσταση του οργανισμού, η τελευταία εκ των οποίων έγινε στις 16 Αυγούστου 2006. Περισσότερες πληροφορίες στη διεύθυνση: <http://www.w3.org/TR/2006/REC-xml-20060816>.

ενιαίο χώρο διακίνησης της πληροφορίας, το χώρο αυτό δηλαδή, που πρώτος δημιούργησε ο Ιστός.

Τα δύο τελευταία χαρακτηριστικά αποκτούν ιδιαίτερη σημασία στον ενιαίο πληροφοριακό περιβάλλον, αφού καθιστούν δυνατή την επίτευξη δύο στόχων:

- Την ανάπτυξη κατάλληλων σχημάτων για την κωδικοποίηση νέων ψηφιακών τεκμηρίων.
- Τη δυνατότητα μετατροπής σε XML όλων των ειδών δεδομένων και μεταδεδομένων που ήδη υπάρχουν στην πληροφοριακή δεξαμενή σε άλλη μορφή⁹⁴, και την ενσωμάτωση τους σε αυτή τη δεξαμενή⁹⁵.

Ως συνέχεια της προσπάθειας αναγνώρισης και ανάλυσης δεδομένων που επηρεάζουν το σύγχρονο προφίλ για έναν βιβλιοθηκονόμο, σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάστηκαν εκείνα τα στοιχεία που διαμόρφωσαν, από τεχνολογικής πλευράς, τις δεξιότητες και τις ικανότητες που πρέπει να κατέχει ένας επιστήμονας της πληροφόρησης⁹⁶. Η αναφορά στην αυτοματοποίηση των βιβλιοθηκών, τα δίκτυα υπολογιστών και τις αλλαγές που επέφεραν στην οργάνωση των βιβλιοθηκών αλλά και στην κωδικοποίηση τεκμηρίων σε υπολογιστικά συστήματα αποτελεί μία ακόμη τεκμηριωτική ανάλυση δεδομένων, απαραίτητη για την επεξήγηση της μεταβολής του ρόλου του σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου σε σχέση με τον «παραδοσιακό». Μια μεταβολή που προσδιορίστηκε και μέσα από τις πρωτότυπες έρευνες στο πλαίσιο αυτής της εργασίας και οι οποίες δείχνουν μια, μάλλον, ουσιαστική αν και χωρίς να μπορεί να οριστεί απόλυτα, είναι η αλήθεια, πορεία των βιβλιοθηκών προς ένα μεταβαλλόμενο αυτοματοποιημένο περιβάλλον λειτουργίας για τις βιβλιοθήκες, παρά προς ένα αποκλειστικά ψηφιακό.

⁹⁴ Οι προσπάθειες δημιουργίας λογισμικών για τη μετατροπή των MARC records σε XML, για παράδειγμα, έχουν αρχίσει από τα τέλη της δεκαετίας του 1990. Το LC Network και το MARC Office, αναπτύσσουν το MARCXML, το οποίο επιτρέπει την κωδικοποίηση εγγραφών MARC σε XML. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε: <http://www.loc.gov/standards/marcxml>.

Επίσης, η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου από το 1995 δημιούργησε DTDs (Document Type Definition) που επέτρεπαν τη μετατροπή δεδομένων MARC σε SGML. Καθώς η τεχνολογία εξελισσόταν, αυτό το SGML DTD μετατράπηκε σε XML DTD, το οποίο είναι διαθέσιμο για δοκιμαστική χρήση από τον Μάρτιο του 2003.

Το 2004 η IFLA, στην προσπάθειά της να προσαρμόσει τα εργαλεία τα οποία αναπτύσσει στις σύγχρονες εξελίξεις, σε συνεργασία με την Library of Portugal και την BookMARC, δημιούργησαν ένα πρωτότυπο του UNIMARC σε XML. Ο ενδιαφερόμενος μπορεί να αναζητήσει πληροφορίες στη διεύθυνση: <http://www.bookmarc.pt/unimarc>.

⁹⁵ Γ. Δ. Μώκος, *Τεχνολογία...*, ό.π., σσ. 170-172.

⁹⁶ Στο βαθμό που αυτές οι ικανότητες αναπτύσσονται ή και επιβάλλονται από τη χρήση των τεχνολογικών μέσων και την ενσωμάτωση διαδικασιών προερχόμενων από το αυτοματοποιημένο (ή και ψηφιακό περιβάλλον) και που σχετίζονται άμεσα με την καθημερινή λειτουργία μιας βιβλιοθήκης.

Αυτό που, πάντως, είναι, πλέον, αυτονόητο είναι οι επιπτώσεις της εξελικτικής πορείας της αυτοματοποίησης των βιβλιοθηκών στο προφίλ ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου. Μια πορεία η οποία έχει ληφθεί υπόψη στο σχεδιασμό και την ανάλυση των στοιχείων που συγκροτούν την επαγγελματική ταυτότητα του σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου και παρουσιάζεται μέσα από το προφίλ προσόντων, όπως αυτό αναλύεται στο τελευταίο κεφάλαιο και, ουσιαστικά, μέσα από τις κατηγορίες για τη διαχείριση ψηφιακών τεκμηρίων και προσόντων ICT.

4. Σύγχρονο περιβάλλον λειτουργίας της πληροφόρησης: Βασικές λειτουργίες και εταίροι

Είναι, πλέον, κοινός τόπος, τουλάχιστον για τους επαγγελματίες της πληροφόρησης, ότι οι τεχνολογικές εξελίξεις των προηγούμενων δεκαετιών, τόσο στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, όσο και, ειδικότερα, στο περιβάλλον πληροφόρησης, διαφοροποίησαν πλήρως και συνεχίζουν να διαφοροποιούν παγιωμένες συνήθειες, ιδέες, πρακτικές, μεθόδους και αντιλήψεις σχετικά με τις μορφές της πληροφορίας και τα μέσα που αυτή διακινείται. Πρόκειται για το σύνολο των τεχνολογιών εκείνων, οι οποίες, γενικά, μπορούν να αναφερθούν ως Τεχνολογίες των Πληροφοριών⁹⁷. Η αλλαγή που συντελείτε στον ευρύτερο χώρο της Πληροφόρησης, μολονότι έχει ξεκινήσει εδώ και μερικές δεκαετίες, προβλέπεται να διαρκέσει ένα σημαντικό ακόμη χρονικό διάστημα, ενώ θα ήταν δύσκολο για κάποιον να προβλέψει, στηριζόμενος στα σημερινά δεδομένα, ένα χρονικό όριο όπου θα μπορούσε με βεβαιότητα να δηλώσει ότι το περιβάλλον της πληροφόρησης θα αποκτήσει ιδιότητες και χαρακτηριστικά πιο παγιωμένα από τα, διαρκώς μεταβαλλόμενα, σημερινά⁹⁸.

Πριν προχωρήσουμε σε μια σύντομη ανάλυση της δομής του συμβατικού περιβάλλοντος διακίνησης της πληροφορίας, κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί, ότι σκοπί-

⁹⁷ Information Technology, IT, στη σχετική διεθνή βιβλιογραφία, όρος που αποδίδει τη χρήση της «τεχνολογίας» στη διαχείριση και επεξεργασία της «πληροφορίας». Σήμερα, χρησιμοποιείται ολοένα και περισσότερο ο όρος Information and Communication(s) Technology, ICT, για να καταδείξει τη σημασία της Επιστήμης των Τηλεπικοινωνιών στην όλη διαδικασία. Όπως και με την αντίστοιχη επισήμανση για την απόδοση του όρου στα ελληνικά, στο εξής, θα χρησιμοποιείται ο όρος ICT, για να χαρακτηρίσει όλο το σχετικό πλέγμα πάνω στο οποίο στηρίζεται, από τεχνολογικής πλευράς, το πληροφοριακό περιβάλλον.

⁹⁸ Βέβαια, το κοινωνικό σύνολο, καθώς και οι οργανικοί εταίροι που το αποτελούν, βρίσκονται διαρκώς σε μια κατάσταση η οποία μόνο στάσιμη δε μπορεί να χαρακτηριστεί. Αυτό, όμως, που διαφοροποιεί τη σημερινή κατάσταση στο χώρο της Πληροφόρησης είναι ότι, αντίθετα με το συνηθισμένο ρυθμό εξέλιξης, ο οποίος προκαλείται και επηρεάζεται από τις γενικότερες κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες, οι εξελίξεις που προκλήθηκαν από τις αντίστοιχες τεχνολογικές συνεχίζουν να επηρεάζουν το όλο περιβάλλον διαχείρισης της πληροφορίας και συχνά διαφοροποιούνται πλήρως από αυτές που προηγήθηκαν, γεγονός που καθιστά, πρακτικά, αδύνατη την παγίωση ενός λειτουργικού μοντέλου που αφενός θα προέρχεται από τις τρέχουσες εξελίξεις στο χώρο και αφετέρου θα προβλέπει, με επιτυχία, τις αντίστοιχες μελλοντικές.

μως δεν έχει γίνει ιδιαίτερη αναφορά σε βασικές έννοιες που αναφέρονται σε αυτή την εργασία, όπως Πληροφορία, Δεδομένο, Γνώση, Πληροφόρηση και Επικοινωνία καθώς υπάρχει μια πληθώρα πηγών και ορισμών για κάθε μία από τις παραπάνω έννοιες. Πάντως, ιδιαίτερη σημασία για τον ενδιαφερόμενο που προέρχεται από το χώρο της Πληροφόρησης παρουσιάζει η ανάλυση του Γ. Δ. Μπώκου, καθώς η όλη λογική και διάρθρωσή της εμπεριέχει τη γνωστική ματιά και άποψη του ανθρώπου που εργάζεται σε μια υπηρεσία πληροφόρησης⁹⁹.

4.1 Πληροφοριακό περιβάλλον

Σε μια προσπάθεια γενικού προσδιορισμού της έννοιας του πληροφοριακού περιβάλλοντος μια πρώτη διαπίστωση είναι ότι η αναζήτηση και απόκτηση πληροφοριών από ένα περιβάλλον είναι μια σημαντική και απαραίτητη δραστηριότητα για την εκπλήρωση στόχων και την επίλυση προβλημάτων, γενικά για κάθε άνθρωπο. Η ανάγκη αναζήτησης πληροφοριών προκύπτει όταν ο χρήστης συνειδητοποιεί ότι του λείπει κάποια γνώση για ένα συγκεκριμένο θέμα, ώστε να μπορέσει να εκπληρώσει, με τη βοήθειά της, ένα συγκεκριμένο στόχο. Η διαπίστωση αυτή οδηγεί στη δημιουργία μιας πληροφοριακής ανάγκης, η οποία, στη συνέχεια, οδηγεί, τις περισσότερες φορές, στην ανάληψη κάποιας δράσης προκειμένου να ικανοποιηθεί.

Οι δραστηριότητες στις οποίες είναι πιθανόν να προχωρήσει ένας άνθρωπος, εξαρτώνται, επίσης, από ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Το πλαίσιο αυτό καθορίζει τη διαθεσιμότητα των εργαλείων και των πηγών που τον οδηγούν ή τον βοηθούν ώστε να μπορέσει να προχωρήσει σε εκείνες τις απαραίτητες ενέργειες για την επίτευξη των στόχων του. Σε μια σύγχρονη κοινωνία, τα εργαλεία και τα συστήματα για την αναζήτηση, επεξεργασία και ανταλλαγή πληροφοριών βρίσκονται, ταυτόχρονα, σε φυσικούς και σε υποστηριζόμενους από ηλεκτρονικούς υπολογιστές πληροφοριακούς χώρους. Ένας πληροφοριακός χώρος ορίζεται, λοιπόν, σε αυτή την περίπτωση, ως η τοποθεσία – φυσική ή με τη μεσολάβηση ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή – όπου η ανθρώπινη νόηση αλληλεπιδρά με πληροφορίες ή τις μεταδίδει σε κάποιον άλλον¹⁰⁰.

Ένα πληροφοριακό περιβάλλον είναι, λοιπόν, ένας πληροφοριακός χώρος μέσα στον οποίο το πλαίσιο ορίζεται από πραγματικές και εννοιολογικές δομές. Το περιβάλλον περιλαμβάνει τους χρήστες, τις εγκαταστάσεις και τις τεχνολογίες, οι οποίες βοηθούν την αλληλεπίδραση μεταξύ των χρηστών και ενισχύουν την ανταλλαγή των

⁹⁹ Βλ. σχετικά, Γ. Δ. Μπώκος, *Τεχνολογία...*, ό.π., σσ.1- 23.

¹⁰⁰ Andrew Treloar, *Information Spaces and Affordances on the Internet*, 1994, (<http://andrew.treloar.net/research/publications/acis94/index.shtml>).

εμπειριών τους. Η αλληλεπίδραση αυτή ενισχύεται και προωθείται και με άλλα πληροφοριακά συστήματα και με το περιεχόμενο άλλων πληροφοριακών χώρων – σε συνάρτηση με τα οργανωτικά σχήματα που έχουν οι συγκεκριμένοι χώροι¹⁰¹.

4.2 Παραδοσιακό περιβάλλον πληροφόρησης: Λειτουργίες

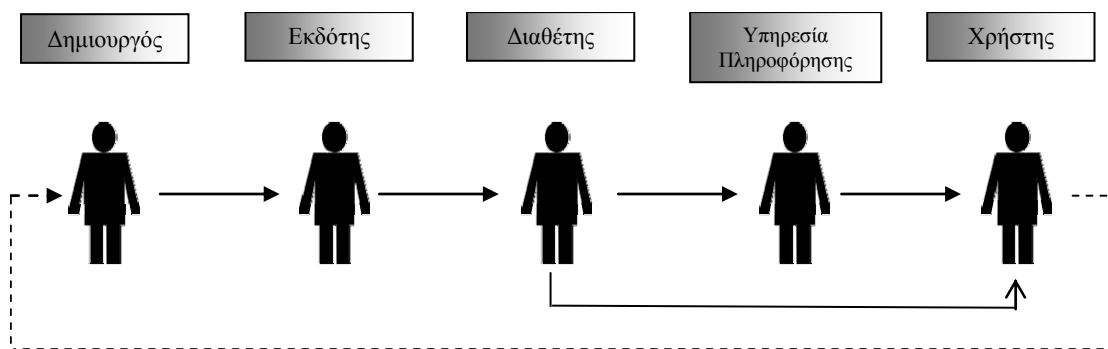
Το συμβατικό περιβάλλον πληροφόρησης αρχίζει, ουσιαστικά, να διαμορφώνεται και να εξελίσσεται από τον 19^ο αιώνα, ενώ μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, αποτελεί μια κοινωνική μονάδα ενταγμένη στο ευρύτερο κοινωνικό σύστημα, η οποία εξυπηρετεί τις πληροφοριακές ανάγκες και τις, εν γένει, κοινωνικές δραστηριότητες του συνόλου. Βασικά χαρακτηριστικά του είναι η γραμμική εναλλαγή των διαδικασιών που αποτελούν το γενικότερο σύστημα πληροφόρησης και η φυσική υπόσταση των φορέων που ασχολούνται με την αναζήτηση, καταγραφή, επεξεργασία και διακίνηση της πληροφορίας. Οι τυπικές εργασίες που πραγματοποιούνται προκειμένου να ολοκληρωθεί μια συμβατική πληροφοριακή διαδικασία (από τον δημιουργό στον χρήστη), μπορούν να οριστούν και να καταγραφούν ως εξής: *Αναζήτηση και Εντοπισμός, Καταγραφή, Δημιουργία, Δημοσίευση, Διακίνηση, Οργάνωση* και, τέλος, *Χρήση*. Διαδικασίες που προσπαθούν να περιγράψουν μια πολύπλοκη διαδικασία η οποία ξεκινά, ουσιαστικά, με τη σύλληψη των δεδομένων από τον μελλοντικό δημιουργό και καταλήγει στον, δυνητικό, χρήστη.

4.2.1 Λειτουργικοί εταίροι παραδοσιακού περιβάλλοντος πληροφόρησης

Τις λειτουργίες που πολύ συνοπτικά αναφέρθηκαν, υλοποιούν στο πλαίσιο ενός τυπικού συμβατικού περιβάλλοντος διακίνησης της πληροφορίας λειτουργικοί εταίροι¹⁰², όπως αυτοί αποτυπώνονται στο απλοποιημένο σχήμα που ακολουθεί (σχ. 3). Αυτό που εύκολα διακρίνεται είναι η γραμμικότητα στην εναλλαγή των ρόλων, χαρακτηριστικό που συναντάμε διαρκώς σε διαφορετικές περιπτώσεις μέσα στον έντυπο κόσμο διακίνησης της πληροφορίας. Αυτό, πάντως, που έχει σημασία και σε σχέση με τις διαπιστώσεις που θα ακολουθήσουν για το ψηφιακό, ή καλύτερα, για το υβριδικό περιβάλλον διαχείρισης των πληροφοριών, είναι ότι οι λειτουργικοί ρόλοι των εταίρων παραμένουν συγκεκριμένοι και οι ιδιότητές χαρακτηριστικά διαφοροποιημένες.

¹⁰¹ Earl Morrogh, *Information Architecture: An Emerging 21st Century Professional*, Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall, 2003, σ. 109.

¹⁰² Για τις λειτουργίες και του εταίρους του συμβατικού περιβάλλοντος, βλέπε, Γ. Δ. Μπώκος, *Τεχνολογία...*, ό.π., σσ. 25-39.

Σχήμα 3. Λειτουργικοί εταίροι συμβατικού συστήματος πληροφόρησης

4.3 Σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης

Η πολύ σύντομη αναφορά του συμβατικού περιβάλλοντος πληροφόρησης έγινε για δύο λόγους. Αφενός, για να επισημανθούν οι διαφοροποιήσεις που έχουν προκύψει μέσα στο, λεγόμενο, «νέο περιβάλλον πληροφόρησης» και, αφετέρου, γιατί το «παραδοσιακό» περιβάλλον διαχείρισης της πληροφορίας συνεχίζει να λειτουργεί, σε ένα βαθμό, αυτόνομα, ή, ακριβέστερα, να επηρεάζει, με διάφορους τρόπους, τη λειτουργία του νέου. Οι διαφοροποιήσεις έχουν προκύψει μετά την ενσωμάτωση τεχνολογικών καινοτομιών σε όλες τις φάσεις διακίνησης της πληροφορίας, εξέλιξη η οποία δεν επηρέασε τόσο τους λειτουργικούς ρόλους που υλοποιούσαν και συνεχίζουν να υλοποιούν τα διάφορα στάδια από την παραγωγή μέχρι τη χρήση της πληροφορίας, αλλά, ουσιαστικά, επηρέασε το διακριτό ρόλο και τη γραμμικότητα στην εναλλαγή των σχέσεων εκείνων που οι ρόλοι αυτοί είχαν για πολλές δεκαετίες.

Επί της ουσίας, αυτό σημαίνει ότι, κυρίως, αλλάζουν οι πιθανοί ρόλοι που κάποιος δύναται να υλοποιήσει μέσα σε ένα τυπικό περιβάλλον διακίνησης της πληροφορίας, γεγονός που με τη σειρά του επηρεάζει ποικιλότροπα τους μηχανισμούς, τα μέσα, τα καθιερωμένα σχήματα, τους οικονομικούς συσχετισμούς και τις κοινωνικές ισορροπίες. Σημαίνει, επίσης, ότι διαφοροποιούνται οι παραδοσιακές δομές εκμετάλλευσης και διακίνησης της πληροφορίας σε επίπεδο παραγωγής, διακίνησης, διάθεσης και επεξεργασίας και δημιουργούνται νέες με σκοπό να καλύψουν και να υλοποιηθούν, μέσα σε ένα, υπό διαμόρφωση, «νέο» περιβάλλον πληροφόρησης, τις «νέες» πληροφοριακές ανάγκες των χρηστών.

4.3.1 Χαρακτηριστικά

Στο περιβάλλον αυτό μπορούν να αποδοθούν, σε γενικές γραμμές, τα εξής χαρακτηριστικά:

- Παρουσιάζει και περιλαμβάνει τα χαρακτηριστικά του συμβατικού περιβάλλοντος πληροφόρησης. Αυτό, πρακτικά, σημαίνει ότι μεταφέρει τα προβλήματα αλλά και τις συνήθειες και τις καθιερωμένες πρακτικές ενός μηχανισμού που λειτούργησε για πολλές δεκαετίες και συνεχίζει να λειτουργεί λαμβάνοντας υπόψη και αξιοποιώντας τις ευκολίες που προσφέρουν επιστήμες όπως αυτές των Υπολογιστών και των Δικτύων.
- Η πληροφορία, το αγαθό που διακινεί το σχετικό περιβάλλον, έχει, πλέον, σε μεγάλο ποσοστό, ψηφιακή υπόσταση¹⁰³. Επομένως, αφού η πρώτη ύλη του συστήματος έχει ψηφιακό χαρακτήρα και επομένως, το τεκμήριο, το βασικότερο, ίσως, χαρακτηριστικό του περιβάλλοντος αυτού είναι ο ψηφιακός του χαρακτήρας.
- Το «ψηφιακό» περιβάλλον προσπαθεί να αποτυπώσει, να εξηγήσει και να ενσωματώσει λειτουργικά μια νέα πραγματικότητα. Η πραγματικότητα αυτή δεν έχει ακόμα απόλυτα προσδιοριστεί και ερμηνευτεί, ενώ δεν προβλέπεται ότι το προσεχές διάστημα θα αποκτήσει σταθερά και, σε κάθε περίπτωση, διακριτά χαρακτηριστικά. Αυτό σημαίνει ότι και το περιβάλλον που αναπτύσσεται στο πλαίσιο αυτής της πραγματικότητας είναι υπό διαμόρφωση και, άρα, υπό συνεχή αναθεώρηση, τουλάχιστον μέχρις ότου οι διαδικασίες και οι πρακτικές υλοποίησης στη διαχείριση της πληροφορίας αποκτήσουν μια πιο σταθερή μορφή.
- Η ταυτόχρονη παρουσία και αξιοποίηση «συμβατικού» και «ψηφιακού» υλικού προσδίδει στο περιβάλλον το χαρακτήρα του «υβριδικού». Η διαχείριση, εκμετάλλευση και χρήση υλικού από δύο κόσμους που υπάρχουν παράλληλα, το συμβατικό και τον ψηφιακό, αποτελεί τη βάση λειτουργίας του περιβάλλοντος πληροφόρησης και καθορίζει τη μορφή που έχουν λάβει πολλές από τις υπηρεσίες πληροφόρησης σήμερα με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τη χρήση του όρου «υβριδική βιβλιοθήκη» για το χαρακτηρισμό της βιβλιοθήκης που λειτουργεί στο πλαίσιο του νέου πληροφοριακού περιβάλλοντος.

¹⁰³ Για τις ιδιότητες της έντυπης και της ψηφιακής πληροφορίας, βλέπε τα όσα ενδιαφέροντα σημειώνει ο Φίλιππος Χ. Τσιμπόγλου, «Μοντέλο Συνεργασίας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Μια Συστημική Προσέγγιση», *Τεκμήριο* 6 (2006), 29- 96.

- Στο υπό διαμόρφωση περιβάλλον πληροφόρησης, τα δύο βασικά δομικά του στοιχεία, το συμβατικό και το ψηφιακό υλικό παρουσιάζουν αυξητικές τάσεις στη χρήση και διακίνησή τους, παρόλο που μια λογική υπόθεση θα ήταν ότι το ένα θα επικρατούσε σε βάρος του άλλου¹⁰⁴.
- Ο ψηφιακός χαρακτήρας των τεκμηρίων και οι δυνατότητες της ψηφιακής δημοσίευσης επηρέασαν καθοριστικά τη διαδικασία παραγωγής και διάθεσης των τεκμηρίων. Οι διακριτοί ρόλοι αντικαταστάθηκαν από μια συνεχή ανταλλαγή ιδεών, απόψεων και πληροφοριών, εξέλιξη που επηρέασε και, σε ορισμένες περιπτώσεις, κατέστησε ανενεργή και χωρίς ουσία την παραδοσιακή δομή μιας πληροφοριακής αλυσίδας. Ποτέ πριν ο ρόλος του δημιουργού δεν ήταν τόσο άμεσα εξαρτώμενος από αυτόν του χρήστη, ή καλύτερα, για πρώτη φορά στη διαδικασία παραγωγής πληροφοριών, οι δύο αυτοί πόλοι, αρχικά τα δύο άκρα, μπορούν να επικοινωνούν τόσο άμεσα, χωρίς την παρέμβαση τρίτων, σε μια ουσιαστική εναλλαγή ρόλων και μια αποτελεσματική διαδικασία παρεμβάσεων.

4.3.2 Λειτουργίες

Οι εργασίες που ήταν απαραίτητο να πραγματοποιηθούν ώστε να υπάρξει δημιουργία τεκμηρίου και, στη συνέχεια, δημοσίευση του υλικού και οργάνωσή του πριν να φτάσει στον τελικό χρήστη, εξακολουθούν να είναι, σε μεγάλο βαθμό, ίδιες. Αυτό που ουσιαστικά αλλάζει είναι η υλοποίηση των εργασιών αυτών μέσα από συγκεκριμένους και διακριτούς ρόλους, όπως αυτοί είχαν παγιωθεί στο συμβατικό περιβάλλον διακίνησης πληροφορίας. Έτσι, από τη γραμμικότητα φτάνουμε στη δυναμική αλλαγή όπου η διακριτή παρουσία στην υλοποίηση των ρόλων έχει δώσει τη θέση της στη

¹⁰⁴ Παρά τις περί του αντιθέτου προβλέψεις, η παραγωγή και διακίνηση του συμβατικού τεκμηρίου δεν έχει γνωρίσει μείωση, αλλά, το αντίθετο, συνεχίζει να αυξάνεται κάθε χρόνο. Όπως αναφέρει η Association of American Publishers, οι πωλήσεις βιβλίων παρουσίασαν αύξηση 9.9% για την περίοδο 2004-2005, ενώ συνολικά, από το 2002 έως το 2005 η σχετική αύξηση είναι 4.4%. (http://www.publishers.org/industry/2005_annual_report_preface.pdf). Επίσης, σύμφωνα με την αναφορά της *Book Industry Study Group* με τίτλο *Book Industry Trends 2007*, τα κέρδη από τις πωλήσεις βιβλίων στις Η.Π.Α. αυξήθηκαν στα 35.69 δισεκατομμύρια δολάρια το 2006 από 34.63 δισεκατομμύρια το 2005, ενώ οι εκτιμήσεις αναφέρουν ότι μέχρι το 2011 τα κέρδη θα ξεπεράσουν τα 42 δισεκατομμύρια. (Πηγή: *The Book Standard*, <http://www.bisg.org/publications/trends2007.html>). Ο εκδοτικός οίκος *Bowker* αναφέρει, τέλος, ότι σύμφωνα με τα στοιχεία που περιέχονται στη βάση δεδομένων *Books in Print*, το 2006 εκδόθηκαν 3% περισσότεροι νέοι τίτλοι από τα 2005 (291.920 από 282.500). Τα τελευταία εννιά χρόνια υπάρχει διαρκής αύξηση στην παραγωγή νέων τίτλων, με μοναδική εξαίρεση το 2005. Επισημαίνεται, ότι οι σχετικοί με τις νέες τεχνολογίες τίτλοι βιβλίων σημείωσαν πτώση. Για παράδειγμα τα βιβλία πληροφορικής είχαν πτώση 11%. (Πηγή: http://www.bowker.com/press/bowker/2007_0531_bowker.htm).

διαρκή εναλλαγή και τη δυνατότητα υλοποίησης πολλαπλών ρόλων ή μέρος μόνο από μια σειρά διαδοχικών ρόλων από ένα μόνο άτομο ή μια ομάδα ατόμων¹⁰⁵.

Η τάση, πάντως, που διαγράφεται αυτή τη στιγμή, φαίνεται να μας οδηγεί σε μια ακόμα μεγαλύτερη «ανεξαρτητοποίηση» των ανθρώπων που μετέχουν σε μια πληροφοριακή διαδικασία στον ψηφιακό κόσμο από τους παραδοσιακούς εταίρους που διαχειρίστηκαν την πληροφορία για πολλές δεκαετίες, είτε πρόκειται για εμπορικούς οργανισμούς, είτε αφορά τις οργανωμένες υπηρεσίες πληροφόρησης¹⁰⁶. Η αποδέσμευση αυτή οδήγησε, με τη σειρά της, στη δημιουργία οργανισμών και εταιριών που λειτουργούν αποκλειστικά σε ένα ψηφιακό κόσμο και διαχειρίζονται μόνο την ψηφιακή μορφή των πληροφοριών και ήταν αυτές οι πραγματικά νέες ψηφιακές υπηρεσίες που προσφέρουν οι οποίες δημιούργησαν την αίσθηση ότι ο ρόλος της βιβλιοθήκης απειλείται και θα συνεχίσει να συμβαίνει το ίδιο και στο μέλλον.

Καθώς η βιβλιοθήκη έχει χάσει το προνόμιο της δωρεάν προσφοράς τεκμηρίων, άρα και πληροφοριών, μια σύγχρονη υλοποίηση της συγκεκριμένης κατηγορίας ιδρυμάτων μπορεί να εξασφαλίσει τη μελλοντική της διαβίωση αν διατηρήσει τις παραδοσιακές της λειτουργίες, τις οποίες και θα εμπλουτίσει και θα συμπληρώσει με τη χρήση και αξιοποίηση ψηφιακών υπηρεσιών, όπως αυτές αναπτύσσονται από την ευρύτερη πληροφοριακή κοινότητα τις τελευταίες δεκαετίες. Ενώ, λοιπόν, θα φροντίσει για την ανάπτυξη αποτελεσματικών και σύγχρονων υβριδικών υπηρεσιών προσφοράς πληροφοριών, θα προσπαθεί διαρκώς να αξιοποιήσει οποιαδήποτε τεχνολογική εξέλιξη συμβάλει, αποδεδειγμένα, στην ικανοποίηση πληροφοριακών αναγκών¹⁰⁷.

¹⁰⁵ Για τη δυναμική εναλλαγή ρόλων και την ασάφεια που δημιουργείται βλ. τα όσα σημειώνει η Patricia Milne, «Scholarly Communication: Crisis, Response and Future: A Review of the Literature», *Australian Academic & Research Libraries*, 30, 2 (1999), 70-88.

¹⁰⁶ Η συγκεκριμένη «απελευθέρωση» έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί δεν αφορά μόνο την ανταλλαγή ιδεών και πληροφοριών, ούτε γιατί τεκμήρια καθίστανται ελεύθερα προσβάσιμα στον Ιστό. Σε σχέση με την αντίστοιχη διαδικασία στο παραδοσιακό περιβάλλον πληροφόρησης, η σύγχρονη πραγματικότητα προσφέρει μια πληθώρα μεταδεδομένων, διαθέσιμα για χρήση και εκμετάλλευση από κάθε ενδιαφερόμενο. Μεταδεδομένα που δε συμβάλλουν, απλά, στη διαδικασία της αναζήτησης και δεν πολλαπλασιάζουν, μόνο, την αποτελεσματικότητά της, αλλά αποτελούν μια ολοκληρωμένη και διαρκώς διαθέσιμη πηγή άντλησης ιδεών και ερευνητικών πηγών. Για τη σημασία των μεταδεδομένων σε μια σύγχρονη βιβλιοθήκη θα γίνει αναφορά στο επόμενο κεφάλαιο. Όσον αφορά τη διαφοροποίηση από το συμβατικό περιβάλλον, η ψηφιακή του υπόσταση καθιστά την παραδοσιακή εργασία μιας υπηρεσίας πληροφόρησης, αυτή της παραγωγής βιβλιογραφικών δεδομένων, άμεσα προσβάσιμη και αξιοποιήσιμη από κάθε χρήστη, χωρίς αυτός να χρειάζεται να είναι, τυπικά, μέλος μιας οργανωμένης πληροφοριακής ομάδας, ή χωρίς να απαιτείται η παρουσία του, φυσική ή ψηφιακή, στο «χώρο» της βιβλιοθήκης.

¹⁰⁷ Βέβαια, τα επιστημονικά κριτήρια μιας βιβλιοθήκης, άρα και ο βαθμός ικανοποίησης και τα επίπεδα πληρότητας και αξιοπιστίας που θέτει για οποιαδήποτε υπηρεσία που παρέχει είναι συνήθως υψηλότερα από τα αντίστοιχα που βρίσκει κανείς στο Διαδίκτυο. Η βιβλιοθηκονομική κοινότητα, λοιπόν, δε θα προχωρήσει σε μια άκριτη αποδοχή, ούτε, όμως, και σε μια εξ ορισμού απόρριψη των τεχνολογικών εξελίξεων που δεν προέρχονται από τον ευρύτερο χώρο της πληροφοριακής κοινότητας. Πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο έρευνας και μελέτης κατά πόσο μπορούν να αποτελέσουν αξιόπιστα εργα-

Σχετικά με την πρώτη δραστηριότητα που λαμβάνει χώρα σε μια τυπική διαδικασία διακίνησης πληροφοριών, αυτή της πνευματικής δημιουργίας, οι αλλαγές που παρουσιάζει η νέα πραγματικότητα αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα των διαφοροποιήσεων που έχει επιφέρει το ψηφιακό περιβάλλον πληροφόρησης. Ο δημιουργός βρίσκεται σε μια διαρκή επικοινωνία και αλληλεπίδραση με την πληροφοριακή δεξαμενή που τον τροφοδοτεί, καθώς λειτουργεί και δημιουργεί στον ενιαίο χώρο που δημιουργεί το Διαδίκτυο. Πέρα από τις επιπτώσεις που έχει η παρουσία αυτή στην ποιότητα της συγγραφής και την απήχυσή της στο κοινό, σημαντική καινοτομία αποτελεί η δυνατότητα που έχει ο δημιουργός για συνεχή αλληλεπίδραση με τους ομότεχούς του, οι οποίοι και μπορούν να παρεμβαίνουν διαρκώς και δυναμικά στο περιεχόμενο και τη μορφή του δημοσιεύματος και να επηρεάζουν, με αυτόν τον τρόπο, το τελικό αποτέλεσμα¹⁰⁸.

Επίσης, οι πηγές που περιλαμβάνονται στο έργο δεν έχουν τη μορφή απλών αναφορών στις οποίες μπορεί να ανατρέξει αργότερα ο χρήστης, αλλά ο δημιουργός μπορεί να κατευθύνει τον χρήστη σε αυτές. Μπορεί, ακόμα, να ενσωματώσει μέρος από τις αναφερόμενες πηγές στο έργο του και με τη χρήση ειδικού λογισμικού να δώσει τη δυνατότητα για χρήση των πηγών από τον χρήστη. Στις δυνατότητες ενσωμάτωσης πολλαπλών και διαφορετικών μορφών πληροφορίας εντάσσεται και η πιθανή χρήση δεδομένων ποικίλης μορφής και προέλευσης (όπως π.χ. εικόνα, ήχος), εξέλιξη που αυξάνει τις λειτουργικές δυνατότητες του έργου του και τις πιθανές του χρήσεις.

λεία και, φυσικά, το ποσοστό αποδοχής τους από τους χρήστες. Αντίστοιχες περιπτώσεις έχουμε από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του Διαδικτύου, π.χ. ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, αλλά και οι πιο πρόσφατες χρήσεις προγραμμάτων ανταλλαγής μηνυμάτων, από τις υπηρεσίες εξυπηρέτησης κοινού. Ίσως, όμως, είναι πλέον μια ευκαιρία για την επιστήμη της Βιβλιοθηκονομίας να προχωρήσει σε μια ακόμα μεγαλύτερη αξιοποίηση, όπου αυτό κριθεί απαραίτητο, υπηρεσιών που ήδη χρησιμοποιούνται, για λόγους που δεν άπτονται των άμεσων ενδιαφερόντων της, στον ευρύτερο χώρο του Διαδικτύου και του Παγκόσμιου Ιστού.

¹⁰⁸ Η ανταλλαγή απόψεων και οι δημιουργικές συζητήσεις και συμβουλές πριν την οριστική μορφή ενός δημοσιεύματος αποτελούν συνήθη πρακτική, ιδιαίτερα στο χώρο της Επιστημονικής Επικοινωνίας (Scholarly Communication). Άλλωστε, η ικανοποίηση τέτοιων αναγκών αποτέλεσε κινητήριο μοχλό που καθόρισε και προκάλεσε τις αλλαγές οι οποίες διαμόρφωσαν την πραγματικότητα που βιώνουμε σήμερα.

Για θέματα που αφορούν την επιστημονική επικοινωνία, το υποσύνολο εκείνο της ανταλλαγής και διακίνησης πληροφοριών, που υποστηρίζει και συμβάλει στη δημοσίευση των αποτελεσμάτων της επιστημονικής έρευνας, βλ. για γενικότερα ζητήματα και σύγχρονη ενημέρωση, μεταξύ άλλων, Richard E. Abel [et. al] (eds.), *Scholarly Publishing: Books, Journals, Publishers and Libraries in the Twentieth Century*, Wiley, 2001. Ειδικότερα, για θέματα που αφορούν τη μορφή της επιστημονικής επικοινωνίας στο πλαίσιο της ηλεκτρονικής εκδοτικής, βλ. τα όσα αναφέρονται στο Lizbeth Langston, *Scholarly Communication and Electronic Publication: Implications for Research, Advancement, and Promotion*, 1996 (<http://www.library.ucsb.edu/untangle-/langston.html>) και το Kelvin Smith Library, 2005 (<http://www3.isrl.uiuc.edu/~unsworth/casewestern.htm>). Τέλος, ο ενδιαφερόμενος για διαρκή ενημέρωση στα θέματα αυτά μπορεί να ανατρέξει στην σχετική σελίδα της Association of Research Libraries, *Issues of Scholarly Communication* (<http://www.arl.org/sc>).

Επιπλέον, ο δημιουργός μπορεί να προχωρήσει στην ανάπτυξη περισσότερων της μιας μορφών του έργου του και, ανάλογα με την προσδοκώμενη χρήση, να προκαλέσει διαφορετικούς τρόπους εμφάνισης και λειτουργίας του περιεχομένου του. Τέλος, μπορεί να προχωρήσει στην ενσωμάτωση των απαραίτητων, για τη χρήση του έργου του, μεταδεδομένων, εξέλιξη που μπορούν να συμπληρώνουν δυναμικά στη συνέχεια όχι μόνο ο ίδιος, αλλά διάφορες υπηρεσίες και άλλοι ενδιαφερόμενοι ειδικοί¹⁰⁹.

Την πνευματική δημιουργία ακολουθεί, σε μια τυπική πληροφοριακή αλυσίδα, η διαδικασία της δημοσίευσης, η οποία προσδίδει πληροφοριακή αξία σε ένα τεκμήριο. Η λειτουργία της δημοσίευσης έχει επηρεαστεί ποικιλότροπα από τις τεχνολογικές εξελίξεις, αλλά οι πρακτικές και οι λειτουργικές σχέσεις που είχε αναπτύξει η συμβατική δημοσίευση συνεχίζουν να υπάρχουν και να επηρεάζουν ένα σημαντικό κομμάτι της παραγωγής δημοσιευμάτων. Επίσης, παρόλο που στις πρακτικές λειτουργίες του το συμβατικό περιβάλλον δημοσίευσης ενσωμάτωσε, για την υποστήριξη των εργασιών του, νέες τεχνολογίες και συνεχίζει να εξελίσσεται στηριζόμενο σε αυτές, εξακολουθεί να διατηρεί αναλλοίωτα τα βασικά του χαρακτηριστικά.

Γενικά, πάντως, φαίνεται ότι, ενώ το ψηφιακό περιβάλλον δημοσίευσης εμφανίζει μεγάλη εξέλιξη και οι πρακτικές και οι μηχανισμοί που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή δημοσιευμάτων ολοένα και περισσότερο στηρίζονται σε αυτό, το συμβατικό περιβάλλον, με τους ισχυρούς δεσμούς και τη μακροχρόνια επικράτησή του θα συνεχίσει να διατηρεί τον κυρίαρχο ρόλο του και, μάλιστα, με την υποστήριξη των νέων τεχνολογιών θα διαμορφώσει ανάλογα τις λειτουργίες του¹¹⁰. Πρόκειται, δηλαδή, για ένα πιθανό συγκερασμό σε ό,τι αφορά τη λογική, τα εργαλεία, τις συνήθειες και τις πρακτικές, εξέλιξη που, ίσως, οδηγήσει, τελικά, στην πλήρη επικράτηση της ηλεκτρονικής δημοσίευσης, εξέλιξη που, πάντως, προς το παρόν δε μπορεί να προσδιοριστεί¹¹¹. Σε ό,τι αφορά, όμως, τις τρέχουσες εξελίξεις¹¹², έχουμε τη δημιουργία

¹⁰⁹ Γ. Δ. Μπώκος, *Τεχνολογία...*, ο.π., σσ. 189-193.

¹¹⁰ Για παράδειγμα, κάθε φορά που εκτιμά κάποιος ότι η τεχνολογία των ηλεκτρονικών βιβλίων θ' αντικαταστήσει την παραδοσιακή μέθοδο διακίνησης του βιβλίου, τότε η δεύτερη χρησιμοποιεί διάφορες τεχνολογικές εξελίξεις και εμφανίζεται με μια νέα μορφή. Παράδειγμα τέτοιας δραστηριότητας αποτελεί ο δικτυακός τόπος του Amazon.com, μια υπηρεσία που αποτέλεσε καινοτομία για τους χρήστες του Διαδικτύου, αλλά είναι βασισμένη σε μια συγκεκριμένη δραστηριότητα, αυτή της αγοράς έντυπων βιβλίων και της δημιουργίας μιας κοινότητας αναγνωστών έντυπων βιβλίων μέσα από την παροχή κριτικών για τα βιβλία, στο πλαίσιο, όμως, του ψηφιακού κόσμου που δημιουργούν τα δίκτυα επικοινωνίας.

¹¹¹ Στην παρούσα φάση, τα εναλλακτικά μοντέλα δημοσίευσης - πέραν του εμπορικού που επικράτησε στο συμβατικό περιβάλλον και συνεχίζει να αναπτύσσεται και στο νέο - τα οποία φαίνεται να έχουν επικρατήσει στο ψηφιακό περιβάλλον είναι, γενικά, τα εξής:

- Το παραδοσιακό μοντέλο δημοσίευσης στο Διαδίκτυο. Πρόκειται για τη χρήση και εκμετάλλευση των διαθέσιμων τεχνολογικών μέσων για την προμήθεια και διακίνηση δημοσιευμά-

ενός «υβριδικού» περιβάλλοντος δημοσίευσης, μια διαπίστωση που έρχεται να προστεθεί σε όσες προηγήθηκαν σχετικά με τον χαρακτήρα όλου του συστήματος πληροφόρησης σήμερα. Ένα σύστημα που εξελίσσεται σε ένα υβριδικό περιβάλλον, διακινεί τις πηγές και τα τεκμήριά του μέσω μιας «υβριδικής» διαδικασίας δημοσίευσης και, τέλος, διαχειρίζεται τα προς διάθεση τεκμήρια μέσα από υβριδικές υπηρεσίες πληροφόρησης, όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο.

4.3.3 Ψηφιακό υλικό

Το υλικό που διακινείται σήμερα στο υπό διαμόρφωση περιβάλλον πληροφόρησης μπορεί να χαρακτηριστεί ψηφιακό και είναι αυτή ακριβώς η ιδιότητα, ο ψηφιακός του χαρακτήρας και οι ψηφιακές μορφές αποτύπωσης, επεξεργασίας και διάθεσης της πληροφορίας μέσα από το ψηφιακό υλικό, που προσδίδει στο αντίστοιχο περιβάλλον το χαρακτήρα του «νέου». Ως ψηφιακό υλικό μπορούν να θεωρηθούν τα γνωστικά δεδομένα, τα πληροφοριακά σύνολα και τα συγκροτημένα τεκμήρια σε ψηφιακή μορφή¹¹³. Τέτοιου είδους υλικό αρχίζει να παράγεται από την εποχή που οι η-

των, λειτουργία που στηρίζεται και εφαρμόζει τις πρακτικές και τις συνήθειες του παραδοσιακού μοντέλου δημοσίευσης. Για παράδειγμα η NetLibrary πουλάει ηλεκτρονικά βιβλία σε βιβλιοθήκες σε παραπλήσια τιμή με αυτή του έντυπου βιβλίου. Αν και αυτό το «παραδοσιακό» μοντέλο φαίνεται χρήσιμο σε μια περίοδο εκκίνησης της όλης διαδικασίας, είναι περισσότερο μεταβατικό.

- Προσωπική δημοσίευση. Αυτό το μοντέλο ίσως να μη μπορεί να θεωρηθεί επαγγελματικό μοντέλο, ωστόσο αποτελεί μια σημαντική εναλλακτική πρόταση για την αντιμετώπιση προβλημάτων όπως η αύξηση του κόστους δημοσίευσης και η παραχώρηση ή μη των πνευματικών δικαιωμάτων.
- Νέα μοντέλα εκδοτικής στο Διαδίκτυο. Υπάρχουν ήδη αρκετά μοντέλα διαθέσιμα, καθώς, εκδότες που διαθέτουν αποκλειστικά ηλεκτρονικά βιβλία δραστηριοποιούνται στο χώρο.
- Συνεργασίες εκδοτών με βιβλιοθήκες. Η συνεργασία με εκδότες του Διαδικτύου προσφέρει στις βιβλιοθήκες νέες ευκαιρίες στην εκμετάλλευση και παροχή πρόσβασης στην πληροφορία. Έτσι, η Ebrary για παράδειγμα, έχει μια μοναδική φιλοσοφία που επιτρέπει στους ερευνητές να έχουν απεριόριστη πρόσβαση, υπό προϋποθέσεις, σε δημοσιεύματα.
- Βιβλιοθήκες ως εκδότες. Στην νέα ψηφιακή πραγματικότητα, η δυνατότητα που δίνεται στις βιβλιοθήκες να υλοποιήσουν το ρόλο του εκδότη είναι, ίσως, μεγαλύτερη από ποτέ και, συχνά, οι βιβλιοθήκες συναντούν και αντιμετωπίζουν πολλά από τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν και οι εκδότες του Διαδικτύου. Παράδειγμα τέτοιων υλοποιήσεων αποτελεί το Electronic Text Center του Πανεπιστημίου της Virginia (<http://etext.lib.virginia.edu>), που παρέχει πρόσβαση σε ένα μεγάλο εύρος τίτλων, πολλά εκ των οποίων είναι προσβάσιμα και από το ευρύ κοινό.

Ronald Jants, «E-Books and New Library Service Models: An Analysis of the Impact of E-Book Technology on Academic Libraries», *Information Technology and Libraries*, 20, 2 (2001), 104-115.

¹¹² Η δυσκολία στη μακροπρόθεσμη πρόβλεψη των σχετικών εξελίξεων εντάσσεται στη γενικότερη προβληματική που συνοδεύει το νέο περιβάλλον, όπως αυτό διαμορφώνεται τα τελευταία χρόνια. Καθώς, όμως, το περιβάλλον δημοσίευσης στηρίζεται και εξελίσσεται βάσει των νέων τεχνολογιών, μπορεί, με σχετική βεβαιότητα, να προβλεφθεί ότι ο ρυθμός και η κατεύθυνση της εξέλιξης θα εξαρτηθούν από το βαθμό ενσωμάτωσης των τεχνολογικών καινοτομιών, όποτε και αν παρουσιάζονται αυτές, καθώς και από την ικανότητα και την ποιότητα ανταπόκρισης στις πρακτικές και τις λειτουργίες που, πιθανόν, να εμφανίζονται κάθε φορά.

¹¹³ Πέρα από τις διαφοροποιήσεις και τις αλλαγές που αναφέρθηκαν ήδη και θα αναφερθούν και στη συνέχεια, το ψηφιακό υλικό, η ψηφιακή υπόσταση της πληροφορίας αποτέλεσε εκείνη την εξέλιξη που

λεκτρονικοί υπολογιστές αρχίζουν να παράγουν, να μεταδίδουν και να αποθηκεύουν δεδομένα. Η διάθεση και η δημοσίευση αυτού του υλικού, του ψηφιακού, ουσιαστικά με τη βοήθεια των δικτύων υπολογιστών, οδηγεί στη δημιουργία του ψηφιακού δημοσιεύματος και της ηλεκτρονικής δημοσίευσης.

4.3.4 Ψηφιακό δημοσίευμα

Το ψηφιακό δημοσίευμα, παρουσιάζει κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, κυριότερο εκ των οποίων είναι η άυλη, ψηφιακή του υπόσταση, από την οποία προκύπτουν και τα παρακάτω γνωρίσματά του, τα οποία και το διακρίνουν, λειτουργικά και μορφολογικά, από το συμβατικό δημοσίευμα¹¹⁴.

- Ελάχιστος χρόνος, σχεδόν μηδενικός, από τη δημιουργία στη δημοσίευση και ταχύτερη διακίνησή του σε περιβάλλον πληροφόρησης αποτελούμενο από δίκτυα.
- Απουσία περιορισμών που προκαλούν η τοπική και φυσική θέση, οι χρονικές συνθήκες καθώς και η διαθέσιμη ποσότητα των αντιτύπων με υλική υπόσταση.
- Απουσία υποχρεωτικής γραμμικής μορφής ανάπτυξης και χρήσης.
- Στο περιεχόμενό του μπορούν να ενσωματωθούν ποικίλες μορφές πρωτογενούς πληροφορίας (π.χ. ήχος, κείμενο, εικόνα, λογισμικό κλπ.).
- Ο δημιουργός έχει τη δυνατότητα παράλληλης δημιουργίας περισσότερων της μιας εκδοχής του έργου του, ενώ το τεκμήριο βρίσκεται διαρκώς υπό κατάσταση δυναμικής αλλαγής, καθώς ο χρήστης μπορεί να διαμορφώσει την τελική μορφή του δημοσιεύματος ή ακόμη και να προβεί σε μια νέα δημιουργία μορφών και συνθέσεων.

όχι μόνο συνέβαλε αλλά και προκάλεσε την αποδόμηση του τεκμηρίου. Μέσα από μια διαρκώς αυξανόμενη ανάγκη για πρόσβαση στην «πληροφορία» και όχι στο «τεκμήριο», εξέλιξη που προέκυψε από διάφορους παράγοντες όπως η αύξηση της γνώσης, η συνεχής επαγγελματική εξειδίκευση, ο τεράστιος όγκος δημοσιευμάτων κλπ., ήρθε να ικανοποιήσει, η εξέλιξη αυτή, το ενδιαφέρον για θεματική πληροφόρηση και, ειδικότερα, το ενδιαφέρον για συγκεκριμένες πληροφορίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα και πραγματικότητα που προέκυψε από τις πληροφοριακές ανάγκες των χρηστών ήταν η ολοένα αυξανόμενη θεματική εξειδίκευση των εργαζομένων σε μια τυπική βιβλιοθήκη, αλλά και, γενικότερα, η δημιουργία «ειδικών» βιβλιοθηκών με σκοπό να παρέχουν εξειδικευμένες πληροφορίες σε μια, ειδικών γνώσεων, συχνά, ιδιαίτερα απαιτητική, ομάδα ανθρώπων. Το συμβατικό τεκμήριο, αν και περιέχει και μεταφέρει πληροφορίες, δεν αποκλείει και δεν επιλύει τα προβλήματα αξιοποίησης του πληροφοριακού πλούτου που εμπεριέχει, προβλήματα που προκαλεί η υλική υπόστασή του, λύση που παρείχε το άυλο αντίστοιχο του, το ψηφιακό τεκμήριο.

¹¹⁴ Βλέπε, τα όσα ενδιαφέροντα σημειώνει για το ενδεχόμενο διαδοχής του έντυπου τεκμηρίου από το ψηφιακό ο Mick O'Leary, «EBook Scenarios», *Online*, 25, 1 (2001), 62-64.

Οι πολλαπλές μορφές αποτύπωσης της πληροφορίας και η προσαρμογή της μορφής αυτής ανάλογα με την προσδοκώμενη χρήση αντανακλούν ή αντιγράφουν την αντίστοιχη μορφολογία του συμβατικού δημοσιεύματος και η αποδοχή ή η απόρριψή τους από τους χρήστες φανερώνει τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα που φέρνει μαζί του το νέο περιβάλλον. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της εξέλιξης αποτελούν δύο βασικοί φορείς της πληροφορίας στο ψηφιακό περιβάλλον, το ηλεκτρονικό βιβλίο¹¹⁵ (e-book) και το ηλεκτρονικό περιοδικό.

Είμαστε ακόμα νωρίς στην εξελικτική πορεία του ηλεκτρονικού βιβλίου και είναι δύσκολο σε αυτό το στάδιο να προβλεφθεί το πως ακριβώς αυτή η τεχνολογία θα αλλάξει τις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης και θα επηρεάσει το περιβάλλον πληροφόρησης. Σίγουρα θα υπάρξουν και άλλες καινοτόμες τεχνολογίες, όπως ψηφιακό χαρτί και ηλεκτρονικό μελάνι, που ίσως να επηρεάσουν στο μέλλον το μοντέλο εξυπηρέτησης και την εμπειρία της ανάγνωσης. Αυτό που μπορεί να θεωρηθεί σίγουρο είναι ότι, αν ξεπεραστούν τα προβλήματα που μέχρι σήμερα παρουσιάζει η διάθεση και η ενσωμάτωσή τους στις υπηρεσίες πληροφόρησης, ο αντίκτυπος του ηλεκτρονικού βιβλίου θα είναι σημαντικός καθώς παρουσιάζει σημαντικά λειτουργικά πλεονεκτήματα, τα οποία προβλέπεται ότι θα επηρεάσουν το όλο σύστημα πληροφόρησης¹¹⁶. Το αποτέλεσμα, πάντως, της πορείας του ηλεκτρονικού βιβλίου ίσως να σημαίνει ότι σε

¹¹⁵ Ειδικότερα, για το χώρο των υπηρεσιών πληροφόρησης, το ηλεκτρονικό βιβλίο επηρεάζει τις υπηρεσίες και τις λειτουργίες τους, γενικά, ως εξής:

- Οι βιβλιοθήκες μπορούν να λάβουν αυτόματα τα δεδομένα χρήσης και να χρησιμοποιήσουν αυτά τα στοιχεία για να βελτιώσουν τις υπηρεσίες τους.
- Τα ηλεκτρονικά βιβλία δεν επιτρέπουν στους χρήστες και τις βιβλιοθήκες τα ίδια δικαιώματα στη χρήση όπως τα έντυπα βιβλία. Οι εκδότες επιβάλλουν αρκετούς περιορισμούς στην ανάγνωση, την αποθήκευση και την εκτύπωση ώστε να αποτρέψουν «παράνομη» χρήση. Αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής είναι οι βιβλιοθήκες να έχουν δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό, το οποίο, όμως, δεν τους ανήκει, εξέλιξη που, με τη σειρά της, επηρεάζει άλλες λειτουργίες, όπως π.χ. ο διαδανεισμός.
- Η απαίτηση για εξασφάλιση του απαραίτητου φυσικού χώρου μειώνεται καθώς η φυσική αποθήκευση γίνεται περιττή.
- Το ηλεκτρονικό βιβλίο δεν έχει φυσική υπόσταση και, άρα, δε μπορεί να ενταχθεί στα καθιερωμένα συστήματα πρόσκτησης, επεξεργασίας και δανεισμού.
- Η αλλαγή των συνδρομητικών τίτλων ανά τακτά χρονικά διαστήματα, επιτρέπει τη δυναμική διαχείριση της συλλογής, γεγονός, που δίνει τη δυνατότητα να παράγονται δυναμικές και καλά ενημερωμένες online συλλογές.
- Το μοντέλο δανεισμού αλλάζει από αυτό της πρόβλεψης και κάλυψης των πιθανών αναγκών του χρήστη σε αυτό της ικανοποίησης των άμεσων και πραγματικών απαιτήσεων που, μπορεί, να εκφραστούν, αλλά και, το κυριότερο, να ικανοποιηθούν σε πραγματικό χρόνο.

Σχετικά με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα, αλλά και τα για ζητήματα γενικής φύσης σχετικά με το θέμα του ηλεκτρονικού βιβλίου βλ. τα όσα σημειώνει ο Siriginidi Subba Rao, «Familiarization of Electronic Books», *The Electronic Library*, 19, 4 (2001), 247- 256

¹¹⁶ Η εμπορική θεώρηση του όλου ζητήματος δείχνει, πάντως, ότι η παραγωγή και η διάθεση ηλεκτρονικών βιβλίων παρουσιάζει αυξητικές τάσεις σύμφωνα με στοιχεία που παρουσιάζει το International Digital Publishing Forum (http://www.idpf.org/doc_library/statistics/2005.htm).

μερικές δεκαετίες από τώρα, όταν ο χρήστη θα επισκέπτεται την (εικονική) βιβλιοθήκη, αυτή η πράξη θα ξεχωρίζει από την περιήγηση στον Ιστό και θα αντιπροσωπεύει τις αξίες της βιβλιοθήκης, σε ό,τι αφορά την εξυπηρέτηση του κοινού και την ποιότητα της πληροφορίας, σε μια κοινότητα που είναι παρούσα, σήμερα, στον έντυπο κόσμο¹¹⁷.

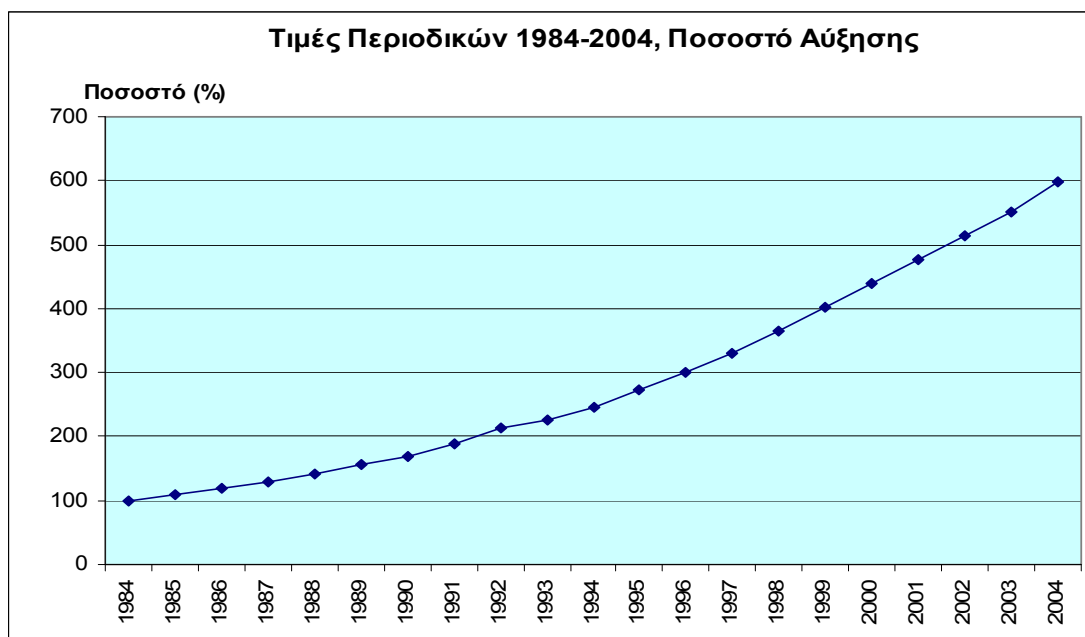
Όπως και στην περίπτωση του ηλεκτρονικού βιβλίου, το ηλεκτρονικό περιοδικό προσπαθεί να αναπαράγει, σε έναν ψηφιακό κόσμο, συνήθειες και πρακτικές που αναπτύχθηκαν στο συμβατικό περιβάλλον πληροφόρησης. Βέβαια, τα λειτουργικά χαρακτηριστικά που ισχύουν για το νέο αυτό περιβάλλον, όπως συνοπτικά παρουσιάστηκαν νωρίτερα, ισχύουν τόσο στην υλοποίηση των βιβλίων, όσο και σε αυτή των περιοδικών στο ψηφιακό περιβάλλον, καθώς, ουσιαστικά, δεν υπάρχουν διαφορές σε αυτή τη διαδικασία. Ο λόγος της γρήγορης, σε σχέση με το ηλεκτρονικό βιβλίο, αποδοχής του επιστημονικού ηλεκτρονικού περιοδικού, οφείλεται, σε αυτό που αναφέρθηκε και προηγουμένως, ότι, δηλαδή, η αποδοχή μιας καινοτομίας, όπως το ψηφιακό δημοσίευμα, συνδέεται με τα λειτουργικά χαρακτηριστικά που αυτή προσθέτει στις υπάρχουσες διαδικασίες, όπως τα σχετικά πλεονεκτήματα που προσφέρει, η ικανοποίηση των αναγκών του χρήστη, η πολυπλοκότητά της, η δυνατότητα για δοκιμή κλπ.

Σε μια, ενδεχομένως, εκτενέστερη ανάλυση για τα ηλεκτρονικά περιοδικά και τα ζητήματα που τα συνοδεύουν¹¹⁸, θα μπορούσαν να αναφερθούν και να αναλυθούν θέματα όπως το αυξανόμενο κόστος των έντυπων περιοδικών και η επίδραση που έχει στη διάδοση των ηλεκτρονικών¹¹⁹, η προσπάθεια αντικατάστασης των παραδοσιακών

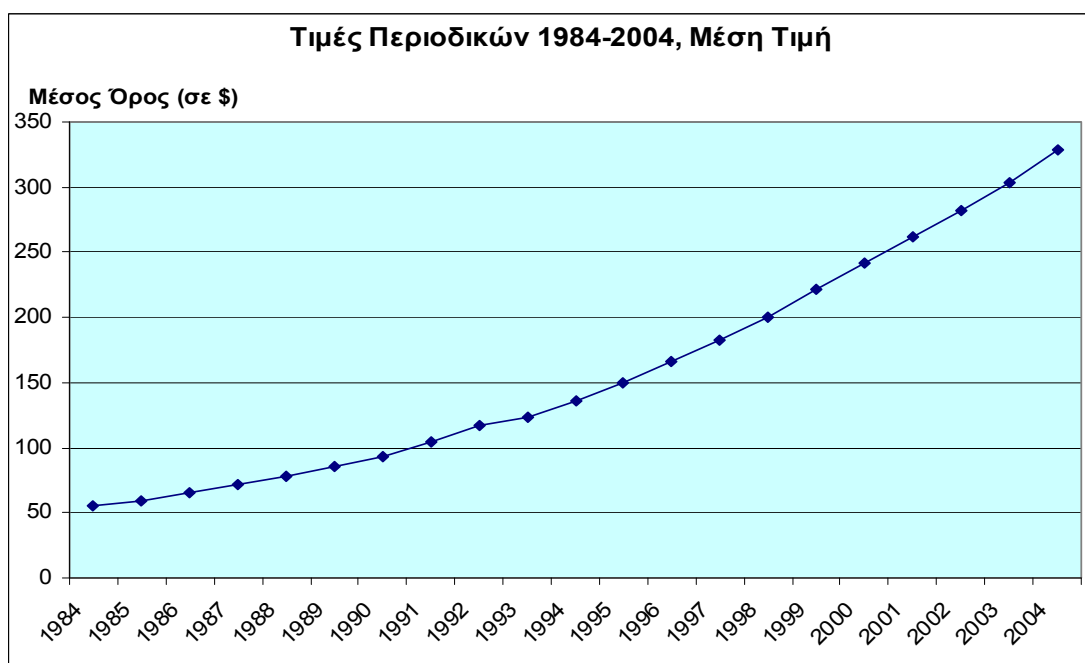
¹¹⁷ Ronald Jants, «E-Books...», ό.π.

¹¹⁸ Ιδιαίτερα πλούσια πηγή βιβλιογραφικής πληροφόρησης για το θέμα των επιστημονικών ηλεκτρονικών περιοδικών αποτελεί η βιβλιογραφία του Charles W. Bailey, Jr, και ειδικά το κεφάλαιο 3 «Electronic Serials». *Scholarly Electronic Publishing Bibliography*, διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.digital-scholarship.org/sepb/sepb.html>. Η βιβλιογραφία ενημερώνεται διαρκώς με ό,τι νεότερο δημοσιεύεται στην αγγλική γλώσσα και βρίσκεται στην 70^η έκδοσή της (18.12.2007).

¹¹⁹ Σύμφωνα με αναφορά του 1989 της Association of Research Libraries, ενδεικτική της κατάστασης που επικρατεί στο χώρο της εμπορικής διάθεσης έντυπων επιστημονικών περιοδικών, από το 1973 ως το 1987 το κέρδος των εκδοτών από τα έντυπα περιοδικά αυξήθηκε από 40 έως 137%. Επίσης, από το 1986 και εξής τα μέλη της Association of Research Libraries, ARL ξόδεψαν 124% περισσότερα χρήματα για να αγοράσουν 7% λιγότερους τίτλους (Πηγή: Mark Rambler, «A New Solution to the Journal Crisis», *The Journal of Electronic Publishing*, 4, 3 (1999) (<http://www.press.umich.edu/jep/04-03/rambler.html>)). Ειδικότερα, για τις επιπτώσεις του κόστους των περιοδικών στην ανάπτυξη των συλλογών μιας βιβλιοθήκης, βλ. Mary M. Case, «The Impact of Serial Costs on Library Collection», *ARL Bimonthly Report*, 218 (2001). Επίσης, για μια θεώρηση του οικονομικού ζητήματος των περιοδικών, βλ. σχ. 4 και 5 παραπάνω όπου απεικονίζονται στοιχεία για τις τιμές των περιοδικών στις ΗΠΑ για την περίοδο από 1984 έως και το 2004.

Σχήμα 4. Τιμές Περιοδικών στις Η.Π.Α. 1984-2004. Ποσοστό αύξησης¹²⁰.

Σχήμα 5. Τιμές Περιοδικών στις Η.Π.Α. 1984-2004. Μέση τιμή εκδοτών από τις βιβλιοθήκες και τα ακαδημαϊκά ιδρύματα¹²¹ και η συνεργατική αντιμετώπιση του προβλήματος της προμήθειας περιοδικών με τη δημιουργία κοινοπραξιών¹²².

¹²⁰ Τα δεδομένα των σχ. 4 και 5 προέρχονται από το Brenda Dingley, *U.S. Periodical Prices - 2004* <http://www.ala.org/ala/alctscontent/alctspubsbucket/alctsresources/general/periodicalsindex/2004-PPI.pdf>.

4.3.5 Ψηφιακή δημοσίευση

Ένα από τα βασικά λειτουργικά χαρακτηριστικά της ψηφιακής δημοσίευσης¹²³ είναι ότι πραγματοποιείται πάνω στο τεχνολογικό υπόβαθρο που έχει δημιουργήσει το Διαδίκτυο. Επίσης, οι διακριτοί ρόλοι, όπως αυτοί είχαν διαμορφωθεί στη συμβατική δημοσίευση, δίνουν τη θέση τους σε μια νέα πραγματικότητα, όπου ο ρόλος της δημοσίευσης μπορεί να υλοποιηθεί από μια πληθώρα φορέων, ενώ και οι διάφοροι ρόλοι υλοποίησης της δημοσίευσης μπορούν, πλέον, να πραγματοποιούνται σε ένα μόνο φορέα ή να εναλλάσσονται μεταξύ διαφορετικών φυσικών φορέων¹²⁴. Το απο-

¹²¹ Για το θέμα, βλ., μεταξύ άλλων, Hans Roes, *Libraries Facilitating Self-Publishing: A Case Study of the Electronic Journal of Comparative Law*, 1998 (http://drcwww.uvt.nl/~roes/articles/ejcl_98.htm) και Frank Quinn, «A Role for Libraries in Electronic Publication», *Serials Review*, 21, 1 (1995), 27-30.

¹²² Η συνεργασία μεταξύ βιβλιοθηκών, όπως είδαμε και σε προηγούμενα κεφάλαια, αποτελεί, συχνά, τη λύση σε διάφορα προβλήματα που, κατά καιρούς, εμφανίζονται σε επίπεδο διαχείρισης, οικονομικού σχεδιασμού και επεξεργασίας υλικού. Έτσι, και στην περίπτωση του αυξανόμενου κόστους πρόσβασης σε περιοδικές εκδόσεις, οι βιβλιοθήκες αποφάσισαν να συνεργαστούν σε μια προσπάθεια να μειώσουν το κόστος πρόσβασης σε επιστημονικές περιοδικές εκδόσεις χωρίς, ωστόσο, να υπάρξει, αντίστοιχα, μείωση του αριθμού των τίτλων που κατέχουν. Οι σχετικές προσπάθειες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο είναι αρκετές, με σημαντικότερη, ίσως, αυτή της *International Coalition of Library Consortia*, ICOLC. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. στην ιστοσελίδα <http://www.library.yale.edu/consortia>. Ιδιαίτερη δραστηριότητα στο χώρο παρουσιάζει η *Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition*, SPARC, κυρίως με την έκδοση επιστημονικών περιοδικών που μπορούν να ανταγωνιστούν ποιοτικά και ποσοτικά τα υπάρχοντα και τα οποία είναι διαθέσιμα σε πολύ χαμηλότερες τιμές (<http://www.arl.org/sparc>). Στην προσπάθεια «απεξάρτησης» της ερευνητικής κοινότητας από τους παραδοσιακούς εκδότες και με σκοπό τη μείωση του κόστους πρόσβασης σε επιστημονικά περιοδικά, ιδιαίτερη συνεισφορά έχουν τα *Project MUSE* (<http://muse.jhu.edu>) και *Directory of Open Access Journals*, DOAJ, (<http://www.doaj.org>). Στην Ελλάδα, οι σχετικές συνεργατικές προσπάθειες υλοποιούνται μέσα από το *Σύνδεσμο Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, HEAL-LINK (<http://www.heal-link.gr>). Για το ρόλο των κοινοπραξιών στην Επιστημονική Επικοινωνία, γενικότερα, βλ. Kari Strange, «Library Consortia and Open Access Initiatives», *Info Trend*, 60, 4 (2005), 107- 112.

¹²³ Σε μια προσπάθεια θεώρησης και αξιολόγησης των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων που παρουσιάζει η εκδοτική προσπάθεια στον κόσμο του Διαδικτύου, ενδιαφέρον παρουσιάζει η έκθεση που συνέταξε η Εθνική Βιβλιοθήκη του Καναδά με τίτλο *Electronic Publishing: Guide To Best Practices For Canadian Publishers*. Επισημαίνεται η προσπάθεια καταγραφής των μορφών που έχουν τα διάφορα τεκμήρια στο περιβάλλον του Διαδικτύου, όπως παρουσιάζονται στο πρώτο κομμάτι της σχετικής έρευνας, και ο διαχωρισμός που έχει για τα τεκμήρια αυτά σε Εμπορικά – Μη Εμπορικά και Ιδιοκτησιακά – Ελεύθερης Χρήσης. (<http://www.collectionscanada.ca/9/13/index-e.html>).

¹²⁴ Ενδεικτική της διαρκούς εξέλιξης και αλλαγής των λειτουργικών διαδικασιών της δημοσίευσης στο νέο περιβάλλον πληροφόρησης είναι η ύπαρξη πολλών όρων που περιγράφουν και αποτυπώνουν, ουσιαστικά, την ίδια διαδικασία. Όροι όπως, digital publishing, online publishing, desktop publishing, cross-media publishing έχουν σε ένα βαθμό, αυτόνομη υπόσταση, αλλά ενσωματώνουν, στην πράξη, κοινές λειτουργικές πρακτικές. Η χρήση διαφορετικής ορολογίας για την περιγραφή κοινών εργασιών δείχνει όχι μόνο τον αιφνδιασμό των εμπλεκόμενων φορέων, αλλά και το ότι το γενικότερο λειτουργικό πλαίσιο είναι υπό διαμόρφωση. Αν και δεν αποτελεί αντικείμενο της εργασίας μια περαιτέρω ανάλυση της σχετικής με τη δημοσίευση ορολογίας, επισημαίνεται ότι η επιλογή των όρων στη νέα ψηφιακή πραγματικότητα είναι, συχνά, αποτέλεσμα προβλημάτων κατανόησης και αξιοποίησης των αλλαγών. Στα δύο επόμενα κεφάλαια θα δούμε πως η χρήση των όρων για την περιγραφή της βιβλιοθήκης και του βιβλιοθηκονόμου αντανάκλα τη ρευστότητα και τη λανθασμένη ανάλυση των πραγματικών δεδομένων του χώρου.

τέλεσμα, πάντως, της διαδικασίας δημοσίευσης μπορεί να είναι ένα ψηφιακό, ένα συμβατικό ή ένα «υβριδικό¹²⁵» δημοσίευμα¹²⁶.

Ειδικά στο σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης, η επικοινωνία μεταξύ ομότεχνων δεν πραγματοποιείται μόνο μέσω των καθιερωμένων μορφών των προηγούμενων δεκαετιών, κυρίως με τη μορφή του επιστημονικού περιοδικού, αλλά μπορεί να έχει τη μορφή συχνής, σχεδόν καθημερινής, ανταλλαγής απόψεων, ιδεών και σχολίων, τα οποία, και αυτή είναι μια σημαντική διαφορά, είναι δημοσιευμένα στον Παγκόσμιο Ιστό και μπορεί να τα δει και να τα αξιολογήσει οποιοσδήποτε χρήστης χωρίς περιορισμούς. Από τη μια έχουμε μια νέας μορφής επικοινωνία, περισσότερο απελευθερωμένη και πιο άμεση για τον μέσο χρήστη, από την άλλη, όμως, αυτού του είδους η επικοινωνία εγκυμονεί κινδύνους όσον αφορά την ποιότητα και την αξιοπιστία των πληροφοριών που παρατίθενται. Μένει, βέβαια, να δούμε αν θα αποτελέσει στο μέλλον αξιόλογο πόλο δημιουργικών σχολίων και συμπερασμάτων και άρα μια, ουσιαστικής μορφής, επιστημονική επικοινωνία, ή αποτελεί, απλά, ένα μεταβατικό στάδιο.

4.4 Γενική επισκόπηση αλλαγών στο σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης

Την, σε βάθος χρόνου, ανάλυση των αλλαγών του νέου περιβάλλοντος πληροφόρησης δυσκολεύει το ίδιο το περιβάλλον, καθώς η φύση του, υπό διαρκή διαμόρφωση και αλλαγή, καθιστά, εκ των πραγμάτων, βραχυπρόθεσμες τις όποιες διαπιστώσεις αφορούν τη λειτουργία του και τους ρόλους που υλοποιούνται σε αυτό. Τη ρευστότητα αυτή επιτείνει και η ίδια η τεχνολογία, καθώς διαρκώς παρουσιάζονται αναβαθμίσεις και καινοτόμες προτάσεις σε λογισμικό και σε υλικό. Οι διακριτοί ρόλοι που υπήρχαν στο συμβατικό περιβάλλον, έστω και με μια πιθανή εναλλαγή σε πρόσωπα και μορφές, έδωσαν τη θέση τους σε μια πολυμορφία υλοποιήσεων, σε μια δυναμική εναλλαγή και σε μια ρευστότητα μορφών συμμετοχής σε όλες τις διαδικασίες που συγκροτούν το πλέγμα στο οποίο διακινείται η πληροφορία.

Το πλέγμα αυτό λειτουργεί στο χώρο που διαμορφώνει το Διαδίκτυο και η σχετική με αυτό τεχνολογία, εξέλιξη που δε δημιουργεί μόνο έναν ενιαίο πληροφοριακό και δυναμικά εξελισσόμενο πληροφοριακό χώρο, αλλά έναν ενιαίο κοινωνικό χώρο ανταλλαγής, διακίνησης, ενημέρωσης, πληροφόρησης και συναλλαγής στον οποίο ο

¹²⁵ Υβριδικό είναι το δημοσίευμα που έχει υλική υπόσταση αλλά το περιεχόμενό του είναι ψηφιακό και, εν μέρει, διαθέσιμο στο Διαδίκτυο, όπως, για παράδειγμα, μια εγκυκλοπαίδεια σε CD-ROM οι διασυνδέσεις στο εσωτερικό της οποίας κατευθύνουν τον χρήστη σε πηγές στο Διαδίκτυο.

¹²⁶ Σε ό,τι αφορά τα θέματα της ηλεκτρονικής δημοσίευσης στο χώρο της επιστημονικής επικοινωνίας βλ. την πλούσια βιβλιογραφία του Charles W. Bailey, Jr., *Scholarly...*, ό.π.

χρήστης δρα με τη χρήση κοινών διαύλων και εργαλείων. Πιο απλά, ο χρήστης μπορεί να εισέλθει στο περιβάλλον αυτό από οπουδήποτε και οποτεδήποτε το θελήσει, καταργώντας, ουσιαστικά, τους χρονικούς και τοπικούς περιορισμούς που επέβαλε το συμβατικό κοινωνικό περιβάλλον, καθώς σημείο εισόδου μπορεί να είναι, θεωρητικά, οποιοδήποτε υπολογιστικό σύστημα.

Ειδικότερα, η αποδέσμευση του χρήστη, όσον αφορά τους περιορισμούς που υπήρχαν για την είσοδό του στο πληροφοριακό περιβάλλον, δημιούργησε την πεποίθηση ότι η υπηρεσία πληροφόρησης και, ειδικά, η βιβλιοθήκη θα έχανε το ρόλο της στο περιβάλλον πληροφόρησης. Τη σκέψη αυτή ενίσχυσε η δυνατότητα που παρέχει το νέο περιβάλλον για χρήση της πληροφορίας από οποιοδήποτε μέρος επιλέξει ο χρήστης, και, κυρίως, από το χώρο εργασίας του¹²⁷. Η πρόσβαση στην πληροφορία και η «ενοποίηση» της χρήσης της πληροφορίας και του χώρου εργασίας ως «απελευθέρωση» του χρήστη από τους περιορισμούς που θέτει η φυσική θέση μιας βιβλιοθήκης, δημιουργεί την αίσθηση ότι η ανάγκη για χρήση της βιβλιοθήκης θα πάψει να υπάρχει. Μπορεί, λοιπόν, η δυνατότητα για αναζήτηση της πληροφορίας με τη χρήση κοινών εργαλείων σε παγκόσμιο επίπεδο να καταργεί, σε ένα βαθμό, την κλασική έννοια της βιβλιοθήκης ως απαραίτητου θεσμού της παρεχόμενης πληροφορίας, ωστόσο, προσφέρει σε αυτήν νέους λειτουργικούς ρόλους ως σημαντικού μηχανισμού που εξασφαλίζει ταχύτερη, ουσιαστική και ακώλυτη πρόσβαση του χρήστη στην πληροφορία, ενώ, ταυτόχρονα, ενισχύει την αποτελεσματικότερη διαχείριση των διαθέσιμων πληροφοριακών πόρων για λογαριασμό του χρήστη¹²⁸.

¹²⁷ Την προτίμηση που δείχνουν οι χρήστες στην ανεύρεση πληροφοριών από το χώρο που εργάζονται και ζουν δείχνει η πρόσφατη έρευνα του *Pew Internet & American Life Project* με τίτλο *Information Searches That Solve Problems*, 2007. Στην έρευνα καταγράφεται ένα μικρό ποσοστό των ερωτηθέντων να προτιμούν μια δημόσια βιβλιοθήκη ως πηγή πληροφοριών για προβλήματα που τους απασχολούν, κάτι που δείχνει ότι οι δημόσιες βιβλιοθήκες πρέπει να βρουν νέους τρόπους να προσελκύσουν τους χρήστες. Καταγράφεται, επίσης, ένα ποσοστό 53% των ερωτηθέντων να έχουν επισκεφθεί μια βιβλιοθήκη τον τελευταίο χρόνο, τα 2/3 εξ αυτών με σκοπό να χρησιμοποιήσουν έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή. Άλλα ενδιαφέροντα στοιχεία της έρευνας είναι: οι χρήστες του Διαδικτύου είναι δυο φορές πιο πιθανό να επισκεφθούν μια βιβλιοθήκη, ζητήματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση αποτελούν τον κυριότερο λόγο που επισκέπτονται μια βιβλιοθήκη και, ίσως το σημαντικότερο εύρημα της έρευνας, η ηλικιακή ομάδα που επισκέπτεται περισσότερο τη βιβλιοθήκη είναι αυτή μεταξύ 18-30. http://www.pewinternet.org/PPF/r/231/report_display.asp.

¹²⁸ Για την αλλαγή του ρόλου της βιβλιοθήκης στο νέο περιβάλλον και την ενσωμάτωση διαδικασιών που προκύπτουν από τη διακίνηση της πληροφορίας στο Διαδίκτυο, βλ. τα όσα σημειώνει η Kate Sharp, «Internet Librarianship: Traditional Roles in a New Environment», *66th IFLA Council and General Conference, 13-18 August 2000*, Jerusalem, Israel, (<http://www.ifla.org/IV/ifla66/papers/005-120e.htm>). Για την άποψη που θέλει το Διαδίκτυο να αντικαθιστά το ρόλο της βιβλιοθήκης, βλ. τα όσα παρατηρεί ο Mark Y. Herring, «10 Reasons Why the Internet is no Substitute for a Library», *American Libraries*, 32, 4 (2001), 76-78.

Το ρόλο αυτό ενισχύει και η πρακτική που εφαρμόστηκε με τη διάδοση του Ιστού και τις κοινωνικές ανακατατάξεις που επέφερε, ότι, δηλαδή, διαφορετικές πληροφοριακές κοινότητες, κάθε μία με τη δική της άποψη σχετικά με τη δομή της γνώσης, οργανώνουν πληροφορίες σε βάσεις δεδομένων με τρόπους που θεωρούν ως τους πιο κατάλληλους να ταιριάζουν με τη δική τους εικόνα για τον κόσμο και τη φύση της δικής τους εξειδικευμένης πληροφορίας¹²⁹. Έτσι, ο ρόλος των βιβλιοθηκών αποκτά μια νέα διάσταση, καθώς η πολυπλοκότητα και η ανομοιογένεια που προκύπτει στην επεξεργασία του ίδιου τεκμηρίου, ενισχύει τη λογική της οργανωμένης υπηρεσίας πληροφόρησης, ότι, δηλ., οι κατάλογοι είναι καλύτερο να δημιουργούνται από αυτούς που γνωρίζουν τους χρήστες και κατανοούν την πολυπλοκότητα στην περιγραφή της πληροφορίας, ενώ, ταυτόχρονα, έχουν την κατάλληλη εκπαίδευση και τα προσόντα γι' αυτό. Η λογική αυτή δίνει τη δυνατότητα στις βιβλιοθήκες να καταστήσουν τις συλλογές και τα τεκμήρια τους διαθέσιμα στον Ιστό χωρίς να αναγκαστούν να εγκαταλείψουν τα πρότυπα επεξεργασίας του υλικού που αποτελούν ένα θεμελιώδη κομμάτι της δομής μιας βιβλιοθήκης¹³⁰. Κυρίως, σε ένα επιστημονικό περιβάλλον, όπου ο κατάλογος δε λειτουργεί μόνο ως εργαλείο αναζήτησης αλλά και ως ερευνητικό εργαλείο, είναι ακόμα πιο σημαντικό να διατηρηθούν τα πρότυπα της ακρίβειας, ορθότητας και λεπτομέρειας κατά την περιγραφή των τεκμηρίων, ακόμα και όταν το σύστημα ανταλλάσσει δεδομένα με άλλα συστήματα που χρησιμοποιούν λιγότερο απαιτητικά περιγραφικά πρότυπα¹³¹.

Όσα προηγήθηκαν αποτέλεσαν μια σύντομη περιγραφή και ανάλυση ενός εξαιρετικά πολύπλοκου συστήματος με μηχανισμούς, υποσυστήματα, λειτουργίες, μορφές και σχέσεις που παρουσιάζει το εξής ενδιαφέρον χαρακτηριστικό. Αποτελεί, ταυτόχρονα, τη συνέχεια ενός συστήματος πληροφόρησης που λειτούργησε για πολλές δεκαετίες αλλά και την υλοποίηση μιας νέας πραγματικότητας στο χώρο της πληροφόρησης, γενικά, στην οποία δεσπόζει μιας εξ ολοκλήρου καινούρια οντότητα, η ψηφι-

¹²⁹ Παραδείγματα καταλογογράφησης του διαθέσιμου υλικού στο Διαδίκτυο από ομάδες που δεν εντάσσονται στην, παραδοσιακή, άποψη περί υπηρεσιών πληροφόρησης υπάρχουν πολλά, όπως π.χ. Internet Movie Database (www.imdb.com) και Open Directory Project (www.dmoz.org). Βλ. τα όσα παρατηρεί για το θέμα η Melissa J. Hinton, «On Cataloging Internet Resources: Voices from the Field», *Journal of Internet Cataloging*, 5 (2002), 53-67.

¹³⁰ Ο Andrew K. Pace ορίζει τέσσερα ποιοτικά στοιχεία που πρέπει να χαρακτηρίζουν κάθε online υπηρεσία που προσφέρει μια βιβλιοθήκη, με τρόπο που να την ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες διαδικτυακές υπηρεσίες: ποιότητα, εξειδίκευση, ακεραιότητα και μακροβιότητα. «Redefine the Experience, not the Library», *Computers in Libraries*, 22, 9 (2002), 47-49.

¹³¹ Campbell Grand [and] Karl V. Fast, «Academic Libraries and the Semantic Web: What the Future May Hold for Research - Supporting Library Catalogues». *The Journal of Academic Librarianship*, 30, (2004), 382-390.

ακή πληροφορία. Η διττή αυτή υπόσταση του νέου περιβάλλοντος είναι που καθορίζει και τα γενικά χαρακτηριστικά του, όπως αυτά παρουσιάστηκαν στις σελίδες που προηγήθηκαν, και είναι, συγκεντρωτικά, τα ακόλουθα:

Ο υβριδικός του χαρακτήρας. Πρόκειται για το μοντέλο διαχείρισης το οποίο επεξεργάζεται την πληροφορία που παράγεται, διακινείται και χρησιμοποιείται σε έναν υβριδικό κόσμο. Αν και οι προβλέψεις για το υλικό που θα χρησιμοποιείται στο εγγύς μέλλον έκαναν λόγο για επικράτηση είτε του συμβατικού, σπανιότερα, είτε του ψηφιακού υλικού, συχνότερα, εντούτοις, η εξέλιξη των πραγμάτων έδειξε ότι ενώ τα ψηφιακά δημοσιεύματα διαρκώς αυξάνονται, το συμβατικό υλικό δεν παρουσιάζει καμία υποχώρηση. Εκ των πραγμάτων, λοιπόν, το περιβάλλον πληροφόρησης που διαμορφώνεται θα διαχειρίζεται για ένα, αδιευκρίνιστο για την ώρα, χρονικό διάστημα υλικό που προέρχεται από δύο παράλληλους σε λειτουργία, στόχους και, συχνά, μέσα κόσμους, τον ψηφιακό και τον συμβατικό. Το διαχειριστικό αυτό χαρακτηριστικό επηρεάζει και διαμορφώνει, σε μεγάλο βαθμό, τα προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει το νέο περιβάλλον.

Ένα δεύτερο σημαντικό χαρακτηριστικό του υπό διαμόρφωση περιβάλλοντος διακίνησης της πληροφορίας είναι η διάχυση των ρόλων και η, πρακτικά, κατάργηση των διακριτών ορίων των παραγόντων που λειτουργούσαν στον κόσμο του έντυπου δημοσιεύματος. Επίσης, η αποδόμηση του τεκμηρίου υπήρξε η εξέλιξη που προκάλεσε την «αποδόμηση» της βιβλιοθήκης, άλλο ένα χαρακτηριστικό του νέου περιβάλλοντος πληροφόρησης. Η συμπαγής μορφή της τυπικής υπηρεσίας πληροφόρησης, με τους λειτουργικούς περιορισμούς που επέβαλαν ο τοπικός της χαρακτήρας, τα φυσικά όρια της συλλογής της και η υλική φύση των δημοσιευμάτων που την αποτελούσαν, πλέον διαφοροποιείται και αποδομείται, σε μια «βιβλιοθήκη χωρίς τοίχους»¹³².

Στα βασικά χαρακτηριστικά του νέου περιβάλλοντος συμπεριλαμβάνεται και η σχέση που αναπτύσσει το περιβάλλον αυτό, ως υποσύστημα των κοινωνικών δραστηριοτήτων, με τα υπόλοιπα υποσυστήματα. Πλέον, όταν ο χρήστης υπεισέρχεται από ένα, απροσδιόριστο, σημείο πρόσβασης στο νέο πληροφοριακό περιβάλλον, αποκτά, ουσιαστικά, πρόσβαση σε έναν ενιαίο χώρο άσκησης ποικίλων κοινωνικών

¹³² Library without walls, όπως είναι ο αντίστοιχος αγγλικός όρος, ο οποίος αποδίδει τη λειτουργική διαφοροποίηση της βιβλιοθήκης. Για το θέμα υπάρχει πληθώρα σχετικών αναφορών και εργασιών που εξετάζουν τις επιπτώσεις της αποδόμησης της βιβλιοθήκης, ενώ το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας αποτυπώνεται με την ύπαρξη πολλών σχετικών προγραμμάτων, όπως, για παράδειγμα της βιβλιοθήκης του Los Alamos National Laboratory Research (<http://library.lanl.gov/lww>) και συνεδρίων, όπως η σειρά επιστημονικών συναντήσεων με τον τίτλο «Libraries Without Walls» (<http://www.cerlim.ac.uk/conf/index.php>).

δραστηριοτήτων, καθώς το νέο υποσύστημα πληροφόρησης βρίσκεται σε πολύ στενότερη σχέση και αλληλεπίδραση με τα υπόλοιπα, τα οποία αθροιστικά αποτελούν το κοινωνικό σύνολο¹³³. Σε αντίθεση, λοιπόν, με την προηγούμενη εμπειρία επίσκεψης του χρήστη σε βιβλιοθήκη, ο νέος λειτουργικός κόσμος που προσφέρει το ψηφιακό περιβάλλον, ενσωματώνει ποικίλες μορφές δραστηριότητας, αναζήτησης, επεξεργασίας και ανάκτησης, όλα όμως μέσα από μια κοινή βάση εργαλείων, μορφών και μεθόδων.

Τέλος, ο επιστημονικός χώρος της διαχείρισης και διάδοσης ψηφιακών τεκμηρίων, όπως διαμορφώθηκε τις τελευταίες δεκαετίες, προχωρά σε μια συνεργατική αντιμετώπιση των ζητημάτων που προκύπτουν κατά την κωδικοποίηση και ανάπτυξη ψηφιακών δημοσιευμάτων και πάσης φύσης τεκμηρίων στο πολυμεσικό περιβάλλον που δημιουργεί ο Παγκόσμιος Ιστός. Σε αρκετές περιπτώσεις, π.χ. κατά την παραγωγή εργαλείων μεταδεδομένων, η «νέα» πληροφοριακή κοινότητα δεν έλαβε υπόψη τις έως τότε εξελίξεις στο χώρο της Βιβλιοθηκονομίας, αλλά προχώρησε στην ανάπτυξη προτύπων και εργαλείων από μηδενική βάση. Η νέα αυτή πρακτική στη διαχείριση τεκμηρίων, μέσα από την ανάπτυξη των κατάλληλων προτύπων, αποτελεί χαρακτηριστικό της σύγχρονης αντιμετώπισης του ζητήματος της διαχείρισης ψηφιακών τεκμηρίων και η επιστήμη της Βιβλιοθηκονομίας, ο κατεξοχήν επιστημονικός κλάδος διαχείρισης τεκμηρίων τις προηγούμενες δεκαετίες, προσπαθεί να αφομοιώσει αλλά και να κατανοήσει εξελίξεις που, σε αρκετές περιπτώσεις, προηγούνται των δικών της αναγκών και διαχειριστικών πρακτικών.

Ο σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος, μέσα σε ένα περιβάλλον πληροφόρησης που μεταβάλλεται, θα κληθεί να διεκπεραιώσει μέρος ή και το σύνολο των λειτουργιών που αναφέρθηκαν σε αυτή την ενότητα. Μια τέτοια δραστηριότητα θα του δώσει την ευκαιρία να αναλάβει διάφορους ρόλους, όπως του δημιουργού και του εκδότη, με τρόπο που θα ενισχύει τη λειτουργία μιας βιβλιοθήκης, ρόλους που, πιο αναλυτικά και με μια πιο εξειδικευμένη ματιά μέσα από το λειτουργικό πλαίσιο της υπηρεσίας πληροφόρησης, θα αναλυθούν στο έκτο κεφάλαιο. Έτσι, τα χαρακτηριστικά και οι λειτουργ-

¹³³ Η διαρκής και σε βάθος συσχέτιση και εξάρτηση της βιβλιοθήκης με τα υπόλοιπα κοινωνικά υποσυστήματα πρέπει να αποτελεί ένα διαρκή στόχο για κάθε βιβλιοθήκη. Αφενός γιατί η συγκεκριμένη υπηρεσία πληροφόρησης επιτελεί έναν κοινωνικό ρόλο και αφετέρου γιατί η αποτελεσματικότητα στην υλοποίηση αυτού του ρόλου εξαρτάται άμεσα από την ικανότητα της βιβλιοθήκης και του βιβλιοθηκονόμου να κατανοούν διαρκώς τις ανάγκες των χρηστών τους και να αφομοιώνουν τις συνεχείς εξελίξεις στον ευρύτερο κοινωνικό ιστό με τρόπο που να μην επηρεάζεται η εμπειρία που βιώνει ο χρήστης σε αυτή.

γίες του σύγχρονου περιβάλλοντος πληροφόρησης συνεχίζουν να επηρεάζουν τον τρόπο που ο βιβλιοθηκονόμος υπάρχει και λειτουργεί μέσα σε αυτό, με τρόπο που, βέβαια, συνέβαινε και στο παρελθόν. Μόνο που πλέον, η σχέση αυτή μεταβάλλεται πιο συχνά και με μεγαλύτερη ευκολία, κάτι που επιβάλλει στον βιβλιοθηκονόμο να αναπτύξει νέα προσόντα και να εξελίσσει αυτά που πάντα διέθετε, με τρόπο που θα μπορεί να προσφέρει αποτελεσματικές υπηρεσίες στο πλαίσιο λειτουργίας αυτού που πλέον ονομάζουμε «παγκόσμιο πληροφοριακό περιβάλλον». Μια ικανότητα, που όπως θα τεκμηριωθεί στη συνέχεια, απαιτεί τη συνδυαστική γνώση παραδοσιακών τεχνικών, όπως η ταξινόμηση και η καταλογογράφηση, αλλά και τη γνώση νέων διαδικασιών και τεκμηρίων, όπως το ηλεκτρονικό βιβλίο και τα πληροφοριακά τεκμήρια σε περιβάλλον δικτύου.

5. Σύγχρονη τυπολογία βιβλιοθηκών: Η υβριδική βιβλιοθήκη ως κυρίαρχο μοντέλο βιβλιοθήκης

Το περιβάλλον διαχείρισης και μετάδοσης της πληροφορίας, όπως αυτό παρουσιάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, επηρέασε, όπως είναι γνωστό, τη δομή και τη μορφή των υπηρεσιών πληροφόρησης και, κυρίως, της βιβλιοθήκης. Για λόγους που έχουν ήδη αναφερθεί, όπως η αξιοποίηση των δυνατοτήτων της υπολογιστικής τεχνολογίας, η διασύνδεση με μικρά ή μεγαλύτερα δίκτυα επικοινωνίας, η διαρκώς αυξανόμενη παραγωγή πρωτογενούς πληροφοριακού υλικού σε ψηφιακή μορφή και η ηλεκτρονική δημοσίευση στον ενιαίο, πληροφοριακά αλλά και κοινωνικά, απροσδιόριστο χώρο που δημιουργούν το Διαδίκτυο και ο Παγκόσμιος Ιστός, το περιβάλλον πληροφόρησης υπέστη σημαντικές αλλαγές, οι οποίες επηρέασαν σε κάποιο βαθμό όλους τους λειτουργικούς του εταίρους και, κυρίως, τη βιβλιοθήκη.

Ειδικότερα για τη βιβλιοθήκη, η αλλαγή, που κλήθηκε να αντιμετωπίσει, δεν αφορούσε μόνο την αναβάθμιση και διαφοροποίηση κάποιων λειτουργικών μερών και διαχειριστικών υποσυστημάτων της, όπως συνέβη με τη διαδικασία που, συνοπτικά, αναφέρεται ως αυτοματοποίηση της βιβλιοθήκης. Στην προκειμένη περίπτωση, και για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα, η βιβλιοθήκη καλείται να προσδιορίσει τη στάση και την αντιμετώπιση που θα έχει σε διάφορα ζητήματα που προέκυψαν μέσα στο ψηφιακό περιβάλλον, όπως η διατήρηση ψηφιακού υλικού, η επιλογή ανάμεσα σε συμβατικά και ψηφιακά τεκμήρια, η διαχείριση πνευματικών δικαιωμάτων και η παροχή πρόσβασης σε ηλεκτρονικές πηγές, ζητήματα τα οποία είτε ήταν ανύπαρκτα στο παρελθόν ή η υλική υπόσταση όλων των εμπλεκόμενων φορέων δεν καθιστούσε επιτακτική την ανάγκη εξεύρεσης μιας αξιόπιστης λύσης γι' αυτά¹³⁴.

¹³⁴ Στο ψηφιακό περιβάλλον, οι αρχές που αναφέρονται στην ιδιοκτησία και πρόσβαση των πηγών δεν είναι αυτονόητες για τους χρήστες της βιβλιοθήκης. Το γεγονός ότι η ψηφιακή πληροφορία είναι και ένα οικονομικό αγαθό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί και να πουληθεί χωρίς να εξαντληθεί, αναδεικνύει θέματα στο ηλεκτρονικό περιβάλλον τα οποία είναι «κρυφά» στον κόσμο του έντυπου. Χαρακτηριστικότερο, ίσως, παράδειγμα ανάδειξης ενός προβλήματος από το ψηφιακό περιβάλλον που υπήρχε, όμως, και στο συμβατικό, είναι αυτό της διαχείρισης των πνευματικών δικαιωμάτων για ένα δημοσί-

Αφορά, δηλαδή, μια επαναδιαπραγμάτευση των στόχων της βιβλιοθήκης καθώς και των μέσων που θα χρησιμοποιηθούν για την υλοποίησή τους, ανάγκη που προκύπτει αλλά και προκαλείται από την ψηφιακή υπόσταση της πληροφορίας, ιδιότητα, που όπως έχει ήδη αναφερθεί, προσδίδει στο όλο σύστημα το χαρακτήρα του «νέου». Η αλλαγή του ρόλου της βιβλιοθήκης, βάσει των επιλογών που έχουν ήδη γίνει αλλά και σε συνάφεια και σύνδεση με τις προβλέψεις για τις εξελίξεις στο χώρο, αποκτά ιδιαίτερη σημασία, αφού η βιβλιοθήκη καλείται, αφενός, να συνεχίσει να εκπληρώνει με επιτυχία το ρόλο της ως μεσολαβητή στην πορεία της πληροφορίας από τον δημιουργό στον χρήστη και, αφετέρου, γιατί η επιτυχής ενσωμάτωση και αξιοποίηση των τεχνολογικών και πληροφοριακών εξελίξεων θα σηματοδοτήσει μια εποχή για τη βιβλιοθήκη όπου, μεσοπρόθεσμα, θα διαχειριστεί με επιτυχία όλες τις μορφές και τα είδη της πληροφορίας και, μακροπρόθεσμα, θα μπορέσει να διατηρήσει την εξέχουσα θέση της ως μέσου ικανοποίησης των πληροφοριακών αναγκών, οποτεδήποτε και από οποιονδήποτε αυτές εκφραστούν¹³⁵.

Για μεγάλο χρονικό διάστημα οι βιβλιοθήκες, στη σύγχρονη μορφή τους, προσπαθούσαν να εξασφαλίσουν:

- Την τοπική επάρκεια της συλλογής.
- Την κοινή χρήση των διαθέσιμων πηγών.

Στη βάση των επιλογών αυτών στηρίζονταν η ανάπτυξη των συλλογών, η διαχειριστική λογική και η καθημερινή πρακτική στο πλαίσιο μιας συμβατικής βιβλιοθήκης. Για την παροχή των υπηρεσιών της προς τους χρήστες, η βιβλιοθήκη φρόντιζε:

- Να προμηθεύεται το υλικό πριν αυτό ζητηθεί.
- Να οργανώνει το υλικό που κατείχε με τέτοιο τρόπο ώστε εμφανώς να δηλώνεται η πληροφοριακή του συσχέτιση με το ήδη υπάρχον.
- Να διατηρεί σε καλή κατάσταση και να φυλάσσει το υλικό για ένα απροσδιόριστο διάστημα.

ευμα. Βλέπε τα όσα παρατηρούν για το θέμα οι Catherine Von Elm and Judith F. Trum, «Maintaining the Mission in the Hybrid Library», *The Journal of Academic Librarianship*, 27, 1 (2001), 33-35.

¹³⁵ Το γεγονός ότι οι βιβλιοθήκες αντιμετωπίζουν μια περίοδο αλλαγών στις λειτουργίες και τα μέσα στη σημερινή εποχή είναι, σχεδόν, μια κοινοτοπία, καθώς, οι σχετικές διαπιστώσεις για την αλλαγή στη μορφή της βιβλιοθήκης διατυπώνονται εδώ και πολλές δεκαετίες, ειδικά μετά την έλευση και χρήση των υπολογιστικών συστημάτων. Προβλέψεις για πλήρως ψηφιακές υπηρεσίες μέσα σε μια βιβλιοθήκη έγιναν πολλές, όμως, ο χρήστης, όταν εισέρχεται σε μια βιβλιοθήκη, βρίσκεται, σχεδόν πάντα, αντιμέτωπος, ακόμη και σήμερα, με τα ράφια, τα αναγνωστήρια και τα γραφεία εξυπηρέτησης κοινού. Σε σχέση, λοιπόν, με τη διαπίστωση που μόλις προηγήθηκε, η παρουσίαση του λειτουργικού μοντέλου μιας σύγχρονης βιβλιοθήκης, που θα ακολουθήσει, θα λαμβάνει υπόψη ότι το συμβατικό περιβάλλον θα συνεχίσει να λειτουργεί ισότιμα με το ψηφιακό, για ένα απροσδιόριστο χρονικό διάστημα.

- Να παρέχει τα εργαλεία για την αναζήτηση του υλικού και μια συγκεκριμένη επιφάνεια χρήσης - συνηθέστερα ο κατάλογος.
- Να συνεργάζεται με άλλες βιβλιοθήκες για την απόκτηση υλικού που δεν παρέχει η ίδια, καθώς και να δίνει οδηγίες και να διευκολύνει την πρόσβαση σε υλικό που βρίσκεται εκτός αυτής και, τέλος,
- Να παρέχει την απαραίτητη τεχνολογική υποδομή για τη χρήση του υλικού της (όπως αναγνωστήρια, ηλεκτρονικοί υπολογιστές κλπ.)¹³⁶.

Η σύγχρονη βιβλιοθήκη, πέρα από τους στόχους και τις υπηρεσίες που αναφέρθηκαν παραπάνω, πρέπει να διασφαλίσει ότι οι πληροφορίες που αναζήτησε ο χρήστης, σε μορφή κατάλληλη για χρήση, θα αποστέλλονται σε αυτόν και ότι πληροφορίες που βρέθηκαν από διαφορετικές πηγές, σχετικές με το ίδιο θέμα, θα εμφανιστούν και θα συσχετισθούν με την αναζήτηση και τη μελέτη του συγκεκριμένου θέματος. Η ενσωμάτωση αυτών των λειτουργιών δεν αναιρεί την παραδοσιακή λειτουργία μιας βιβλιοθήκης, ως «αποθήκης» στην οποία καταγράφεται και οργανώνεται η ανθρώπινη γνώση, αλλά τη συμπληρώνει.

Η βιβλιοθήκη, ως συστατικό της πληροφοριακής αλυσίδας, δρα ως σύνδεσμος μεταξύ των πηγών γνώσης και των χρηστών και μπορεί, επομένως, ο ρόλος της να προσδιοριστεί και ως «μεσολαβητής στη γνώση». Στα πλαίσια των δικτυωμένων πηγών πληροφοριών, η βιβλιοθήκη δεν περιορίζεται στην προσφορά υπηρεσιών μέσα από τον κατάλογο, αλλά χρησιμοποιεί ένα ευρύτερο φάσμα εργαλείων για να εκπληρώσει αυτή η λειτουργία. Έτσι, στις λειτουργίες που αναφέρθηκαν παραπάνω, έρχονται να προστεθούν οι εξής¹³⁷:

¹³⁶ Eric Wainwright, *Libraries, Networks and Democracy: Government and the People in an Electronic Age*, 1995 (<http://www.nla.gov.au/nla/staffpaper/ew1.html>).

¹³⁷ Μια σημαντική, διαφοροποίηση στην οργανωτική δομή των υπηρεσιών και στη λειτουργική αλληλουχία των συστημάτων σε μια βιβλιοθήκη στη σύγχρονη μορφή της, πέραν των τεχνολογικών εξελίξεων, είναι ότι ο χρήστης, από περιφερειακό και, συχνά, δευτερεύον συστατικό της πληροφοριακής διαδικασίας, μετατρέπεται σε κυρίαρχο στοιχείο, το οποίο επηρεάζει και διαμορφώνει όλη τη δομή και την οργάνωση της βιβλιοθήκης. Η αλλαγή αυτή, πέρα από τις σημαντικές τεχνικές διαφοροποιήσεις που επιφέρει, υπογραμμίζει, και αυτό είναι, ίσως, το σημαντικότερο, το ρόλο της βιβλιοθήκης ως μέρος ενός κοινωνικού συστήματος, καθώς, ήδη από τη δεκαετία του '60, ήταν αξιοπρόσεκτη η μεταβολή σε όλους τους τομείς προς την ενεργή παράδοση – επιλογή πληροφοριών εξ ονόματος του χρήστη, ακόμα και προλαμβάνοντας τις ανάγκες του. Στη σημερινή εποχή, όπου τα δίκτυα υπολογιστών και ο Παγκόσμιος Ιστός δημιουργούν ένα ενιαίο κοινωνικό περιβάλλον αλληλεπίδρασης, ο ρόλος της βιβλιοθήκης ως κοινωνικού συστήματος όπου παθητικά επιτρέπει και ενεργά διευκολύνει την ανταλλαγή ιδεών, ενισχύεται ακόμα περισσότερο, αλλά, κυρίως, προσφέρει στη βιβλιοθήκη ένα επιπλέον πεδίο δράσης και διαχωρισμού των δικών της συγκροτημένων και οργανωμένων υπηρεσιών σε αντίθεση με την, συχνά, άναρχη και χωρίς έλεγχο παράδοση πληροφοριών στο Διαδίκτυο. Για την κοινωνική διάσταση του ρόλου της βιβλιοθήκης, βλέπε, ενδεικτικά Emir Jose Suaiden, «The Social Impact of Public Libraries», *Library Review*, 52, 8 (2003), 379 – 387. Για την ανθρωποκεντρική προσέγγιση στην οργάνωση μιας βιβλιοθήκης βλέπε τα όσα επισημαίνονται στο *People Come First: User Centered Academic*

- Να καθιστά προσβάσιμους τους διάφορους τύπους πηγών, στη μορφή που, πιθανόν, αυτές είναι διαθέσιμες.
- Να παρέχει τους μηχανισμούς ανακάλυψης των πηγών, οι οποίες επιτρέπουν στους χρήστες να ανακτήσουν σχετικές ή ζητούμενες πληροφορίες, καθώς και τη θέση των πηγών αυτών.
- Να παρέχει τους μηχανισμούς για την παράδοση συγκεκριμένων πόρων στο χρήστη· η παράδοση περιλαμβάνει, επίσης, την παραλαβή της πηγής όταν αυτή δεν είναι ήδη διαθέσιμη στη βιβλιοθήκη και τη μεταφορά της προς το χρήστη με έναν κατάλληλο, γι' αυτόν, τρόπο¹³⁸.

5.1 Σύγχρονη τυπολογία βιβλιοθηκών

Η νέα τυπολογία βιβλιοθηκών και η σχετική ορολογία που την περιγράφει αποτυπώνουν λειτουργικές σχέσεις και οργανωτικές δομές των κύριων δομικών στοιχείων του σύγχρονου περιβάλλοντος πληροφόρησης. Σε μια προσπάθεια προσδιορισμού των νέων λειτουργιών σε μια βιβλιοθήκη – είτε αυτές είναι εξ ολοκλήρου νέες είτε πρόκειται για αναδιάρθρωση παλιότερων, και στις δύο περιπτώσεις ως αποτέλεσμα της χρήσης ψηφιακών πληροφοριακών συστημάτων και δικτύων – ο χώρος της Πληροφόρησης εισήγαγε νέους όρους για την περιγραφή των διακριτών λειτουργικών μορφών βιβλιοθηκών στο σύγχρονο περιβάλλον και την αντανάκλαση της σχέσης που οι βιβλιοθήκες αυτές έχουν με την Επιστήμη των Υπολογιστών και Δικτύων. Με την εξαίρεση του όρου «ηλεκτρονική βιβλιοθήκη», ο οποίος έχει χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει το είδος της βιβλιοθήκης που προέκυψε από τη χρήση και την εισαγωγή της υπολογιστικής τεχνολογίας, οι νέες μορφές βιβλιοθηκών που προέκυψαν μετά την εμφάνιση του Διαδικτύου και την δημιουργία του Ιστού είναι *εικονική*, *υβριδική* και *ψηφιακή* βιβλιοθήκη.

Επισημαίνεται εδώ ότι η τυπολογία αυτή αφορά τη μορφή μιας βιβλιοθήκης σε σχέση με τη φύση του υλικού και τον τρόπο που αυτό γίνεται αντικείμενο επεξεργασίας και όχι τη διαφοροποίηση που αφορά τα είδη των βιβλιοθηκών, όπως αυτή είναι γνωστή από το συμβατικό περιβάλλον. Επιπλέον, ο διαχωρισμός που προκύπτει

Library Service, ALA, c1999. Στο τεκμήριο Diane Nahl, «The User Centered Revolution: 1970-1995», *Encyclopedia of Microcomputers*, 19 (1996), 143-199 παρέχονται πληροφορίες για την ιστορική διαμόρφωση των σχετικών εξελίξεων (http://www2.hawaii.edu/~nahl/articles/user/user1toend_toc.html). Τέλος, περισσότερες πληροφορίες μπορεί να αντλήσει ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης από τον κατάλογο με σχετικές πηγές που παρέχεται στο δικτυακό τόπο *EServer TC Library: User Centered Design* (<http://tc.eserver.org/dir/User-Centered-Design>).

¹³⁸ Peter Brophy, «Towards a Generic Model of Information and Library Services in the Information Age», *Journal of Documentation*, 56, 2 (2000), 161-184.

στο νέο περιβάλλον μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιοδήποτε είδος συμβατικής βιβλιοθήκης, Για παράδειγμα, μια ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη μπορεί να είναι υβριδική ή ψηφιακή ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη. Επισημαίνεται, επίσης, ότι στη σχετική βιβλιογραφία υπάρχει μια ασάφεια και, σε ορισμένες περιπτώσεις, σύγχυση στη χρήση των όρων αυτών, η οποία μπορεί να αποδοθεί στην ανωριμότητα των εμπλεκόμενων φορέων ή, ακόμα και, στην αποτυχημένη, ίσως, απόδοση της λειτουργικής μορφής για μία, τουλάχιστον, από τις νέες μορφές βιβλιοθηκών. Συνηθέστερη περίπτωση σύγχυσης αποτελεί η εναλλακτική χρήση των όρων ψηφιακή και εικονική, ενώ για το περιεχόμενο των όρων ψηφιακή και υβριδική υπάρχει σχετική συμφωνία¹³⁹.

5.1.1 Εικονική βιβλιοθήκη

Η εικονική βιβλιοθήκη αποτελεί απόδοση στα ελληνικά του όρου «virtual library». Αν και πολύ συχνά χρησιμοποιείται χωρίς καμία διάκριση αντί του όρου «ψηφιακή βιβλιοθήκη» ή ακόμα και αντί της «ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης» και της «βιβλιοθήκης χωρίς τοίχους», στο πλαίσιο αυτής της εργασίας αποτελεί ξεχωριστή οντότητα, η οποία αποδίδει τη χρήση μηχανισμών απομακρυσμένης πρόσβασης για την πρόσβαση σε ψηφιακό ή συμβατικό υλικό χωρίς την ύπαρξη μιας υπηρεσίας με τη μορφή βιβλιοθήκης. Η παροχή των υπηρεσιών αυτών γίνεται με τη χρήση αυτοματοποιημένων μηχανισμών, των εργαλείων κωδικοποίησης περιεχομένου στο Διαδίκτυο και με την εκμετάλλευση των μεθόδων επικοινωνίας και διακίνησης δεδομένων στον Ιστό. Ο όρος «εικονική» βιβλιοθήκη είναι, κατά πάσα πιθανότητα, ο πρώτος εκ των τριών που χρησιμοποιήθηκε για να αποδώσει τη λειτουργική διαφοροποίηση της βιβλιοθήκης με τη χρήση της τεχνολογίας και, πάντως, πρόκειται για μια εξέλιξη δεκαετιών σε μια προσπάθεια των υπηρεσιών πληροφόρησης να προσφέρουν υπηρεσίες απομακρυσμένης πρόσβασης στους χρήστες¹⁴⁰.

Ο όρος «εικονικός» δημιουργεί προβλήματα ουσίας σχετικά με τη διάσταση και τη φύση του υλικού το οποίο διακινείται, καθώς η λέξη «εικονικός», εννοιολογικά,

¹³⁹ Για την εναλλακτική χρήση των όρων εικονική και ψηφιακή βιβλιοθήκη (μαζί με τους όρους electronic infrastructure και information highways), βλέπε τα όσα σημειώνουν οι Kate Ehrlich [and] Debra Cash, «Turning Information into Knowledge: Information Finding as a Collaborative Activity», *Proceedings of the First Annual Conference on the Theory and Practice of Digital Libraries*, June 19-21, 1994, College Station, Texas, USA (<http://www.csd.tamu.edu/DL94/paper/lotus.html>). Βλέπε ακόμα την άποψη του Justin Chisenga, «Digital Libraries and Virtual Libraries: Definitions, Concepts and Goals», *Workshop on Technical Aspects of Building Digital Libraries and Electronic Information Networks*, May 10-11, 2003, Addis Ababa, Ethiopia (http://www.uneca.org/Library/AVLIN/documents/digital_libraries_and_virtual_libraries.pdf.) ότι η κοινή χρήση των όρων ψηφιακή, ηλεκτρονική και εικονική βιβλιοθήκη ευνοεί τη σύγχυση για το τι πραγματικά είναι μια ψηφιακή βιβλιοθήκη.

¹⁴⁰ Βλέπε τα όσα σχετικά επισημαίνει η Sabrina I. Pacifici, *Virtual Libraries: Myth and Reality*, 1997 (<http://www.llrx.com/features/virtual.htm>).

αντιτίθεται με την ουσία της λειτουργίας μιας βιβλιοθήκης, αυτή της «πραγματικής» πρόσβασης σε τεκμήρια. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα η χρήση του όρου εικονικός, για να χαρακτηρίσει μια βιβλιοθήκη, να χρησιμοποιείται ολοένα και περισσότερο ως συμπληρωματική έννοια στη ψηφιακή βιβλιοθήκη, ή ακόμα και ταυτόσημη, και όχι αυτόνομα. Αν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι, επί της ουσίας, οι λειτουργίες μιας εικονικής βιβλιοθήκης περιορίζονται στη συγκέντρωση και οργάνωση υπερσυνδέσμων στο Διαδίκτυο και τον Παγκόσμιο Ιστό¹⁴¹, τότε ουσιαστικά δε διαφοροποιείται από τη μορφή του ίδιου του Ιστού, ο οποίος και χαρακτηρίζεται από πολλούς, μάλλον καταχρηστικά, ως μια Παγκόσμια Εικονική Βιβλιοθήκη¹⁴².

Η ουσιαστική υλοποίηση αυτού του τύπου βιβλιοθήκης, λοιπόν, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, ίσως, η εικονική βιβλιοθήκη αποτελεί άλλη μια απόδειξη μιας ανώριμης και βιαστικής προσέγγισης σε μια εξελικτική διαδικασία και, πάντως, πρόκειται για μια πρώιμη αντίδραση η οποία, μάλλον, δεν προέρχεται από ανθρώπους που εργάζονται σε βιβλιοθήκες. Ακόμα και αν ο όρος «εικονική βιβλιοθήκη» συνεχίσει να χρησιμοποιείται, ο χώρος των βιβλιοθηκών θα τον απορρίψει ως «μη λειτουργικό» και «ακατάλληλο» για την περιγραφή μιας λειτουργικής υπηρεσίας στην οποία η πληροφορία, πριν διατεθεί στο κοινό, εντοπίζεται και οργανώνεται στη βάση κανόνων και προτύπων. Εξάλλου, η παροχή διασυνδέσεων και η δημιουργία ιστοσελίδων με θεματικούς καταλόγους είναι μια υπηρεσία που μπορούν να προσφέρουν τόσο η υβριδική όσο και η ψηφιακή βιβλιοθήκη.

5.1.2 Υβριδική βιβλιοθήκη

Αντίθετα με την περίπτωση της εικονικής βιβλιοθήκης, η χρήση του όρου υβριδική βιβλιοθήκη αποτελεί μια αρκετά επιτυχημένη επιλογή, καθώς, όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, εκφράζει και αντανακλά τη φύση που έχει πλέον το περιβάλλον πληροφόρησης. Πρόκειται για έναν νέο όρο, ίσως, το νεότερο από τους τρεις και, μάλλον, για το μόνο που αποδίδει με ακρίβεια τη λειτουργική μορφή μιας

¹⁴¹ Ο Justin Chisenga, «Digital Libraries...», ό.π., θεωρεί ότι η εικονική βιβλιοθήκη είναι η οργάνωση υπερσυνδέσμων για αντικείμενα σε δίκτυο, ένας όρος που προέκυψε από την ανάγκη για ανακάλυψη και αξιολόγηση πηγών στον Παγκόσμιο Ιστό.

¹⁴² Η κατάχρηση αφορά τη χρήση του όρου «βιβλιοθήκη» και αυτό, βέβαια, γίνεται γιατί αυτό που λαμβάνεται υπόψη είναι οι μηχανισμοί που παρέχουν πρόσβαση στην πληροφορία, ενώ αγνοούνται άλλες εξίσου βασικές λειτουργίες μια βιβλιοθήκης. Τέτοια παραδείγματα υπάρχουν πολλά, όπως *The WWW Virtual Library* (<http://vlib.org>), μια ιστοσελίδα που συγκεντρώνει και οργανώνει συνδέσμους ανά θέμα και *Colorado Virtual Library* (<http://www.aclin.org>), όπου επί της ουσίας πρόκειται για έναν κατάλογο πρόσβασης στις συλλογές βιβλιοθηκών μιας συγκεκριμένης περιοχής. Περιπτώσεις που δείχνουν ότι, μάλλον, η έννοια της «βιβλιοθήκης» χρησιμοποιείται για λόγους «ευκολίας» ή ακόμα και άγνοιας, και, πάντως, σε πλήρη λειτουργική αστοχία με την επιστημονική έννοια του όρου βιβλιοθήκη.

νέας βιβλιοθήκης¹⁴³. Ωστόσο, όπως και με την εικονική βιβλιοθήκη, η ουσία της λειτουργίας μιας υβριδικής βιβλιοθήκης δεν είναι καινούρια, καθώς από παλιά γινόταν λόγος για παροχή πρόσβασης σε πολλαπλά συστήματα πληροφοριών μέσα από μια κοινή επιφάνεια χρήσης. Για παράδειγμα, οι προμηθευτές συστημάτων επιδείκνυαν τεχνολογία που επέτρεπε στους χρήστες των OPACs να έχουν πρόσβαση σε μια, περιορισμένη, σειρά άλλων βάσεων δεδομένων και υπηρεσιών μέσω της ίδιας επιφάνειας χρήσης. Εντούτοις, πλέον υπάρχουν η κατάλληλη υποδομή δικτύων, τα ανοικτά πρότυπα και τα διαθέσιμα συστήματα πληροφοριών που επιτρέπουν τη δημιουργία ενός διανεμημένου συστήματος έρευνας και ανάκτησης, χωρίς να περιορίζουν τη χρήση σε ένα μόνο σύστημα, ανάλογα με τον προμηθευτή, τη μορφή του υλικού ή τη φυσική θέση της συλλογής¹⁴⁴.

Σε μια προσπάθεια ορισμού της υβριδικής βιβλιοθήκης, η ανάλυση που ακολουθεί εκφράζει με ακρίβεια τη θέση της στο σύγχρονο περιβάλλον, τους μηχανισμούς που χρησιμοποιεί και το μέλλον αυτού του μοντέλου εξυπηρέτησης πληροφοριακών αναγκών:

«Η υβριδική βιβλιοθήκη είναι το ενδιάμεσο ανάμεσα στη συμβατική και την ψηφιακή βιβλιοθήκη, όπου οι ηλεκτρονικές και έντυπες πληροφοριακές πηγές χρησιμοποιούνται μαζί, με ένα απρόσκοπτο, ενοποιημένο τρόπο. Η υβριδική βιβλιοθήκη πρέπει να σχεδιαστεί ώστε να συνδυάσει ένα πλήθος διαφορετικών τεχνολογιών στο λειτουργικό πλαίσιο μιας πραγματικής βιβλιοθήκης και, επίσης, ώστε να ερευνά ενσωματωμένα συστήματα και υπηρεσίες σε ηλεκτρονικά και έντυπα περιβάλλοντα. Έτσι, η υβριδική βιβλιοθήκη δεν πρέπει να θεωρείται ως μια δύσκολη μεταβατική φάση ανάμεσα στην παραδοσιακή και την ψηφιακή βιβλιοθήκη, αλλά ως ένα αξιόλογο μοντέλο, το οποίο μπορεί να αναπτυχθεί και να βελτιωθεί»¹⁴⁵.

¹⁴³ Η σχετική με την υβριδική βιβλιοθήκη βιβλιογραφία εμπλουτίζεται διαρκώς. Μια πρώτη εισαγωγική προσέγγιση στο ζήτημα προσφέρει η πολύ καλή παρουσίαση του Chris Rusbridge, «Towards the Hybrid Library», *D-Lib Magazine* (1998) (<http://www.dlib.org/dlib/july98/rusbridge/07rusbridge.html>). Πρόκειται για μια από τις πρώτες προσπάθειες καταγραφής και λειτουργικής παρουσίασης μιας υπηρεσίας που αξιοποιεί ψηφιακό και συμβατικό υλικό, την οποία ακολούθησε η εξίσου καλή ανάλυση του Stephen Pinfield, «Realizing the Hybrid Library», *D-Lib Magazine* (1998) (<http://www.dlib.org/dlib/october98/10pinfield.html>). Οι δύο αυτές εργασίες αποτέλεσαν τη βάση της επιστημονικής συζήτησης για το θέμα των υβριδικών βιβλιοθηκών, σε μια περίοδο όπου, μετά τις προβλέψεις για πλήρη επικράτηση του ψηφιακού κόσμου, ο χώρος των βιβλιοθηκών άρχισε να εξετάζει με μεγαλύτερη ψυχραιμία τις ουσιαστικές ανάγκες του χώρου και να αναλύει τα πραγματικά δεδομένα χρήσης και αξιοποίησης του υλικού. Στον τομέα αυτό συνεισέφεραν και τα πέντε μεγάλα προγράμματα υβριδικών βιβλιοθηκών που αναπτύχθηκαν το ίδιο, περίπου, διάστημα στο πλαίσιο του προγράμματος *Electronic Libraries, eLib* (<http://www.ukoln.ac.uk/services/elib>) με σκοπό τη διερεύνηση διαφορετικών πτυχών στη λειτουργία των υβριδικών βιβλιοθηκών. Πρόκειται για τα *Agora* (<http://hosted.ukoln.ac.uk/agora>), *BUILDER* (<http://builder.bham.ac.uk/main.asp>), *HeadLine* (<http://www.headline.ac.uk>), *HYLIFE* (<http://www.ukoln.ac.uk/services/elib/projects/hylife>) και *MALIBU* (<http://www.ukoln.ac.uk/services/elib/projects/malibu>).

¹⁴⁴ Jon Knight, «The Hybrid Library: Books and Bytes», *Ariadne*, 11 (1997) (<http://www.ariadne.ac.uk/issue11/knight>).

¹⁴⁵ Stephen Pinfield, «Realizing...», ό.π.

5.1.2.1 Ιδιότητες υβριδικής βιβλιοθήκης

Στις, σχετικές με την υβριδική βιβλιοθήκη, επισημάνσεις που ακολουθούν πρέπει, προκειμένου να υπάρξει μια ολοκληρωμένη περιγραφή της μορφής που έχει λάβει αλλά και συνεχίζει να λαμβάνει η σημερινή βιβλιοθήκη, να προστεθούν και οι ιδιότητες που έχει η υβριδική βιβλιοθήκη σε σχέση με τις υπόλοιπες μορφές βιβλιοθηκών αλλά και σε συνάρτηση με το γενικότερο μεταβαλλόμενο περιβάλλον πληροφόρησης. Πρόκειται, επίσης, για μια προσπάθεια αποσαφήνισης και προσδιορισμού της ορθής χρήσης όρων και εννοιών που αφορούν το χώρο των βιβλιοθηκών σήμερα, μια εξέλιξη που δεν υπήρξε πάντοτε σωστή και συχνά, με την παρέμβαση ανθρώπων που δεν κατανοούν πλήρως τη φύση και τη δομή μιας βιβλιοθήκης, οδήγησε στην υιοθέτηση όρων που δεν ανταποκρίνονται με επιστημονική ακρίβεια στη λειτουργική μορφή των σημερινών βιβλιοθηκών.

Η υβριδική βιβλιοθήκη είναι μια συμβατική βιβλιοθήκη. Αυτό προκύπτει όχι μόνο γιατί ως υπηρεσία πληροφόρησης αποκτά, διαχειρίζεται και προσφέρει στους χρήστες της συμβατικό υλικό, αλλά και γιατί υπάρχει και λειτουργεί στο πλαίσιο ενός φυσικού οργανισμού και οι υπηρεσίες της διεκπεραιώνονται από φυσικά πρόσωπα. Αυτό συνεπάγεται ότι η ιδιότητα της υβριδικής βιβλιοθήκης ως οργανισμού με συμβατικές – σε αντίθεση με τις ψηφιακές – υπηρεσίες θα χαρακτηρίζει όλο το σύνολο των προσφερόμενων, στον χρήστη, υπηρεσιών ακόμη και αν σε μια, αδιευκρίνιστη για την ώρα, μελλοντική εξέλιξη η βιβλιοθήκη δεν περιλαμβάνει στις συλλογές της συμβατικό υλικό. Η διαπίστωση αυτή έχει σημασία τόσο σε σχέση με την υλοποίηση της, λεγόμενης, ψηφιακής βιβλιοθήκης, όσο και για τη διατήρηση του υβριδικού χαρακτήρα της μελλοντικής βιβλιοθήκης.

*Η υβριδική βιβλιοθήκη είναι μια ψηφιακή βιβλιοθήκη*¹⁴⁶. Οι σύγχρονες βιβλιοθήκες προσφέρουν πρόσβαση σε ψηφιακό υλικό στη μορφή οργανωμένων συλλογών που διαχειρίζονται οι ίδιες και στη βάση κανόνων και προτύπων, τα οποία καθορίζονται από την επιστημονική κοινότητα. Η σχετική υπηρεσία είναι ενσωματωμένη στη λειτουργική μορφή που έχει λάβει η σημερινή βιβλιοθήκη και δεν προβλέπεται ότι αυτό θα αλλάξει. Απεναντίας, καθώς αυξάνεται τόσο η πρωτογενής παραγωγή πληροφοριών σε ψηφιακή μορφή, όσο και η παραγωγή ψηφιακών τεκμηρίων, προβλέπεται ότι η ψηφιακή βιβλιοθήκη - συλλογή μιας υβριδικής βιβλιοθήκης θα αποτελεί ολοένα και

¹⁴⁶ Επισημαίνεται ότι χρησιμοποιείται ο όρος «βιβλιοθήκη» και όχι συλλογή ώστε να είναι πιο εμφανής η διαφορά αυτού που ονομάζεται ψηφιακή βιβλιοθήκη, ως μια ανεξάρτητη οντότητα στο περιβάλλον Πληροφόρησης και σε αυτό που πραγματικά είναι, μια ψηφιακή συλλογή στο πλαίσιο λειτουργίας μιας υβριδικής υπηρεσίας πληροφόρησης. Αλλά για αυτή τη διάκριση θα γίνει λόγος παρακάτω.

περισσότερο το σημείο αναφοράς τόσο σε σχέση με την εξέλιξη των υποσυστημάτων που διαχειρίζονται, στο σύνολό τους, τα τεκμήριά της, όσο και σε ό,τι αφορά τη σχέση που θα έχει η κάθε βιβλιοθήκη με τους χρήστες και το βαθμό ικανοποίησης των πληροφοριακών τους αναγκών.

Η υβριδική βιβλιοθήκη είναι μια εικονική βιβλιοθήκη. Στις λειτουργικές δυνατότητες της υβριδικής βιβλιοθήκης, πέρα από την παροχή πρόσβασης σε συμβατικό και ψηφιακό υλικό, περιλαμβάνεται και η οργάνωση «θεματικών πυλών» (portals) με σκοπό την προσφορά εικονικής πρόσβασης σε συλλογές και τεκμήρια που, πιθανώς, η ίδια δεν κατέχει. Έτσι, στη βάση αυτών που αναφέρθηκαν προηγουμένως για τη μορφή και την ουσιαστική παρουσία του οργανισμού που ονομάζεται «εικονική βιβλιοθήκη», η υβριδική βιβλιοθήκη περιλαμβάνει στις υπηρεσίες της και την οργάνωση και παρουσίαση υπερσυνδέσμων που ενημερώνουν και κατευθύνουν τους χρήστες σε πιθανές εναλλακτικές πηγές ενημέρωσης και πληροφόρησης. Η σχετική δυνατότητα δεν πρέπει να συγχέεται με την, ενδεχόμενη, παρουσία μιας ψηφιακής συλλογής – βιβλιοθήκης στην ίδια υπηρεσία.

Η υβριδική βιβλιοθήκη έχει υβριδικό χαρακτήρα όχι μόνο γιατί διαχειρίζεται συμβατικό και ψηφιακό υλικό, αλλά και γιατί και οι υπηρεσίες της είναι «υβριδικές». Ως υβριδικές νοούνται οι υπηρεσίες εκείνες που διαχειρίζονται ψηφιακό και συμβατικό υλικό αλλά και επιτρέπουν, επίσης, στον χρήστη να επιλέξει αν θα χρησιμοποιήσει τη βιβλιοθήκη από ένα απομακρυσμένο σημείο ή θα προσέλθει φυσικά στο χώρο της βιβλιοθήκης, χωρίς αυτό να επηρεάζει την εμπειρία της χρήσης και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Σε άμεση συνάρτηση, επομένως, με τις προσφερόμενες υπηρεσίες, ο υβριδικός χαρακτήρας μιας βιβλιοθήκης διαμορφώνεται και από την «υβριδική» υπόσταση των χρηστών της. Ακόμα και αν, λοιπόν, στο μέλλον η βιβλιοθήκη πάψει να διαχειρίζεται συμβατικό υλικό, θα συνεχίσει να είναι μια υβριδική υπηρεσία για όσο διάστημα οι υπηρεσίες και οι δυνητικοί της χρήστες έχουν, ή μπορούν να έχουν, υβριδική διάσταση.

Ο Παγκόσμιος Ιστός αποτελεί τη βάση της λειτουργικής, και σε ένα βαθμό, της οργανωτικής δομής μιας υβριδικής βιβλιοθήκης. Πρόκειται για την τεχνολογική εξέλιξη, τη λογική υλοποίηση και τη διαχειριστική υποδομή η οποία προσφέρει τη δυνατότητα στη σύγχρονη βιβλιοθήκη να ενσωματώσει και να αξιοποιήσει λειτουργικές δομές, τεχνολογικές ανακαλύψεις, νέα πρότυπα και λειτουργικά υποσυστήματα στη βάση ενός κοινού και ενιαίου διαχειριστικού συστήματος, ικανού να ανταπεξέλθει τόσο στις απαιτήσεις ενός κόσμου που προϋπήρξε για πολλές δεκαετίες όσο και στις προ-

κλήσεις ενός περιβάλλοντος που δημιουργήθηκε, κυριολεκτικά, εκ του μηδενός και αποτέλεσε, σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, ισότιμο υποσύστημα ενός συστήματος που διακινεί την πληροφορία ως κοινωνικό και οικονομικό αγαθό. Η σχέση αυτή της υβριδικής βιβλιοθήκης με τον Παγκόσμιο Ιστό προβλέπεται ότι θα συνεχιστεί για ένα απροσδιόριστο διάστημα και, πάντως, η όποια διαφοροποίηση στη σχέση αυτή ίσως να υποδηλώσει αλλαγή στο μοντέλο λειτουργίας μιας βιβλιοθήκης και την υλοποίηση και εφαρμογή μιας εντελώς νέας τυπολογίας.

5.1.3 Ψηφιακή βιβλιοθήκη

Σε μια προσπάθεια λογικής διερεύνησης της εξελικτικής πορείας των βιβλιοθηκών βάσει των τεχνολογικών εξελίξεων, η ψηφιακή βιβλιοθήκη¹⁴⁷ αποτελεί, ίσως, το καταληκτικό σημείο αυτής της εξέλιξης. Ο όρος *Ψηφιακές Βιβλιοθήκες* εμφανίστηκε, ουσιαστικά, μετά την εξάπλωση του Διαδικτύου και των υπηρεσιών του, ειδικότερα μετά την εφεύρεση του Παγκόσμιου Ιστού¹⁴⁸. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η χρήση του όρου «βιβλιοθήκη» έγινε μάλλον από άτομα που δεν ανήκουν στην Επιστήμη της Βιβλιοθηκονομίας και η έννοια της βιβλιοθήκης, όπως και στην περίπτωση της μορφής που έχει λάβει η εικονική βιβλιοθήκη, χρησιμοποιείται με μια σχετική ανοχή, και σε κάθε περίπτωση, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι, επί της ουσίας, δεν πρόκειται για βιβλιοθήκη¹⁴⁹.

¹⁴⁷ Σύμφωνα με την Digital Library Federation, ως ψηφιακή βιβλιοθήκη ορίζεται: «Digital libraries are organizations that provide the resources, including the specialized staff, to select, structure, offer intellectual access to, interpret, distribute, preserve the integrity of, and ensure the persistence over time of collections of digital works so that they are readily and economically available for use by a defined community or set of communities» (<http://www.diglib.org/about/dldefinition.htm>).

¹⁴⁸ Η παλαιότερη, ίσως, «ψηφιακή βιβλιοθήκη» είναι το Project Gutenberg (<http://www.gutenberg.org>), μια από τις σημαντικότερες προσπάθειες ψηφιοποίησης και ελεύθερης διάθεσης τεκμηρίων στο Διαδίκτυο. Άλλες σημαντικές πρώιμες υλοποιήσεις στο χώρο της ψηφιοποίησης τεκμηρίων είναι τα προγράμματα *ibiblio* (<http://www.ibiblio.org>) και *Project Perseus* (<http://www.perseus.tufts.edu>), ενώ τον όρο «ψηφιακή βιβλιοθήκη» κατέστησε ιδιαίτερα δημοφιλή το πρόγραμμα *Digital Libraries Initiative* (<http://dli.grainger.uiuc.edu/national.htm>). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις υλοποιήσεις ψηφιακών βιβλιοθηκών, ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης μπορεί να συμβουλευτεί το δικτυακό τόπο *Digital Library Projects, Initiatives and Research Centers* (<http://www.it.lth.se/knowlib/resources.htm>).

¹⁴⁹ Στην παρούσα εργασία, ο θεσμός της ψηφιακής βιβλιοθήκης αντιμετωπίζεται ως μια μελλοντική εξέλιξη και, πάντως, όχι ως μια σημερινή πραγματικότητα. Σε αυτό το πλαίσιο γίνεται και η σύντομη ανάλυση που ακολουθεί σχετικά με την ψηφιακή βιβλιοθήκη, όπου, ουσιαστικά, δεν θα μας απασχολήσουν καθόλου τεχνολογικά ζητήματα, παρά μόνο οι ουσιαστικές εκείνες διαφοροποιήσεις, αν υπάρχουν, που θα καταστήσουν, πιθανώς, μια μελλοντική εξέλιξη της υπηρεσίας πληροφόρησης από τον σημερινό υβριδικό της χαρακτήρα σε έναν καθαρά ψηφιακό, μια ουσιαστική εξέλιξη προερχόμενη από τις τεχνολογικές εξελίξεις και με αφετηρία τις πληροφοριακές ανάγκες των χρηστών. Οι αναφορές σε σημερινής μορφής «ψηφιακές βιβλιοθήκες» γίνεται γιατί αυτό τον όρο επιλέγουν να χρησιμοποιούν οι ίδιοι οι οργανισμοί.

5.1.3.1 Χαρακτηριστικά σύγχρονων υλοποιήσεων ψηφιακών βιβλιοθηκών

Στη σημερινή της μορφή, η υλοποίηση της, λεγόμενης, ψηφιακής βιβλιοθήκης δεν έχει τη μορφή ενός ξεχωριστού ιδρύματος ή φορέα, αλλά, στις περισσότερες περιπτώσεις, πρόκειται για εφαρμογές στο πλαίσιο μιας συμβατικής βιβλιοθήκης, η οποία, σε μια προσπάθεια αξιοποίησης του ψηφιακού περιβάλλοντος πληροφοριών αναπτύσσει συλλογές υλικού ψηφιακού χαρακτήρα και επιτρέπει την ελεύθερη διακίνησή του προς τους χρήστες. Επί της ουσίας, η σύγχρονη ψηφιακή βιβλιοθήκη είναι μια, συνήθως ενταγμένη σε έναν οργανισμό πληροφόρησης, υπηρεσία, που μπορεί να λειτουργεί αυτόνομα ή σε συνεργασία με άλλες υπηρεσίες του ίδιου οργανισμού και που αποσκοπεί στην ψηφιοποίηση του συμβατικού υλικού του φορέα στον οποίο ανήκει, ή στη διαχείριση ψηφιακού υλικού διαθέσιμου στον Παγκόσμιο Ιστό¹⁵⁰. Για τη διεκπεραίωση των λειτουργιών της χρησιμοποιεί ένα συνδυασμό υπολογιστικού εξοπλισμού και ειδικευμένου λογισμικού¹⁵¹ τα οποία χρησιμεύουν στην προσομοίωση των λειτουργιών και των υπηρεσιών μιας τυπικής βιβλιοθήκης, με κύριο σκοπό την οργάνωση και παράδοση των ψηφιακών τεκμηρίων σε κάθε δυνητικό χρήστη.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της σύγχρονης υλοποίησης της ψηφιακής βιβλιοθήκης είναι ότι συχνά συμπεριλαμβάνει και την έννοια του αρχείου. Πιο συγκεκριμένα, με τις δυνατότητες της τεχνολογίας, όπως μεταδεδομένα¹⁵² και OCR (Optical Character Recognition – Οπτική Αναγνώριση Χαρακτήρων) διάφοροι οργανισμοί, κυρίως ερευνητικά κέντρα και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, χρησιμοποίησαν τις τεχνολογικές εξελίξεις που προσφέρονται σήμερα για την ψηφιοποίηση και, συνακόλουθα, τη διατήρηση τεκμηρίων μεγάλης πληροφοριακής ή ιστορικής σημασίας. Στις περιπτώσεις αυτές, τα όρια μεταξύ «βιβλιοθήκης» και «αρχείου» δεν είναι ορατά, καθώς ο ψηφιακός κόσμος διακίνησης πληροφοριών εξαλείφει δύο από τα σημαντικότερα διαχειριστικά χαρακτηριστικά που είχαν αυτές οι, συγγενείς, υπηρεσίες. Αυτά της μο-

¹⁵⁰ Για τα ζητήματα που προκύπτουν από τη χρήση του όρου «βιβλιοθήκη» και τα προβλήματα που δημιουργεί η «ψηφιακή» της υπόσταση, βλέπε τα όσα επισημαίνει ο Stephen P. Harter, «What is a Digital Library? Definitions, Content and Issues», *International Conference on Digital Libraries and Information Services for the 21st Century, September 10-13, 1996*, Seoul, Korea. (<http://php.indiana.edu/~harter/korea-paper.htm>).

¹⁵¹ Μερικές από τις πιο γνωστές εφαρμογές που χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία και τη λειτουργία «ψηφιακών» βιβλιοθηκών είναι: *DSpace* (www.dspace.org), *Greenstone Digital Library Software* (www.greenstone.org), *Fedora* (www.fedora.info) και *EPrints* (<http://software.eprints.org>).

¹⁵² Ειδικά στο χώρο των αρχειακών υπηρεσιών και στη διαδικασία ψηφιοποίησης του υλικού που έχουν στην κατοχή τους, εξέχοντα ρόλο διαδραματίζει το *Open Archives Initiative, OAI* (<http://www.openarchives.org/>), με σημαντικότερη, ίσως, εξέλιξη την υιοθέτηση του *Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting, OAI-PMH*, για την εξαγωγή δεδομένων από διάφορες αρχειακές υπηρεσίες, ώστε να δημιουργηθεί μια κοινή βάση δεδομένων. Βρίσκεται στη 2^η του έκδοση (2002) και είναι βασισμένο στην XML (<http://www.openarchives.org/OAI/openarchivesprotocol.html>).

ναδικότητας των τεκμηρίων που περιείχαν τα αρχεία και της οργάνωσής τους σε ομάδες βάσει της διοικητικής ή της χρονικής τους προέλευσης¹⁵³.

Ως θεωρητική και μελλοντική υλοποίηση, η ψηφιακή βιβλιοθήκη αποτελεί μια πλήρως ψηφιακή οντότητα, όπου ψηφιακό δεν είναι μόνο το υλικό, αλλά, συγχρόνως, και τα εργαλεία και οι ενδιάμεσοι μηχανισμοί που επιτρέπουν την πρόσβαση του χρήστη στο υλικό αυτό και την ανάκτησή του. Μια τέτοια εξέλιξη, όπως είναι ενδεχομένως φυσικό, αποτελεί μια ενδιαφέρουσα προοπτική και, πιθανότητα, βασίζεται σε ρεαλιστικές μελλοντικές εκτιμήσεις, σύμφωνα με τις οποίες, οι παραδοσιακές λειτουργίες μιας βιβλιοθήκης θα εκτελούνται σε έναν απόλυτα ψηφιακό κόσμο, ενώ, ταυτόχρονα, θα εκμεταλλεύεται τις δυνατότητες που παρέχει το ψηφιακό περιβάλλον πληροφόρησης. Ωστόσο, εξίσου ρεαλιστική είναι η διαπίστωση ότι, επί του παρόντος, μια τέτοια εξέλιξη εμποδίζεται από διάφορα προβλήματα¹⁵⁴.

Επίσης, ολοένα και περισσότερο, γίνεται αντικείμενο συζήτησης η ανθρώπινη επίδραση στις «ψηφιακές βιβλιοθήκες» του σήμερα και η εντύπωση ότι οι παραδοσιακές υπηρεσίες της φυσικής βιβλιοθήκης θα είναι περιττές στο περιβάλλον της ψηφιακής βιβλιοθήκης έχει αρχίσει να περιορίζεται. Η εξέλιξη αυτή δείχνει το βαθμό συνειδητοποίησης, σχετικά με την πραγματική φύση της σύγχρονης «ψηφιακής βιβλιοθήκης», από τους υποστηρικτές της και δείχνει ότι, προκειμένου αυτή να είναι ωφέλιμη και αποτελεσματική πρέπει να συνυπολογιστεί ο ρόλος των ανθρώπων¹⁵⁵ – ως χρήστες και ως παροχείς υπηρεσιών – και ότι η τεχνολογία και οι ψηφιακές πηγές δεν αρκούν από μόνες τους να δημιουργήσουν ένα οργανισμό που θα μπορεί να αποκαλείται βιβλιοθήκη¹⁵⁶.

¹⁵³ Η παλαιότερη, ίσως, υλοποίηση σχετικών αρχειακών υπηρεσιών είναι αυτή του *Oxford Text Archive, OTA* (<http://www.ota.ox.ac.uk/>) ενώ η *University of Michigan Digital Library* (<http://www.si.umich.edu/UMDL/>) θεωρείται πρωτοπόρος οργανισμός στη δημιουργία και επεξεργασία ψηφιακών αρχείων. Άλλα σχετικά παραδείγματα είναι *Internet Archive* (<http://www.archive.org/index.php>), *Project Gutenberg* και *Google Book Search*.

¹⁵⁴ Πιθανότατα, η πρώτη ουσιαστική μελέτη αυτού που ονομάζεται ψηφιακή βιβλιοθήκη έγινε το 1960 στο MIT από τον J. C. R. Licklider και παρουσιάστηκε στο βιβλίο με τίτλο *Libraries of the Future*, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1965. Στο βιβλίο περιγράφονται οι βιβλιοθήκες του μέλλοντος για το έτος 2000, με τον όρο «pro-cognitive systems». Οραματιζόταν ο συγγραφέας τη δημιουργία ψηφιακών βιβλιοθηκών οι οποίες θα βασίζονται σε «σχήματα επεξεργασίας πληροφοριών» απελευθερωμένα από τους φυσικούς περιορισμούς των βιβλίων και των ραφιών.

¹⁵⁵ Βλέπε τα όσα επισημαίνει ο Gail McMillan και κυρίως την άποψή του ότι οι πληροφορικοί συχνά αγνοούν τις θεμελιώδεις αρχές της Βιβλιοθηκονομίας, το εύρος των υπηρεσιών, τους ανθρώπινους παράγοντες και το αποδοτικό πληροφοριακό περιβάλλον, μέσα από την επαφή, μιας βιβλιοθήκης. «The Digital Library: Without a Soul can it be a Library?», *VALA Biennial Conference and Exhibition: Books and Bytes: Technologies for the Hybrid Library, 16-18 February 2000*, Melbourne, Australia (<http://www.vala.org.au/vala2000/2000pdf/McMillan.PDF>).

¹⁵⁶ Για τις διαφορές που προκύπτουν στην υλοποίηση καθημερινών υπηρεσιών ανάμεσα σε μια συμβατική και μια «ψηφιακή» βιβλιοθήκη και, ειδικότερα, σχετικά με τη δυνατότητα των ηλεκτρονικών υ-

5.1.3.2 Πλεονεκτήματα ψηφιακών βιβλιοθηκών

Η υλοποίηση και η λειτουργία της ψηφιακής βιβλιοθήκης προσφέρει κάποια πλεονεκτήματα σε σχέση με τη συμβατική βιβλιοθήκη και αυτά, ουσιαστικά, είναι παρόμοια με τα πλεονεκτήματα που προσφέρει το ψηφιακό περιβάλλον και η ψηφιακή δημοσίευση και έχουν ήδη αναφερθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο. Συνοπτικά, λοιπόν, τα πλεονεκτήματα αυτά είναι:

- Δυνατότητα διαρκούς και αδιάλειπτης πρόσβασης στα τεκμήρια καθ' όλη τη διάρκεια της μέρας.
- Εξάλειψη των φυσικών ορίων που απαιτούνταν για την πρόσβαση στις συλλογές της υπηρεσίας πληροφόρησης.
- Δυνατότητα πολλαπλής ή και ταυτόχρονης χρήσης των τεκμηρίων.
- Ουσιαστική εκμηδένιση των προβλημάτων αποθήκευσης, διατήρησης και συντήρησης των τεκμηρίων σε έντυπη αλλά και, γενικότερα, μη ψηφιακή μορφή (όπως μικροφίς, CD-ROMS κλπ.).
- Ευκολότερη πρόσβαση στο περιεχόμενο των συλλογών αλλά και μεγαλύτερη ταχύτητα στην παράδοση των τεκμηρίων. Ειδικότερα, η αναζήτηση, και κυρίως, η ανακάλυψη των πηγών – πληροφοριών μέσω των εξειδικευμένων μηχανών αναζήτησης της βιβλιοθήκης θα προσφέρει μεγάλο ποσοστό επιτυχίας και ικανοποίησης του χρήστη.
- Η ενσωμάτωση των μεταδεδομένων στα ψηφιακά τεκμήρια αυξάνει τη χρηστικότητα των συστημάτων μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης και περιορίζει τα προβλήματα που δημιουργεί η αλλαγή επιφάνειας χρήσης από την αναζήτηση στην ανάκτηση.
- Η διαλειτουργικότητα και ο διαδανεισμός μεταξύ των βιβλιοθηκών μπορεί να γίνεται απρόσκοπτα καθώς η διασύνδεση των πηγών μέσω των δικτυωμένων ψηφιακών υπηρεσιών θα εξασφαλίσει την αδιάλειπτη μεταφορά και ανταλλαγή πληροφοριών.
- Το κόστος λειτουργίας μια ψηφιακής βιβλιοθήκης είναι, θεωρητικά, χαμηλότερο καθώς μειώνονται δαπάνες που αφορούν το προσωπικό, την αγορά και ανάπτυξη έντυπων συλλογών, την προμήθεια εξοπλισμού, συντήρηση των έντυπων τεκμηρίων κλπ.

πολογιστών να αντικαταστήσουν τους βιβλιοθηκονόμους στην προσφορά υπηρεσιών στους χρήστες, βλέπε τα όσα επισημαίνει ο William Y. Arms, «Automated Digital Libraries: How Effectively Can Computers Be Used for the Skilled Tasks of Professional Librarianship?» *D-Lib Magazine*, 6, 7/8 (2000) (<http://www.dlib.org/dlib/july00/arms/07arms.html>).

5.1.3.3 Δυσχέρειες στην υλοποίηση ψηφιακών βιβλιοθηκών

Η ανάπτυξη των ψηφιακών βιβλιοθηκών προκαλεί και κάποια ζητήματα, κυρίως, τεχνικής και τεχνολογικής φύσης. Θέματα που αφορούν τον εξοπλισμό και το λογισμικό και τις πραγματικές δυνατότητες διαχείρισης που θα έχουν καθώς και το διαθέσιμο εύρος ζώνης (bandwidth) για τη διεκπεραίωση των λειτουργιών τους και, κυρίως, για τη μεταφορά πολυμέσων. Επίσης, πρέπει να επιλυθούν ζητήματα διατήρησης του ψηφιακού υλικού, καθώς, είναι πιθανό, ο εξοπλισμός γρήγορα να θεωρηθεί παλαιός, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει την πρόσβαση στις πηγές τεκμηρίων. Άλλα θέματα που μπορεί να προκύψουν αφορούν το κόστος διαρκούς αναβάθμισης και ανανέωσης του απαραίτητου εξοπλισμού, την ταχύτητα στην πρόσβαση και στη παράδοση των πληροφοριών, καθώς επηρεάζεται από ποικίλους εξωτερικούς παράγοντες, τα πνευματικά δικαιώματα που είναι πιθανό να περιορίζουν τη χρήση των τεκμηρίων, τη δυνατότητα της βιβλιοθήκης να υλοποιεί πολλαπλούς ρόλους στο πληροφοριακό περιβάλλον, όπως για παράδειγμα το ρόλο του εκδότη και την απροθυμία πολλών χρηστών να αναζητήσουν, ανακαλύψουν και χρησιμοποιήσουν τεκμήρια σε ένα αποκλειστικά ψηφιακό περιβάλλον.

Τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω για τα προβλήματα και τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από την υλοποίηση της ψηφιακής βιβλιοθήκης, είναι, ουσιαστικά, ζητήματα που υπάρχουν ήδη, σε ένα βαθμό, και σήμερα παρόλο που το περιβάλλον πληροφορικής δεν είναι εξ ολοκλήρου ψηφιακό. Αυτό συμβαδίζει με τη διαπίστωση που προηγήθηκε, ότι δηλαδή η υβριδική βιβλιοθήκη είναι, επί της ουσίας, και μια ψηφιακή βιβλιοθήκη, καθώς αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα και αξιοποιούν, σε ένα βαθμό, τα ίδια πλεονεκτήματα. Είναι, δηλαδή, ουσιαστικά, παρόμοια η διαχειριστική και λειτουργική λογική που διέπει τις δύο αυτές τυπολογίες βιβλιοθηκών¹⁵⁷, με τη διαφορά ότι η μία, η υβριδική, λειτουργεί σε ένα πραγματικό πλαίσιο και η άλλη, η ψηφιακή, αποτελεί, βασικά, μια λειτουργική υλοποίηση με πολλές ελλείψεις και διάφορα προς επίλυση προβλήματα πριν θεωρηθεί ότι πρόκειται για ένα επαρκές μοντέλο βιβλιοθήκης.

¹⁵⁷ Για το αν θα έπρεπε να αποκαλείται βιβλιοθήκη μια ψηφιακή βιβλιοθήκη (ή και μια εικονική και ηλεκτρονική βιβλιοθήκη) και σε σχέση με τις παραδοσιακές λειτουργίες μιας βιβλιοθήκης, όπως αυτή της συλλογής τεκμηρίων και πληροφοριακών πηγών σε ένα συγκεκριμένο μέρος, βλέπε τα όσα επισημαίνουν οι Francis L. Miska and Philip Doty, «Intellectual Realities and the Digital Library», *Digital Libraries '94: The First Annual Conference on the Theory and Practice on Digital Libraries, June 19-21, 1994*, College Station, Texas, USA (<http://www.jcdl.org/archived-conf-sites/dl94>). Προτείνουν τον όρο «digital information system» ή «digital publication system» και επισημαίνουν ότι η επιλογή του όρου ψηφιακή βιβλιοθήκη έγινε από πληροφορικούς.

Κυρίως, όμως, οι διαπιστώσεις που προηγήθηκαν, οδηγούν σε μια ρεαλιστική εκτίμηση, που δείχνει, από την πλευρά της επιστήμης της Βιβλιοθηκονομίας, ποια θα είναι η ουσιαστική διαφοροποίηση που θα οδηγήσει σε μια πραγματική και ουσιαστική μορφή ψηφιακής βιβλιοθήκης. Η μελλοντική εξέλιξη που είναι πιθανό ότι θα επιτρέψει τη λειτουργία μιας βιβλιοθήκης σε ένα αποκλειστικά ψηφιακό περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένων όλων των υπηρεσιών μιας τυπικής συμβατικής βιβλιοθήκης, με όποια μορφή και αν λάβουν¹⁵⁸, σε μια εξελικτική πορεία που έχει ήδη αρχίσει, αφορά, ουσιαστικά, την κατανόηση από πλευράς των υπολογιστικών συστημάτων των υπηρεσιών που προσφέρει μια βιβλιοθήκη.

Η κατανόηση αυτή δεν εξαρτάται μόνο από την επιτυχή μεταφορά σε ένα ψηφιακό περιβάλλον των υπηρεσιών της συμβατικής βιβλιοθήκης, αλλά, κατά βάση, από μια διαδικασία εξέλιξης των λογισμικών προγραμμάτων, που θα λειτουργούν σε μια ψηφιακή βιβλιοθήκη, από την απλή διαχείριση των πηγών σε αυτό της σε βάθος κατανόησης των αρχών που διέπουν και στηρίζουν την επιστήμη της Πληροφορίας. Είναι πιθανό ότι μια τέτοια εξέλιξη μπορεί να προσφέρει ο Σημασιολογικός Ιστός και οι διάφορες μορφές υλοποίησης της XML (ή όποια μορφή και ονομασία θα έχει στο μέλλον), σχετικά με την ικανότητα των μηχανών να κατανοήσουν και να αξιολογήσουν το περιεχόμενο μιας πηγής με κριτήρια όπως η αξιοπιστία της πηγής προέλευσης και η κάλυψη των πληροφοριακών αναγκών του χρήστη.

Ωστόσο, ακόμα και αν μια τέτοια τεχνολογική υλοποίηση μπορέσει να δώσει στην ψηφιακή βιβλιοθήκη ένα σημαντικό πλεονέκτημα που αυτή τη στιγμή δε διαθέτει, εκτιμάται ότι δε θα είναι αρκετό ώστε να οδηγήσει το περιβάλλον πληροφόρησης στην υιοθέτηση αυτού του μοντέλου λειτουργίας βιβλιοθήκης. Και αυτό γιατί θα παραμένει το ουσιαστικό πλεονέκτημα των υπηρεσιών που αναπτύσσουν και διαχειρίζονται οι άνθρωποι, αυτό της επιλογής. Όσο και αν αναπτυχθούν και εξελιχθούν τα υπολογιστικά συστήματα και τα λογισμικά προγράμματα, ακόμα και αν στο μέλλον μπορέσουν να εξομοιώσουν τις υπηρεσίες μιας βιβλιοθήκης, μόνο αν μπορούν να διαλέξουν από το πλήθος των πιθανών πηγών αυτές που είναι διαθέσιμες και από τις διαθέσιμες αυτές που είναι αξιόλογες, θα μπορέσει να υπάρξει, διαχειριστικά, λειτουργικά και επιστημονικά, μια πραγματικά κατ' όνομα και κατ' ουσία ψηφιακή βιβλιοθήκη.

¹⁵⁸ Ο Arms πιστεύει ότι η ποιότητα των υπηρεσιών που θα προσφέρουν οι αυτοματοποιημένες ψηφιακές βιβλιοθήκες δε θα έλθει με την αντιγραφή των υπηρεσιών μια συμβατικής βιβλιοθήκης. «Automated...», ό.π.

Η ψηφιακή βιβλιοθήκη¹⁵⁹ θα περιλαμβάνει κάτι περισσότερο από δεδομένα και πληροφορίες· δε θα είναι μόνο το σύνολο κάποιων πληροφοριακών πηγών, αλλά, επίσης, το οργανωτικό σχήμα και η διαχειριστική δομή συστημάτων μεταδεδομένων, εργαλείων περιήγησης, συστημάτων ανθρώπινης υποστήριξης και επίλυσης προβλημάτων καθώς και το περιβάλλον στο οποίο παραδίδεται η πληροφορία. Η φύση πολλών υπηρεσιών θα αλλάξει και ίσως, βασικές λειτουργίες όπως η καταλογογράφηση θα εκτελούνται από κεντρικές υπηρεσίες και κέντρα καταλογογράφησης. Κάποια τμήματα θα σταματήσουν να λειτουργούν, ενώ κάποια άλλα θα αναγκαστούν να αναζητήσουν εναλλακτικό ρόλο για να συνεχίσουν να υπάρχουν. Συνακόλουθα, οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να εξειδικεύσουν τα σχετικά, με τη διαχείριση πηγών και δικτυακών πληροφοριών, προσόντα και, ίσως, να «εγκαταλείψουν» άλλα που σχετίζονται με τη διαχείριση υλικού σε ένα συμβατικό περιβάλλον. Ωστόσο, ακόμα και αν προβλέπεται ότι λογικά, κάποια στιγμή, όλες οι βιβλιοθήκες θα γίνουν ψηφιακές, επί του παρόντος και για ένα διάστημα που δε μπορεί να προβλεφθεί, η υβριδική βιβλιοθήκη θα παραμείνει η ουσιαστική διαχειριστική υπηρεσία που θα αξιοποιεί την πληροφορία σε όποια μορφή και μέσο υπάρχει.

5.2 Σύγχρονες βιβλιοθήκες και ορολογία

Μια πρώτη προσέγγιση του θέματος της ορολογίας στο χώρο των βιβλιοθηκών και πως αυτή έχει διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια θα μπορούσε να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι πρόκειται απλά για μια αστοχία στην επιλογή των όρων και σε μια προσπάθεια ανάλυσης των εξελίξεων στον ευρύτερο χώρο της Πληροφόρησης. Θα μπορούσε, επίσης, να θεωρηθεί ως μια νέα εκτίμηση σε μια νέα και υπό διαμόρφωση πραγματικότητα και ως μια προσπάθεια της επιστήμης να επαναπροσδιορίσει τα μέσα, τους όρους και τις πρακτικές της. Μια τέτοια ανάλυση δεν απέχει πολύ από την πραγματικότητα, αλλά, ουσιαστικά, το πρόβλημα είναι βαθύτερο και φανερώνει μια αδυναμία του χώρου των βιβλιοθηκών να ελέγξει τις εξελίξεις και να καθορίσει τα πραγματικά δεδομένα βάσει των οποίων θα γίνουν οι εκτιμήσεις για το μέλλον.

Αυτό οφείλεται σε ένα βαθμό στην εμφάνιση του Διαδικτύου και, βασικά, του Ιστού, όχι μόνο γιατί τα όρια μεταξύ δημιουργού και χρήστη της πληροφορίας έγιναν, ουσιαστικά, αδιευκρίνιστα αλλά και γιατί διευρύνθηκαν πολύ τόσο η ομάδα των αν-

¹⁵⁹ Υπάρχει, ήδη, μια πλούσια βιβλιογραφία για το θέμα της ψηφιακής βιβλιοθήκης, η οποία και καλύπτει όλο το σχετικό ερευνητικό φάσμα. Ενδεικτικά, William Y. Arms, *Digital Libraries*, Cambridge, Mass: MIT Press, c2000 και Diane Kresh (ed.), *The Whole Digital Library Handbook*, Chicago: American Library Association, 2007.

θρώπων που μπορεί να εκπληρώσει αυτούς τους δύο ρόλους όσο και οι ενδιαμέσοι που μπορούν, θεωρητικά, να παρέμβουν πριν οι δύο αυτοί πόλοι συναντηθούν. Πιο απλά, αυξήθηκε όχι μόνο ο αριθμός των δυνητικών χρηστών και δημιουργών, αλλά, και αυτό είναι το σημαντικότερο, ο δυνητικός αριθμός των ανθρώπων οι οποίοι, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, διαχειρίζονται πληροφορίες.

Η αύξηση του αριθμού των ανθρώπων που μπορούν να διαχειριστούν πληροφορίες, χωρίς, ωστόσο, να «ανήκουν» στο χώρο των βιβλιοθηκών και των λοιπών οργανωμένων υπηρεσιών πληροφόρησης, πέρα από την «αλλοίωση» της επαγγελματικής ομάδας, η οποία γενικά μπορεί να αναφερθεί ως *Επαγγελματίες της Πληροφόρησης*, έχει ουσιαστικές επιπτώσεις στην ποιότητα της προσφερόμενης πληροφορίας. Οδηγεί, ακόμα, και σε ένα επιπλέον συμπέρασμα, ότι, δηλαδή, καθώς δεν προέρχονται από τον χώρο που με αυστηρά επιστημονικά κριτήρια ελέγχει την πληροφορία πριν διατεθεί στον χρήστη, είναι πιθανό να αδυνατούν να κατανοήσουν βασικές διαχειριστικές αρχές μιας βιβλιοθήκης ή να ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη ορισμένων από αυτές. Ένα σχετικό παράδειγμα αποτελούν οι άνθρωποι της πληροφορικής και ο βαθμός εξάρτησης και διείσδυσης που παρατηρείται τις τελευταίες δεκαετίες στο χώρο των βιβλιοθηκών, κάτι που προβλέπεται ότι θα συνεχίσει να έχει αυξητικές τάσεις και στο μέλλον.

Η είσοδος, λοιπόν, στην πληροφοριακή αλυσίδα επαγγελματικών ομάδων που, ενώ δε σχετίζονται άμεσα με τους ειδικούς του χώρου, εντούτοις αποτελούν ενεργά της μέλη, οδήγησε, σε ένα βαθμό, στην υιοθέτηση όρων που δεν περιγράφουν ολόκληρη τη διαδικασία στο εσωτερικό μιας βιβλιοθήκης αλλά μέρος αυτής. Η πιο απτή, ίσως, απόδειξη αυτών των εξελίξεων είναι η χρήση του όρου «ψηφιακή βιβλιοθήκη» για να περιγράψει, ουσιαστικά, ένα διαχειριστικό υποσύστημα μιας άλλης μορφής βιβλιοθήκης, της υβριδικής.

Μια άλλη προσέγγιση του θέματος της τυπολογίας των βιβλιοθηκών φανερώνει, επίσης, την αδυναμία ορισμού και, βασικά, περιορισμού του ζητήματος στις πραγματικές του διαστάσεις. Από την εποχή της εισόδου των ηλεκτρονικών υπολογιστών στις βιβλιοθήκες και της δικτύωσης των βιβλιοθηκονομικών συστημάτων, γίνεται προσπάθεια ανακάλυψης νέων όρων που θα προσδιορίζουν τις εξελίξεις στις βιβλιοθήκες. Αν και εν μέρει αυτό αποτελεί μια φυσιολογική αλλά και απαραίτητη διαδικασία, η διαρκής χρήση διαφορετικών όρων που δεν περιγράφουν ουσιαστικά κάτι νέο ή, συχνά, απλά επικαλύπτουν τους ήδη υπάρχοντες υποδεικνύει την αδυναμία του

χώρου της Πληροφόρησης να κατανοήσει τις λειτουργικές διαστάσεις του μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος διαχείρισης της πληροφορίας.

Ειδικότερα, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται το φαινόμενο του προσδιορισμού μιας υπηρεσίας της βιβλιοθήκης με τη χρήση του όρου «βιβλιοθήκη» (όπως έχει αναφερθεί ήδη στις περιπτώσεις της ψηφιακής και εικονικής βιβλιοθήκης). Αν και ο χώρος των βιβλιοθηκών αποτελεί αντικείμενο διαρκούς μεταβολής μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, εντούτοις, οι όποιες αλλαγές σε επίπεδο διαχείρισης και λειτουργίας και, βασικά, η ενσωμάτωση και εφαρμογή ουσιαστικών αλλαγών δεν επέφερε και αλλαγή στη χρήση του όρου «βιβλιοθήκη» για να περιγράψει τις νέες υπηρεσίες. Αντίθετα, το φαινόμενο αυτό εμφανίζεται διαρκώς τα τελευταία χρόνια και οφείλεται τόσο στην εισχώρηση στην πληροφοριακή διαδικασία, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ανθρώπων που δεν προέρχονται από τον επιστημονικό χώρο των βιβλιοθηκών, όσο και στην αδυναμία των ανθρώπων που για δεκαετίες διαχειρίζονταν αποκλειστικά την επεξεργασία και διάθεση των τεκμηρίων να διασφαλίσουν ότι η διαχείριση των αλλαγών θα είναι, πρωταρχικά, δική τους ενασχόληση.

Αν και το θέμα θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια απλή αστοχία στην επιλογή όρων, είναι, στην πραγματικότητα, μια απόδειξη της ανώριμης προσέγγισης του ζητήματος της ορολογίας, ακόμα και σήμερα, του νέου, πληθυσμιακά και επαγγελματικά, χώρου που θα διαχειρίζεται την πληροφορία από δω και στο εξής. Ο χώρος των βιβλιοθηκών έχει, οργανωτικά και λειτουργικά, να ανταπεξέλθει στη διαχείριση ενός και μόνο μοντέλου βιβλιοθήκης, αυτού της υβριδικής και αυτό θα αλλάξει όταν θα περάσουμε σε μια εντελώς νέα εποχή, αυτή της πραγματικά ψηφιακής βιβλιοθήκης.

5.3 Υβριδική βιβλιοθήκη

5.3.1 Χαρακτηριστικά

Η ανάπτυξη υβριδικών βιβλιοθηκών δε λειτουργεί με βάση έναν ενιαίο, εύκολα προσδιορίσιμο τεχνικό στόχο, αλλά είναι, μάλλον, μια διαρκής διαδικασία με σκοπό την επίτευξη της μεγαλύτερης δυνατής ενοποίησης υπηρεσιών¹⁶⁰, ώστε οι χρήστες να μπορούν να ανακαλύψουν την καλύτερη πληροφοριακή πηγή για τις ανάγκες τους, ανεξάρτητα από τη μορφή στην οποία αυτή βρίσκεται. Βέβαια, η ιδέα της μετατροπής των υπηρεσιών της βιβλιοθήκης ανάλογα με το μηχανισμό, βάσει του οποίου μια υπηρεσία ή μια πηγή είναι διαθέσιμη, δεν είναι καινούρια. Ωστόσο, η υβριδική βιβλιο-

¹⁶⁰ Stephen Pinfield, «Hybrids and Clumps», *Ariadne*, 18 (1998) (<http://www.ariadne.ac.uk/issue18/main>).

θήκη παρέχει εκείνους τους μηχανισμούς εκμετάλλευσης και ουσιαστικής διαχείρισης των πηγών σε ένα νέο περιβάλλον που μπορούν να εγγυηθούν ότι οι εξελίξεις θα χαρακτηρίζονται από ωριμότητα και ουσιαστική προσέγγιση των αναγκών των χρηστών και πραγματική ανάλυση των εξελίξεων στο χώρο των βιβλιοθηκών. Επίσης, διαφυλάσσει ότι η ενσωμάτωση των τεχνολογικών καινοτομιών και η ενοποίηση πολλαπλών λειτουργικών υποσυστημάτων σε ένα ενιαίο σύστημα διαχείρισης πληροφοριών θα εξασφαλίσει βιωσιμότητα στις υβριδικές βιβλιοθήκες και διασφαλίζει την, όσο το δυνατόν, ομαλή μετάβαση από τα παλιά συστήματα στα νέα. Τέλος, η λειτουργία των υβριδικών βιβλιοθηκών είναι εκείνη που θα προστατεύσει την αδιάλειπτη ροή πληροφοριών στον χρήστη σε διάφορες μορφές και την παράδοση σε αυτόν με όποιον τρόπο επιλέξει.

Κατά την υλοποίηση και ανάπτυξη των υπηρεσιών και των λειτουργιών μιας υβριδικής βιβλιοθήκης προέκυψαν διάφορα ζητήματα λειτουργικής φύσης¹⁶¹, τα οποία αποτελούν αντικείμενο μελέτης στην παρούσα εργασία στο βαθμό που αυτά επηρεάζουν το ρόλο και τη λειτουργία ενός βιβλιοθηκονόμου σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον πληροφόρησης.

Ένα τέτοιο ζήτημα είναι η απόφαση για το μίγμα υπηρεσιών που θα περιλαμβάνει μια υβριδική βιβλιοθήκη, καθώς αυτό επηρεάζει το πλήθος των χρηστών και την ποιότητα των πληροφοριών - για παράδειγμα, αν θα είναι πιο οικονομική μια εγγραφή σε ηλεκτρονικό περιοδικό ή η αγορά της αντίστοιχης έντυπης έκδοσης¹⁶². Τέτοιες αποφάσεις έχουν επιπτώσεις όχι μόνο στον πιθανό αριθμό χρηστών αλλά και την ίδια

¹⁶¹ Η τεχνολογική πλευρά του ζητήματος, αν και εξίσου σημαντική, δεν θα μας απασχολήσει εδώ, γιατί αυτό που μας ενδιαφέρει, κυρίως, είναι οι εξελίξεις εκείνες που συνέβαλαν, προκάλεσαν και επέβαλαν αλλαγές στις συνήθειες, την ποιότητα και τα προσόντα του προσωπικού μιας βιβλιοθήκης. Έτσι, ενώ οι τεχνολογικές εφαρμογές, οι οποίες κατέστησαν δυνατή τη διασύνδεση διαφορετικών λειτουργικών συστημάτων, συνέβαλαν στην ουσιαστική ενοποίηση των εργασιών σε μια υβριδική βιβλιοθήκη, ζητήματα λειτουργικής φύσης όπως η διαχείριση του υλικού προκάλεσαν, ή καλύτερα, επέβαλαν αλλαγές στις δεξιότητες που πρέπει, τουλάχιστον θεωρητικά, να κατέχει ένας εργαζόμενος σε μια σύγχρονη βιβλιοθήκη προκειμένου να ανταπεξέλθει ικανοποιητικά στις ανάγκες τόσο των χρηστών όσο και του περιβάλλοντος Πληροφόρησης το οποίο υπηρετεί.

¹⁶² Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το πλήθος των πληροφοριών είναι δυναμικό και ότι τα όριά του είναι συγκεκριμένα, κάτι που επηρεάζει διαρκώς τις υπηρεσίες μιας βιβλιοθήκης. Πέρα από τα λειτουργικά προβλήματα που δημιουργεί η δυναμική φύση των διαθέσιμων πληροφοριών, επιβάλλει μια πολυσύνθετη αντιμετώπιση από πλευράς της βιβλιοθήκης σχετικά με τους όρους και τις δυνατότητες πρόσβασης. Επειδή, για παράδειγμα, οι πηγές πληροφοριών μπορεί να είναι διαθέσιμες υπό όρους - μόνο σε ορισμένες ομάδες χρηστών, ή μόνο με την καταβολή μιας αμοιβής, ή μόνο εάν οι όροι πνευματικών δικαιωμάτων ικανοποιούνται - η βιβλιοθήκη μπορεί να επιλέξει να υποδιαιρέσει το πλήθος των πληροφοριών που είναι προσβάσιμες ανάλογα με τον χρήστη - ώστε να μπορεί να ελέγχει δυναμικά ποιος βλέπει τι - ή μπορεί να συνδέσει με όρους το τι μπορεί να δει κανείς. Η εκδοχή αυτή του πλήθους πληροφοριών που ο χρήστης μπορεί να βλέπει «υπό όρους», μπορεί να αλλάξει και να εξελιχθεί, ενώ μπορεί και να μην εγγυηθεί την πρόσβαση στην πληροφορία. Peter Brophy, «Towards a Generic...», ό.π.

τη φύση της χρήσης και το βαθμό ικανοποίησης του επισκέπτη. Επηρεάζουν, ακόμα, την οικονομική διαχείριση του ιδρύματος, καθώς η χρήση πολλαπλών σχημάτων επεξεργασίας και διακίνησης της πληροφορίας έχει αυξημένες οικονομικές απαιτήσεις, ενώ δεν πρέπει να παραβλέπεται το θέμα του κύκλου ζωής των διαφόρων σχημάτων, ειδικά στις περιπτώσεις που αυτά επιβάλλουν δαπάνες για το χώρο και το προσωπικό¹⁶³.

Ένα επιπλέον ζήτημα είναι ότι ενώ στο παρελθόν μια υπηρεσία πληροφόρησης ήταν σε θέση να στηριχθεί εξ ολοκλήρου στις συλλογές της, είναι, πλέον, απαραίτητο να συνυπολογιστούν το πλήθος των δικτυωμένων υπηρεσιών πληροφόρησης, διάφορες πηγές στο Διαδίκτυο, εμπορικές υπηρεσίες διαχείρισης και διανομής πληροφοριών, οι παραδοσιακές πηγές που συνεχίζουν να δημοσιεύονται χωρίς ίχνος κάμψης καθώς και ένας μεγάλος αριθμός πληροφοριακών αντικειμένων τα οποία δύσκολα μπορούν να εντοπιστούν και να ανακτηθούν μέσα στο αχανές περιβάλλον του ψηφιακού κόσμου¹⁶⁴.

Η ύπαρξη και η παράλληλη χρήση ποικίλων μορφών πηγών επιβάλλει στα συστήματα πληροφοριών των υπηρεσιών πληροφόρησης και, γενικά, των εμπλεκόμενων σε μια πληροφοριακή διαδικασία, να παρέχουν στον τελικό χρήστη μια επιφάνεια χρήσης που θα του επιτρέψει να εντοπίσει τα βιβλία και περιοδικά που υπάρχουν τοπικά, ενώ, ταυτόχρονα, να είναι εφικτό να βρεθούν, σχετικές με το θέμα, ηλεκτρονικές πηγές και ψηφιοποιημένα ή ψηφιακά τεκμήρια. Μια επιφάνεια χρήσης που επιτρέπει την πρόσβαση σε πληροφορίες βάσεων δεδομένων και μπορεί να περιέχει ποικίλες πληροφορίες για διάφορους τύπους αρχείων και ποικίλες μορφές μέσων και, συνάμα, προσφέρει τις παραδοσιακές υπηρεσίες ενός καταλόγου μιας βιβλιοθήκης, ενισχύει τη λειτουργία της υβριδικής βιβλιοθήκης, ως ενδιάμεσου μηχανισμού στη λειτουργία δύο παράλληλων κόσμων, του ψηφιακού και του συμβατικού¹⁶⁵.

¹⁶³ Για την οικονομική διαχείριση σε μια υβριδική βιβλιοθήκη, βλέπε τα όσα σημειώνει ο James Cornford, «A Costing Model for a Hybrid Library Shell», *Library Management*, 22, 1/2 (2001), 37-39.

¹⁶⁴ Το ζήτημα της ανεύρεσης των διαθέσιμων, για ένα θέμα, πηγών αποτελεί ένα διαρκές πρόβλημα για την επιστήμη της Πληροφορίας. Ειδικά, όμως, με την έλευση του Ιστού η δυνατότητα κάλυψης όλων των σχετικών, με ένα θέμα, τεκμηρίων περιορίστηκε ακόμα περισσότερο. Ο όρος Invisible Web (ή συχνά Deep Web), ο οποίος με μια μετάφραση στα ελληνικά μπορεί να αποδοθεί ως «Αόρατος Ιστός», χρησιμοποιήθηκε για να καταδείξει αυτή ακριβώς την αδυναμία εντοπισμού και καταγραφής όλων των διαθέσιμων πηγών στο Διαδίκτυο και τον Ιστό από τους μηχανισμούς ανεύρεσης τεκμηρίων, τις γνωστές «μηχανές αναζήτησης». Μια πολύ καλή παρουσίαση του ζητήματος δίνει η εργασία των Jane Devine [and] Francine Egger – Side, «Beyond Google: The Invisible Web in the Academic Library», *The Journal of Academic Librarianship*, 30, 4 (2004), 265-269.

¹⁶⁵ Ανάλυση των ζητημάτων που προκύπτουν κατά την ανάπτυξη μιας επιφάνειας χρήσης σε μια υβριδική βιβλιοθήκη προσφέρει ο Penny Garrod, «Staff Training and End-User Training Issues within the Hybrid Library», *Library Management*, 22, 1/2 (2001), 303-306. Αναφέρεται στην εκπαίδευση των

Ωστόσο, η υβριδική βιβλιοθήκη είναι κάτι περισσότερο από μια επιφάνεια χρήσης που επιτρέπει και μπορεί να προσφέρει ολοκληρωμένη ανακάλυψη πηγών, είτε είναι σε ηλεκτρονική ή αναλογική μορφή, είτε αυτές είναι τοπικές ή διεθνείς. Είναι, ταυτόχρονα, ένα περιβάλλον με ολοκληρωμένες και πλήρως λειτουργικές φυσικές και ψηφιακές υπηρεσίες που υποστηρίζουν τις δραστηριότητες των χρηστών τους και ικανοποιούν τις πληροφοριακές ανάγκες τους στο χρόνο και τον τόπο που αυτοί επιλέξουν, με τη χρήση πολυμεσικών εργαλείων που διευκολύνουν την αναζήτηση πηγών και με την επιλογή παράδοσης της ζητούμενης πληροφορίας σε ποικιλία μορφών και μέσων¹⁶⁶.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό της υβριδικής βιβλιοθήκης είναι ότι απαιτεί «ευέλικτη» διαχείριση του προσωπικού της, καθώς με τη λειτουργία της καθιερώνονται ομάδες ειδικών στη διαχείριση πληροφοριών πολλαπλών ικανοτήτων, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια του κεφαλαίου, που συνεργάζονται στην ανάκτηση, επεξεργασία και παράδοση πηγών και υπηρεσιών διαφορετικής φύσης και προέλευσης και αναπτύσσουν μηχανισμούς εξυπηρέτησης με επίκεντρο τον χρήστη. Για να το πετύχουν αυτό πρέπει να είναι διαρκώς ενήμεροι για τις υπό ανάπτυξη αλλά και τις υπάρχουσες τεχνολογίες ώστε να μπορούν να κατευθύνουν τις τεχνολογικές εξελίξεις προς τις υπηρεσίες που είναι σχετικές με τους χρήστες και, τελικά, να μπορούν να διατηρούν την αποστολή της βιβλιοθήκης σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

Όπως και στην περίπτωση της συμβατικής, η υβριδική βιβλιοθήκη εξυπηρετεί μια καθορισμένη ομάδα χρηστών και, ως εκ τούτου, είναι σημαντικό να καθιερωθούν τα κριτήρια βάσει των οποίων θα δίνεται σε κάποιον η ιδιότητα του μέλους. Ωστόσο,

χρηστών και των βιβλιοθηκονόμων και τα προσόντα που πρέπει να έχουν προκειμένου να χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικά μια επιφάνεια χρήσης σε μια υβριδική βιβλιοθήκη, όπως επίλυση προβλημάτων και μάρκετινγκ.

¹⁶⁶ Πολλές από τις υπάρχουσες υπηρεσίες στην υβριδική βιβλιοθήκη υπάρχουν μόνο στον Ιστό, καθώς η υπερμεσική φύση του επιτρέπει να ενεργεί ως ενιαία επιφάνεια χρήσης του συστήματος αναζήτησης της υβριδικής βιβλιοθήκης και, επίσης, ως το μέσο παράδοσης οποιωνδήποτε ηλεκτρονικών πόρων που ο τελικός χρήστης εντοπίζει. Σχετικά πρόσφατα ξεκίνησε μια συζήτηση για τη μορφή που τείνει να πάρει ο Παγκόσμιος Ιστός και πως αυτή θα επηρεάσει τη λογική των βιβλιοθηκών στη διάθεση πηγών στους χρήστες. Οι όροι που χρησιμοποιήθηκαν είναι «Web 2.0» και «Library 2.0» (Ιστός 2.0 και Βιβλιοθήκη 2.0, με μια σχετική και, μάλλον, αδόκιμη μετάφραση στα ελληνικά), όπου ο αριθμός 2.0 δε δηλώνει κάποιου είδους τεχνολογική εξέλιξη και αναβάθμιση του λογισμικού, αλλά, μάλλον, αναφέρεται στην αλλαγή των παρεχόμενων υπηρεσιών, με ακόμα μεγαλύτερη έμφαση στο χρήστη. Πρόκειται, ουσιαστικά, για μια συζήτηση σχετικά με την κοινωνική διάσταση της παράδοσης των πληροφοριών στους χρήστες μέσα στον Ιστό, η οποία αφορά ιδιαίτερα τις βιβλιοθήκες. Ήδη υπάρχουν πολλοί υποστηρικτές αλλά και πολέμιοι της νέας αυτής προσέγγισης, μια εξέλιξη η οποία υπήρξε το αποτέλεσμα, βασικά, των «web blogs» (ιστολόγια) και των συζητήσεων που αναπτύχθηκαν εκεί. Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε, ενδεικτικά Jack M. Maness, «Library 2.0: The Next Generation of Web-Based Library Services», *Logos*, 17, 3 (2006), 139-145 και Paul Miller, «Coming Together Around Library 2.0: A Focus for Discussion and a Call to Arms», *D-Lib Magazine*, 12, 4 (2006) (<http://www.dlib.org/dlib/april06/miller/04miller.html>).

αν για τη συμβατική βιβλιοθήκη η επιλογή μιας ομάδας από τον κόσμο των δυνητικών χρηστών ήταν μια διαδικασία αρκετά ελεγχόμενη και, σχετικά, προβλέψιμη, για την υβριδική βιβλιοθήκη η πολυμεσική φύση του υλικού και η απομακρυσμένη πρόσβαση δημιουργούν μια νέα πληθυσμιακή ομάδα πιθανών χρηστών. Όπως η υβριδική φύση των τεκμηρίων προκάλεσε τη δημιουργία «υβριδικών» υπηρεσιών πρόσβασης, έτσι και οι πολυδιάστατοι μηχανισμοί απόκτησης του υλικού καθιέρωσαν μια νέα κατηγορία χρηστών, τους «υβριδικούς» χρήστες¹⁶⁷.

Αφού, λοιπόν, καθοριστεί ποιος πρόκειται να εξυπηρετηθεί και τι πρόκειται να είναι διαθέσιμο, η βιβλιοθήκη πρέπει να προσφέρει όλες εκείνες τις υπηρεσίες που επιτρέπουν σε κάθε χρήστη να αποκτήσει πρόσβαση στις πληροφορίες που ζητά. Το σημαντικό στην προκειμένη περίπτωση είναι να υπάρχει μια ενιαία επιφάνεια χρήσης¹⁶⁸, ώστε να προσφέρεται ομοιόμορφος τρόπος διαχείρισης και πρόσβασης στις πηγές με σκοπό να αποφευχθούν χρονοβόρες διαδικασίες πιστοποίησης και απώλεια δεδομένων από τη χρήση διαφορετικών υπηρεσιών, με τις οποίες ο χρήστης, πιθανώς, δεν είναι εξοικειωμένος. Η επιφάνεια αυτή είναι σημαντικό να χωρίζεται σε επιφάνεια για τον χρήστη και σε επιφάνεια διαχείρισης των πηγών.

Η επιφάνεια χρήστη (user interface) – ουσιαστικά μια πραγματική ή μια εικονική θέση εργασίας με την οποία μπορεί να αλληλεπιδράσει ο χρήστης και μπορεί να είναι από μια φυσική υποδοχή στη βιβλιοθήκη έως και μια Ιστοσελίδα - επιτρέπει στον χρήστη την ανακάλυψη και πρόσβαση στο υλικό της βιβλιοθήκης, ενώ η επιφάνεια διαχείρισης των πηγών της βιβλιοθήκης ελέγχει την πρόσβαση στο πλήθος των πληροφοριών που περιέχουν τα τεκμήρια. Ο διαχωρισμός αυτός είναι μια σημαντική λειτουργία και, ουσιαστικά, απαραίτητη ώστε να μπορούν να προστεθούν νέες πηγές στο ήδη υπάρχον πλήθος τεκμηρίων χωρίς, ωστόσο, να γίνονται αλλαγές στην επιφά-

¹⁶⁷ Ο όρος «υβριδικός» για να χαρακτηρίσει τους χρήστες της βιβλιοθήκης χρησιμοποιείται συνειδητά με μια σχετική εννοιολογική αστοχία. Αυτό γίνεται ώστε να δοθεί έμφαση στη σημασία που έχει αυτή η «ιδιότητα» των χρηστών στη λειτουργία μιας σύγχρονης βιβλιοθήκης, καθώς, ο ίδιος χρήστης, ανάλογα με την επιθυμία του και σε σχέση με τοπικούς και χρονικούς παράγοντες μπορεί να επιλέξει να «επισκεφτεί» μια βιβλιοθήκη τοπικά ή απομακρυσμένα και αυτό να γίνεται εναλλάξ ή και ταυτόχρονα. Η δυνατότητα πρόσβασης και δανεισμού υλικού από τον ίδιο χρήστη με ψηφιακή ή φυσική παρουσία αποτελεί γνώρισμα της υβριδικής βιβλιοθήκης και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη των υπηρεσιών που αυτή προσφέρει. Για μια συγκεκριμένη υλοποίηση σχετικά με την παρουσία των χρηστών σε μια υβριδική βιβλιοθήκη και πως αυτή επηρεάζει τα συστήματα δανεισμού της, βλέπε Glen E. Holt, Jens Ingemann Larsen and Tom van Vlimmeren, *Customer Self-Service in the Hybrid Library*, Gutersloh: Bertelsmann Foundation 2002 (http://www.publiclibraries.net/html/x_media/pdf/selfservice_engl_mit_fotos.pdf).

¹⁶⁸ Για το θέμα της επιφάνειας χρήσης σε μια σύγχρονη βιβλιοθήκη, βλέπε, Wendi Arant and Leila Payne, «The Common User Interface in Academic Libraries: Myth or Reality», *Library Hi Tech*, 19, 1 (2001), 63-76.

νεια με την οποία αλληλεπιδρά ο χρήστης¹⁶⁹. Έτσι, εξασφαλίζεται η απρόσκοπτη χρήση των υπηρεσιών πρόσβασης και η αποτελεσματική αξιοποίηση των εργαλείων της βιβλιοθήκης, αφού η βιβλιοθήκη θα μπορεί, με το διαχωρισμό αυτό, να προσφέρει αποτελεσματική μεσολάβηση σε έναν κόσμο όπου υπάρχουν χιλιάδες, πιθανές για ενσωμάτωση, πληροφοριακές πηγές χωρίς να επηρεάζεται διαρκώς η διαδικασία της χρήσης¹⁷⁰.

Ένα άλλο ζήτημα που προκύπτει από την υλοποίηση των υβριδικών βιβλιοθηκών μέσα στο νέο περιβάλλον πληροφόρησης, είναι ότι προκειμένου οι χρήστες να ανακαλύψουν τα πραγματικά αντικείμενα πληροφοριών που αναζητούν, πρέπει να εξασφαλίσει η βιβλιοθήκη την αποτελεσματική και πλήρη περιγραφή του πλήθους των πληροφοριών που προσφέρει. Σε αυτή την κατεύθυνση συνεισφέρει, σε ένα βαθμό, ο τρόπος που οι πηγές ή οι περιγραφές των πηγών παρουσιάζονται - είτε στον κατάλογο είτε σε μια ιστοσελίδα - αλλά, κυρίως, αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την παροχή πληροφοριών για τα δεδομένα σε ένα υψηλό επίπεδο λεπτομέρειας. Αξιοπίστα και μηχαναγνώσιμα μεταδεδομένα όλων των ειδών απαιτούνται για την προσφορά ολοκληρωμένων υπηρεσιών πρόσβασης στους χρήστες, καθώς, η διαλειτουργικότητα των μεταδεδομένων αποτελεί το βασικό στόχο για μια υβριδική βιβλιοθήκη με πραγματικά ενοποιημένες υπηρεσίες.

5.3.2 Οργάνωση

Ένα βασικό χαρακτηριστικό της υβριδικής βιβλιοθήκης είναι ότι τις αλλαγές που κλήθηκε να διαχειριστεί και να ενσωματώσει, στα πρώτα στάδια εξέλιξής της, προσπάθησε να τις αφομοιώσει, κυρίως, βάσει του ήδη υπάρχοντος οργανωτικού και εργασιακού μοντέλου. Του ίδιου, δηλαδή, μοντέλου που διαχειρίζονταν τις βιβλιοθηκονομικές εργασίες και στο λεγόμενο παραδοσιακό περιβάλλον. Επομένως, τις αλλαγές κλήθηκαν να διαχειριστούν τα τμήματα που υπήρχαν στις βιβλιοθήκες και τις νέες υπηρεσίες προσπάθησαν να προσφέρουν στους χρήστες επαγγελματίες που πολύ λίγη ή και καθόλου γνώση είχαν επί των ηλεκτρονικών αυτών συστημάτων. Βέβαια, η ιστορική εξέλιξη αυτής της διαδικασίας δεν είναι αντικείμενο αυτής της εργασίας. Αυτό, όμως, που έχει ιδιαίτερη σημασία για το ρόλο και τη λειτουργία του βιβλιοθηκονόμου σήμερα, είναι ότι στα πρώιμα αυτά στάδια ενσωμάτωσης των υπηρεσιών του Παγκόσμιου Ιστού στο εσωτερικό μιας τυπικής βιβλιοθήκης, ο οργανισμός στηρίχθη-

¹⁶⁹ Peter Brophy, «Towards a Generic...», ό.π.

¹⁷⁰ Για το θέμα της ύπαρξης πολλαπλών επιφανειών χρήσης και το πρόβλημα που δημιουργείται κατά τη χρήση, βλ. τα όσα επισημαίνει ο Chris Rusbridge, «Towards...», ό.π.

κε, σε μεγάλο βαθμό, στο προσωπικό που είχε ήδη στη διάθεση του για να καταστήσει τις υπηρεσίες αυτές παραγωγικές και αποδοτικές.

Αντίστοιχα, η οργάνωση των βιβλιοθηκών σε τμήματα διατηρήθηκε στις περισσότερες περιπτώσεις και το «νέο» υλικό και οι υπηρεσίες που προστέθηκαν ανατέθηκαν στις «αντίστοιχες» υπηρεσίες. Έτσι, για παράδειγμα, τα ηλεκτρονικά περιοδικά ανέλαβε να τα διαχειριστεί το τμήμα περιοδικών εκδόσεων ενώ τις άδειες χρήσης του ψηφιακού υλικού ανέλαβε να διαπραγματευτεί το τμήμα προσκτήσεων. Την ίδια στιγμή, όμως, οι εξ ολοκλήρου νέες εργασίες, όπως για παράδειγμα η οργάνωση των υπερσυνδέσμων στην ιστοσελίδα της βιβλιοθήκης, ανατέθηκαν και αυτές στον υπάρχον προσωπικό. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το θέμα που εξετάζεται εδώ έχουν οι εξελίξεις που πυροδότησε η προσπάθεια της βιβλιοθήκης να λειτουργήσει σε ένα υβριδικό περιβάλλον με μια προσπάθεια συγκερασμού των νέων λειτουργιών από τα ίδια διαχειριστικά υποσυστήματα που διέθετε και παλιότερα¹⁷¹.

Στην περίπτωση αυτή ο βιβλιοθηκονόμος έπρεπε να αναπτύξει μια πληθώρα «νέων» προσόντων, τα οποία, όμως, δεν προέρχονται, απαραίτητα, από την ενασχόληση του σε κάποιο συγκεκριμένο τμήμα της βιβλιοθήκης. Προκειμένου, δηλαδή, να μπορέσει να επεξεργαστεί αποτελεσματικά τα ψηφιακά τεκμήρια, ανέπτυξε προσόντα και τεχνικές που υπέρκεινται των καθιερωμένων τεχνικών της βιβλιοθήκης κατά την επεξεργασία των τεκμηρίων, πολλές φορές συνδυάζοντας πρακτικές που στο αντίστοιχο συμβατικό οργανωτικό σχήμα ήταν, για παράδειγμα, εργασίες του τμήματος καταλογογράφησης και αυτού της εξυπηρέτησης του κοινού.

¹⁷¹ Η αναδιοργάνωση της βιβλιοθήκης με σκοπό να αφομοιώσει νέες υπηρεσίες και να ενσωματώσει, ουσιαστικά, το ψηφιακό περιβάλλον επεξεργασίας της πληροφορίας στο οργανωτικό και επαγγελματικό της σχήμα, ονομάζεται ορισμένες φορές και «Reengineering» (συχνά αναφέρεται ως Business Process Reengineering, BPR). Αν και πρόκειται, κυρίως, για ένα επιχειρηματικό μοντέλο διαχείρισης ενός οργανισμού, στην περίπτωση αυτή πολλές βιβλιοθήκες «δανείστηκαν» κάποια από τα στοιχεία του και βασικά αυτό που θέλει τη διεκπεραίωση των εργασιών να γίνεται από συγκεκριμένες ομάδες που αναλαμβάνουν εξ ολοκλήρου να διαχειριστούν το «προϊόν» από την στιγμή που θα εισέλθει στον οργανισμό έως ότου ενσωματωθεί στην ανάλογη υπηρεσία. Αυτή η πρακτική έρχεται σε αντίθεση με την έως τότε λογική των περισσότερων βιβλιοθηκών, σύμφωνα με την οποία κάθε τμήμα του οργανισμού αναλάμβανε να επεξεργαστεί το κάθε τεκμήριο μέχρι ενός σημείου, πριν αυτό παραδοθεί στο επόμενο. Χρησιμοποιήθηκε, λοιπόν, μια μέθοδος που ενισχύει τη δημιουργία ομάδων ατόμων οι οποίες και αναπτύσσουν τα απαραίτητα προσόντα για να διαχειριστούν με επιτυχία ένα τεκμήριο από τη στιγμή που θα εισέλθει στη βιβλιοθήκη έως ότου δοθεί για χρήση. Οι «νέες» αυτές ομάδες, με τη σειρά τους, ενισχύουν τα «νέα» προσόντα των μελών τους, ανεξάρτητα από το τμήμα της βιβλιοθήκης στο οποίο ανήκουν και τα βοηθούν να αναπτύξουν μια πληθώρα προσόντων, που αφορούν το σύνολο των διαχειριστικών και οργανωτικών πρακτικών της βιβλιοθήκης. Η εξέλιξη αυτή αποτέλεσε την αφετηρία για τη διαφοροποίηση του ρόλου του βιβλιοθηκονόμου, όπως θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο. Για το ζήτημα της αναδιοργάνωσης των βιβλιοθηκών, βάσει αυτού του μοντέλου, βλέπε, ενδεικτικά: Karen J. Graves and Elaine R. Martin, «Re-engineering the Library for Improved Access to Electronic Health Information: One Research Library's Experience», *INSPEL*, 32, 3 (1998), 182-188 (<http://forge.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL/98-3grajmare.pdf>).

Έτσι, σε πολλές περιπτώσεις τα όρια μεταξύ των διαφόρων τμημάτων που υπήρχαν, και συνεχίζουν να υπάρχουν, μέσα σε μια βιβλιοθήκη έγιναν λιγότερο ορατά και η συνεργασία μεταξύ των ανθρώπων που εργάζονται σε αυτή προχώρησε σε ένα νέο επίπεδο, αυτό της ουσιαστικής συνεργασίας κατά την επεξεργασία των τεκμηρίων. Τα τεκμήρια, πλέον, δεν μεταφέρονταν απλά από τμήμα σε τμήμα, αλλά αποτέλεσαν μια αφορμή για ανάπτυξη ομάδων εργασίας, οι οποίες σε όλη τη διάρκεια της επεξεργασίας ανταλλάσσουν γνώση και εμπειρίες συμβάλλοντας στην ανάπτυξη και ανταλλαγή ικανοτήτων. Ουσιαστικά, πρόκειται για την ενίσχυση της συνάφειας και τη σχέσης που είχαν κάποια τμήματα στην παραδοσιακή βιβλιοθήκη, μόνο που πλέον η σχέση αυτή αποκτά πιο εμφανή χαρακτήρα. Αν και πολλές βιβλιοθήκες διατήρησαν την ίδια διοικητική δομή, συνειδητοποίησαν σχετικά γρήγορα, ότι η αποτελεσματική διαχείριση του ψηφιακού περιβάλλοντος απαιτεί άμεση και πλήρη συνεργασία όλων των τμημάτων της.

Αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων, σε αρκετές περιπτώσεις, ήταν η ανάθεση ατομικών εργασιών¹⁷² προκειμένου να εξασφαλισθεί η καλύτερη δυνατή επεξεργασία και αξιοποίηση των νέο-εισερχόμενων τεκμηρίων και υπηρεσιών οι οποίες προέρχονταν από το περιβάλλον του Διαδικτύου και του Παγκόσμιου Ιστού, σε ένα νέο, τότε, εργασιακό πλαίσιο. Η ανάθεση αυτή αφορούσε την ανεύρεση εκείνου του βιβλιοθηκονόμου που θα μπορούσε πιο αποτελεσματικά να διαχειριστεί εξ ολοκλήρου μια νέα ψηφιακή υπηρεσία. Με την έννοια της «ατομικής» ανάθεσης δεν εννοείται μόνο ότι κάποιος εργάζεται μόνος, αλλά, επίσης, ότι εργάζεται εκτός των διοικητικών ορίων του τμήματος στο οποίο ανήκει. Αν και φαινομενικά μια τέτοια εξέλιξη ευνοεί το άτομο που αναλαμβάνει την εργασία, καθώς θα το βοηθήσει να αναπτύξει διάφορες ικανότητες σε ένα εύρος εργασιών, μια επιτυχής σχετική υλοποίηση εξυπηρετεί και την ίδια τη βιβλιοθήκη.

Αυτό συμβαίνει γιατί ενώ διοικητικά οι περισσότερες βιβλιοθήκες ακολουθούν την ίδια ιεραρχική οργάνωση που είχαν και στο συμβατικό περιβάλλον, οι ατομικές αναθέσεις βοηθούν στην ανάπτυξη ενός παράλληλου οργανωτικού σχήματος, το οποίο συνυπάρχει με το παλιό. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι βιβλιοθήκες διατηρούν το πλεονέκτημα της αποτελεσματικής διαχείρισης των συμβατικών τεκμηρίων αλλά, ταυτόχρονα, εξελίσσονται σε οργανισμούς που μπορούν να αντιμετωπίσουν τις

¹⁷² Για τις ατομικές αναθέσεις εργασιών και το ρόλο τους στην οργάνωση μιας υβριδικής βιβλιοθήκης, βλέπε τα όσα ενδιαφέροντα σημειώνουν οι Gail Z. Eckwright and Mary K. Bolin, «The Hybrid Librarian: The Affinity of Collection Management with Technical Services and the Organizational Benefits of an Individualized Assignment», *The Journal of Academic Librarianship*, 27, 6 (2001), 452-456.

προκλήσεις του νέου υβριδικού περιβάλλοντος πληροφόρησης. Ειδικές εργασίες μπορούν να δοθούν σε άτομα που έχουν αναπτύξει ή έχουν τη διάθεση και την επιθυμία να αναπτύξουν νέα προσόντα και έτσι, τα άτομα αυτά επωφελούνται προσωπικά με την ανάπτυξη νέων ικανοτήτων, ενώ και η βιβλιοθήκη δημιουργεί ένα αποτελεσματικό διαχειριστικό σχήμα που μπορεί να ανταπεξέλθει επιστημονικά και ουσιαστικά στις απαιτήσεις της σύγχρονης πραγματικότητας.

Η συγκεκριμένη υλοποίηση, όπου αυτή πραγματοποιήθηκε, αποτέλεσε το πρώτο στάδιο εξέλιξης του βιβλιοθηκονόμου στο εσωτερικό της βιβλιοθήκης. Επί της ουσίας, οι βιβλιοθήκες βοήθησαν στην ανάπτυξη και τη λειτουργία «υβριδικών» βιβλιοθηκονόμων, με την έννοια της πολλαπλής και ταυτόχρονης εργασίας τόσο στο συμβατικό όσο και στο ψηφιακό περιβάλλον. Έτσι, οι βιβλιοθηκονόμοι ανέπτυξαν ειδικές ικανότητες για να αντιμετωπίζουν συγκεκριμένα προβλήματα κατά την εργασία τους σε μια βιβλιοθήκη, προβλήματα που όμως, τώρα πια, αφορούσαν το σύνολο των βιβλιοθηκονομικών υπηρεσιών που προσφέρονται στον χρήστη. Πρόκειται δηλαδή, για την πρώτη φάση εξέλιξης των υβριδικών βιβλιοθηκών αλλά και για την εξέλιξη των βιβλιοθηκονόμων σε επαγγελματίες πολλαπλών ικανοτήτων. Στις νέες αυτές ικανότητες θα στηριχθούν οι βιβλιοθηκονόμοι για να αντιμετωπίσουν οποιοδήποτε πρόβλημα προκύψει κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και θα αποκτήσουν νέους ρόλους που δεν εντάσσονται άμεσα στα τμήματα της βιβλιοθήκης. Η εξέλιξη του ρόλου του βιβλιοθηκονόμου στο εσωτερικό της υβριδικής βιβλιοθήκης θα ξεκινήσει όταν θα υπάρξουν ατομικές αναθέσεις, ή καλύτερα, όταν οι αναθέσεις των νέων υπηρεσιών θα πραγματοποιούνται βάσει της ικανότητας του βιβλιοθηκονόμου να διαχειριστεί εξ ολοκλήρου τις νέες ψηφιακές υπηρεσίες και όχι ανάλογα με την καθιερωμένη οργανωτική δομή της.

Η αναδιοργάνωση της βιβλιοθήκης έδωσε, συχνά, τη δυνατότητα στον βιβλιοθηκονόμο να κατανοήσει όχι μόνο την αναγκαιότητα ανάπτυξης και, παράλληλα με τα υπάρχοντα συμβατικά, προσόντων στο νέο ψηφιακό περιβάλλον, αλλά και την ευκαιρία να συνειδητοποιήσει ότι τα νέα αυτά προσόντα απαιτούν διαρκή εξέλιξη και αναθεώρηση. Δημιουργήθηκαν, έτσι, οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ενός βασικού συνόλου, μείγμα παραδοσιακών και ψηφιακών, προσόντων, ισότιμων και αυτοδύναμων, στο πλαίσιο λειτουργίας μιας σύγχρονης βιβλιοθήκης. Τις εξελίξεις αυτές αξιοποίησαν, στη συνέχεια, οι βιβλιοθηκονόμοι για να μπορέσουν να διαχειριστούν αποτελεσματικά τις νέες τάσεις στο χώρο, όπου η βιβλιοθήκη δεν αξιοποιεί μόνο τις συμβατικές συλλογές και τις αντίστοιχες ψηφιακές που έχει αναπτύξει η ίδια,

αλλά εκμεταλλεύεται οποιαδήποτε εφαρμογή στο διαδίκτυο μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη υπηρεσιών ανακάλυψης και παράδοσης πληροφοριών στον χρήστη. Πάντως σε ορισμένες περιπτώσεις, βιβλιοθήκες δημιούργησαν νέα τμήματα για την επεξεργασία των τεκμηρίων στο ψηφιακό περιβάλλον ή ανέπτυξαν ειδικές υπηρεσίες αποκλειστικά προσανατολισμένες στο Διαδίκτυο και τον Παγκόσμιο Ιστό¹⁷³.

5.3.3 Λειτουργίες

Οι λειτουργίες μέσα στην υβριδική βιβλιοθήκη υποστηρίζουν τις υπηρεσίες που απαιτούνται για να επιτρέψουν στους χρήστες να αλληλεπιδράσουν με τις διάφορες πηγές και τεκμήρια που επιθυμούν. Μέσω της επιφάνειας χρήσης, που οι βιβλιοθήκες δημιουργούν για να προσφέρουν ένα πλήθος διαφορετικών υπηρεσιών μέσα από ένα κοινό λειτουργικό πλαίσιο και που συσχετίζονται με τις παραδοσιακές λειτουργίες «αναζήτηση» - «ανάκτηση», οι υβριδικές βιβλιοθήκες ενσωμάτωσαν τα πρώτα χρόνια λειτουργίας τους υπηρεσίες κοινές για το παραδοσιακό και το ψηφιακό περιβάλλον. Είναι χρήσιμο, όμως, να επεκταθούν οι συγκεκριμένες λειτουργίες πέρα από αυτούς τους δύο όρους και να προσφέρουν στους χρήστες μια πιο ολοκληρωμένη εμπειρία συναλλαγής με τη βιβλιοθήκη, η οποία θα περιλαμβάνει τη δυνατότητα της βιβλιοθήκης να «προσαρμόζεται» στις απαιτήσεις του κάθε χρήστη χωριστά. Θα προσφέρει έναν προσωπικό OPAC, η επιφάνεια χρήσης του οποίου θα προσφέρει όλα εκείνα τα στοιχεία που ο κάθε χρήστης μπορεί να θεωρήσει απαραίτητα.

Οι βασικές διαδικασίες, λοιπόν, που υποστηρίζονται από μια τυπική υβριδική βιβλιοθήκη και λαμβάνουν χώρα κατά τη συναλλαγή με τον χρήστη είναι:

Διατύπωση Ερωτήματος. Πρόκειται για την επαφή του χρήστη με το προσωπικό της βιβλιοθήκης κατά την οποία διατυπώνει ένα ερώτημα σε μια προσπάθεια προσδιορισμού της πληροφοριακής του ανάγκης ή της διαθεσιμότητας του τεκμηρίου που επιθυμεί. Συνήθως πρόκειται για όρους που περιγράφουν ένα θέμα, έναν συγγραφέα ή μια γενικότερη πληροφοριακή ανάγκη, την οποία ο βιβλιοθηκονόμος καλείται να αποκωδικοποιήσει και να αναλύσει στα επιμέρους στοιχεία της. Βέβαια, οι σύγχρονες εξελίξεις που προσφέρουν οι τεχνολογίες έχουν εμπλουτίσει τη συγκεκριμένη διαδικασία με πληθώρα επιλογών, όπως για παράδειγμα η υπηρεσία ανταλλαγής μηνυμά-

¹⁷³ Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων υπηρεσιών είναι οι λεγόμενες «Virtual References», μια μεταφορά, ουσιαστικά, των παραδοσιακών υπηρεσιών εξυπηρέτησης κοινού σε ένα ψηφιακό περιβάλλον. Βλέπε, ενδεικτικά, τις εικονικές υπηρεσίες που προσφέρουν τα *QuestionPoint* (<http://www.questionpoint.org>) και *AskNow* (<http://www.questionpoint.org/crs/servlet/org.oclc.home.TFSRedirect?virtcategory=10014>).

των σε πραγματικό χρόνο, ωστόσο η βασική αποστολή της βιβλιοθήκης παραμένει να βοηθήσει τον χρήστη να προσδιορίσει τη ζητούμενη πληροφορία και να ικανοποιήσει τις πληροφοριακές του ανάγκες με τρόπο που να μπορεί να χρησιμοποιηθεί μέσα στο πληροφοριακό της σύστημα, ανεξάρτητα από το αν αυτό είναι ανθρώπινο, ηλεκτρονικό ή και τα δύο.

Αναζήτηση Δεδομένων (Μεταδεδομένα). Δίνονται στον χρήστη διάφορα στοιχεία για τα προς εξέταση τεκμήρια, ώστε να μπορέσει να προσδιορίσει τη χρησιμότητά τους κατά την διαδικασία της αναζήτησης. Από τις καρτέλες του δελτιοκαταλόγου και τον OPAC, έχουμε περάσει σε μια νέα εποχή δημιουργίας και προσφοράς μεταδεδομένων, είτε αυτά προέρχονται από ανθρώπους είτε αποτελούν προϊόν υπολογιστικής επεξεργασίας. Μια σημαντική διαφοροποίηση του ψηφιακού περιβάλλοντος είναι ότι συχνά, τα μεταδεδομένα είναι ενσωματωμένα στο τεκμήριο και έτσι δεν χρειάζεται αλλαγή περιβάλλοντος για την ανάκτηση του τεκμηρίου. Το ουσιαστικό στοιχείο στο οποίο οδηγεί αυτή η διαδικασία είναι η ανακάλυψη πηγών, με την οποία πραγματοποιείται η ταύτιση και ο εντοπισμός του τεκμηρίου.

Εντοπισμός. Στο παραδοσιακό περιβάλλον η συγκεκριμένη διαδικασία σήμαινε τον εντοπισμό του τεκμηρίου εντός της βιβλιοθήκης, συνηθέστερα στο ράφι. Στο σύγχρονο υβριδικό περιβάλλον ο εντοπισμός μετατρέπεται σε μια παγκόσμια διαδικασία ανακάλυψης πηγών, ενώ, συχνά, η βιβλιοθήκη προσφέρει τις υπηρεσίες της μέχρι να εντοπίσει ο χρήστης το ζητούμενο τεκμήριο κάπου μέσα στον Παγκόσμιο Ιστό και στη συνέχεια ο χρήστης διακόπτει τη συναλλαγή με τη βιβλιοθήκη.

Αναζήτηση. Σχετική με την παραπάνω διαδικασία, ο χρήστης αφού έχει ταυτίσει το τεκμήριο και το έχει εντοπίσει εντός της βιβλιοθήκης, το αναζητά στο φυσικό του χώρο. Αντίθετα με τη λειτουργία της παραδοσιακής βιβλιοθήκης, οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες δεν είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές σε αυτή τη λειτουργία, λόγω της ανομοιογενούς φύσης του Ιστού, της έλλειψης μιας μεθόδου ευρετηρίασης του συνόλου των πληροφοριακών πηγών στο Διαδίκτυο όσο και λόγω της εφήμερης και συχνά άγνωστης πληροφοριακής ζωής των πηγών στο ψηφιακό περιβάλλον.

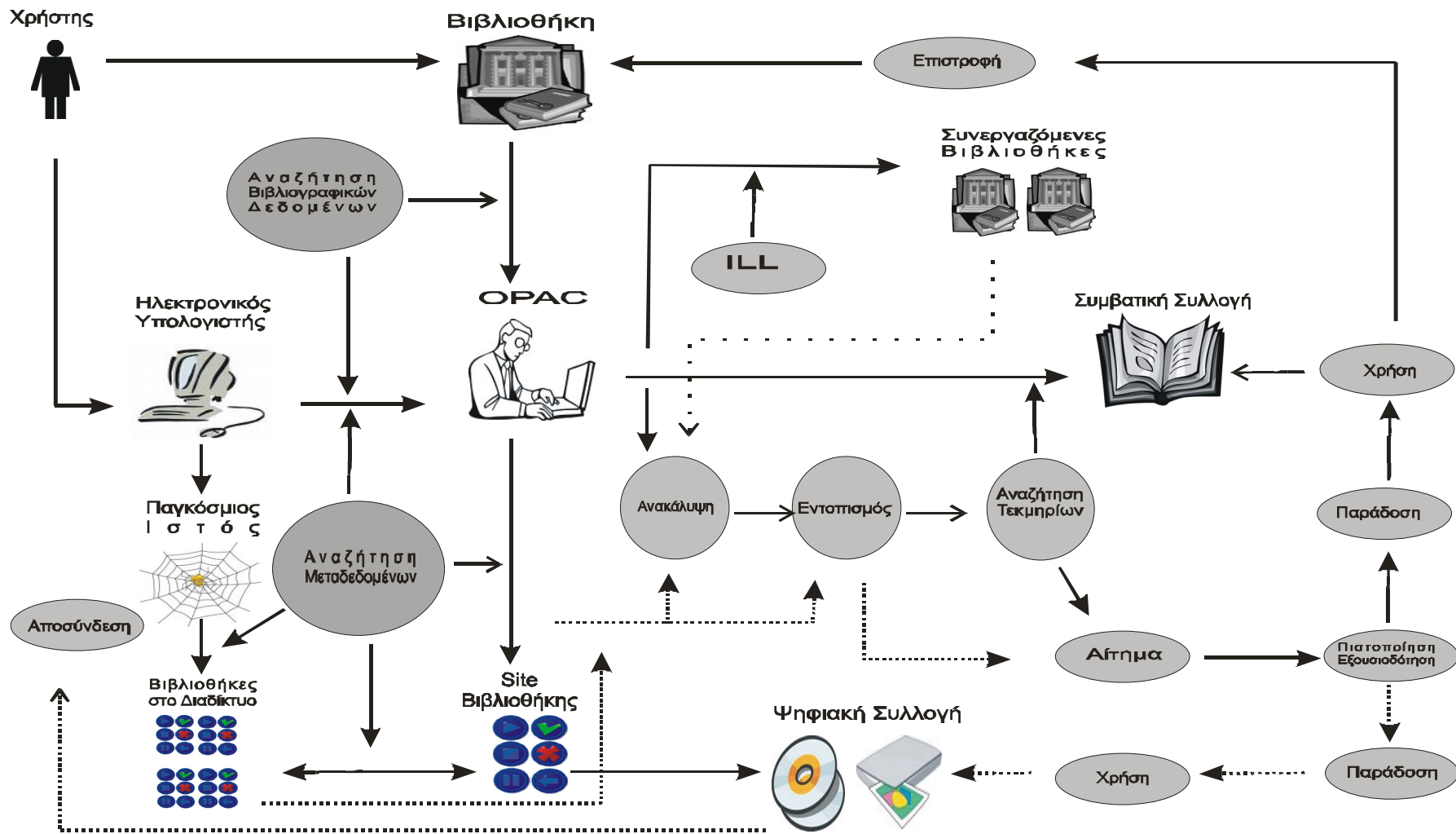
Αίτημα. Ο χρήστης αφού έχει προσδιορίσει το τεκμήριο που επιθυμεί και έχει ανακαλύψει τη θέση του υποβάλλει ένα αίτημα γι' αυτό. Στα ηλεκτρονικά συστήματα πρόσβασης η συγκεκριμένη διαδικασία έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς η πρόσβαση εξαρτάται από διάφορα συστήματα λογισμικού, τα οποία «διαπραγματεύονται» αν θα δοθεί πρόσβαση στον χρήστη. Σε αντίθεση, δηλαδή, με την αντίστοιχη διαδικασία στη συμβατική βιβλιοθήκη, ένα υπολογιστικό σύστημα μπορεί να «αποφασίσει» αν θα

επιτρέψει την πρόσβαση στον χρήστη ή αν θα την απαγορεύσει. Σε σχέση και με τα προσόντα του βιβλιοθηκονόμου που θα αναφερθούν στο επόμενο κεφάλαιο, στο ηλεκτρονικό περιβάλλον διάθεσης της πληροφορίας έχουν προκύψει διάφορα προβλήματα σχετικά με την ιδιωτικότητα των χρηστών, τη δεοντολογία κατά τη χρήση των ηλεκτρονικών πηγών και την ελευθερία στην πρόσβαση στην πληροφορία.

Πιστοποίηση – Εξουσιοδότηση. Μια διαδικασία προσδιορισμού σχετικά με το ποιος είναι ο χρήστης και αν αυτός έχει δικαίωμα να χρησιμοποιήσει τις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης. Στο ψηφιακό περιβάλλον, υπάρχει ποικιλία σχετικά με την υλοποίηση τέτοιων μηχανισμών, που ποικίλει από την ελεύθερη πρόσβαση σε αυτή της καταβολής αντιτίμου για την παροχή πρόσβασης.

Παράδοση. Με την παράδοση ουσιαστικά ολοκληρώνεται το βασικό κομμάτι της συναλλαγής του χρήστη με τη βιβλιοθήκη. Στο παραδοσιακό περιβάλλον αυτό σημαίνει ότι ο χρήστης παραλαμβάνει, συνήθως, το περιοδικό ή το βιβλίο που ζήτησε και ο βιβλιοθηκονόμος προχωρά στο δανεισμό του τεκμηρίου. Στο ηλεκτρονικό περιβάλλον μια τέτοια διαδικασία μπορεί να έχει ποικίλες μορφές υλοποίησης. Για παράδειγμα, μπορεί να περιλαμβάνει την επισύναψη ενός αρχείου σε ένα ηλεκτρονικό μήνυμα, σε μορφή κατάλληλη για χρήση ή την ανάγνωση ενός ηλεκτρονικού βιβλίου μέσω της πρόσβασης που παρέχει σε αυτό η βιβλιοθήκη. Επίσης, σε σχέση με τις πιο πρόσφατες εξελίξεις του χώρου, μπορεί να αφορά την ανακάλυψη ενός υπερσυνδέσμου, την αποστολή ενός αρχείου πολυμέσου μέσω υλοποιήσεων όπως το RSS κλπ.

Χρήση. Αποτελεί, ουσιαστικά, το καταληκτικό κομμάτι της όλης διαδικασίας. Η βιβλιοθήκη φροντίζει για την παροχή του κατάλληλου περιβάλλοντος που ευνοεί τη χρήση του τεκμηρίου από τον χρήστη. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την κατάλληλη υλικοτεχνική υποδομή, όπως γραφεία, καρέκλες, ηλεκτρονικοί υπολογιστές, δίκτυο, λογισμικό κλπ. Επίσης, η αναγκαιότητα της συγκεκριμένης διαδικασίας υπονοεί ότι η βιβλιοθήκη σχεδιάζει τα συστήματα και τις υπηρεσίες της λαμβάνοντας υπόψη ότι αυτά θα γίνουν αντικείμενο χρήσης και άρα οι στόχοι του χρήστη επηρεάζουν σημαντικά τον καθορισμό του κατάλληλου μηχανισμού παροχής υπηρεσιών. Ειδικά στο υβριδικό περιβάλλον, οι σύγχρονες τεχνολογίες δίνουν τη δυνατότητα στη βιβλιοθήκη να ενσωματώσει στη χρήση των υπηρεσιών βιβλιοθηκών τις γενικότερες εξελίξεις στο χώρο της Πληροφόρησης, όπως για παράδειγμα την ηλεκτρονική μάθηση και τα σχετικά με αυτήν εκπαιδευτικά προγράμματα σε περιβάλλον διαδικτύου. Επισημαίνεται, επίσης, ότι μια σωστά δομημένη και καλά οργανωμένη διαδικασία χρήσης βοηθά

Σχήμα 6. Χρήστης - Υβριδική βιβλιοθήκη.

τον χρήστη μέσα από τις διαδικασίες εξαγωγής και ανάλυσης χρήσιμων πληροφοριών στην αποθήκευση για προσωπική χρήση και στην δημιουργία ευρετηρίων προσωπικών αρχείων και συνδέσμων. Οδηγεί δηλαδή, στη δημιουργία, κατά μία έννοια, προσωπικών υβριδικών «βιβλιοθηκών».

Επιστροφή ή Τερματισμός Χρήσης. Στην παραδοσιακή βιβλιοθήκη η διαδικασία της χρήσης δε μπορεί να ολοκληρωθεί αν δεν επιστραφεί το τεκμήριο και επανατοποθετηθεί στο ράφι. Συχνά στο ψηφιακό περιβάλλον δεν υπάρχει αντίστοιχη διαδικασία, εκτός, ίσως, από τις περιπτώσεις όπου η χρήση ηλεκτρονικών τεκμηρίων περιορίζεται από ένα συγκεκριμένο αριθμό ταυτόχρονης χρήσης. Σε αυτή την περίπτωση ο χρήστης πρέπει να αποσυνδεθεί ώστε να μπορέσει το σύστημα να ορίσει κάποιον άλλον ως χρήστη¹⁷⁴.

Στο σχ. 6 περιγράφεται η σχέση που έχει ή μπορεί να έχει ο χρήστης με την υβριδική βιβλιοθήκη και, ουσιαστικά, η αλληλουχία των διαδικασιών που ακολουθείται προκειμένου εκείνος να αναζητήσει, εντοπίσει, χρησιμοποιήσει και αξιοποιήσει τα τεκμήρια που περιέχονται στη βιβλιοθήκη.

5.4 Μεταδεδομένα

Ως στοιχείο αναφοράς σχετικά με τις διαφοροποιήσεις που έχουν προκύψει στη σύγχρονη υλοποίηση μιας υβριδικής βιβλιοθήκης, σε σχέση με την αντίστοιχη μιας παραδοσιακής, θα γίνει μια σύντομη ανάλυση στην έννοια των Μεταδεδομένων. Πρόκειται, ουσιαστικά, για μια από τις σημαντικότερες εξελίξεις του ψηφιακού περιβάλλοντος, η οποία και οδήγησε στην ανάγκη ανάπτυξης μιας σειράς νέων εργαλείων για να τις αξιοποιήσουν. Αν και ο όρος, τυπικά, αναφέρεται στο νέο περιβάλλον πληροφόρησης, το αντικείμενο τους είναι αρκετά παλιό στο χώρο της Βιβλιοθηκονομίας, καθώς οι βιβλιοθήκες προχώρησαν αρκετές δεκαετίες πριν την εμφάνιση του Ιστού στην ανάπτυξη εργαλείων με σκοπό την παραγωγή «Μεταδεδομένων». Ως μεταδεδομένα μπορούν να οριστούν τα δεδομένα που περιγράφουν τις ιδιότητες μιας πηγής, χαρακτηρίζουν τις σχέσεις της, υποστηρίζουν την ανακάλυψη και την αποτελεσματική της χρήση και υπάρχουν σε ένα ηλεκτρονικό περιβάλλον¹⁷⁵.

Ειδικά για το χώρο των βιβλιοθηκών, μπορούμε να προσδιορίσουμε τριών ειδών μεταδεδομένα. 1. Τα Περιγραφικά 2. Τα Διοικητικά και 3. τα Δομικά. Τα περιγραφι-

¹⁷⁴ Peter Brophy, «Towards a Generic...», ό.π.

¹⁷⁵ Sherry Velluci, *Metadata*, στο Martha Williams (ed.), *Annual Review of Information Science and Technology*, 33, 187-222, Medford, NJ: Information Today, 1998.

κά¹⁷⁶, τα οποία βρίσκονται πιο κοντά στην παραδοσιακή βιβλιοθηκονομική εργασία της «καταλογογράφησης», περιέχουν πληροφορίες που περιγράφουν το τεκμήριο, όπως ο τίτλος, ο συγγραφέας και το θέμα. Στα διοικητικά¹⁷⁷ εμπεριέχονται πληροφορίες που αφορούν την πρόσκτηση, τον έλεγχο πρόσβασης, τα πνευματικά δικαιώματα, τις άδειες χρήσης κλπ. Τα μεταδεδομένα σχετικά με τη δομή των δεδομένων, δίνουν πληροφορίες, για παράδειγμα, για την ύπαρξη πίνακα περιεχομένων ή διαφόρων σχεδιαγραμμάτων και τη σχέση που πιθανώς να έχουν, αλλά, επίσης, μπορούν να φανερώσουν την σχέση του συγκεκριμένου τεκμηρίου με άλλα.

5.4.1 Συμβολή μεταδεδομένων στη διαχείριση τεκμηρίων

Τα μεταδεδομένα¹⁷⁸ σε ένα ψηφιακό περιβάλλον, πέρα από την τυπικό έργο της ανακάλυψης πληροφοριακών πηγών, μπορούν να συμβάλλουν, εκμεταλλευόμενα και άλλες μορφές επεξεργασίας, όπως την κωδικοποίησή τους, στη δημιουργία μιας νέας μορφής δημοσιεύματος και νέου τρόπου πρόσβασης στην πληροφορία. Μπορούν να μεταφέρουν πληροφορίες για την αξιολόγηση του τεκμηρίου¹⁷⁹, ενώ χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού επιχειρείν, για τη διαχείριση των πνευματικών δικαιωμάτων, τον έλεγχο αυθεντικότητας για τη διατήρηση του ψηφιακού υλικού¹⁸⁰ κ.ά. Επίσης, σε ένα ψηφιακό τεκμήριο τα μεταδεδομένα είναι ενσωματωμένα σε αυτό, κάτι που δε μπορούσε να συμβεί στην αντίστοιχη περίπτωση των συμβατικών δημοσιευμάτων, με μόνη εξαίρεση τα στοιχεία CIP (Cataloguing In Publication – Καταλογογράφηση κατά τη δημοσίευση).

Τέλος, και σε άμεση σχέση με τα όσα θα αναλυθούν στο επόμενο κεφάλαιο για το ρόλο του βιβλιοθηκονόμου στο σύγχρονο περιβάλλον, οι δυνατότητες και το πλήθος των πληροφοριών που μπορούν να περιγράψουν τα δεδομένα, σε συνδυασμό με τη χρονοβόρα διαδικασία που απαιτείται για την ενσωμάτωσή τους στα τεκμήρια, οδήγησαν από νωρίς σε μια προσπάθεια συλλογικής αντιμετώπισης του προβλήματος,

¹⁷⁶ Βλέπε την εργασία της Judith R. Ahronheim, «Descriptive Metadata: Emerging Standards», *The Journal of Academic Librarianship*, 24, 5 (1998), 395-403.

¹⁷⁷ Για μια γενική θεώρηση του θέματος των διοικητικών μεταδεδομένων, βλέπε Norm Medeiros, «A Pioneering Spirit: Using Administrative Metadata to Manage Electronic Resources», *OCLC Systems & Services*, 19, 3 (2003).

¹⁷⁸ Για τα διάφορα σχήματα μεταδεδομένων, βιβλιογραφικές αναφορές και σχετικά προγράμματα βλ., ενδεικτικά, το IFLANET, *Digital Libraries: Metadata Resources* (<http://www.ifla.org/II/metadata.htm>).

¹⁷⁹ Ειδικά για τη χρησιμότητα ενσωμάτωσης μεταδεδομένων στις Ιστοσελίδες και το πώς αυτή η διαδικασία επηρεάζει την αποτελεσματικότητα των μηχανών αναζήτησης στην ανακάλυψη τεκμηρίων, βλ. Khaled A. F. Mohamed, «The Impact of Metadata in Web Resources Discovering», *Online Information Review*, 30, 2 (2006), 155-167.

¹⁸⁰ Οι στόχοι που εξυπηρετούν, γενικά, τα μεταδεδομένα περιγράφονται στο David Haynes, *Metadata for Information Management and Retrieval*, London: Facet, 2004, σσ. 15-17.

με στόχο την κατανομή της σχετικής εργασίας καθ' όλη τη διάρκεια της διακίνησης του τεκμηρίου στο ψηφιακό περιβάλλον. Έτσι, η πρώτη περιγραφή μπορεί να γίνει από τον συγγραφέα και στη συνέχεια να προστίθενται στοιχεία διαρκώς σε όλη τη διάρκεια της πληροφοριακής του ζωής. Η εξέλιξη αυτή μεταφέρει το κέντρο βάρους της επεξεργασίας των τεκμηρίων εκτός του παραδοσιακού συστήματος πληροφόρησης και διαφοροποιεί σημαντικά τους στόχους του¹⁸¹.

Οι σύγχρονες υβριδικές βιβλιοθήκες αναπτύσσουν συλλογές που όχι μόνο ενσωματώνουν ηλεκτρονικές πηγές, αλλά, σε ορισμένες περιπτώσεις, αντικαθιστούν τις έντυπες. Οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να διαχειριστούν ζητήματα διαφορετικής προέλευσης, όπως υλικό, λογισμικό και τεχνολογικές καινοτομίες, την ανάπτυξη προτύπων για την απρόσκοπτη πρόσβαση στην ψηφιακή πληροφορία, τα ζητήματα προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων και την ανάπτυξη υβριδικών συλλογών. Πρέπει να αναπτύξουν ένα σύνολο προσόντων που θα τους επιτρέψει να διαχειριστούν αποτελεσματικά το σύγχρονο περιβάλλον διακίνησης της πληροφορίας, όχι μόνο στην υπηρεσία που εργάζονται, αλλά γενικότερα στον παγκόσμιο πληροφοριακό χώρο. Στόχος τους πρέπει να είναι η προστασία των δικαιωμάτων των χρηστών με τρόπο που να εγγυάται την εύκολη και διαρκή πρόσβαση στις πληροφοριακές πηγές που είναι διαθέσιμες στη βιβλιοθήκη ή μέσω αυτής. Πρέπει, επίσης, να εξετάζουν διαρκώς τα αποτελέσματα και τις επιπτώσεις που έχει η περαιτέρω ανάπτυξη ψηφιακών συλλογών στους χρήστες, το προσωπικό και τις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης¹⁸².

Οι εξελίξεις στις τεχνολογίες έχουν αλλάξει σημαντικά τη δομή της παραδοσιακής βιβλιοθήκης με σκοπό να διευκολυνθεί η οργάνωση της πληροφορίας και η πρόσβαση σε αυτήν¹⁸³. Σε μια σύγχρονη βιβλιοθήκη ο χρήστης μπορεί να συνδεθεί μέσω της επιφάνειας χρήσης, εύκολα και οικονομικά με υπηρεσίες, συστήματα και πληρο-

¹⁸¹ Γεώργιος Δ. Μπώκος, *Τεχνολογία...*, ό.π., σσ. 264-266.

¹⁸² Catherine Von Elm and Judith F. Trum, «Maintaining the Mission...», ό.π.

¹⁸³ Εκτός από τις «βιβλιοθηκονομικές» υπηρεσίες που προσφέρει μια βιβλιοθήκη, η τεχνολογία επηρεάζει και τη δομή άλλων υπηρεσιών που μπορεί να προσφέρει μια βιβλιοθήκη με σκοπό να «προσελκύσει» χρήστες, όπως για παράδειγμα αυτή της προσφοράς παιχνιδιών. Μια υπηρεσία που, όπως συχνά η προσθήκη λογοτεχνικών βιβλίων στη συλλογή, χρησιμοποιήθηκε για να αυξηθεί ο αριθμός των δυνητικών χρηστών, δείχνει να αλλάζει αλλά και να ενισχύεται στο σύγχρονο τεχνολογικό περιβάλλον. Ο ενδιαφερόμενος χρήστης μπορεί να αναζητήσει περισσότερες πληροφορίες για το θέμα στο *A Quick Guide to Gaming in Libraries* (<http://oedb.org/blogs/ilibrarian/2007/a-quick-guide-to-gaming-in-libraries>). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα του Schott Nicholson, *The Role of Gaming in Libraries: Taking the Pulse*, 2007. Ανάμεσα στα άλλα αποτελέσματα της έρευνας, βρήκε ότι 70% των δημόσιων βιβλιοθηκών στις Η.Π.Α. προσφέρουν υπηρεσίες που υποστηρίζουν τα παιχνίδια στις βιβλιοθήκες, ενώ το 80% επιτρέπουν στους χρήστες του να παίξουν παιχνίδια στους ηλεκτρονικούς τους υπολογιστές (<http://boardgameswithscott.com/pulse2007.pdf>).

φορίες. Μια υβριδική βιβλιοθήκη λειτουργεί πλέον σε ένα περιβάλλον που περιλαμβάνει πρόσβαση σε ένα μεγάλο εύρος πληροφοριών, αυξημένη ταχύτητα στην ανάκτησή τους, πολυπλοκότητα στον εντοπισμό τους, τεχνολογικές εξελίξεις που διαρκώς μεταβάλλονται, έλλειψη προτύπων που να καλύπτουν το εύρος των σύγχρονων βιβλιοθηκονομικών εργασιών και αναγκαιότητα διαρκής μάθησης και εκπαίδευσης, για τους ίδιους και τους χρήστες¹⁸⁴. Εξελίξεις που επηρεάζουν άμεσα τις ικανότητες και τα προσόντα που πρέπει να αναπτύξει ένας βιβλιοθηκονόμος στη σύγχρονη πληροφοριακή κοινότητα προκειμένου να παραμείνει λειτουργικά επαρκής και επαγγελματικά ανταγωνιστικός.

Ίσως στο μέλλον, με τη τεράστια αύξηση της ψηφιακής πληροφορίας και την αλματώδη ανάπτυξη και ενσωμάτωση των ψηφιακών συλλογών, την ποιότητα των υπηρεσιών μιας βιβλιοθήκης δε θα την καθορίζει ο βαθμός αξιοποίησης του ψηφιακού υλικού, αλλά του συμβατικού. Στην προσπάθεια να προσδιορίσουμε πότε θα επέλθει η πλήρης επικράτηση του ψηφιακού τεκμηρίου έναντι του συμβατικού, ίσως η μόνη λογική εκτίμηση που μπορούμε να κάνουμε είναι ότι την επικράτηση αυτή δε θα την προκαλέσει η τεχνολογία και οι όποιες εξελίξεις που αυτή θα επιφέρει, αλλά η ίδια η πληροφορία και οι τεράστιες ποσότητές της.

Πάντως, για την ώρα και για ένα αδιευκρίνιστο μελλοντικό διάστημα, θα συνυπάρχει το συμβατικό με το ψηφιακό, το «παλαιό» με το «νέο», το παραδοσιακό με το σύγχρονο. Στο πλαίσιο αυτής της διαπίστωσης θα αναλυθούν τα προσόντα και οι ρόλοι του βιβλιοθηκονόμου στο επόμενο κεφάλαιο και έγινε η σύντομη παράθεση ενός μοντέλου βιβλιοθήκης που θα αξιοποιεί όχι μόνο τις βιβλιοθηκονομικές υπηρεσίες, είτε πρόκειται για παραδοσιακές είτε πρόκειται για ψηφιακές, αλλά θα επεκτείνει τις λειτουργίες της οπουδήποτε στον Παγκόσμιο Ιστό και το Διαδίκτυο υπάρχει κάποια υπηρεσία, κάποια εφαρμογή ή κάποιο λογισμικό που μπορεί να εξυπηρετήσει και να διευκολύνει την προσπάθειά της για ανακάλυψη, επεξεργασία και παράδοση για χρήση της πληροφορίας.

¹⁸⁴ Kate Sharp, «Internet...», ό.π.

6. Προσόντα και ρόλος του βιβλιοθηκονόμου σε μια σύγχρονη υπηρεσία πληροφόρησης

Παράλληλα με τη συζήτηση, η οποία διεξάγεται τα τελευταία χρόνια, για το ρόλο και τη λειτουργία των βιβλιοθηκών στο υπό διαμόρφωση πληροφοριακό αλλά και, γενικότερα, κοινωνικό περιβάλλον, ιδιαίτερη σημασία έχει και η, παράλληλη, επιστημονική και επαγγελματική ανάλυση που αφορά το ρόλο του ανθρώπου που εργάζεται στις βιβλιοθήκες και τις υπηρεσίες πληροφόρησης γενικότερα. Σε μια προσπάθεια προσδιορισμού και κατανόησης των αλλαγών που υφίσταται το επάγγελμα και, κυρίως, ανάλυσης των δεδομένων που θα το οδηγήσουν στο νέο αιώνα, δημοσιεύονται διαφόρων ειδών προβλέψεις, αναλύσεις και εισηγήσεις για το μέλλον του επαγγέλματος του βιβλιοθηκονόμου, με σκοπό να οριστούν και να καταγραφούν τα προσόντα και οι δεξιότητες που πρέπει να έχει, ή, πιθανώς, να χρειάζεται να έχει, στη βιβλιοθήκη του μέλλοντος¹⁸⁵.

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται ένα ολοκληρωμένο προφίλ για έναν τυπικό βιβλιοθηκονόμο που λειτουργεί στο σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης. Τα προσόντα που περιέχονται στο προφίλ προέρχονται, κυρίως, από τα αποτελέσματα τριών ερευνών που πραγματοποιήθηκαν για τον σκοπό αυτό, τα στοιχεία των οποίων αναφέρονται αναλυτικά στη συνέχεια. Το προφίλ αυτό δεν αφορά μια συγκεκριμένη κατηγορία επαγγελματιών που εργάζονται σε βιβλιοθήκες βάσει του είδους και της μορφής που αυτές έχουν, ούτε και θα λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες που μπορεί να παρουσιάζει η εξειδικευμένη εργασία την οποία πιθανώς να έχει αναλάβει ο βιβλιοθηκονόμος στην καθημερινή εξάσκηση του επαγγέλματός του. Αντίθετα, θα παρουσιάσει τα προσόντα, τα οποία προέρχονται από το χώρο της παραδοσιακής βιβλιοθηκονομίας, τις ικανότητες, οι οποίες αναδύονται μέσα από το ψηφιακό περιβάλλον και τις απαραίτητες, ένα μείγμα νέων και παλαιών, ή, καλύτερα, εξελισσόμενες και

¹⁸⁵ Αυτό προϋποθέτει ότι στο μέλλον θα υπάρχει βιβλιοθήκη ή, τουλάχιστον, ένας κοινωνικός θεσμός που θα υποστηρίζει κάποιες πλευρές του έργου της πληροφόρησης. Αυτό φυσικά αποτελεί αντικείμενο μιας άλλης διερεύνησης.

διαρκώς προσαρμοζόμενες στις τρέχουσες απαιτήσεις του επαγγέλματος, επιδεξιότητες, με σκοπό να αναλύσει τις επαγγελματικές απαιτήσεις για τον σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο.

Στόχος της εργασίας δεν είναι να προβλέψει με επιτυχία τις εξελίξεις εκείνες, κυρίως από τεχνολογικής άποψης, οι οποίες και θα επηρεάσουν το μέλλον και την ικανότητα του βιβλιοθηκονόμου να διαχειρίζεται πληροφοριακά τεκμήρια, αλλά, να προσφέρει ένα επαγγελματικό προφίλ, μέσα από το οποίο θα αναφέρονται και θα παρουσιάζονται τα βασικά προσόντα, τα οποία και είναι χρήσιμα ή και απαραίτητα, να κατέχει ένας επαγγελματίας που διαχειρίζεται και θα συνεχίσει να διαχειρίζεται πληροφορίες. Τα προσόντα εκείνα, δηλαδή, που θα βοηθήσουν, θα εξοπλίσουν και θα προετοιμάσουν τον βιβλιοθηκονόμο, αποτελεσματικά να αντιμετωπίσει και ουσιαστικά να διαχειριστεί το επαγγελματικό του μέλλον.

Ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου, το σημείο εκκίνησης αυτής της εργασίας, θα αναλυθεί βάσει του προφίλ που θα παρουσιαστεί και αφορά εκείνες τις πιθανές μορφές που θα λάβει το επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου στο μέλλον. Μια ανάλυση που δε στηρίζεται μόνο, και αυτό είναι το βασικότερο, στις τεχνολογικές εξελίξεις της Επιστήμης, αλλά, κυρίως, στο ρόλο που θα κληθεί να έχει σε μια βιβλιοθήκη στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα. Θα στηρίζεται, δηλαδή, ο ρόλος αυτός σ' ένα μείγμα των τυπικών δεξιοτήτων ενός βιβλιοθηκονόμου, των προσόντων που αναπτύσσει εδώ και μερικά χρόνια στο ψηφιακό περιβάλλον και των ικανοτήτων που προκύπτουν από τις απαιτήσεις της κοινωνίας για πρόσβαση σε πληροφοριακά τεκμήρια, για πρόσβαση, δηλαδή, στην πληροφορία.

Ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον πληροφόρησης είναι σημαντικότερος και, συνάμα, πιο πολύπλοκος από ποτέ¹⁸⁶. Υποστηρίζεται, συχνά, ότι το ψηφιακό περιβάλλον αποτελεί μια διαρκή απειλή για το επάγγελμα αυτό, ενώ εκφράζεται και η άποψη ότι η τεχνολογία θα περιορίσει σημαντικά την αξία της εργασίας ενός βιβλιοθηκονόμου. Ωστόσο, είναι μια μάλλον λογική εκτίμηση ότι όσο η συζήτηση περιστρέφεται γύρω από και αφορά την πληροφορία, θα παρουσιά-

¹⁸⁶ Για μια γενική, αλλά ενδιαφέρουσα, ανάλυση σχετικά με τη χρησιμότητα των βιβλιοθηκών και των βιβλιοθηκονόμων, βλέπε τα όσα σημειώνει ο Will Sherman, *Are Librarians Totally Obsolete? 33 Reasons Why Libraries and Librarians are Still Extremely Important*, 2007 (<http://www.degreetutor.com/library/adult-continued-education/librarians-needed>). Για τις προβλέψεις σχετικά με τον επικείμενο αφανισμό των βιβλιοθηκών, βλέπε τα όσα παρατηρούν οι Michael A. Keller, Victoria A. Reich, [and] Andrew C. Herkovic, «What is a Library Anymore, Anyway?», *First Monday*, 8. 5 (2003), (http://www.firstmonday.org/issues/issue8_5/keller/index.html).

ζονται διαρκώς νέες ευκαιρίες για τους Επαγγελματίες της Πληροφορίας¹⁸⁷ να αξιοποιήσουν τα προσόντα τους και να ικανοποιήσουν ποικίλες πληροφοριακές ανάγκες¹⁸⁸.

6.1 Βιβλιοθηκονόμος και σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης

Το επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου, άρρηκτα συνδεδεμένο με την ικανοποίηση των πληροφοριακών αναγκών των χρηστών, την εξυπηρέτηση ποικίλων κοινωνικών και επαγγελματικών ομάδων και τη διαρκή προσπάθεια για αποτελεσματικότερη επεξεργασία τεκμηρίων, επηρεάστηκε και συνεχίζει να επηρεάζεται καθημερινά από γενικότερες αλλαγές που συμβαίνουν στον ευρύτερο τεχνολογικό, επιστημονικό και κοινωνικό χώρο. Οι αλλαγές αυτές επηρεάζουν το ρόλο που πλέον καλείται να διαδραματίσει ο βιβλιοθηκονόμος και, σε διάφορα σημεία της εργασίας, έχει γίνει αναφορά, έμμεση ή άμεση, σε αυτές, οι σημαντικότερες εκ των οποίων είναι:

- Η καθημερινά αυξανόμενη διείσδυση του Διαδικτύου και του Παγκόσμιου Ιστού σε διάφορες κοινωνικές και επαγγελματικές δραστηριότητες και η ανάπτυξη, με διάφορους τρόπους και σε ποικίλες μορφές, ψηφιακών υπηρεσιών, όχι μόνο από μια τυπική υπηρεσία πληροφόρησης, αλλά, ουσιαστικά, από οποιαδήποτε κοινωνική, επαγγελματική, επιστημονική ή άλλη ομάδα ανθρώπων ή μεμονωμένα άτομα. Οι υπηρεσίες αυτές συμπληρώνουν, υποβοηθούν ή αντικαθιστούν το έργο, το στόχο ή και την εργασία των ανθρώπων που τις διατηρούν και, ουσιαστικά, άλλοτε βάσει καθιερωμένων πρακτικών και προτύπων και άλλοτε, με εντελώς ανεξάρτητο και αδόκιμο τρόπο, αξιοποιούν πληροφορίες.
- Η οργάνωση των καθιερωμένων, στο πλαίσιο μιας βιβλιοθήκης, υπηρεσιών για τον χρήστη, άλλαξε, αρχικά από «just in case» σε «just in time» και ολοέ-

¹⁸⁷ Αν και ο όρος «Information Professional» αποδίδεται, συνήθως, στα ελληνικά ως «Επαγγελματίας της Πληροφόρησης», η ανάλυση σε επίπεδο διαδικασίας, δηλαδή την «πληροφόρηση» και όχι σε αυτό καθ' αυτό το αντικείμενο της, δηλαδή, την «πληροφορία» δεν περιγράφει ικανοποιητικά την εργασία του. Για τον επαγγελματία του μέλλοντος, όπου η πληροφορία θα είναι, ουσιαστικά, το βασικό αντικείμενο εργασίας, η λέξη «πληροφορία» στον τίτλο αποδίδει ακριβέστερα τη φύση της εργασίας του. Αλλά γι' αυτό θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στη συνέχεια.

¹⁸⁸ Η Roxanne Missingham θεωρεί ότι το επάγγελμα «απειλείται» από τη μείωση του επαγγελματικού δυναμικού και επισημαίνει την έμφαση που πρέπει να δοθεί στην «εισροή» νέων επαγγελματιών στο χώρο. Αναφέρει, επίσης, ότι η δημιουργία νέων θέσεων σχετικά με την οργάνωση πληροφοριών σε χώρους και οργανισμούς εκτός βιβλιοθήκης είχε ως αποτέλεσμα αρκετοί απόφοιτοι σχολών Βιβλιοθηκονομίας να επιλέγουν διαφορετική επαγγελματική πορεία από αυτή της εργασίας σε μια βιβλιοθήκη. «Library and Information Science: Skills for Twenty-First Century Professionals», *Library Management*, 27, 4/5 (2006), 257-268.

να και περισσότερο «just for you»¹⁸⁹. Η μεταστροφή αυτή στη λογική πρόσκτησης, οργάνωσης και προσφοράς τεκμηρίων στον χρήστη, επέφερε αλλαγές στη διάρθρωση των υπηρεσιών μιας βιβλιοθήκης και, κυρίως, στον τρόπο που οι βιβλιοθηκονόμοι αντιμετωπίζουν τις συλλογές τεκμηρίων και τα εργαλεία που χρησιμοποιούν για την οργάνωσή τους.

- Στο ψηφιακό περιβάλλον δημιουργήθηκαν νέοι πληροφοριακοί τομείς, π.χ. Ηλεκτρονικό Εμπόριο αλλά και νέοι, σε απαιτήσεις και προσόντα, πληροφοριακοί χρήστες¹⁹⁰. Οι βιβλιοθηκονόμοι έπρεπε, για να καλύψουν τις ανάγκες των νέων αυτών τομέων, να αλλάξουν τις καθιερωμένες τους νοοτροπίες, αλλαγή που οδήγησε, σταδιακά και σε διαφοροποίηση του ρόλου τους.
- Ο λόγος για τον οποίο κάποιος αναζητά πληροφορίες, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο αυτές μπορεί να χρησιμοποιηθούν άλλαξε σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες και οι βιβλιοθηκονόμοι, προκειμένου να ανταποκριθούν στις αλλαγές αυτές, ανέπτυξαν νέες μεθόδους αναζήτησης και αξιοποίησης των πληροφοριών. Για παράδειγμα, ολοένα και περισσότερο παρατηρείται ότι ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου στο σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης ξεκινά και τελειώνει στη διαδικασία της αναζήτησης, χωρίς να παρουσιάζεται η ανάγκη για πρόσβαση.
- Η παγκοσμιοποίηση που επήλθε με την εμφάνιση του Παγκόσμιου Ιστού επηρέασε τον τρόπο και τις μεθόδους διδασκαλίας και εκπαίδευσης και, βασικά, τα μέσα με τα οποία προσφέρονται οι σχετικές υπηρεσίες σε απομακρυσμένους χρήστες και σπουδαστές. Στη νέα αυτή πραγματικότητα, ένας νέος ρόλος δημιουργήθηκε για τον βιβλιοθηκονόμο, αυτός του εκπαιδευτή, όχι μόνο των δυνητικών χρηστών που επισκέπτονται τη βιβλιοθήκη, αλλά, πιθανώς, οποιουδήποτε εμπλέκεται σε, κάποιας μορφής, πληροφοριακή διαδικασία¹⁹¹.

¹⁸⁹ Μια ελεύθερη απόδοση των όρων στα ελληνικά θα μπορούσε να είναι: «μήπως και», «έγκαιρα» και «μόνο για σας» αντίστοιχα.

¹⁹⁰ Ειδικότερα, για την ανάγκη επαναπροσδιορισμού της σχέσης του βιβλιοθηκονόμου με τον χρήστη, βλέπε τα όσα σημειώνονται στο Mary-Ellen Mort, «Who Do We Think We Are?», *Searcher*, 8, 1 (2000), (<http://www.infotoday.com/searcher/jan00/mort.htm>).

¹⁹¹ Για την εξέλιξη του ρόλου του βιβλιοθηκονόμου ως εκπαιδευτή από τη «βιβλιογραφική εκπαίδευση» σε έναν ευρύτερο εκπαιδευτικό ρόλο με μεγαλύτερη συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία, ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα όσα υποστηρίζουν οι Debbie Anderson [and] Janet Gesin, *The Evolving Roles of Information Professionals in the Digital Age*, (<https://www.educause.edu/ir/library/html/cnc9754/cnc9754.html>).

- Τα νέα τεχνολογικά και επιστημονικά συστήματα δημιούργησαν αρχικά, όπως ήταν φυσικό, την ανάγκη για εκπαίδευση των βιβλιοθηκονόμων¹⁹² σε αυτά και στη συνέχεια, καθώς οι εξελίξεις είναι διαρκείς, παρουσιάστηκε η ανάγκη για τακτική, αν όχι συνεχή, ανανέωση της γνώσης πάνω σε συγκεκριμένα επαγγελματικά ζητήματα. Η δημιουργία, όμως, νέων πληροφοριακών συστημάτων που διαρκώς ανανεώνονται, ή και, αντικαθίστανται από καινούρια, δημιούργησε, επίσης, αυξημένη ανάγκη εκπαίδευσης των χρηστών από τους βιβλιοθηκονόμους.
- Η πληθώρα των διαθέσιμων πληροφοριών, οι ταχύτατες αλλαγές σε θέματα τεχνολογίας και η, ουσιαστική, αδυναμία ενός ανθρώπου ή, ακόμα και, μιας ολόκληρης επαγγελματικής ομάδας, να γνωρίζει σε βάθος και σε όλες του τις πτυχές ένα θέμα, οδήγησαν στη συνεργατική εργασία και, στη συνέχεια, στη συνεργατική μάθηση. Αυτό δε δημιουργεί νέους ρόλους για τους βιβλιοθηκονόμους μόνο γιατί και οι ίδιοι πρέπει να συνεργαστούν με άλλες επαγγελματικές ομάδες, π.χ. πληροφορικούς, αλλά και γιατί η συνεργασία ομάδων διαφορετικής εργασιακής κουλτούρας και επαγγελματικών συνηθειών προκαλεί, συχνά, πληροφοριακά κενά. Οι βιβλιοθηκονόμοι, λοιπόν, μπορούν να οργανώσουν και να συντονίσουν εργασιακές, ερευνητικές ή και άλλης μορφής ομάδες.
- Ακόμα και μετά την ανάπτυξη ανθρωποκεντρικών υπηρεσιών, η λειτουργία του βιβλιοθηκονόμου παρέμενε, σε μεγάλο βαθμό, σχετική με τη βιβλιοθήκη, τις υπηρεσίες και τις συλλογές της. Ολοένα και περισσότερο, αυξάνεται η έμφαση που δίνεται στη διαχείριση των σχέσεων με τον χρήστη – πελάτη, ενώ και οι πλήρως ανθρωποκεντρικές υπηρεσίες που εξυπηρετούν τους χρήστες σε επίπεδο πραγματικής πληροφορίας, μεταφέρουν το ουσιαστικό ενδιαφέρον

¹⁹² Ειδικά για τις επιπτώσεις της αυτοματοποίησης στα προσόντα των βιβλιοθηκονόμων, βλέπε τα όσα σημειώνει ο Hong Hu, «The Impact of Automation on Job Requirements and Qualifications for Catalogers and Reference Librarians in Academic Libraries», *Library Resources & Technical Services*, 40, 1 (1996), 9-31. Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, η έρευνα του Yuan Zhou, «Analysis of Trends in Demand for Computer-Related Skills for Academic Librarians from 1974 to 1994», *College & Research Libraries*, 57, 3 (1996), 259-272, στην οποία εξετάζονται περίπου 2.500 αγγελίες εύρεσης εργασίας σε μια περίοδο 20 χρόνων και σημειώνονται οι αλλαγές στα απαιτούμενα, σε σχέση με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, προσόντα. Οι πληροφορίες προήλθαν από το Linda Marion, «Digital Librarian, Cybrarian, or Librarian with Specialized Skills: Who Will Staff Digital Libraries?», *Association of College and Research Libraries Tenth National Conference, 15-18 March 2001, Denver, Colorado* (<http://www.ala.org/ala/acrl/acrl/events/marion.pdf>).

εκτός βιβλιοθήκης, σε ένα, επί της ουσίας, απροσδιόριστο και, στην πραγματικότητα, αδιευκρίνιστο περιβάλλον¹⁹³.

6.2 Πλεονεκτήματα βιβλιοθηκονόμου στη διαχείριση τεκμηρίων

Στη νέα αυτή πραγματικότητα, το επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου διαθέτει κάποια συγκριτικά, σε σχέση με τα νέα επαγγέλματα που εμφανίστηκαν και ενσωματώθηκαν σχετικά πρόσφατα στην πληροφοριακή αλυσίδα, πλεονεκτήματα και, αν τα εκμεταλλευτεί, θα μπορέσει να διατηρήσει την υπεροχή του έναντι των υπολοίπων που επιδιώκουν να αποτελέσουν και να αναγνωριστούν ως επαγγελματίες των οποίων η κύρια απασχόληση είναι η επεξεργασία πληροφοριών.

- Από τη φύση τους, οι βιβλιοθηκονόμοι είναι προσανατολισμένοι στην προσφορά υπηρεσιών στους χρήστες και στην κατανόηση και ικανοποίηση των πληροφοριακών τους αναγκών. Σε ένα περιβάλλον πληροφόρησης όπου σε όλο το φάσμα της πληροφοριακής αλυσίδας κυριαρχεί η ικανοποίηση των αναγκών των πελατών – χρηστών, η προσφορά καλά δομημένων υπηρεσιών, των οποίων η οργάνωση θα έχει σαφή προσανατολισμό προς τους χρήστες θα είναι συνεχώς το ζητούμενο και οι βιβλιοθηκονόμοι γνωρίζουν καλά πώς να ικανοποιήσουν αυτήν την απαίτηση.
- Ένα από τα κυρίαρχα στοιχεία του Διαδικτύου και του Παγκόσμιου Ιστού είναι η άναρχη δομή τους και η, σχεδόν, ανύπαρκτη, σε κάποιο έστω βαθμό, οργάνωση των πηγών που περιέχουν. Έτσι, η ικανότητα των ειδικών της πληροφορίας, να αναγνωρίζουν, να αξιολογούν και να οργανώνουν έντυπες αλλά και ηλεκτρονικές πληροφοριακές πηγές θα αποδειχθεί ένα ιδιαίτερο χρήσιμο προσόν και θα τους προσφέρει ένα ακόμα πλεονέκτημα έναντι των υπόλοιπων επαγγελματιών της πληροφόρησης¹⁹⁴.

¹⁹³ Το περιβάλλον εργασίας των βιβλιοθηκονόμων αλλάζει σε σχέση με τη μεγαλύτερη πρόσβαση σε ένα εύρος πληροφοριών, την ταχύτητα στην απόκτησή τους, τις περίπλοκες διαδικασίες για τον εντοπισμό τους, τις διαρκώς νέες τεχνολογίες και την προσαρμογή σε αυτές, την έλλειψη προτυποποίησης σε υλικό και λογισμικό, τη διαρκή εκπαίδευση των χρηστών και του προσωπικού και τη διαχείριση οικονομικών επενδύσεων σε τεχνολογίες, Rao K.Nageswara and K. H. Babu, «Role of Librarian in Internet and World Wide Web Environment», *Information Sciences*, 4, 1 (2001), 25-34, (<http://inform.nu/Articles/Vol4/v4n1p025-034.pdf>).

¹⁹⁴ Πολλοί αναγνωρίζουν ότι το Διαδίκτυο μπορεί να βελτιώσει το ρόλο των βιβλιοθηκονόμων στην Κοινωνία της Πληροφορίας και στα ιδρύματα που εργάζονται. Οι επαγγελματίες του χώρου έχουν την ευκαιρία, μέσα από τις αλλαγές στην επιστημονική επικοινωνία και στον τρόπο που γίνεται η παράδοση των τεκμηρίων και των πληροφοριών, να εργαστούν στενότερα με τους χρήστες τους στην ανάλυση, οργάνωση, προετοιμασία και παρουσίαση της πληροφορίας, με ένα τρόπο που μεγιστοποιεί την αξία της. Roland Wittwer, «Special Libraries - How to Survive in the Twenty-First Century», *The Electronic Library*, 19, 4 (2001), 221-225.

- Οι βιβλιοθηκονόμοι κατανοούν τις ανάγκες των χρηστών και μπορούν να ικανοποιήσουν τις πληροφοριακές τους απαιτήσεις καλύτερα από κάθε άλλο επαγγελματία. Στη νέα ψηφιακή πραγματικότητα, αν και τα μέσα και οι μορφές έχουν διαφοροποιηθεί αρκετά, οι βιβλιοθηκονόμοι μεταφέρουν από το συμβατικό περιβάλλον εξυπηρέτησης κοινού έναν ικανοποιητικό αριθμό προσόντων που θα τους βοηθήσουν να ανακαλύψουν, να ερμηνεύσουν και, τελικά, να ικανοποιήσουν σε μεγάλο βαθμό τις απαιτήσεις των χρηστών τους.
- Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η ανάγκη για εκπαίδευση, σε ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερόντων, εντός και εκτός των ορίων της βιβλιοθήκης, αυξάνεται διαρκώς. Οι βιβλιοθηκονόμοι έχουν εντρυφήσει στην εκπαίδευση ανθρώπων που πολύ λίγη, ή και καθόλου, επαφή έχουν με τα μέσα και τις μεθόδους που πρέπει να χρησιμοποιήσουν για να αναζητήσουν και να ανακτήσουν τεκμήρια. Έτσι, η εμπειρία που αποκόμισαν από διαδικασίες όπως οι βιβλιογραφικές οδηγίες και οι διάφορες ξεναγήσεις των χρηστών στα τμήματα της βιβλιοθήκης θα μετουσιωθεί σε έναν πιο ενεργό και άμεσο εκπαιδευτικό ρόλο¹⁹⁵.
- Η πληροφορία τείνει ολοένα και περισσότερο να εξελιχθεί σε ένα οικονομικό αγαθό. Διαρκώς εμφανίζονται υπηρεσίες και βάσεις δεδομένων στον ψηφιακό κόσμο όπου η παροχή πληροφοριών πραγματοποιείται κατόπιν οικονομικών ανταλλαγμάτων. Οι βιβλιοθηκονόμοι μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία ενός κόσμου όπου τα κριτήρια διαθεσιμότητας των πληροφοριακών τεκμηρίων δε θα καθορίζονται από οικονομικούς παράγοντες.
- Οι βιβλιοθηκονόμοι, επαγγελματίες που για δεκαετίες οργάνωναν και προσέφεραν υπηρεσίες με σκοπό την αναζήτηση, ανάκτηση, επεξεργασία και διάθεση στο κοινό τεκμηρίων, διαθέτουν, ίσως, ικανοποιητικό αριθμό προσόντων για να μπορέσουν να διαχειριστούν αποτελεσματικά τη γνώση στο σύγχρονο πληροφοριακό περιβάλλον, σε όποια μορφή και μέσα αυτή περιέχεται.
- Σε έναν κόσμο όπου κυριαρχεί το άυλο και οι μηχανές, οι βιβλιοθηκονόμοι, με πολύχρονη πείρα στην κοινωνική συναναστροφή με τους χρήστες, μπορούν να μεταφέρουν το αίσθημα της ανθρώπινης επαφής σε έναν ψηφιακό κόσμο.

¹⁹⁵ Ο Stephen Abram επισημαίνει τη σημασία που πρέπει να δώσουν οι βιβλιοθηκονόμοι κατά την εκπαίδευση των χρηστών στην αξιοποίηση του μαθησιακού περιβάλλοντος που δημιουργούν και όχι τόσο στην τεχνολογία, κάτι που θα βοηθήσει στην εκπαίδευση των χρηστών με τρόπο που θα δίνει έμφαση στη μακροπρόθεσμη κατανόηση των τεχνικών και όχι απλά στην εκπαίδευση πάνω στα σημερινά συστήματα, «Are you Building your Library with the Right Stuff?», *Computers in Libraries*, 19, (1999), 76-80.

6.3 Μειονεκτήματα βιβλιοθηκονόμου στη διαχείριση τεκμηρίων

Στα μειονεκτήματα που χαρακτηρίζουν το επάγγελμα των βιβλιοθηκονόμων στον ψηφιακό κόσμο μπορούν, γενικά, να αναφερθούν τα εξής:

- Οι βιβλιοθηκονόμοι, ειδικά την πρώτη περίοδο ενσωμάτωσης των τεχνολογικών καινοτομιών στις βιβλιοθήκες, συχνά κυριεύονταν από το αίσθημα ότι απειλούνται από την τεχνολογία. Το ίδιο αίσθημα μεταφέρεται ακόμα και σήμερα σε διάφορες περιπτώσεις καθημερινής εξάσκησης του επαγγέλματος¹⁹⁶.
- Οι βιβλιοθηκονόμοι μειονεκτούν, ακόμα, έναντι άλλων επαγγελματιών της πληροφόρησης στις τεχνικές τους γνώσεις στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και τις διάφορες λογισμικές εφαρμογές. Σε ένα περιβάλλον όπου η κατάρτιση και οι γνώσεις σε τεχνικής φύσης ζητήματα μπορούν να προσφέρουν σημαντικές λύσεις, οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να εργαστούν προς την κατεύθυνση απόκτησης και ενσωμάτωσης τεχνικών προσόντων, τουλάχιστον στο βαθμό που δε θα επηρεάζεται η καθημερινή τους εμπειρία σε έναν καθ' όλα τεχνολογικό εργασιακό περιβάλλον.
- Πριν από την εμφάνιση του Ιστού, οι βιβλιοθηκονόμοι ενεργούσαν ως, σχεδόν, αποκλειστικοί διαχειριστές και ελεγκτές της πληροφορίας. Σήμερα, και ειδικά στον Παγκόσμιο Ιστό, πληθώρα ανθρώπων και ομάδων διαχειρίζονται και διακινούν πληροφορίες σε ποικίλες μορφές και με διάφορα μέσα.
- Οι χρήστες, ολοένα και συχνότερα, θεωρούν ότι το Διαδίκτυο και οι διάφορες μηχανές αναζήτησης μπορούν να ικανοποιήσουν όλες τους τις ανάγκες. Οι βιβλιοθηκονόμοι, πέρα από τα προβλήματα και τα ζητήματα που προέκυψαν για το επάγγελμά τους με την εισαγωγή τεχνολογικών μέσων στην καθημερινή εξάσκησή του, έχουν να αντιμετωπίσουν και την πεποίθηση των χρηστών ότι η βιβλιοθήκη, και κατ' επέκταση οι βιβλιοθηκονόμοι, δεν τους είναι απαραίτητη¹⁹⁷.

¹⁹⁶ Ένα βασικό ζήτημα ήταν η μετάβαση από το αυτοματοποιημένο περιβάλλον στο ψηφιακό, όπου οι βιβλιοθηκονόμοι έπρεπε να εκπαιδευτούν σε εντελώς νέες τεχνολογίες. Η «technostress», το άγχος, δηλαδή, που προκαλείται από την ενασχόληση με τις νέες τεχνολογίες, ως αποτέλεσμα της άγνοιας των χρηστών ή της πολυπλοκότητας των τεχνολογικών μέσων, μπορεί να επηρεάσει ολοένα και περισσότερο χρήστες και προσωπικό καθώς οι βιβλιοθήκες προσφέρουν, με αυξανόμενους ρυθμούς, πληροφορίες μέσα από δικτυακούς τόπους και άλλα, απομακρυσμένης πρόσβασης, ηλεκτρονικά συστήματα. Για μια εξειδικευμένη ανάλυση και παρουσίαση του ζητήματος, βλέπε τα όσα παραθέτει ο John Kupersmith στην ιστοσελίδα του www.jkup.net. Περιλαμβάνει και μια αρκετά εκτενή, σχετική με το θέμα, βιβλιογραφία.

¹⁹⁷ Τα αποτελέσματα της έρευνας του OCLC δεν είναι καθόλου ενθαρρυντικά για την «ψηφιακή» διάσταση του ρόλου μιας σύγχρονης βιβλιοθήκης. Κατεγράφη αύξηση στη χρήση όλων των σχετικών με το Διαδίκτυο και τον Παγκόσμιο Ιστό υπηρεσιών σε σχέση με την αντίστοιχη έρευνα του ίδιου οργανισμού το 2005, *Perceptions on Libraries and Information Resources*, (<http://www.oclc.org/reports/>

- Οι γνώσεις που διαθέτουν οι βιβλιοθηκονόμοι δεν επαρκούν, σε ορισμένες περιπτώσεις, για να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις προκλήσεις της εργασίας τους. Πρέπει να συνεργαστούν με ειδικούς ICT καθώς και με χρήστες με πολλές και εξειδικευμένες γνώσεις ώστε να κατανοήσουν τα ειδικά ζητήματα και τις ανάγκες που προκύπτουν στο ψηφιακό περιβάλλον εξυπηρέτησης και ανταλλαγή πληροφοριών, με σκοπό να προσθέσουν αξία στο προϊόν τους¹⁹⁸.

6.4 Γενικά χαρακτηριστικά του προφίλ ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου

Αν μπορεί να γίνει μια γενική διαπίστωση σχετικά με τα προσόντα που πρέπει να έχει ο σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος, προκειμένου να ανταπεξέλθει αποτελεσματικά στις προκλήσεις του επαγγελματικού του μέλλοντος, τότε αυτή θα αφορά την προέλευση που αυτά τα προσόντα πρέπει να έχουν. Η πεποίθηση που εκφράστηκε σε διάφορες περιπτώσεις, συχνά από ανθρώπους που δεν προέρχονταν από τον πυρήνα της παραδοσιακής βιβλιοθηκονομίας, για τη αναγκαιότητα ύπαρξης ενός νέου συνόλου προσόντων, άμεσα και μοναδικά προερχόμενου από τον ψηφιακό κόσμο, προσόντα τα οποία γενικά μπορούν να ονομαστούν «ψηφιακά», είναι, μάλλον, λανθασμένη¹⁹⁹. Αντίθετα, η πιο σημαντική εξέλιξη πρέπει να προέλθει μέσα από την ίδια την εργασιακή κουλτούρα, δηλαδή, την ικανότητα των επαγγελματιών να προσαρμόζονται και να μπορούν διαρκώς να προσαρμοστούν για όσο διάστημα, και αυτό προβλέπεται ότι

[2005perceptions.htm](http://www.oclc.org/reports/sharing/default.htm)). Έτσι η χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου αυξήθηκε από το 73% στο 97% ενώ των μηχανών αναζήτησης από το 71% στο 90%. Αντίθετα, η χρήση των ιστοσελίδων των βιβλιοθηκών μειώθηκε από το 30% στο 20%. Αξιοσημείωτη είναι, επίσης, η μεγάλη αύξηση στη χρήση των ιστολογίων, από το 16% στο 46%. Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει η παρατήρηση των συντακτών βάσει των αποτελεσμάτων της έρευνας για τη χρήση και την αξιοποίηση των ιστοσελίδων «κοινωνικής δικτύωσης» (social networking sites) ότι ίσως έχουμε περάσει στην εποχή όπου δε χρησιμοποιούμε το Διαδίκτυο για ανακάλυψη, αλλά μάλλον για συμμετοχή και δημιουργία. Τα στοιχεία προέρχονται από την έρευνα με τίτλο *Sharing, Privacy and Trust in our Networked World*, 2007 (<http://www.oclc.org/reports/sharing/default.htm>).

¹⁹⁸ Για τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των βιβλιοθηκονόμων στο ψηφιακό περιβάλλον, αλλά και για τις ευκαιρίες τις οποίες έχουν για παροχή υπηρεσιών πληροφόρησης στον χρήστη στο περιβάλλον του Διαδικτύου και του Ιστού, βλέπε τα όσα επισημαίνουν οι Rao K. Nageswara and K. H. Babu, «Role of Librarian...», ό.π.

¹⁹⁹ Απάντηση στην εκτίμηση που ήθελε τα «ψηφιακά προσόντα» να επικρατούν έναντι των «παραδοσιακών» ή και των «υβριδικών», προσόντα, δηλαδή, που προέρχονται και έχουν εφαρμογή και χρησιμότητα μόνο σε έναν ψηφιακό κόσμο έδωσε η Linda Marion στην εργασία της με τίτλο «Digital...», ό.π.. Στη συγκεκριμένη εργασία εξετάζονται αγγελίες για εργασία σε ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και η συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η εργασιακή κουλτούρα κινείται περισσότερο προς ένα μεταβαλλόμενο και εξελισσόμενο «αυτοματοποιημένο περιβάλλον» ενώ δεν υπήρξαν στοιχεία που να αποδεικνύουν τη δημιουργία μιας νέας επαγγελματικής κατηγορίας, αυτής του «ψηφιακού βιβλιοθηκονόμου». Ανάλογη τάση κατεγράφη και στην έρευνα που έγινε στο πλαίσιο αυτής της εργασίας και παρουσιάζεται στη συνέχεια. Η έρευνά της είχε στόχο εργασίες σχετικές με την τεχνολογία και κατέγραψε 19 κατηγορίες προσόντων, μερικές εκ των οποίων είναι τα αυτοματοποιημένα βιβλιοθηκονομικά συστήματα, ηγετική προσωπικότητα, ομαδικότητα, διαπροσωπικά προσόντα και καινοτομία.

θα είναι μεγάλο, οι εργασιακές πρακτικές παραμένουν σε ένα ευμετάβλητο στάδιο, πάντα σε άμεση σχέση και εξάρτηση με τις αναδυόμενες τεχνολογίες²⁰⁰.

Παρόλο που οι βιβλιοθηκονόμοι αντιμετωπίζουν προκλήσεις για νέα και αναδυόμενα προσόντα οι οποίες προέρχονται από το επαγγελματικό τους περιβάλλον αλλά και από τις γενικότερες αλλαγές που επέφεραν οι τεχνολογίες των υπολογιστών και των επικοινωνιών, η πιο σημαντική, ίσως, πτυχή των αλλαγών αυτών είναι η δυνατότητα προσαρμογής των υπάρχοντων προσόντων – πολλά εκ των οποίων είναι παραδοσιακά βιβλιοθηκονομικά προσόντα, όπως ανάλυση, αξιολόγηση και επεξεργασία της πληροφορίας – και η ικανότητα να παραμένουν ευπροσάρμοστοι σε ένα περιβάλλον εργασίας που διαρκώς μεταβάλλεται²⁰¹. Έτσι μπορούμε να μιλάμε όχι για ένα νέο σύνολο προσόντων, αλλά, μάλλον, για τις κατάλληλες νοοτροπίες που πρέπει να αναπτυχθούν, να εξελιχθούν και να προσαρμοστούν στην ίδια την εργασιακή πρακτική²⁰². Οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να διατηρήσουν εκείνα τα σημαντικά προσόντα που τους έδωσαν σεβασμό και αναγνώριση στο παραδοσιακό περιβάλλον διαχείρισης πληροφοριών²⁰³ και πρέπει, ταυτόχρονα, να συνεχίσουν να είναι ανοικτοί σε νέες ιδέες και να ενδιαφέρονται να προσεγγίσουν τις ανάγκες των χρηστών²⁰⁴.

Επίσης, αντί για ένα προκαθορισμένο λεπτομερές σύνολο από προδιαγραφές, με τις οποίες θα γίνεται απόπειρα καθορισμού των απαραίτητων προσόντων για έναν βιβλιοθηκονόμο, είναι σημαντικό να αποτυπωθούν και να διατυπωθούν τα βασικά, εκείνα, προσόντα και οι ικανότητες, οι οποίες θα κάνουν εφικτή την προσαρμογή των μελλοντικών επαγγελματιών στις νέες εξελίξεις, αλλά, και αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, θα δώσουν τη δυνατότητα στους βιβλιοθηκονόμους ενεργά να επηρεάσουν τις

²⁰⁰ Με αφορμή τη συμπλήρωση 80 χρόνων από την έκδοση του πρώτου τεύχους του περιοδικού *Library Review*, ο David McMenemy συγκρίνει το κύριο άρθρο (editorial) του πρώτου τεύχους σε σχέση με τις σύγχρονες εξελίξεις στο επάγγελμα και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι αν και η ορολογία αλλάζει, οι βασικές πτυχές της βιβλιοθηκονομίας παραμένουν οι ίδιες, ακόμα και αν παρουσιάζονται διαρκώς νέες προκλήσεις για το επάγγελμα. «Reviewing Libraries and Librarianship: What has Changed in 80 Years?», *Library Review*, 56, 1 (2007), 8-10.

²⁰¹ Για την ανάγκη «υβριδοποίησης» ή «εξειδίκευσης» του επαγγέλματος, βλέπε τα όσα αναφέρει η Syed Salim Agha, «Professional Development: Specialization or Hybridization», *Library Review*, 50, 7/8 (2001), 400-402.

²⁰² Linda Ashcroft, «Developing Competencies, Critical Analysis and Personal Transferable Skills in Future Information Professionals», *Library Review*, 53, 2 (2004), 82-88.

²⁰³ Σύμφωνα με την Kate Sharp, και σε άμεση σχέση με την άποψη ότι η νέα δομή των μέσων που μεταφέρουν την πληροφορία δε συνεπάγεται και την πλήρη αλλαγή των προσόντων των βιβλιοθηκονόμων, «η πληροφορία που χρειάζονται οι χρήστες μπορεί να γίνει προσβάσιμη με διάφορους τρόπους, αλλά τα προσόντα που χρειάζονται οι επαγγελματίες της πληροφορίας για να διαχειριστούν αυτή την πληροφορία μπορούν να προσαρμοστούν από τις καθιερωμένες πρακτικές». «Internet Librarianship: Traditional...», ό.π.

²⁰⁴ Richard Biddiscombe, «The Development of Information Professionals' Needs for Internet and IT Skills: Experiences at the University Of Birmingham», *Program: Electronic Library and Information Systems*, 35, 2 (2001), 157-166.

εξελιξείς αυτές²⁰⁵. Στόχος της διαδικασίας αυτής, της αποτύπωσης, δηλαδή, μιας πληθώρας προσόντων και ικανοτήτων, τα οποία και μπορούν να οριστούν ως «βασικά» είναι να είναι ο βιβλιοθηκονόμος κατάλληλα προετοιμασμένος για τις εξελίξεις, όποιες και αν είναι, σε οποιοδήποτε βαθμό ή χρονικό σημείο και αν λάβουν χώρα²⁰⁶.

Πρέπει, επίσης, να αναφερθεί ότι οι βιβλιοθηκονόμοι, ως αποτέλεσμα της μεγάλης έκρηξης στον όγκο των πληροφοριών²⁰⁷, έπρεπε να μεταφέρουν την προσοχή τους από μία σχετικά σταθερή και γνωστή τοπική συλλογή, της οποίας την οργάνωση είχαν, σχεδόν αποκλειστικά, αναλάβει οι ίδιοι, σε μια πληθώρα πληροφοριακών πηγών²⁰⁸ με διαφορετικά χαρακτηριστικά και με δυναμικό χαρακτήρα και οι οποίες μπορεί να βρίσκονται οπουδήποτε στον κόσμο είναι πιθανό να υπάρχει ένα, έστω και

²⁰⁵ Ute Krauss-Leichert, «The Multimedia Sector: New Fields of Activity for Information Specialists», *IFLA Journal*, 27, 3 (2001), 163-170.

²⁰⁶ Ο βιβλιοθηκονόμος του μέλλοντος, πρέπει να φροντίσει για την ανάπτυξη εκείνων των προσόντων τα οποία και θα του χαρίσουν έναν συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων επαγγελματιών της πληροφορίας. Θα διαθέτει, δηλαδή, τις προδιαγραφές εκείνες που θα του επιτρέπουν να διεκδικεί με αξιώσεις οποιαδήποτε εργασία αφορά την επεξεργασία και διάθεση για χρήση στο κοινό πληροφοριών, πάντοτε σε ένα υβριδικό περιβάλλον λειτουργίας. Με βάση αυτή τη λογική παρουσιάζονται και οι πίνακες των προσόντων που ακολουθούν στις επόμενες σελίδες, καθώς η ανάλυση σε επίπεδο ρόλου, π.χ. Διαχειριστής Ιστοσελίδων, θα στερούσε, μάλλον, από τον βιβλιοθηκονόμο ένα σημαντικό κομμάτι πιθανών μελλοντικών επαγγελματικών ρόλων. Η όλη λογική του επιχειρήματος αυτού στηρίζεται στην εξέλιξη, η οποία παρατηρείται αυτή τη στιγμή στους επαγγελματικούς ρόλους, εξέλιξη που δείχνει μια πληθώρα, τουλάχιστον τυπική, ρόλων που σχετίζονται άμεσα με τα επαγγέλματα του βιβλιοθηκονόμου και του ειδικού της πληροφορίας. Αντί, λοιπόν, να προσπαθεί ο βιβλιοθηκονόμος να αναπτύξει τα κατάλληλα, για κάθε επαγγελματικό ρόλο, προσόντα, διαδικασία αρκετά δύσκολη, αν όχι αδύνατη, μπορεί να στηριχθεί σε ένα γενικό σύνολο προσόντων και ικανοτήτων κοινό για όλα τα επαγγέλματα της πληροφόρησης και στη συνέχεια, μέσα από την καθημερινή του απασχόληση να αποκτήσει τις, πιθανώς, εξειδικευμένες ικανότητες που απαιτεί ο ρόλος του. Τα προσόντα αυτά, που μπορούν να θεωρηθούν «κοινά» για τους ειδικούς της πληροφορίας, παρουσιάζονται και αναλύονται στη συνέχεια.

²⁰⁷ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τρεις έρευνες σχετικά με την ποσότητα των πληροφοριών που παράγει η ανθρωπότητα. Σύμφωνα, λοιπόν, με μια έρευνα του University of Berkeley (<http://www.berkeley.edu>) με τίτλο, *How Much Information? 2000*, (<http://www2.sims.berkeley.edu/research/projects/how-much-info>) το 1999 η παραγόμενη μοναδική πληροφορία είναι μεταξύ 1 και 2 exabytes, εκ των οποίων μόνο το 0.003% σε έντυπη μορφή. Σύμφωνα με νέα εκτίμηση του ίδιου οργανισμού, *How Much Information? 2003*, (<http://www2.sims.berkeley.edu/research/projects/how-much-info-2003>) το 2002 παρήχθησαν περίπου 5 exabytes νέας πληροφορίας, ενώ η έντυπη πληροφορία αντιπροσωπεύει το 0.01% (παρουσιάζεται αύξηση περίπου 36% σε σχέση με την προηγούμενη έρευνα). Μια νέα έρευνα του IDC (<http://www.idc.com>) με τίτλο *The Expanding Digital Universe: A Forecast of Worldwide Information Growth Through 2010*, εκτιμά ότι το 2006 η ανθρωπότητα παράγει 161 exabytes πληροφοριών σε ηλεκτρονικά και ψηφιακά μέσα, χωρίς να υπολογίζονται οι ποσότητες σε έντυπα. Πέρα από την αλματώδη αύξηση των τελευταίων 3 ετών, η ίδια έρευνα εκτιμά, και αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τη μελλοντική δυνατότητα του ανθρώπου να διασώζει τις πάσης φύσης δημιουργίες του στον ψηφιακό κόσμο, ότι το 2007 η πληροφορία που θα παραχθεί θα ξεπεράσει τις αποθηκευτικές δυνατότητες της ανθρωπότητας, (<http://www.emc.com/leadership/digital-universe/expanding-digital-universe.htm>).

²⁰⁸ Την υπό διαμόρφωση κατάσταση αποτυπώνει η έρευνα του *School Library Journal* για το 2006, στην οποία καταγράφεται ένα ποσοστό 88% των ειδικών που συμμετείχαν στην έρευνα να έχει συνδρομή σε online εργαλεία εξυπηρέτησης κοινού (reference tools). Στην ίδια έρευνα το 96% δηλώνει ότι εκπαιδεύει τους χρήστες του στη χρήση αυτών των εργαλείων, (<http://www.schoollibraryjournal.com/article/CA6338687.html>). Μια άλλη έρευνα του 2001 από την *Business Information Resources* δείχνει ότι το 58% των συμμετεχόντων ξόδεψαν τουλάχιστον το μισό προϋπολογισμό τους για την αγορά ηλεκτρονικής πληροφορίας (Η πληροφορία προήλθε από το Linda Ashcroft, «Developing competencies...», ό.π.).

τυπικά οργανωμένο, πληροφοριακό δίκτυο. Αποτέλεσμα της μεταφοράς²⁰⁹ αυτής ήταν η δημιουργία μιας ποικιλίας νέων καθηκόντων, τα οποία με τη σειρά τους απαιτούν νέα προσόντα και ικανότητες, από ανθρώπους που ενώ κατανοούν τα οφέλη που προέρχονται από τη χρήση των νέων τεχνολογιών, συνειδητοποιούν, παράλληλα, τα προβλήματα και τις δυσκολίες που μπορεί να τις συνοδεύουν²¹⁰.

6.5 Μελέτη και έρευνα δεδομένων για τη δημιουργία του προφίλ ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου

Η προσπάθεια να προσεγγισθεί ένα θέμα τόσο ρευστό, όσο η διαμόρφωση του επιστημονικού και επαγγελματικού προφίλ του Βιβλιοθηκονόμου για το προβλέψιμο, με τα σημερινά δεδομένα, μέλλον αποτελεί, όπως είναι ευνόητο, εγχείρημα επισφαλές και δύσκολο και για άλλους λόγους, αλλά και γιατί το όλο περιβάλλον των υπηρεσιών πληροφόρησης εξακολουθεί να παρουσιάζει εξαιρετική ρευστότητα και αυξανόμενη πολυπλοκότητα. Παρ' όλα αυτά είναι προφανές ότι η όλη πορεία έχει πάρει μια σαφώς προσδιορισμένη πλέον πορεία, οι λεπτομέρειες της οποίας μπορεί να μην είναι γνωστές, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά το μέλλον, η γενική τάση όμως είναι μάλλον δεδομένη πλέον. Η ερευνητική προσπάθεια, πάντως, προσδιορισμού του επαγγελματικού προφίλ αυτού που είναι γνωστό σήμερα ως Βιβλιοθηκονόμος, δεν μπορεί, ασφαλώς, να είναι ένα εικονολογικό εγχείρημα, πράγμα που θα συνέβαινε, εν μέρει, ακόμη και αν στηριζόταν σε προφανώς οφθαλμοφανή δεδομένα, τα οποία υποδηλώνουν, σχεδόν αναντίρρητα, τάσεις, όπως αυτές που διαπιστώνουμε σήμερα. Στην πραγματικότητα, βέβαια, η έρευνα θα στηριχθεί, και είναι υποχρεωμένη να στηριχθεί και να εκτιμήσει τις τάσεις αυτές και, οπωσδήποτε, η εκτίμηση αυτή αποτελεί στο

²⁰⁹ Η εξέλιξη αυτή, και σε συνάφεια με την πεποίθηση μερίδας χρηστών, η οποία αναφέρθηκε προηγουμένως, ότι, δηλαδή, οι βιβλιοθήκες δεν είναι, πλέον, απαραίτητες, αποτυπώνεται στην έρευνα με τίτλο *LibQual, Spring 2003 Survey: Group Results*. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας ο αριθμός των χρηστών που προτιμούν να χρησιμοποιούν τις συλλογές της βιβλιοθήκης από κάποιο απομακρυσμένο σημείο, σε καθημερινή βάση, είναι σχεδόν διπλάσιος από τον αντίστοιχο που χρησιμοποιούν τις συλλογές τοπικά. Ιδιαίτερα ενδιαφέρον, και σε σχέση με τον «ανταγωνισμό» μεταξύ βιβλιοθηκών και λοιπών εμπορικών υπηρεσιών προσφοράς πληροφοριακών υπηρεσιών, παρουσιάζει το γεγονός ότι ο αριθμός των χρηστών που προτιμούν να χρησιμοποιήσουν καθημερινά «μη – βιβλιοθηκονομικές» δικτυακές υπηρεσίες, όπως π.χ. Yahoo και Google είναι τέσσερις φορές μεγαλύτερος από εκείνον που προτιμούν τις αντίστοιχες μιας οργανωμένης βιβλιοθήκης. Το πρόγραμμα *LibQual* υλοποιείται υπό την αιγίδα της ARL σε ετήσια βάση και με τη συμμετοχή εκατοντάδων βιβλιοθηκών διαφόρων ειδών σε Ηνωμένες Πολιτείες, Καναδά και Ευρώπη με σκοπό την ποιοτική μέτρηση των υπηρεσιών που προσφέρουν οι βιβλιοθήκες. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε την κεντρική σελίδα του προγράμματος, <http://www.libqual.org>.

²¹⁰ Michael S. Malinconico, *Librarians and Technological Change: Opportunities, Disaffection and Management Responsibilities*, στο *Libri, Tipografi Biblioteche. Ricerche Storiche Dedicate a Luigi Balsamo*, Firenze: Olschki, 1997, vol. 2, σσ. 533-558. Η πληροφορία προήλθε από το Maria Grazia Melchionda, «Librarians in the Age of the Internet: Their Attitudes and Roles: A Literature Review», *New Library World*, 108, 3/4 (2007), 123-140.

πλαίσιο αυτής της εργασίας το βασικό θεμέλιο για ένα τεκμηριωμένο προσδιορισμό της μελλοντικής μορφής του Βιβλιοθηκονόμου.

Εκείνο όμως που επιχειρεί η παρούσα εργασία είναι να μην στηριχθεί στο απλά προφανές, στη διάχυτη αίσθηση για το μέλλον των πραγμάτων ή στην περιρρέουσα σχετική ατμόσφαιρα, αλλά σε πραγματικά δεδομένα που τεκμηριώνουν τις τάσεις αυτές και επιτρέπουν τη διατύπωση βάσιμων προβλέψεων για το επιστημονικό και επαγγελματικό προφίλ των ειδικών του χώρου της πληροφόρησης. Στο πλαίσιο αυτό αναζητήθηκαν, συνδυάστηκαν και συνεκτιμήθηκαν δεδομένα από τους ακόλουθους τομείς και χώρους:

1. Από την προσεκτική αποτίμηση της πορείας των σχετικών με το έργο της πληροφόρησης επιστημών, μια και τα χαρακτηριστικά αυτής της πορείας υποδηλώνουν, σχεδόν υποχρεωτικά, ποιότητες, δεξιότητες και προσόντα του μελλοντικού επαγγελματία στο χώρο. Η αποτίμηση αυτή, βασίστηκε, όπως είναι ευνόητο, σε μια εξαιρετικά επίπονη, μακροχρόνια και δύσκολη προσπάθεια μελέτης της σχετικής διεθνούς βιβλιογραφίας με στόχο να απομονώνονται, όσο είναι δυνατό, χαρακτηριστικά και δεδομένα που, άμεσα ή έμμεσα, επηρεάζουν ή αναμένεται να επηρεάσουν το προς διερεύνηση θέμα. Οι συνεχείς και ραγδαίες εξελίξεις στους τομείς αυτούς κάνουν τη σχετική προσπάθεια, όπως είναι προφανές, ακόμη πιο δύσκολη, πράγμα που οδηγεί τον ερευνητή να προχωρήσει σε μια συνολικά αφαιρετική προσέγγιση, αν θέλει να δώσει κάποιο τέλος στην έρευνά του.
2. Αναζητήθηκε, από τη διεθνή βιβλιογραφία επίσης, η τεκμηριωμένη αίσθηση των ειδικών του χώρου και όσων έχουν προβληματισθεί ή ασχοληθεί ερευνητικά με το θέμα. Η σχετική βιβλιογραφία, όπως είναι αναμενόμενο, καλύπτει μεγάλη ποικιλία επιμέρους προβλημάτων που ενδιαφέρουν αυτή την έρευνα. Η σύγκριση των απόψεων και των ευρημάτων, καθώς και η επιδιωχθείσα σύνθεση των ποικίλων απόψεων με την προοπτική διαμόρφωσης τεκμηριωμένων απαντήσεων στα ερωτήματα αυτής της έρευνας αποτελεί βασικό τμήμα αυτής της εργασίας.
3. Πέρα από τις θεωρητικές αναζητήσεις της έρευνας, όπως αυτές αποτυπώνονται στη σχετική διεθνή βιβλιογραφία, θεωρήθηκε σκόπιμο να αναζητηθούν και οι πραγματικές τάσεις και απόψεις του χώρου, όπως αυτές εκφράζονται στην πράξη με τρεις διαφορετικούς, αλλά αναντίρρητα ση-

μαντικούς για την τεκμηριωτική τους αξία, τρόπους. Οι τρεις αυτοί δρόμοι, αντιμετωπίστηκαν, όπως αναλύεται στη συνέχεια, με συγκεκριμένες έρευνες για την αναζήτηση και τον εντοπισμό των αναγκαίων δεδομένων.

Πραγματοποιήθηκαν, έτσι, τρεις ειδικές έρευνες, τα αποτελέσματα των οποίων χρησιμοποιήθηκαν, σε συνδυασμό με όλα τα λοιπά δεδομένα, στο εγχείρημα δημιουργίας του προφίλ ενός σύγχρονου, αλλά και μελλοντικού, βιβλιοθηκονόμου, όπως αυτό παρουσιάζεται στη συνέχεια.

1. Αρχικά, μελετήθηκαν σύγχρονες αγγελίες εύρεσης εργασίας για βιβλιοθηκονόμους, όπως αυτές δημοσιοποιούνται στο πλαίσιο της τρέχουσας ροής του επαγγελματικού έργου των βιβλιοθηκών. Η υποκείμενη συλλογιστική για τη διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας ήταν ότι οι τρέχουσες αγγελίες εκφράζουν και τις τρέχουσες απόψεις των βιβλιοθηκών για τα απαραίτητα προσόντα των βιβλιοθηκονόμων.
2. Επιχειρήθηκε, εκ δευτέρου, να διερευνηθούν τα προγράμματα σπουδών των σχολών και τμημάτων βιβλιοθηκονομίας. Η υποκείμενη συλλογιστική εδώ υπήρξε το γεγονός ότι ο ακαδημαϊκός χώρος, λιγότερο ή περισσότερο, παρακολουθεί ταυτόχρονα τόσο τις επιστημονικές εξελίξεις, όσο και τις ζητήσεις της αγοράς και προσαρμόζει, ανάλογα, τα διδακτικά του προγράμματα. Αν και, γενικά, ο ακαδημαϊκός χώρος είναι, από αυτή την άποψη, λίγο καθυστερημένος, οι επιλογές του σε επίπεδο προγράμματος αποτελούν ασφαλές τεκμήριο για την εικόνα του προβλέψιμου μέλλοντος.
3. Τέλος, μελετήθηκαν οι υπηρεσίες που προσφέρουν οι βιβλιοθήκες και ειδικότερα μέσα από το Διαδίκτυο, με το στόχο να συναχθούν ασφαλή συμπεράσματα για προσόντα και δεξιότητες που είναι αναγκαίες στους βιβλιοθηκονόμους, προκειμένου να αναπτυχθούν και να παρέχονται τέτοιες υπηρεσίες.

6.5.1 Αγγελίες

Πιο συγκεκριμένα: Η μελέτη των αγγελιών πραγματοποιήθηκε από τον Ιανουάριο του 2006 έως και τον Οκτώβριο του 2007 και αναλύθηκε το περιεχόμενο 270 αγγελιών εύρεσης εργασίας δημοσιευμένες στο Διαδίκτυο. Οι αγγελίες προέρχονται από τις Η.Π.Α., την Μεγάλη Βρετανία, την Αυστραλία, τον Καναδά, την Γαλλία και την

Γερμανία και αφορούν θέσεις εργασίας σε διάφορα είδη βιβλιοθηκών και τμήματά τους²¹¹.

Σκοπός της έρευνας είναι να μελετηθούν τα στοιχεία για τα απαραίτητα προσόντα ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου, όπως αυτά προκύπτουν από τις πραγματικές εργασιακές ανάγκες, οι οποίες εκφράζονται από τις απαιτήσεις των σύγχρονων βιβλιοθηκών για επαγγελματίες που θα τις στελεχώσουν. Τα προσόντα αυτά, στη συνέχεια, κατηγοριοποιήθηκαν, ώστε, σε συνδυασμό με τα δεδομένα των παράλληλων σχετικών ερευνών, να διαμορφώσουν ένα τεκμηριωμένο προφίλ προσόντων για έναν βιβλιοθηκονόμο που θα κληθεί να προσφέρει υπηρεσίες σε μια σύγχρονη υπηρεσία πληροφόρησης. Επίσης, στόχος της έρευνας ήταν να διερευνηθεί σε ποιο βαθμό τα προσόντα που προκύπτουν από τη διαχείριση του ψηφιακού περιβάλλοντος έχουν διεισδύσει στη σύγχρονη επαγγελματική πρακτική των βιβλιοθηκονόμων. Κυρίως, όμως, να διαπιστωθεί αν και σε ποιο βαθμό ισχύει μια από τις βασικές υποθέσεις εργασίας αυτής της έρευνας, ότι δηλαδή τα παραδοσιακά βιβλιοθηκονομικά προσόντα – και οι αντίστοιχες κατηγορίες – εξακολουθούν να αποτελούν το βασικό κορμό ανάπτυξης ικανοτήτων για έναν βιβλιοθηκονόμο, ή αν τα προκύπτοντα από τις ανάγκες του ψηφιακού περιβάλλοντος προσόντα έχουν αντικαταστήσει, και σε ποιο βαθμό, τα προσόντα που για δεκαετίες έπρεπε να κατέχει ένας τυπικός βιβλιοθηκονόμος. Τέλος, έγινε προσπάθεια μελέτης της εξάρτησης του επαγγέλματος του βιβλιοθηκονόμου από τις Επιστήμες των Υπολογιστών και Τηλεπικοινωνιών, στο μέτρο που αυτό μπορεί να διαπιστωθεί από τις απαιτούμενες, μέσα από τις αγγελίες, ικανότητες για έναν σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο.

Από τη μελέτη των αγγελιών αυτού του είδους καταγράφηκαν 38 διαφορετικά προσόντα, τα οποία και παρουσιάζονται στον πίνακα 1 ανάλογα με τα ποσοστά εμφάνισης που έχουν στο σύνολο των 270 αγγελιών και είναι αυτό το στοιχείο, το ποσοστό εμφάνισης, από το οποίο προκύπτουν και στο οποίο βασίζονται, σε σημαντικό βαθμό, τα τελικά συμπεράσματα της έρευνας.

²¹¹ Οι αγγελίες ανακτήθηκαν από τους εξής δικτυακούς τόπους: *United Kingdom Job Search* (<http://jobsearch.monster.co.uk>), *Jobsite* (<http://www.jobsite.co.uk>), *LisJobNet* (<http://www.lisjobnet.com>), *Jobs.ac.uk* (<http://www.jobs.ac.uk>), *BayNet* (<http://www.baynetlibs.org>), *The Chronicle of Higher Education* (<http://chronicle.com>), *LISjobs.com* (<http://lisjobs.com>), *ALLA* (<http://alia.org.au>), *CLA* (<http://cla.ca>), *ALA* (<http://ala.org>), *Byron Employment* (<http://www.employment.byron.com.au>), *Stellenservice Bibliothekswesen* (<http://www.bibliojobs.de>), *Centre National de la Fonction Publique Territoriale* (<http://www.cnfpt.fr/fr/accueil.php?>) και *Biblio OnLine* (<http://www.biblionline.com>).

Την πρώτη θέση, με μεγάλη διαφορά, ως απαραίτητο προσόν για τον σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο, καταλαμβάνει η ύπαρξη ενός πτυχίου βιβλιοθηκονομίας – συνηθέστερα ένα μεταπτυχιακό δίπλωμα – κάτι που είναι άλλωστε και αναμενόμενο και αναγκαίο και, για αυτό το λόγο, η συχνότητα εμφάνισής του και το αντίστοιχο ποσοστό πρέπει να εκτιμηθούν και να θεωρηθούν ως περιεχόμενο του ζητούμενου προφίλ μόνο κάτω από αυτό το πρίσμα. Αρκετά υψηλό ποσοστό εμφάνισης παρουσιάζει, όπως επίσης πρέπει να θεωρηθεί αναμενόμενο, η ανάγκη για ύπαρξη επαγγελματικής εμπειρίας προκειμένου να διεκδικήσει κάποιος μια θέση σε κάποια βιβλιοθήκη.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το εύρημα, το οποίο αφορά τα προσόντα επικοινωνίας, δεδομένου ότι η πλειονότητα των αγγελιών που εξετάστηκαν δεν αφορούσαν θέσεις για την εξυπηρέτηση κοινού²¹². Βλέπουμε, λοιπόν, ότι θεωρείται ευκαίιο προσόν για κάθε σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο και μπορούμε να υποθέσουμε με σχετική βεβαιότητα ότι η συγκεκριμένη ανάγκη προέρχεται από την ραγδαία ανάπτυξη του Παγκόσμιου Ιστού, τη διαρκή ενσωμάτωση των υπηρεσιών του στο εσωτερικό κάθε βιβλιοθήκης και τον πολλαπλασιασμό των πιθανών τρόπων, αλλά και των μορφών επικοινωνίας τόσο μεταξύ των επαγγελματιών της πληροφορίας, όσο και μεταξύ των βιβλιοθηκονόμων και των χρηστών. Μπορούμε, ακόμα, να υποθέσουμε ότι στη σύγχρονη υλοποίηση των υπηρεσιών πληροφόρησης, δεν αρκεί μόνο να διαθέτει ένας βιβλιοθηκονόμος τα, ούτως ή άλλως, απαραίτητα τεχνικά προσόντα, αλλά πρέπει να μπορεί να επικοινωνήσει με τρόπο κατάλληλο, ώστε να αξιοποιήσει τα τεκμήρια, τις πηγές και τις υπηρεσίες που διαθέτει μια βιβλιοθήκη.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, το γεγονός ότι από το σύνολο των προσόντων που προέκυψαν από την μελέτη των αγγελιών, το πρώτο που προέρχεται από το ψηφιακό περιβάλλον εμφανίζεται να έχει τη 12^η θέση σε ποσοστό εμφάνισης και αυτό αφορά την ικανότητα διαχείρισης ψηφιακών συλλογών. Σε σχέση με την «αντίστοιχη» ικανότητα ανάπτυξης και διαχείρισης συλλογών στο παραδοσιακό περιβάλλον, το δεύτερο παρουσιάζει παραπάνω από διπλάσιο ποσοστό. Πρόκειται προφανώς για ένα σημαντικό εύρημα σχετικά με τις όποιες διαπιστώσεις αφορούν την, επί του παρόντος, αναγκαιότητα ανάπτυξης ενός εντελώς νέου συνόλου που θα περιλαμβάνει

²¹² Πιο συγκεκριμένα, το 38% περίπου των αγγελιών που εξετάστηκαν αφορούσαν εργασία στις λεγόμενες τεχνικές υπηρεσίες (π.χ. καταλογογράφος), το 31,5% στις λεγόμενες υπηρεσίες εξυπηρέτησης κοινού (π.χ. βιβλιοθηκονόμος εξυπηρέτησης κοινού), ενώ το υπόλοιπο 30,5% δεν προσδιόριζε κάποια συγκεκριμένη θέση (π.χ. βιβλιοθηκονόμος). Το 18% προέρχεται από βιβλιοθήκες στις Η.Π.Α., το 17% από την Μ. Βρετανία και τον Καναδά και το 16% από την Γαλλία, την Γερμανία και την Αυστραλία.

Πίνακας Προσόντων

Προσόντα	Κατηγορία	Ποσοστό Εμφάνισης
Μεταπτυχιακό - Πτυχίο	Εκπαίδευση	81%
Εργασιακή εμπειρία	Εμπειρία	68%
Προσόντα επικοινωνίας	Διαπροσωπικά	61%
Διαχείριση - Οργάνωση συλλογών	Συμβατικό	51%
Συνεργασία σε ομάδες	Διαπροσωπικά	42%
Προσανατολισμός σε εξυπηρέτηση κοινού	Διαπροσωπικά	39%
Διοίκηση - Οργάνωση	Διοίκηση	36%
Τρέχουσες εξελίξεις LIS	Διά Βίου	28%
Εκπαίδευση χρηστών	Εκπαίδευση	28%
Αυτοματοποιημένα Βιβ/κά Συστήματα	Συμβατικό	26%
Λογισμικό	ICT	25%
Διαχείριση - Οργάνωση ψηφιακών συλλογών	Ψηφιακό	24%
Ατομικά Χαρίσματα	Προσωπικά	22%
Θεματικό αντικείμενο βιβλιοθήκης	Διά Βίου	19%
Ιστοσελίδες	ICT	19%
Εργάζεται μόνος	Διαπροσωπικά	18%
Ηλεκτρονικοί υπολογιστές	ICT	16%
Βάσεις Δεδομένων	Ψηφιακό	14%
Θέτει προτεραιότητες	Εμπειρία	12%
Ξένες γλώσσες	Εκπαίδευση	12%
Διαχείριση προγραμμάτων	Διοίκηση	11%
Επίλυση προβλημάτων	Προσωπικά	10%
Γλώσσες επισήμανσης	ICT	10%
Ηγετική προσωπικότητα	Διαπροσωπικά	10%
Προσωπική καριέρα	Διά Βίου	8%
Γλώσσες προγραμματισμού	ICT	8%
Επιμονή στη λεπτομέρεια	Προσωπικά	7%
Μεταδεδομένα	Ψηφιακό	6%
Περιοδικές εκδόσεις	Συμβατικό	6%
Τρέχουσες εξελίξεις ICT	Διά Βίου	6%
Δημιουργία συμμαχιών	Διαπροσωπικά	6%
Πολυμέσα	Ψηφιακό	5%
Δίκτυα	ICT	5%
Μαρκετινγκ	Διοίκηση	4%
Κριτική σκέψη	Προσωπικά	3%
Εμπειρία διοίκησης	Εμπειρία	3%
Ψηφιοποίηση	Ψηφιακό	2%
Δακτυλογράφηση	Εκπαίδευση	1%

Πίνακας 1. Προσόντα και ποσοστά εμφάνισης.

αποκλειστικά προσόντα διαχείρισης ψηφιακών τεκμηρίων. Αντίθετα, διαπιστώνεται ότι προκειμένου να μπορέσει να εργαστεί αποτελεσματικά ένας βιβλιοθηκονόμος, τα προσόντα που ανέπτυξε για δεκαετίες και αφορούν τη χρήση και γνώση των παραδοσιακών βιβλιοθηκονομικών συστημάτων, συνεχίζουν να παραμένουν ένα σημαντικό προσόν.

Ιδιαίτερα υψηλές θέσεις στη λίστα των προσόντων καταλαμβάνουν ικανότητες που προέρχονται από την κατηγορία των «διαπροσωπικών» προσόντων. Ειδικότερα, ο προσανατολισμός στην εξυπηρέτηση κοινού δείχνει, ως προσφερόμενη υπηρεσία,

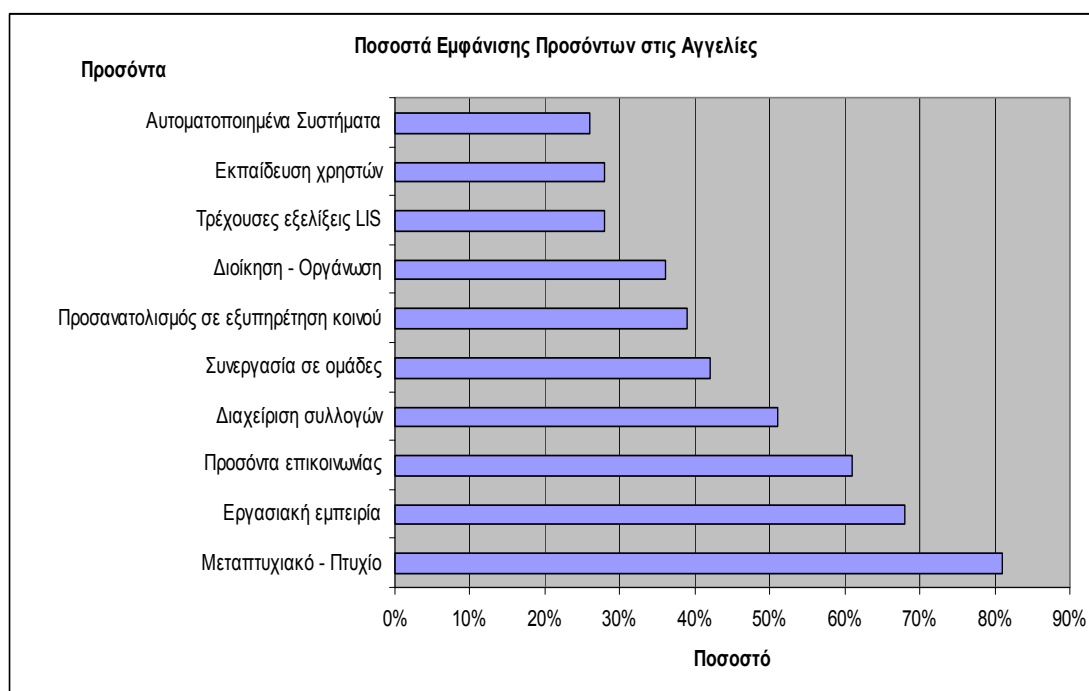
ότι όλες οι σύγχρονες τεχνολογικές υλοποιήσεις και οι όποιες τεχνικές δεξιότητες προκύπτουν από τη χρήση τους, έχουν τον ίδιο ακριβώς στόχο που είχαν και οι βιβλιοθήκες στο συμβατικό περιβάλλον, την καλύτερη δυνατή εξυπηρέτηση των χρηστών της. Ένας σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος, ανεξάρτητα από την εξειδίκευση που πιθανώς να αποκτήσει στις νέες τεχνολογίες, πρέπει να συνεχίζει να προσφέρει, με τον καλύτερο δυνατό τρόπο υπηρεσίες στους χρήστες²¹³. Επιπρόσθετα, η ανάγκη για ικανότητα προσαρμογής και συνεργασίας σε ομάδες εργασίας δείχνει τη σημασία που πρέπει να δώσει κάθε σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος για την ανάπτυξη των κατάλληλων δεξιοτήτων συνεργασίας τόσο στο εσωτερικό της βιβλιοθήκης, όσο και με οποιοδήποτε άλλο σχήμα προκύψει στα πλαίσια ερευνητικών, επιστημονικών ή άλλων επαγγελματικών δραστηριοτήτων.

Το ενδιαφέρον, όπως προκύπτει, για ικανότητες διοίκησης και οργάνωσης δηλώνει τη σημασία που δίνεται στην ικανότητα ενός βιβλιοθηκονόμου, εκτός από τα τυπικά βιβλιοθηκονομικά προσόντα, να κατέχει τις γνώσεις που θα του επιτρέψουν να «διοικήσει» και να «οργανώσει», είτε αυτό αφορά μια υπηρεσία είτε πρόκειται για μικρότερα τμήματα και ομάδες. Τη συγκεκριμένη διαπίστωση μπορούμε να τη συνδέσουμε με την «αποδόμηση» της διοικητικής δομής μιας βιβλιοθήκης, όπως πολύ συνοπτικά παρουσιάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, μετά την ενσωμάτωση διαδικτυακών υπηρεσιών. Μάλιστα, αν ληφθεί υπόψη ότι πολύ λίγες από τις αγγελίες που εξετάστηκαν αφορούν πραγματικά διοικητικές θέσεις, π.χ. διευθυντής, τότε μπορούμε να αντιληφθούμε ότι το συγκεκριμένο προσόν έχει ακόμα μεγαλύτερη σημασία σε μια υβριδική βιβλιοθήκη.

Η ανάγκη γνώσης των επιστημονικών και επαγγελματικών εξελίξεων στις επιστήμες της Βιβλιοθηκονομίας και της Πληροφόρησης δηλώνει την αναγκαιότητα για διαρκή ενημέρωση για τις επιστημονικές εξελίξεις. Σχετικά μικρό ποσοστό εμφάνισης έχει η ικανότητα παρακολούθησης των εξελίξεων στο πεδίο της ICT, ωστόσο πρέπει να θεωρηθεί σημαντική απλά και μόνο η ύπαρξη της στις αγγελίες, γεγονός που μπορεί να δώσει μια πρώτη εικόνα για τη σημασία που θα έχει η συγκεκριμένη

²¹³ Ο Jan T. Orick επισημαίνει τη διαφορά ανάμεσα στη δημιουργία μιας ιστοσελίδας και στη δημιουργία μιας συλλογής ηλεκτρονικών τεκμηρίων στο ότι η δεύτερη δε συγκεντρώνει απλά υλικό, αλλά προσπαθεί να προβλέψει με επιτυχία τις πιθανές αναζητήσεις ενός χρήστη. Και αυτή, θεωρεί ότι είναι μια βασική διαφορά ανάμεσα στον άνθρωπο που σχεδιάζει και διαμορφώνει ένα οποιοδήποτε ιστότοπο με έναν βιβλιοθηκονόμο που δημιουργεί ψηφιακές συλλογές. «The Virtual Library: Changing Roles and Ethical Challenge for Librarians», *The International Information and Library Review*, 32, 3/4 (2000), 313-324.

ικανότητα στο μέλλον. Πάντως, και τα δύο αυτά προσόντα υπογραμμίζουν, παράλληλα, την ανάγκη και τη σπουδαιότητα της δια βίου μάθησης και εκπαίδευσης και

Σχήμα 7. Δέκα πρώτα σε ποσοστά εμφάνισης προσόντα για ένα σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο

μπορούμε να υποθέσουμε και με βάση αυτά τα δύο προσόντα, ότι η σημασία της συνεχούς εκπαίδευσης και ανανέωσης της γνώσης θα αυξηθεί στο μέλλον.

Η ικανότητα για εκπαίδευση των χρηστών, είτε πρόκειται για φυσική εκπαίδευση είτε για εξ αποστάσεως, έχει ήδη επισημανθεί ως ένα από τα απαραίτητα προσόντα για ένα σύγχρονο επαγγελματία. Αν ληφθεί υπόψη ότι η έρευνα δεν αφορούσε αποκλειστικά ανθρώπους που εργάζονται στις υπηρεσίες εξυπηρέτησης κοινού, μπορούμε να συμπεράνουμε τη σημασία που δίνει το σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης στην κατάλληλη, σε τρόπους, μέσα και δεξιότητες, εκπαίδευση των χρηστών του, οι οποίοι φυσικά προσέρχονται ή συνδέονται απομακρυσμένα με την ιστοσελίδα της βιβλιοθήκης. Την ανάλυση που ακολουθεί στη συνέχεια του κεφαλαίου ότι, δηλαδή, ένας σημαντικός ρόλος για έναν βιβλιοθηκονόμο πρέπει να θεωρείται αυτός του εκπαιδευτή επιβεβαιώνουν τα ευρήματα της έρευνας, καθώς εμφανίζεται το αντίστοιχο προσόν στα δέκα πρώτα, σε εμφάνιση, προσόντα.

Μια ακόμα σημαντική διαπίστωση που προκύπτει από τη μελέτη των αποτελεσμάτων αφορά τα προσόντα που σχετίζονται με τις Τεχνολογίες των Πληροφοριών και των Τηλεπικοινωνιών. Αν και τα συγκεκριμένα προσόντα δεν εμφανίζονται ιδιαίτερα ψηλά στον σχετικό πίνακα, έχουν ένα σχετικά αξιόλογο ποσοστό εμφάνισης –

και σε αρκετές περιπτώσεις υψηλότερο από τα προσόντα που αφορούν τη διαχείριση τεκμηρίων σε ψηφιακό περιβάλλον – το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ως αποτύπωση μιας τάσης για το μέλλον. Πάντως, για την ώρα, δεν προκύπτει κάποια ιδιαίτερα μεγάλη ανάγκη για γνώση και κατοχή των σχετικών προσόντων, χωρίς, βέβαια, να θεωρείται απίθανο ότι αυτό θα αλλάξει στο μέλλον. Πρώτο προσόν στη συγκεκριμένη κατηγορία εμφανίζεται να είναι η, γενική, γνώση αξιοποίησης λογισμικών εφαρμογών, ενώ αρκετά υψηλό ποσοστό παρουσιάζει η ικανότητα να σχεδιάζει και να διαχειρίζεται ένας βιβλιοθηκονόμος ιστοσελίδες. Η ικανότητα αυτή πρέπει να θεωρείται μια σημαντική εξέλιξη τόσο για το παρόν, όσο και για το μέλλον του επαγγέλματος.

Μια γενική διαπίστωση αφορά τα προσόντα που σχετίζονται με την ικανότητα διαχείρισης τεκμηρίων σε ένα ψηφιακό περιβάλλον. Τα συγκεκριμένα προσόντα, όπως η γνώση χειρισμού βάσεων δεδομένων, πολυμέσων και μεταδεδομένων έχουν χαμηλά ποσοστά εμφάνισης στις αγγελίες που μελετήθηκαν. Ειδικότερα, αν τα συγκρίνουμε με τα δύο βασικότερα προσόντα που προέρχονται από την παραδοσιακή βιβλιοθηκονομική πρακτική, τη διαχείριση συλλογών και τη γνώση βιβλιοθηκονομικών συστημάτων, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι «ψηφιακές» δεξιότητες δεν έχουν διεισδύσει στο βαθμό που πιθανόν κάποιοι να ανέμεναν στην εργασιακή και επαγγελματική πρακτική των βιβλιοθηκονόμων. Αντίθετα, τα παραδοσιακά τεχνικά προσόντα εξακολουθούν να αποτελούν τα βασικά προσόντα για έναν βιβλιοθηκονόμο, εξέλιξη που δείχνει ότι η επαγγελματική πρακτική, τουλάχιστον για την ώρα, απορρίπτει, ως ένα βαθμό, την υιοθέτηση απόψεων που αφορούν τα, λεγόμενα, «ψηφιακά» προσόντα²¹⁴ και τους «ψηφιακούς» βιβλιοθηκονόμους²¹⁵. Βέβαια, στο μέλλον αυτό μπορεί να αλλάξει, αλλά για την ώρα διαπιστώνουμε ότι η παραδοσιακή βιβλιοθηκονομία συνεχίζει να είναι ένας βασικός παράγοντας ανάπτυξης και εξέλιξης του επαγγέλματος.

Ορισμένες χώρες, όπως για παράδειγμα η Αγγλία και η Γερμανία, εμφανίζουν μια μεγαλύτερη «ομαδοποίηση» στα προσόντα, όπως αυτά εμφανίζονται στις αγγελίες – χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τα προσόντα ICT – ενώ σε άλλες, όπως οι

²¹⁴ Βέβαια, ο όρος «ψηφιακά προσόντα» αποτελεί μια εννοιολογική αστοχία και χρησιμοποιείται με τη σχετική επισήμανση καθώς μερικές φορές χρησιμοποιείται αυτός ο όρος για να περιγράψουν οι ικανότητες και τα προσόντα ενός βιβλιοθηκονόμου στο ψηφιακό περιβάλλον. Αντίστοιχη αντιμετώπιση έχει στην εργασία αυτή και ο όρος «ψηφιακός» βιβλιοθηκονόμος, η αναγκαιότητα της χρήσης του οποίου αμφισβητείται από τα αποτελέσματα της έρευνας.

²¹⁵ Μια εμπειρισταωμένη άποψη για τα ζητήματα που έχουν προκύψει μέσα από την ψηφιακή διάσταση των βιβλιοθηκών για τους βιβλιοθηκονόμους, με έμφαση στην εκπαίδευσή τους, δίνει η Anna Maria Tamaro, «A Curriculum for Digital Librarians: A Reflection on the European Debate», *New Library World*, 108, 5/6 (2007), 229-246.

Η.Π.Α. παρατηρείται ότι υπάρχει μια μεγαλύτερη ανάλυση σε αυτές τις κατηγορίες και, άρα, μπορούμε να υποθέσουμε μια μεγαλύτερη εξειδίκευση, ενσωμάτωση και αποδοχή τους στο λειτουργικό πλαίσιο των βιβλιοθηκών τους. Αξιοσημείωτος, είναι, επίσης, ο αριθμός των προσόντων ανά αγγελία, με τις Η.Π.Α. να ξεπερνάνε τα δέκα ζητούμενα προσόντα σε κάθε αγγελία, κατά μέσο όρο, ενώ σε όλες τις υπόλοιπες χώρες που μελετήθηκαν, οι αγγελίες έχουν έξι έως οκτώ απαιτούμενα προσόντα για κάθε θέση.

Προσόντα που εμφανίζονται στις αγγελίες του 2007 και δεν υπήρχαν το 2006 είναι η γνώση οντολογιών (ontologies), ταξινομιών (taxonomies) και η ικανότητα σχεδιασμού (design). Εμφανίζονται, ακόμα, κάποιες γενικότερες έννοιες, οι οποίες δε μπορούν να θεωρηθούν προσόντα, αλλά καταγράφονται ως αποτύπωση μιας τάσης και αυτές είναι η πληροφοριακή παιδεία (information literacy²¹⁶) και η γνώση τεχνολογιών «Βιβλιοθήκη 2.0».

Σχετικά με την ελληνική πραγματικότητα, τουλάχιστον για τα απαραίτητα προσόντα για μια θέση στο δημόσιο, υπάρχει πολύ μικρή, έως ανύπαρκτη, ανάλυση των απαιτούμενων προσόντων για την κάλυψη θέσεων. Πιο συγκεκριμένα, η αναζήτηση στις σχετικές προκηρύξεις του δημοσίου τομέα μέσω του *Εθνικού Τυπογραφείου* (<http://www.et.gr>) για τα έτη από το 2000 έως το 2007 δείχνει ότι στις περισσότερες περιπτώσεις το πτυχίο Βιβλιοθηκονομίας και η γνώση ξένης γλώσσας – ουσιαστικά της αγγλικής – θεωρούνται επαρκή προσόντα για να εργαστεί κάποιος σε μια βιβλιο-

²¹⁶ Έχει επικρατήσει ο όρος να μεταφράζεται στα ελληνικά ως «Πληροφοριακή Παιδεία». Ωστόσο, η ALA ορίζει την information literacy ως: «to be information literate, a person must be able to recognize when information is needed and have the ability to locate, evaluate and use effectively the needed information»

Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζει η ανάλυση ως προς το πότε κάποιος θεωρείται information literate, πάλι σύμφωνα με την ALA: «...those who have learned how to learn. They know how to learn because they know how knowledge is organized, how to find information and how to use information so that others can learn from them. They are people prepared for lifelong learning because they can always find the information needed for any task or decision at hand».

Αν, λοιπόν, η Information Literacy, IL οριστεί ως η ικανότητα του ανθρώπου να αναγνωρίζει τις πληροφοριακές ανάγκες, να εντοπίζει, να αξιολογεί, να οργανώνει και να χρησιμοποιεί τις ζητούμενες πληροφορίες με τον καλύτερο δυνατό, για την ικανοποίηση των αναγκών του ίδιου ή και των συνανθρώπων του, τρόπο, μέσα από μια διαδικασία διαρκούς μάθησης, τότε ο όρος «Παιδεία» δεν επαρκεί για να περιγράψει τα όσα προαναφέρθηκαν. Ως εκ τούτου, προτιμάται ο όρος «Information Literacy» με την επισήμανση ότι δεν υπάρχει αντίστοιχη επαρκής απόδοση του όρου στα ελληνικά. Τα αποσπάσματα που παρατέθηκαν αποτελούν κομμάτι της έκθεσης που συνέταξε η *American Library Association, American Library Association Presidential Committee on Information Literacy*, 1989.

Μια γενική ανάλυση του θέματος πραγματοποιούν οι Robin Angeley and Jeff Purdue, *Information Literacy: An Overview*, με έμφαση στο ρόλο της βιβλιοθήκης και του Πανεπιστημίου σε αυτή (<http://www.ac.wvu.edu/~dialogue/issue6.html>) και Sandy Campbell, «Defining Information Literacy for the 21st Century», *World Library and Information Congress: 70th IFLA General Conference and Council, 22-27 August 2004*, Buenos Aires, Argentina, (<http://www.ifla.org/IV/ifla70/papers/059e-Campbell.pdf>).

θήκη²¹⁷. Το πώς αυτή η πρακτική επηρεάζει – η καλύτερα εμποδίζει – την όλη λογική στην ανάπτυξη προσόντων από πλευράς των ελληνικών βιβλιοθηκονόμων είναι μάλλον εύκολα αντιληπτό, όπως είναι και η ευθύνη όλων των εμπλεκόμενων φορέων, διαπιστώσεις που, ωστόσο, θα ήταν πιθανώς ενδιαφέρον θέμα προς διερεύνηση από κάποια άλλη εργασία. Τα τελευταία χρόνια, πάντως, διαπιστώνεται μια τάση για εναρμόνιση της Ελλάδας με τις διεθνείς πρακτικές και εκσυγχρονισμό στις απαιτούμενες, από τους βιβλιοθηκονόμους, δεξιότητες μέσα από τις προκηρύξεις διαφόρων ακαδημαϊκών και άλλων ερευνητικών βιβλιοθηκών. Ωστόσο, αυτές οι προκηρύξεις γίνονται, συνηθέστερα, μέσω των προγραμμάτων ΕΠΕΑΕΚ ή άλλων χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων και η κατάσταση, στον δημόσιο τομέα, εξακολουθεί να είναι στάσιμη.

6.5.2 Προγράμματα σπουδών

Κατά τη μελέτη των προγραμμάτων σπουδών εξετάστηκαν 49 σχολές και τμήματα Βιβλιοθηκονομίας και Επιστήμης της Πληροφόρησης²¹⁸ από τις Η.Π.Α. τη Μεγάλη Βρετανία, τον Καναδά, την Αυστραλία, την Γαλλία και τη Γερμανία τον Οκτώβριο του 2007²¹⁹. Τα προσόντα που προέκυψαν από τη σχετική έρευνα παρουσιάζονται στον πίνακα 2 που ακολουθεί.

²¹⁷ Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 10 του Π.Δ. 50/2001 (Φ.Ε.Κ. 39/05.3.2001/τ. Α') ως προσόντα διορισμού στο δημόσιο τομέα ορίζονται το πτυχίο Βιβλιοθηκονομίας, η άριστη γνώση μιας ξένης γλώσσας και η γνώση επεξεργασίας ελληνικών και ξενόγλωσσων κειμένων και πινάκων σε Η/Υ. Τροποποιήσεις ακολούθησαν με τα εξής Π.Δ.: 347/2003, 44/2005 και 116/2006 στα οποία η «άριστη γνώση» ξένης γλώσσας γίνεται «τουλάχιστον πολύ καλή γνώση», ενώ η γνώση χειρισμού Η/Υ ορίζεται σε «βασικό επίπεδο» στα αντικείμενα α) επεξεργασίας κειμένων, β) υπολογιστικών φύλλων, γ) βάσεων δεδομένων, δ) παρουσιάσεων και ε) υπηρεσιών διαδικτύου. Έτσι, για παράδειγμα, στο τεύχος προκηρύξεων Α.Σ.Ε.Π. με αρ. φύλ. 394/06/11/2007 (αρ. προκήρυξης 1/410Μ/2007) ως τυπικά προσόντα ορίζονται:

I. Πτυχίο Βιβλιοθηκονομίας.

II. Γνώση χειρισμού Η/Υ σε 1) Επεξεργασία κειμένου, 2) Υπολογιστικά φύλλα και 3) Υπηρεσίες Διαδικτύου.

III. Καλή γνώση αγγλικής γλώσσας.

Η αυστηρά τυποποιημένη διαδικασία, όπως έχει οριστεί από την ελληνική νομοθεσία και ο προκαθορισμένος και ιδιαίτερα περιορισμένος αριθμός προσόντων που προβλέπονται δεν παρουσιάζει ερευνητικό ενδιαφέρον και δεν προσφέρεται για την εξαγωγή συμπερασμάτων τα οποία μπορούν να αποτυπώσουν τις τάσεις της ελληνικής βιβλιοθηκονομικής κοινότητας και να συγκριθούν με τις αντίστοιχες σε διεθνές επίπεδο, ενώ και οι προερχόμενες από τον ιδιωτικό τομέα προκηρύξεις είναι πολύ περιορισμένες σε αριθμό. Επισημαίνεται και η απουσία ενός οργανισμού ή φορέα που να δημοσιεύει στο Διαδίκτυο αγγελίες εύρεσης εργασίας αποκλειστικά για βιβλιοθηκονόμους, όπως, βέβαια, συμβαίνει σε όλες τις προηγμένες τεχνολογικά αλλά και βιβλιοθηκονομικά χώρες.

²¹⁸ Ως κριτήριο προκειμένου να εξεταστεί το πρόγραμμα σπουδών μιας σχολής ή ενός τμήματος ορίστηκε η χρήση του όρου «library science» ή άλλου άμεσα σχετιζόμενου με αυτόν (π.χ. library studies) στον τίτλο της σχολής – τμήματος ή στον τίτλο του προγράμματος προπτυχιακών – μεταπτυχιακών σπουδών.

²¹⁹ Η πρόσβαση στις σχολές και τα προγράμματα σπουδών έγινε μέσω του Παγκόσμιου Ιστού και συγκεκριμένα από τους σχετικούς καταλόγους που δημοσιεύουν οι εξής δικτυακοί τόποι: *Royal Danish School of Library and Information Science Library: LIS Studies – Library Schools, Universities and Departments* (<http://www.db.dk/dbi/internet/schools.htm>), *World List of Schools and Departments of*

Στόχος της συγκεκριμένης έρευνας, όπως έχει ήδη αναλυθεί, είναι να υπάρξει μια επιπλέον πηγή μελέτης των προσόντων που θεωρείται αναγκαίο να έχει ένας σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος, αυτή τη φορά από την πλευρά της εκπαίδευσης, προκειμένου να συμπληρωθεί και να τεκμηριωθεί, συνδυαστικά και ακριβέστερα το προφίλ του βιβλιοθηκονόμου, πράγμα που αποτελεί και το στόχο αυτής της εργασίας. Στο πλαίσιο αυτής της συνδυαστικής ανάλυσης, διερευνήθηκε, επίσης, αν και σε ποιο βαθμό η εκπαίδευση που λαμβάνουν οι βιβλιοθηκονόμοι επαρκεί για να καλύψει τις ανάγκες του επαγγέλματος, όπως αυτές διαπιστώνονται από την μελέτη των αγγελιών. Ακόμα, σε μια προσπάθεια περαιτέρω συγκριτικής θεώρησης των πραγμάτων, εξετάστηκε αν η εκπαίδευση που προσφέρουν οι σχολές βιβλιοθηκονομίας συμβαδίζει με τις σύγχρονες εξελίξεις της επιστήμης, αν, δηλαδή, η γνώση που προσφέρουν στους μελλοντικούς επαγγελματίες είναι άμεσα αξιοποιήσιμη στον εργασιακό χώρο και ανταποκρίνεται στη σύγχρονη εργασιακή πρακτική. Αντικείμενο διερεύνησης αποτέλεσε και η έμφαση που δίνουν οι σχολές βιβλιοθηκονομίας στην εκπαίδευση των σπουδαστών τους στα λεγόμενα «γενικά» προσόντα, όπως αυτά παρουσιάζονται στο προφίλ και έχουν αποτυπωθεί από την έρευνα των αγγελιών. Τέλος, ερευνητικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το αν οι τεχνολογικές εξελίξεις στο ψηφιακό περιβάλλον έχουν ενσωματωθεί στα προγράμματα σπουδών σε βάρος των αντίστοιχων μαθημάτων που υπήρχαν ήδη και μέσω αυτών διδάσκονται οι πρακτικές της «παραδοσιακής» βιβλιοθηκονομίας.

Από το σύνολο των προσόντων που προέκυψαν από τη μελέτη των αγγελιών και των προγραμμάτων σπουδών δε διαπιστώθηκε κάποια έλλειψη στα προσόντα που προσφέρονται από τις πανεπιστημιακές σχολές στους μελλοντικούς βιβλιοθηκονόμους²²⁰. Φαίνεται, δηλαδή, ότι τα τυπικά προσόντα που ζητούν οι βιβλιοθήκες αποτελούν αντικείμενο της εκπαιδευτικής διαδικασίας σε βαθμό που να μπορούν να καλυφθούν οι απαιτήσεις του εργασιακού περιβάλλοντος. Διαπιστώνεται, ακόμα, ότι οι

Information Science, Information Management and Related Disciplines (<http://informationr.net/wl>), *San Jose State University, Library Schools in the United States and Canada* (<http://slisweb.sjsu.edu/resources/librarianschools.htm>), *ALA, Alphabetical List of Institutions with ALA – Accredited Programs* (<http://www.ala.org/ala/accreditation/lisdirb/Alphaaccred.htm>), *ACQWEB's, Library and Information Science Resources: List of L.I.S. Schools* (http://www.acqweb.org/lis_sch.html) και *UNESCO Libraries Portal* (http://www.unesco.org/cgi-bin/webworld/portal_bib2/cgi/page.cgi?d=1&g=Training/Institutions/index.shtml).

²²⁰ Η συγκεκριμένη διαπίστωση αφορά το σύνολο των προσόντων που προσφέρουν τα πανεπιστημιακά ιδρύματα και προκύπτει από την καταγραφή του συνόλου των μαθημάτων που διδάσκονται σε αυτά, όπως παρουσιάζεται στον πίνακα 2 που ακολουθεί. Στο σχήμα 12 του 7^{ου} κεφαλαίου παρουσιάζεται μια συγκριτική θεώρηση του συγκεκριμένου ζητήματος, μέσα από μια καταγραφή των ποσοστών εμφάνισης των μαθημάτων στα προγράμματα σπουδών.

σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις του γενικότερου πληροφοριακού περιβάλλοντος έχουν ενσωματωθεί στα εκπαιδευτικά προγράμματα των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων. Αυτό, πέρα από οτιδήποτε άλλο, σημαίνει προφανώς ότι τα προερχόμενα από διαφορετικές πηγές δεδομένα που χρησιμοποιούνται σε αυτή την έρευνα για τη διαμόρφωση ενός προφίλ του επαγγελματία της πληροφόρησης για τη σημερινή και τη μελλοντική πραγματικότητα φαίνεται να συγκλίνουν. Αυτό, πάντως, φαίνεται να επιδιώκεται χωρίς, ωστόσο, να γίνεται σε βάρος των μαθημάτων που προέρχονται από την «παραδοσιακή» βιβλιοθηκονομία.

Έτσι, για παράδειγμα, η ανάπτυξη και η διαχείριση των συλλογών συνεχίζει να αποτελεί ένα απαραίτητο μάθημα για τις σύγχρονες σχολές βιβλιοθηκονομίας (δηλαδή η διδασκαλία παραδοσιακών διαδικασιών όπως η καταλογογράφηση, η ευρετηρίαση, η ταξινόμηση κλπ.), αλλά έχουν ενσωματωθεί, παράλληλα, μαθήματα που αφορούν τη διαχείριση ψηφιακού υλικού και την ανάπτυξη συλλογών σε ψηφιακό περιβάλλον (τέτοια μαθήματα είναι η διδασκαλία γλωσσών επισήμανσης, δημιουργίας - διαχείρισης ιστοσελίδων, ψηφιοποίησης κλπ.). Αυτή η εξέλιξη είναι σημαντική σχετικά με την ύπαρξη ισορροπίας στην ανάπτυξη των κατάλληλων προσόντων από τους σύγχρονους βιβλιοθηκονόμους και φαίνεται ότι η εκπαιδευτική κοινότητα παρέχει στους βιβλιοθηκονόμους τα κατάλληλα προσόντα για επαγγελματική εργασία στο σύγχρονο υβριδικό περιβάλλον λειτουργίας μιας τυπικής βιβλιοθήκης.

Σχετικά με την ανάπτυξη ικανοτήτων που δεν αποτελούν άμεσα κομμάτι της επαγγελματικής εργασίας για έναν βιβλιοθηκονόμο, ικανότητες, δηλαδή, που στο προφίλ ανήκουν στην κατηγορία των γενικών – κοινωνικών προσόντων, παρατηρείται ότι υπάρχει μια, όχι ιδιαίτερα σημαντική, προσπάθεια ανάπτυξης κάποιων τέτοιων δεξιοτήτων μέσα από τα προγράμματα σπουδών. Ιδιαίτερη σημασία δίνει η βιβλιοθηκονομική εκπαιδευτική κοινότητα, σε σχέση πάντα με τα υπόλοιπα γενικά προσόντα, στην ανάπτυξη ηγετικής προσωπικότητας από τους βιβλιοθηκονόμους, καθώς σχετικά μαθήματα εμφανίζονται αρκετά συχνά στα προγράμματα σπουδών. Εξίσου σημαντική είναι η διδασκαλία της δεοντολογίας και των κοινωνικών υποχρεώσεων που απορρέουν για τις βιβλιοθήκες από τη χρήση τεκμηρίων στο σύγχρονο πληροφοριακό περιβάλλον, ενώ και η κατανόηση των πληροφοριακών αναγκών των χρηστών αποτελεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, αντικείμενο διδασκαλίας στις σύγχρονες σχολές.

Άλλα «κοινωνικά» προσόντα που διδάσκονται είναι η ικανότητα αποδοχής της αλλαγής και επίλυσης προβλημάτων, να εργάζεται μόνος αλλά και σε ομάδες εργασίας, να μπορεί να αφηγηθεί ιστορίες, τα διάφορα προσόντα επικοινωνίας και οικονο-

ΠΡΟΣΩΝΤΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΣ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ
Ανάπτυξη - Διαχείριση Συλλογών	Collection Development and Management, Selection and Acquisition of Materials, Introduction to Technical Services
Αξιολόγηση πληροφοριακού υλικού, πηγών και υπηρεσιών στο Διαδίκτυο	Internet Content Management, Web Technologies for Information Specialists
Αξιολόγηση Υπηρεσιών Βιβλιοθήκης	Evaluation of Information Systems, Assessing Information Needs and Evaluating Information Services
Αξιολόγηση Βιογραφικών - Διενέργεια Συνεντεύξεων	Staffing Information and Information Technology Positions
Αποδοχή Αλλαγής	Information Use for Organizational Effectiveness
Αρχιτεκτονική των Πληροφοριών	Information Architecture: Web Design Usability, Information Architecture for the Web, Information Architecture
Αυτοματοποιημένα Βιβλιοθηκονομικά Συστήματα	Microcomputer Applications
Βάσεις Δεδομένων	Design and Management of Databases, Database Systems Analysis and Design, Database Theory and Development
Γλώσσες Επισήμανσης	Design and Authoring for the WWW, Markup Languages for the WWW, XML for Libraries
Γλώσσες Προγραμματισμού	Web Programming, Elements of Programming, Programming Techniques for Information Systems
Γνώση Χειρισμού Πληροφοριακών Πηγών σε Διαφορετικούς Τύπους Αρχείων	Organization of Information
Δεοντολογία και Κοινωνικές Υποχρεώσεις	Ethics and Information, Intellectual Freedom and Social Responsibility in Librarianship, Ethical Concerns of Library and Information Professionals
Δημιουργία – Διαχείριση Ιστοσελίδων	WWW Page Design and Management, Web Design Specialization, Website Development and Administration/ Management
Δημιουργία Κοινοπραξιών - Συμμαχιών	Cooperatives, Consortia and Networks
Διατήρηση - Συντήρηση Υλικού	Preservation Management of Physical Records, Conservation and Preservation, Preservation of Library and Archival Materials
Διαχείριση Γνώσης	Knowledge Management, Knowledge Management Principles
Διαχείριση και Ανεύρεση Οικονομικών Πόρων	Economics of Information, Microeconomics, Financial Management, Resource Management
Διαχείριση και Αξιολόγηση Ανθρώπινου Δυναμικού	Human Resources Management, Information Service Personnel
Διαχείριση Προγραμμάτων	Program Evaluation, Management and Project Control
Διαχείριση Υλικών Πόρων	Planning Library Facilities

Δίκτυα	Computer Networks, Networks for Information Centers, Networking Technologies
Διοίκηση - Οργάνωση	Advanced Library Administration, Introduction to Library Management, Library Supervision and Management, Management Principles for Information Professionals
Διορατικότητα στη Μεταφορά Παραδοσιακών Λειτουργιών σε Online Περιβάλλον	Geospatial Information Management
Εικονική Εξυπηρέτηση Κοινού	Internet Reference, Digital Reference and Information Retrieval
Εκπαίδευση Χρηστών	Library Use Instruction, Reference and Instruction Specialization, User Education : Multimedia
Εξυπηρέτηση Κοινού	Adult Services in Libraries, Reference and Instruction Specialization, Automated Reference Services, Readers Advisory Service
Επίλυση Προβλημάτων	Creative Problem Solving, Information Use for Organizational Effectiveness
Επιστημονική Επικοινωνία	Scholarly Communication
Εργάζεται Μόνος	Independent Work, Special and One Person Libraries
Εργασιακή Εμπειρία	Διάφορα Μοθήματα Professional Field Experience
Ευρετηρίαση - Περιλήψεις	Indexing, Indexing - Abstracting
Εφαρμογές Λογισμικού	Microcomputer Applications
Ηγετική Προσωπικότητα	Leadership and Management Principles for Library and Information Services, Leadership in Theory and Practice, Leadership in Organizations, Leadership in Libraries and Information Centers
Ηλεκτρονική Δημοσίευση - Δημοσίευση	Electronic Publishing, Electronic and Contemporary Publishing, Electronic Publishing - DTP, Desktop Publishing, Electronic Publishing on the Web, Publishing
Θεματικό Αντικείμενο Βιβλιοθήκης	The Special Library, Information Sources and Services in the Humanities, Health Information Resources, Social Science Information Services
Ικανότητα Αφήγησης	Storytelling, Storytelling - The Art and Practice of Library Storytelling
Ικανότητα Κατανόησης Αιτημάτων και Προσδιορισμού της Ζητούμενης Πληροφορίας	Information Needs Analysis, Information Behaviour, Human Information Behaviour, Behaviour of Information Users, Information Seeking Behaviours, Understanding Information
Καταλογογράφηση	Organization of Knowledge, Cataloging and Classification
Μάρκετινγκ	Marketing of Information Centers, Marketing and Planning for Libraries, Library Marketing, Marketing Principles, Information Marketing

Μεταδεδομένα	Metadata Architectures and Applications, Treatments and Exploitation of Information and Information Systems, Cataloging and Metadata Management
Ξένες Γλώσσες	Specialized English, Foreign Languages in Science and Practice
Οικονομικά Προσόντα	Economics of Information, Library Fundraising, Microeconomics, Electronic Commerce, Financial Management
Περιοδικά	Serials, Managing Serials in an Electronic Age
Πολυμέσα	Design and Production of Network Multimedia, Preparing Instructional Media, Digitales Publizieren – Multimedia
Προσωποπολιτισμός στην Εξυπηρέτηση Κοινού	Public Relations
Προσόντα Αναζήτησης - Έρευνας	Research Methods, Information Seeking, Library and Internet Research Skills, Introduction to Research
Προσόντα Επικοινωνίας	Research, Evaluation and Communication Skills, Communication Training
Στατιστική	Mathematics - Statistics and Logic of Information, Quantitative Methods
Συνεργασία σε Ομάδες Εργασίας	Information Use for Organizational Effectiveness
Σχεδιασμός Διεπαφών	Interface Design, User Interface and Website Design
Σχεδιασμός Προσωπικής Κοιμέρας	Knowledge Structures and the Information Professions, Portfolio Development
Ταξινόμηση	Classification, Cataloging and Classification
Τρέχουσες εξελίξεις ICT	Current Issues in Gobar Information Infrastructure/ Information Transfer
Τρέχουσες εξελίξεις LIS	Foundations of LIS, Current Problems in LIS, Current Issues and Trends in Library Services and Information Science
Ψηφιακές Συλλογές	Management of Digital Records, Organizing and Managing Web Resources, Digital Librarianship, Design and Implementation of Web-based Information Services, Electronic Document Management
Ψηφιοποίηση	Digital Libraries, Issues in Preservation, Access and Digitization, Digital Librarianship
ICT	Tools of Internet and Office Automation, ICT Applications, Internet Technologies and Applications, Informaiton Technology in Libraries
Information Literacy	Information Literacy Instruction, Tools for Information Literacy, Information Literacy

Πίνακας 2. Προσόντα από προγράμματα σπουδών Πανεπιστημιακών Σχολών και περιγραφές μαθημάτων (ενδεικτικά).

μικής διαχείρισης και ο προσανατολισμός στην εξυπηρέτηση κοινού. Επίσης, ο σχεδιασμός της επαγγελματικής καριέρας, η εξειδίκευση σε θεματικές ενότητες και γνωστικά επίπεδα και η απόκτηση εργασιακής εμπειρίας. Από τη μελέτη των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι στην αμερικανική ήπειρο, και ιδιαίτερα στις Η.Π.Α., δίνεται έμφαση στην ικανότητα του βιβλιοθηκονόμου να μπορεί να αφηγείται ιστορίες, καθώς σχετικά μαθήματα (storytelling) εμφανίζονται σε πολλές από τις αμερικάνικες σχολές.

Τέλος, προσόντα που εμφανίζονται από την μελέτη των προγραμμάτων σπουδών και δε φαίνεται να προκύπτουν από την αντίστοιχη μελέτη των αγγελιών είναι η ικανότητα αφήγησης, η στατιστική και ο σχεδιασμός επιφανειών χρήσης. Επισημαίνεται ότι έννοιες όπως *διαχείριση γνώσης, επιστημονική επικοινωνία και αρχιτεκτονική των πληροφοριών* διδάσκονται από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα αλλά δεν περιλαμβάνονται στο προφίλ καθώς αποτελούν, μάλλον, ευρύτερα γνωστικά πεδία και διαδικασίες παρά συγκεκριμένα προσόντα για έναν σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο.

6.5.3 Υπηρεσίες βιβλιοθηκών

Ο τρίτος και τελευταίος άξονας αναζήτησης πληροφοριών για τη διαπίστωση, με έμμεσο τρόπο αυτή τη φορά, των απαιτούμενων για ένα βιβλιοθηκονόμο προσόντων σε μια σύγχρονη υπηρεσία πληροφόρησης υπήρξε η έρευνα των υπηρεσιών που προσφέρουν οι βιβλιοθήκες στο περιβάλλον του Διαδικτύου και του Παγκόσμιου Ιστού. Στόχος της έρευνας υπήρξε να διερευνήσει αν υπάρχουν προσόντα που αναπτύσσει ή που πρέπει, κατ' εκτίμηση, να έχει ένας βιβλιοθηκονόμος κατά την ανάπτυξη, οργάνωση και προσφορά διαφόρων υπηρεσιών που παρέχουν, στην πράξη, οι βιβλιοθήκες και τα οποία μπορεί να έχουν εντοπιστεί και καταγραφεί ή όχι από τις δύο προηγούμενες ερευνητικές προσεγγίσεις. Επίσης, μελετήθηκε αν η πιο τρέχουσα και άμεση μορφή επαγγελματικής πρακτικής, όπως αυτή εκφράζεται από τις υπηρεσίες που σε καθημερινή βάση διαχειρίζεται ένας βιβλιοθηκονόμος, υποδηλώνει μια έλλειψη στην κατάρτιση των επαγγελματιών του χώρου από τις διάφορες πανεπιστημιακές σχολές. Τέλος, αναζητήθηκαν δεδομένα για την ενσωμάτωση ή όχι των πρόσφατων εξελίξεων στην διαχείριση τεκμηρίων, όπως αυτές οι εξελίξεις αναφέρονται στη διεθνή βιβλιογραφία ως *Library 2.0*.

Αναζητήθηκαν δεδομένα σε 105 δημόσιες και ακαδημαϊκές – ερευνητικές βιβλιοθήκες²²¹ στις ίδιες χώρες με τις προηγούμενες έρευνες, δηλαδή, Καναδάς, Αυστραλία, Γαλλία, Η.Π.Α., Γερμανία και Μεγάλη Βρετανία τον Οκτώβριο του 2007²²².

Από την έρευνα δεν προέκυψαν νέα δεδομένα για τα απαιτούμενα, για έναν βιβλιοθηκονόμο, προσόντα. Σε γενικές γραμμές, το σύνολο των υπηρεσιών που προσφέρουν οι σύγχρονες βιβλιοθήκες, και βέβαια με τη μορφή που αυτές εμφανίζονται και οργανώνονται στους διαδικτυακούς τόπους που οι ίδιες διατηρούν, συμπεριλαμβάνουν τις τοπικές συλλογές πάσης φύσης τεκμηρίων, τις συλλογές ηλεκτρονικών τεκμηρίων και διάθεσης πηγών στο ψηφιακό περιβάλλον, μεθόδους τοπικής ή απομακρυσμένης εκπαίδευσης και διάφορα στοιχεία γενικού ενδιαφέροντος (όπως η ανανέωση του δανεισμένου υλικού και το ωράριο λειτουργίας της βιβλιοθήκης).

Οι τοπικές συλλογές αποτελούν, ουσιαστικά, αντικείμενο περιγραφής μέσα από τις ιστοσελίδες κάθε βιβλιοθήκης, με αναφορές στην έκταση και τα περιεχόμενά τους, χωρίς να υπάρχει δυνατότητα χρήσης, με μοναδική εξαίρεση τον OPAC που σχεδόν όλες οι βιβλιοθήκες διαθέτουν. Πρόκειται, βασικά, για τις διαδικασίες που για δεκαετίες ανέπτυξαν οι βιβλιοθήκες και συνεχίζουν, φυσικά, να αναπτύσσουν, για τις οποίες απαιτείται η γνώση των παραδοσιακών βιβλιοθηκονομικών πρακτικών.

Η εκπαίδευση που προσφέρουν οι βιβλιοθήκες στους χρήστες μπορεί να περιλαμβάνει τις δυνατότητες χρήσης και τις μεθόδους αξιοποίησης τεκμηρίων και εργαλείων όπως οι βάσεις δεδομένων, διάφορες ηλεκτρονικές πηγές (όπως ηλεκτρονικές εγκυκλοπαιδείες και πολυμέσα) καθώς και εκπαίδευση στη βελτίωση της ικανότητας κάθε χρήστη να αναζητά και ν' ανακαλύπτει πληροφορίες. Μάλιστα, αρκετές βιβλιοθήκες εκπαιδεύουν τους χρήστες τους στην πληροφοριακή παιδεία, πιθανώς σε μια προσπάθεια να προσφέρουν εκπαίδευση και ενημέρωση σχετικά με τις πρόσφατες τεχνολογικές εξελίξεις στον τομέα της αξιοποίησης και διαχείρισης των πληροφο-

²²¹ Βέβαια, κάθε χώρα διαθέτει δεκάδες ή και εκατοντάδες βιβλιοθήκες και έπρεπε να τεθούν κάποιοι περιορισμοί προκειμένου να υπάρξει ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα των υπηρεσιών που προσφέρουν. Έτσι, επελέγησαν βιβλιοθήκες (δημόσιες αλλά και ερευνητικές) που ορίζονται από τον τίτλο τους ή από τον τίτλο του ιδρύματος στο οποίο ανήκουν ως «αντιπροσωπευτικές» μιας ευρύτερης περιοχής, π.χ. The State Library of South Australia, State Library of Florida, Central and Regional Library of Berlin, Bibliothèque Municipale de Bordeaux. Επιπλέον, θεωρήθηκε ότι ένα συνολικό δείγμα 100-120 βιβλιοθηκών θα ήταν αρκετό για τους ερευνητικούς σκοπούς της εργασίας και επομένως στις χώρες που το αρχικό κριτήριο δεν περιόριζε τον αριθμό των βιβλιοθηκών σε 15-20, εφαρμόστηκε και ένα δεύτερο, το μέγεθος της συλλογής. Έτσι εξετάστηκαν βιβλιοθήκες που περιλαμβάνουν περισσότερα από ένα εκατομμύριο τεκμήρια στις συλλογές τους (σύμφωνα με τον σχετικό κατάλογο της UNESCO), ενώ επιπλέον προτιμήθηκαν βιβλιοθήκες που περιέχουν εκτός από έντυπες συλλογές, συλλογές τεκμηρίων όπως χάρτες, μονόφυλλα, σπάνια βιβλία, μικροφίλμ κλπ.

²²² Κατά την αναζήτηση χρησιμοποιήθηκε ο κατάλογος βιβλιοθηκών που παραθέτει η UNESCO στη διεύθυνση: http://www.unesco.org/cgi-bin/webworld/portal_bib2/cgi/page.cgi?d=1.

ριών. Η εκπαίδευση πραγματοποιείται συνηθέστερα στους φυσικούς χώρους της βιβλιοθήκης, αλλά δεν αποκλείεται η δυνατότητα εκπαίδευσης σε πραγματικό χρόνο μέσα από τον Παγκόσμιο Ιστό.

Οι ψηφιακές συλλογές των βιβλιοθηκών είναι συνηθέστερα υπερσύνδεσμοι που κατευθύνουν σε συλλογές ηλεκτρονικών βιβλίων και περιοδικών εμπορικών εκδοτών. Στις περισσότερες περιπτώσεις, δηλαδή, τις «συλλογές» αυτές δεν τις αναπτύσσουν ούτε τις διαχειρίζονται, ουσιαστικά, οι βιβλιοθηκονόμοι, αλλά ο εκάστοτε εμπορικός εκδοτικός οίκος που παρέχει τα τεκμήρια, εξέλιξη που δε συμβάλλει, βέβαια, στην ανάπτυξη ή στην ανάγκη για προσόντα διαχείρισης ψηφιακού υλικού από τους βιβλιοθηκονόμους²²³ (π.χ. με τη χρήση εργαλείων μεταδεδομένων). Βέβαια, κάποιες βιβλιοθήκες έχουν ήδη ψηφιοποιήσει μέρος της συλλογής τους (συνήθως ψηφιοποιούν τεκμήρια όπως χειρόγραφα, χάρτες, φωτογραφίες, παρτιτούρες κλπ.) και σε συνδυασμό με την αναζήτηση και οργάνωση πηγών στο Διαδίκτυο που πιθανώς να ενδιαφέρουν τους χρήστες, δίνουν τη δυνατότητα για ανάπτυξη και διαχείριση ψηφιακών συλλογών από τις ίδιες τις βιβλιοθήκες. Ενδιαφέρον έχει η υπηρεσία της Washington State Library με τίτλο *Digital Design Studio*, με την οποία προσφέρει υπηρεσίες και γνώσεις στο χειρισμό φωτογραφιών και ταινιών, στην ανάπτυξη και διαχείριση ιστοσελίδων και στην ψηφιοποίηση τεκμηρίων όπως φωτογραφίες, slides κλπ.

Στην αναζήτηση στοιχείων που να αποδεικνύουν ενσωμάτωση και ανάπτυξη «υπηρεσιών Βιβλιοθήκη 2.0» δεν υπήρξαν δεδομένα που να αποδεικνύουν ευρεία χρήση τους. Μεμονωμένα – και μάλλον ως αποτέλεσμα της προσωπικής προσπάθειας των βιβλιοθηκονόμων που εργάζονται σε αυτές – κάποιες βιβλιοθήκες προσφέρουν υπηρεσίες όπως ιστολόγια και υπηρεσίες ανταλλαγής μηνυμάτων (Instant Messaging, IM, συνήθως με την ονομασία *ask a librarian*, ενώ στην Μεγάλη Βρετανία έχει αναπτυχθεί η υπηρεσία *enquiry*, η οποία προσφέρει 24ωρη εξυπηρέτηση κοινού και τη χρησιμοποιούν πολλές δημόσιες βιβλιοθήκες) και χρησιμοποιούν δικτυακούς τόπους κοινωνικής δικτύωσης και δικτυακούς τόπους διαμοιρασμού αρχείων²²⁴ (so-

²²³ Διαπίστωση που μπορεί να συνδυαστεί με το χαμηλό ποσοστό εμφάνισης των προσόντων διαχείρισης ψηφιακών συλλογών στις αγγελίες και να δώσει έτσι μια λογική εξήγηση και ερμηνεία για την πραγματική διάσταση των ψηφιακών υπηρεσιών που προσφέρουν οι σύγχρονες βιβλιοθήκες καθώς και για το γεγονός ότι η ανάπτυξη και διαχείριση συμβατικών συλλογών εξακολουθεί να παραμένει το κύριο μέλημα ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου.

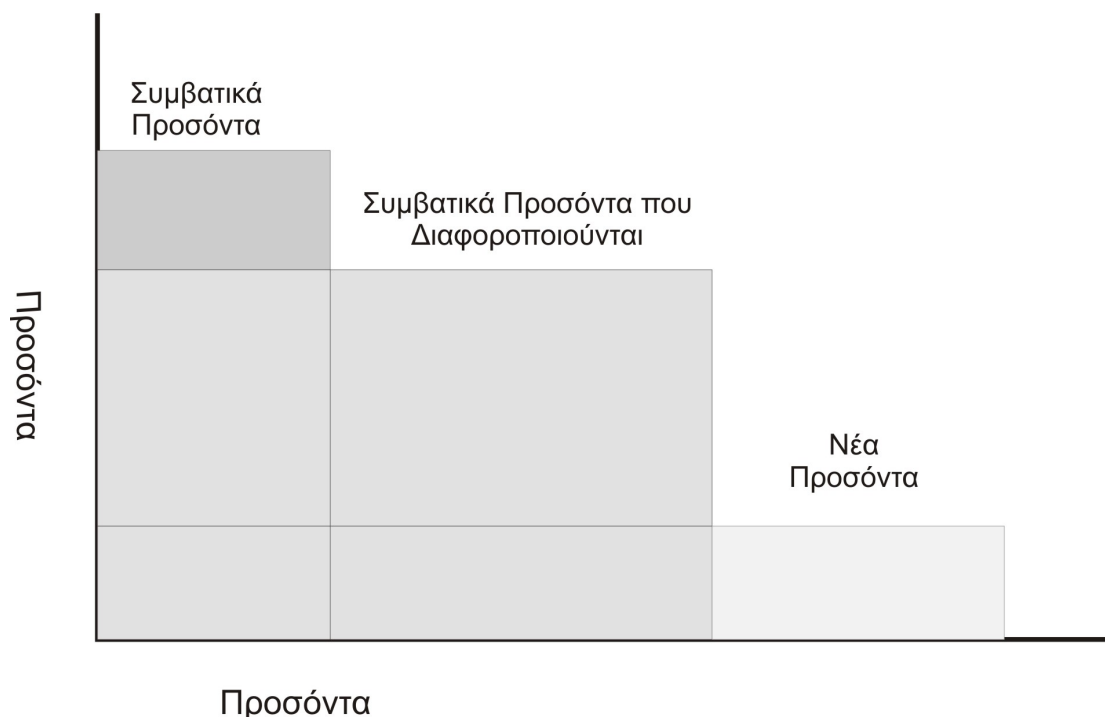
²²⁴ Μια πρόσφατη έρευνα αναφέρει ότι το 57% των χρηστών του Διαδικτύου βλέπουν βίντεο online, ενώ περίπου το 75% γίνεται αποδέκτης μηνυμάτων με υπερσυνδέσμους για βίντεο που έχουν παρακολουθήσει άλλοι. Μεγάλος αριθμός χρηστών, περίπου 20%, χρησιμοποιεί τις συγκεκριμένες διαδικτυακές υπηρεσίες σε καθημερινή βάση. Πηγή: *Reports: Technology and Media Use*, Pew Internet & American Life Project (http://www.pewinternet.org/PPF/r/219/report_display.asp).

cial media sites). Για παράδειγμα, από τις βιβλιοθήκες του δείγματος, μόνο η βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου της South Florida βρέθηκε να χρησιμοποιεί το YouTube, ενώ η δημόσια βιβλιοθήκη του Newcastle χρησιμοποιεί τον δικτυακό τόπο του MySpace για να προβάλλει τις υπηρεσίες που προσφέρει. Περιορισμένος αριθμός βιβλιοθηκών παρέχει τεκμήρια σε μορφή Podcast και Vodcast, ενώ λίγες βιβλιοθήκες έχουν ενσωματώσει την τεχνολογία RSS Feeds στις ιστοσελίδες τους.

Άλλες ενδιαφέρουσες υπηρεσίες είναι η *Digital Storytelling* της San Diego Public Library, οι υπηρεσίες *Family History* που προσφέρουν δημόσιες βιβλιοθήκες σε Μεγάλη Βρετανία και Αυστραλία και είναι διαθέσιμες σε χρήστες και ερευνητές και η *Collection of Downloadable Media (Mobipocket eBook)*, της New York State Library. Τέλος, ως μια εξέλιξη των βιβλιοθηκονομικών υπηρεσιών μπορεί να θεωρηθεί η εξυπηρέτηση και η προσφορά τεκμηρίων και υπηρεσιών σε φορητές συσκευές όπως PDAs, αλλά και σ' αυτή την περίπτωση, ο αριθμός των βιβλιοθηκών που παρέχουν ανάλογες υπηρεσίες είναι πολύ περιορισμένος.

Τα προσόντα που προέκυψαν από τις έρευνες και παρουσιάζονται στη συνέχεια μπορούν να χωριστούν σε συμβατικά προσόντα²²⁵, σε συμβατικά προσόντα, τα οποία, όμως, διαφοροποιούνται, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, μέσα στο σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης και σε νέα προσόντα. Ως συμβατικά μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τα σχετικά με την επεξεργασία και τη διαχείριση του συμβατικού υλικού προσόντα. Στα νέα μπορούμε να κατατάξουμε τα προερχόμενα από τη διαχείριση ψηφιακού υλικού καθώς και τα σχετιζόμενα με τις πρακτικές και τις εφαρμογές της ICT. Βέβαια, κάποια από τα «νέα» αυτά προσόντα έχουν εμφανιστεί πιο πρόσφατα, ενώ κάποια άλλα αποτελούν δεξιότητες που οι βιβλιοθηκονόμοι ανέπτυξαν νωρίτερα (για παράδειγμα, η κατασκευή ιστοσελίδων είναι από τα πιο «νέα» προσόντα, ενώ αρκετά νωρίτερα οι βιβλιοθηκονόμοι έμαθαν πώς να χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου). Ωστόσο, σε σχέση με τα παραδοσιακά προσόντα που για δεκαετίες ανέπτυξαν οι βιβλιοθηκονόμοι και τις προερχόμενες από το σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης τεχνικές και υπηρεσίες, αυτά τα προσόντα αποτελούν το «νέο» και το «διαφορετικό» στη σύγχρονη επαγγελματική πρακτική. Τέλος, όλα τα υπόλοιπα προσόντα πρέπει να θεωρούνται παραδοσιακά – συμβατικά, τα οποία, όμως, βρίσκονται υπό διαρκή, πλέον, διαφοροποίηση.

²²⁵ Προσόντα, δηλαδή, τα οποία έπρεπε να διαθέτει ο τυπικός βιβλιοθηκονόμος του 20^{ου} αιώνα.

Σχήμα 8. Σχέση συμβατικών και νέων βιβλιοθηκονομικών προσόντων.

Αυτή η διαδικασία, δηλ. η διαρκής εξέλιξη και διαφοροποίηση πρέπει να θεωρείται ίδιον της υβριδικής βιβλιοθήκης, μιας βιβλιοθήκης που λειτουργεί σε ένα δυσδιάστατο περιβάλλον, αλλά και μια διαπίστωση που ενισχύει την άποψη ότι ένας σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος δεν αναπτύσσει ένα νέο σύνολο προσόντων, αλλά, κυρίως, εξελίσσει και αναπτύσσει ικανότητες που, σε κάποιο έστω βαθμό, κατείχε και χρησιμοποιούσε και στο παραδοσιακό περιβάλλον πληροφόρησης. Στο σχήμα 8 αποτυπώνεται η σχέση των τριών κατηγοριών προσόντων – συμβατικά, νέα, συμβατικά που εξελίσσονται – και, βασικά, το πλήθος των προσόντων που είναι πραγματικά νέα και εκείνα τα προσόντα που πλέον παραμένουν συμβατικά χωρίς να εξελίσσονται.

6.6 Πίνακες προσόντων και δεξιοτήτων ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου

Οι πίνακες²²⁶ των προσόντων που ακολουθούν έχουν αναλυθεί σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

1. «Επαγγελματικά» Προσόντα
2. «Γενικά» Προσόντα²²⁷

²²⁶ Επισημαίνεται ότι η κατηγοριοποίηση των προσόντων είναι μια διαδικασία που σε ορισμένες περιπτώσεις «απαιτεί» επιλογή μιας συγκεκριμένης κατηγορίας, παρόλο που ένα προσόν θα ταίριαζε σε περισσότερες. Η πιθανή ταύτιση ενός προσόντος με περισσότερες από μία κατηγορίες οφείλεται τόσο στην πολυπλοκότητα της εσωτερικής σχέσης των πεδίων προσόντων, όσο και στην πολυπλοκότητα του ρόλου ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου.

²²⁷ Σε διάκριση των προσόντων ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου σε επαγγελματικά και γενικά προχωρά και η Bidy Fisher, «Workforce Skills Development: The Professional Imperative for Information Services in the United Kingdom», *Australian Library and Information Association (ALIA) Bi-*

Ως επαγγελματικά νοούνται όλα εκείνα τα προσόντα άμεσα συνυφασμένα με τις εργασιακές πρακτικές, τα επαγγελματικά πρότυπα και την καθημερινή ενασχόληση του βιβλιοθηκονόμου με τα πάσης φύσης τεχνικά θέματα του επαγγέλματος. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται κατηγορίες στις οποίες εφαρμόζονται πρακτικές της παραδοσιακής βιβλιοθηκονομίας, νέες τάσεις που επικρατούν στη διαχείριση ψηφιακών και ηλεκτρονικών τεκμηρίων, τα γενικότερα τεχνολογικής μορφής και περιεχομένου προσόντα με εφαρμογή στις Επιστήμες των Πληροφοριών και των Τηλεπικοινωνιών και, τέλος, διάφορες κατηγορίες γενικότερου διοικητικού και εκπαιδευτικού χαρακτήρα.

Στην κατηγορία των γενικών προσόντων, στα οποία, μάλλον, θα ταίριαζε καλύτερα ο όρος «κοινωνικά» προσόντα, περιλαμβάνονται όλες εκείνες οι ικανότητες τις οποίες ο βιβλιοθηκονόμος αναπτύσσει μέσα από το ίδιο το εργασιακό του περιβάλλον, χωρίς, όμως, να σχετίζονται με την καθημερινή του ενασχόληση με εργασίες όπως η καταλογογράφηση. Πρόκειται για δεξιότητες η ανάπτυξη των οποίων εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από τον ίδιο τον βιβλιοθηκονόμο χωρίς την, ουσιαστική, παρέμβαση εξωτερικών παραγόντων. Είναι μια διαρκής καθημερινή διαδικασία αξιολόγησης και αξιοποίησης των όσων συμβαίνουν κατά την εξάσκηση του επαγγέλματος και δίνουν τη δυνατότητα στον βιβλιοθηκονόμο να αναπτύξει, πέρα από τα «επαγγελματικά» και παράλληλα με αυτά, προσόντα τα οποία θα του επιτρέψουν να χειρίζεται καλύτερα τις διαπροσωπικές και τις επαγγελματικές του σχέσεις, τις επαφές του με τους χρήστες και να αξιοποιεί την εμπειρία που αποκομίζει κατά την άσκηση του επαγγέλματός του, με σκοπό τη διαρκή βελτίωση των εργασιακών του συνθηκών. Επί της ουσίας, πρόκειται για προσόντα που αναπτύσσονται, αλλά και έχουν, μεγαλύτερη εφαρμογή και αξία κατά τη διάρκεια των κοινωνικών συναναστροφών του βιβλιοθηκονόμου και γι' αυτό θα ήταν, ίσως, προτιμότερο να αναφέρονται ως «κοινωνικά προσόντα».

ennial Conference, 21-24 September 2004, Gold Coast, Queensland, Australia (<http://conferences.alia.org.au/alia2004/pdfs/fisher.b.paper.pdf>). Παρουσιάζει μια αρκετά αναλυτική λίστα προσόντων και από την έρευνα που πραγματοποίησε, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι κατηγορίες στις οποίες πρέπει να δοθεί έμφαση, άρα και να αναπτυχθούν τα ανάλογα προσόντα είναι: διαχείριση γνώσης, διαχείριση προγραμμάτων, επικέντρωση του ενδιαφέροντος στους χρήστες και υποστήριξη, ηγεσία και διοίκηση και, τέλος, στρατηγική σκέψη, ενώ η ίδια δίνει έμφαση στα προσόντα αρχιτεκτονικής των πληροφοριών.

A. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΣΟΝΤΑ

- 1. Επεξεργασία – Διαχείριση Συμβατικού Υλικού**
- 2. Επεξεργασία – Διαχείριση Ψηφιακού Υλικού**
- 3. Προσόντα ICT**
- 4. Προσόντα Διοίκησης – Οργάνωσης**
- 5. Εκπαίδευση**

A1. Επεξεργασία – Διαχείριση Συμβατικού Υλικού

- ✓ Αυτοματοποιημένα βιβλιοθηκονομικά συστήματα
- ✓ Επεξεργασία υλικού – Ανάπτυξη συλλογών
- ✓ Διαχείριση συλλογών
- ✓ Εμπειρία στην επιλογή, πρόσκτηση και επεξεργασία συμβατικού υλικού
- ✓ Διαχείριση συλλογών περιοδικών εκδόσεων²²⁸

Στην κατηγορία «Επεξεργασία και Διαχείριση Συμβατικού Υλικού» περιλαμβάνονται, ουσιαστικά, οι παραδοσιακές βιβλιοθηκονομικές εργασίες οι οποίες πραγματοποιούνται κατά την αναζήτηση, ανάκτηση, επεξεργασία και διάθεση προς χρήση έντυπων τεκμηρίων και έχουν αναφερθεί πολύ συνοπτικά στο δεύτερο κεφάλαιο. Από τα προσόντα που αναφέρονται, η γνώση χειρισμού αυτοματοποιημένων συστημάτων είναι το αποτέλεσμα της αυτοματοποίησης σε μια τυπική βιβλιοθήκη, ενώ τα υπόλοιπα είναι προσόντα που ένας βιβλιοθηκονόμος κατείχε – και ανέπτυξε όταν χρειαζόταν – σε όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα (π.χ. τα σχετικά με εργασίες όπως η καταλογογράφηση, ταξινόμηση και ευρετηρίαση προσόντα). Η συγκεκριμένη κατηγορία προσόντων συμπεριλαμβάνεται στο προφίλ ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου για δύο λόγους. Βασικά, και αυτό είναι το αυτονόητο, γιατί ένα μεγάλο κομμάτι των συλλογών των βιβλιοθηκών είναι σε έντυπη μορφή και η διαχείρισή τους απαιτεί γνώση και εμπειρία στις μεθόδους και τις πρακτικές της παραδοσιακής βιβλιοθηκονομίας. Επι-

²²⁸ Για τα προσόντα διαχείρισης περιοδικών εκδόσεων, βλέπε, ενδεικτικά, Hanna Kwasik, «Qualifications for a Serials Librarian in an Electronic Environment», *Serials Review*, 28, 1 (2002), 33-37. Στη συγκεκριμένη εργασία έχει γίνει μελέτη 90 αγγελιών εύρεσης εργασίας και η συγγραφέας κατέγραψε 22 προσόντα, σύμφωνα με τα ποσοστά εμφάνισής τους.

πλέον, εξέλιξη που θα επηρεάσει την ικανότητα του βιβλιοθηκονόμου στο μέλλον για αποτελεσματική και ουσιαστική διαχείριση πάσης φύσης πληροφοριακών μέσων σε έντυπη αλλά και ηλεκτρονική μορφή, σε αυτή την κατηγορία συσσωρεύετε η γνώση του κλάδου των βιβλιοθηκονόμων, όπως αυτή διαμορφώθηκε στο πέρασμα των αιώνων και μέσα από συνεχείς αναθεωρήσεις, αναπροσαρμογές αλλά και αξιοποίηση των λαθών κατά τη διαχείριση των συλλογών έντυπων τεκμηρίων. Θα ήταν, λοιπόν, λανθασμένη η όποια σκέψη για «εγκατάλειψη»²²⁹ των παραδοσιακών προσόντων από τους βιβλιοθηκονόμους, ακόμα και αν δεν υπάρχει κάποιος προφανής λόγος, π.χ. ο βιβλιοθηκονόμος δεν έχει άμεση σχέση με την έντυπη συλλογή, καθώς η διαχειριστική λογική του επαγγέλματος, δηλαδή, η, με το καλύτερο δυνατό τρόπο, αξιοποίηση των τεκμηρίων και η προσφορά τους μέσα από μια διαδικασία που προσθέτει πληροφοριακή αξία, παραμένει αναλλοίωτη, είτε πρόκειται για το συμβατικό είτε για το ψηφιακό περιβάλλον πληροφόρησης²³⁰.

Ωστόσο, μάλλον πρέπει να περιμένουμε μια μείωση στην έμφαση που θα δίνεται στα παραδοσιακά προσόντα στο μέλλον, τόσο λόγω της μεγάλης αύξησης της, ηλεκτρονικά διατιθέμενης, πληροφορίας, αλλά και γιατί το έντυπο τεκμήριο δε μπορεί να ικανοποιήσει την, όπως έχει ήδη αναφερθεί, απαίτηση του χρήστη για πρόσβαση σε επίπεδο πληροφορίας. Είναι, λοιπόν, μια λογική μελλοντική εκτίμηση ότι το μεγαλύτερο κομμάτι της διαχείρισης έντυπων πληροφοριακών πηγών θα ανατίθεται σε εξειδικευμένα εθνικά ή και διεθνή κέντρα²³¹, ώστε η βιβλιοθήκη και οι βιβλιοθη-

²²⁹ Για την ανάγκη ανάπτυξης προσόντων IT χωρίς, ωστόσο, να εγκαταλειφθούν μερικά από τα πιο παραδοσιακά βιβλιοθηκονομικά προσόντα, βλέπε, Richard Biddiscombe, «The Development...», ό.π.

²³⁰ Δύο παραδείγματα προσπάθειας μεταφοράς, ή καλύτερα αντιγραφής, παραδοσιακών βιβλιοθηκονομικών εργασιών στο ψηφιακό περιβάλλον είναι οι περιπτώσεις των «data clustering» και «intelligent agents». Η τεχνική του data clustering ή απλά clustering αποσκοπεί στην ταξινόμηση αντικειμένων σε υπό-ενότητες, με τρόπο ώστε τα στοιχεία σε αυτές να μοιράζονται κάποια κοινά χαρακτηριστικά, διαδικασία που θυμίζει την ταξινόμηση στις βιβλιοθήκες.

Οι intelligent agents είναι λογισμικά προγράμματα τα οποία λειτουργούν ως εργαλεία ανακάλυψης πηγών. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για αυτόνομα και προσαρμόσιμα προγράμματα που λειτουργούν σε περιβάλλον λογισμικού και, βάσει επιλογών που θέτει ο χρήστης, μπορούν να πραγματοποιούν επαναλαμβανόμενες εργασίες. Αν και σε εμβρυακό ακόμη στάδιο, τα προγράμματα αυτά μπορεί στο μέλλον να απαλλάξουν τους χρήστες από πολύπλοκες και χρονοβόρες αναζητήσεις και, σε μια επιτυχή εφαρμογή τους, θα μπορούν να ανακαλύψουν, να ανακτήσουν και να αναλύσουν πληροφορίες που ο χρήστης μπορεί να χρειάζεται. Με δεδομένο ότι οι βιβλιοθηκονόμοι εκπλήρωναν και συνεχίζουν να εκπληρώνουν σχετικές εργασίες, αυτού του είδους τα προγράμματα μπορούν να αναπτυχθούν λαμβάνοντας υπόψη τον τρόπο με τον οποίο εργάζεται ο βιβλιοθηκονόμος ως «information agent». Αν μια τέτοια εξέλιξη έχει επιτυχή έκβαση, τότε θα επιταχυνθεί ακόμα περισσότερο η αλλαγή στο επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το θέμα, βλέπε, Laura Zick, «The Work of Information Mediators: A Comparison of Librarians and Intelligent Software Agents, *First Monday*, 5, 5 (2000), (http://www.firstmonday.org/issues/issue5_5/zick/index.html).

²³¹ Ο δικτυακός τόπος *LibraryThing* (www.librarything.com) αποτελεί ένα παράδειγμα αξιοποίησης των παραδοσιακών λειτουργιών μιας βιβλιοθήκης σε ένα ψηφιακό περιβάλλον. Αν και πρόκειται για μια εμπορική υλοποίηση, δίνεται η δυνατότητα καταχώρησης πάσης φύσης δεδομένων για βιβλία, τα

κονόμοι να μπορούν να αφιερωθούν ακόμα περισσότερο στη διαχείριση του ηλεκτρονικού περιβάλλοντος.

A2. Επεξεργασία – Διαχείριση Ψηφιακού Υλικού

- ✓ Εργαλεία μεταδεδομένων
- ✓ Δημιουργία και διαχείριση βάσεων δεδομένων
- ✓ Αξιολόγηση πληροφοριακού υλικού, πηγών και υπηρεσιών στο Διαδίκτυο – Δημιουργία συλλογών
- ✓ Γνώση χειρισμού πληροφοριακών πηγών σε διαφορετικούς τύπους αρχείων – Πολυμέσα
- ✓ Γνώση τεχνικών ψηφιοποίησης
- ✓ Δημοσίευση σε ηλεκτρονικό περιβάλλον
- ✓ Διαπραγμάτευση αδειών χρήσης

Στα προσόντα επεξεργασίας και διαχείρισης ψηφιακού υλικού συγκεντρώνονται και αναλύονται οι ικανότητες εκείνες που έχουν άμεση σχέση με ψηφιακά τεκμήρια και πηγές, ως αποτέλεσμα της διάδοσης και καθιέρωσης του ψηφιακού περιβάλλοντος πληροφόρησης. Είναι μια κατηγορία με αμιγώς νέα προσόντα και σε αυτή αντικατοπτρίζονται οι εξελίξεις και οι διαφοροποιήσεις του επαγγέλματος του βιβλιοθηκονόμου τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς περιλαμβάνει τις τεχνικές διαχείρισης, τις μορφές και τους τρόπους ανάλυσης νέου τύπου τεκμηρίων και νέων προτύπων για την αξιοποίηση των τεκμηρίων αυτών. Αποτέλεσε, ακόμα, η κατηγορία αυτή, αντικείμενο ενδελεχούς έρευνας, σχετικά με το αν και κατά πόσο θα επηρεάσει το συνολικό προφίλ του βιβλιοθηκονόμου και, επίσης, αν θα αποτελέσει το κυρίαρχο στοιχείο, το απαραίτητο συστατικό, δηλαδή, στην εξελικτική πορεία του βιβλιοθηκονόμου στο περιβάλλον διαχείρισης πληροφοριών.

Η γνώση των τεχνικών και των εργαλείων για τη δημιουργία και επεξεργασία των μεταδεδομένων είναι μια από τις βασικότερες ικανότητες αυτής της κατηγορίας,

οποία είναι προσβάσιμα και αξιοποιήσιμα από οποιοδήποτε άλλο μέλος, κυρίως για καταλογογράφηση βιβλίων. Επισημαίνεται, και αυτό είναι το σημαντικότερο, ότι η υπηρεσία προσπαθεί να λειτουργήσει ως ένα κοινωνικό δίκτυο για βιβλιόφιλους, δίνοντας το παράδειγμα για σχετικές υλοποιήσεις από ενώσεις και κοινοπραξίες βιβλιοθηκών. Αξιοσημείωτη είναι και η χρήση του πρωτοκόλλου Z39.50 για τη διεκπεραίωση των εμπορικών της υπηρεσιών, μια τεχνολογία που προέρχεται από τον κόσμο των βιβλιοθηκών και που θα υποστήριζε κανείς ότι θα θεωρούνταν ήδη ξεπερασμένη στη σύγχρονη πραγματικότητα.

καθώς αποτελεί τη μετεξέλιξη παραδοσιακών πρακτικών στο χώρο της βιβλιοθηκονομίας, όπως η καταλογογράφηση, με σκοπό την επεξεργασία ψηφιακών τεκμηρίων. Καθώς η πολυμορφία και η μεγάλη ποικιλία και ποσότητα των πηγών στο Διαδίκτυο καθιστούν δύσκολη την ύπαρξη συστημάτων καθιερωμένων όρων – όπως συμβαίνει π.χ. με το LCSH – η δημιουργία μεταδεδομένων από επαγγελματίες και η ευρεία διάδοση σχετικών σχημάτων και προτύπων μπορεί να βοηθήσει στην καθιέρωση κανόνων για την επεξεργασία του υλικού στο αχανές περιβάλλον του Διαδικτύου²³². Σημαντική είναι, επίσης, η γνώση των τεχνικών αξιολόγησης πληροφοριακών πηγών στο Διαδίκτυο, ενώ, η γνώση και η αποτελεσματική χρήση εργαλείων για δημοσίευση στο ηλεκτρονικό περιβάλλον συνάδει και ενισχύει ένα σχετικά νέο ρόλο που καλείται να αναλάβει ο βιβλιοθηκονόμος, αυτόν του εκδότη, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια.

Έχει ήδη αναφερθεί η άποψη ότι τα νέα αυτά προσόντα, αν και πολύτιμα για το εργασιακό μέλλον του βιβλιοθηκονόμου, δεν αποτελούν τη μοναδική κατεύθυνση του επαγγέλματος. Πρόκειται, περισσότερο, για άλλη μία επιβεβαίωση της σύγχρονης πραγματικότητας στη διαχείριση των πληροφοριών ότι, δηλαδή, θα συνυπάρχει το συμβατικό με το ψηφιακό περιβάλλον και, άρα, οι επαγγελματίες του χώρου πρέπει να εξοπλιστούν με όλα τα απαραίτητα, για την επιβίωσή τους, αρχικά, και για την ανάδειξη της χρησιμότητάς τους, αργότερα, προσόντα στο υπό διαμόρφωση περιβάλλον. Ένα περιβάλλον το οποίο θα απαιτεί, ανάλογα και με τις τεχνολογικές εξελίξεις και τις τοπικές συνθήκες εργασίας, άλλοτε περισσότερο τα συμβατικά προσόντα επεξεργασίας, άλλοτε πιο πολύ τα ψηφιακά, αλλά, μάλλον, θα συνεχίσουν και τα δύο να αποτελούν απαραίτητα συστατικά στο εργασιακό προφίλ ενός βιβλιοθηκονόμου.

²³² Παράδειγμα αξιοποίησης των δυνατοτήτων του Παγκόσμιου Ιστού για να προωθήσει και να διαδώσει μια βιβλιοθήκη τις υπηρεσίες της αποτελεί το πρόγραμμα των βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου της Washington. Αφορμή υπήρξε η έρευνα του OCLC, *Perceptions...*, ό.π. στην οποία καταγράφηκε ότι μόνο το 2% των φοιτητών ξεκινούν την αναζήτηση πληροφοριών από την ιστοσελίδα μιας βιβλιοθήκης. Αποφάσισαν, λοιπόν, οι εργαζόμενοι στη βιβλιοθήκη να προσθέσουν υπερσυνδέσμους στα σχετικά με τις ψηφιακές συλλογές της βιβλιοθήκης λήμματα της Wikipedia και τα οποία ανέφεραν τη βιβλιοθήκη ως επιπλέον πηγή πληροφόρησης για το θέμα. Επίσης, στις περιπτώσεις όπου δεν υπήρχε σχετικό λήμμα, φρόντισαν να δημιουργήσουν οι ίδιοι, ενσωματώνοντας και πάλι σχετικούς υπερσυνδέσμους που κατεύθυναν στη δική τους συλλογή. Η διαδικασία αυτή είχε σαν αποτέλεσμα μια αισθητή αύξηση στη χρήση της ιστοσελίδας της βιβλιοθήκης, ενώ καταγράφηκε ότι η αύξηση αυτή προερχόταν από τη Wikipedia. Ann M. Lally [and] Carolyn E. Dunford, «Using Wikipedia to Extend Digital Collections», *D-Lib Magazine*, 13, 5/6 (2007) (<http://www.dlib.org/dlib/may07/lally/05lally.html>).

A3. Προσόντα ICT

- ✓ Γλώσσες επισήμανσης
- ✓ Σχεδιασμός, κατασκευή και διαχείριση ιστοσελίδων
- ✓ Τεχνικές γνώσεις σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές και επίλυση προβλημάτων
- ✓ Γνώση εφαρμογών λογισμικού
- ✓ Συστήματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης
- ✓ Γλώσσες προγραμματισμού
- ✓ Δίκτυα
- ✓ Διορατικότητα στη μεταφορά παραδοσιακών λειτουργιών σε online περιβάλλον
- ✓ Ικανότητα στη σύγκριση λογισμικού, υλικού και τεχνολογιών

Οι Τεχνολογίες των Πληροφοριών και των Τηλεπικοινωνιών αποτέλεσαν βασικό συστατικό της αλλαγής στο περιβάλλον πληροφόρησης, εν γένει, αλλά και στο ρόλο του βιβλιοθηκονόμου, ειδικότερα. Η σχετική, λοιπόν, κατηγορία, αποτυπώνει τα προσόντα εκείνα τα οποία αντιπροσωπεύουν την ικανότητα ενός βιβλιοθηκονόμου να εργάζεται, να εξελίσσεται και να μαθαίνει σε έναν ψηφιακό κόσμο. Δεν αφορά μόνο τη βιβλιοθηκονομική πρακτική αλλά επεκτείνεται, γενικότερα, στα πάσης φύσης θέματα που μπορεί να προκύψουν ως αποτέλεσμα της επαγγελματικής εργασίας και αντιπροσωπεύει την ικανότητα του βιβλιοθηκονόμου να θεωρείται ένα, πλήρως ενταγμένο στις σύγχρονες πληροφοριακές συνθήκες, άτομο, το οποίο δεν υστερεί σε δεξιότητες διαχείρισης τεχνολογιών, πρακτικών και προτύπων, τα οποία τώρα ή και στο μέλλον θα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της διαδικασίας αξιοποίησης της πληροφορίας. Αντιπροσωπεύει, παράλληλα, την ικανότητα του βιβλιοθηκονόμου να κατανοεί το ρόλο που διαδραματίζει η τεχνολογία στη δημιουργία, ανάκτηση και παροχή βιβλιοθηκονομικών πηγών, λειτουργιών και υπηρεσιών²³³. Επισημαίνεται, τέλος, ότι η επάρκεια στη συγκεκριμένη κατηγορία προσόντων προσφέρει γόνιμο έδαφος συνεργασίας με μια άλλη βασική κατηγορία συνεργατών για τον βιβλιοθηκονόμο, τους πληροφορικούς, αλλά και γενικότερα, με οποιοδήποτε επάγγελμα έχει άμεση σχέση με τις Τεχνολογίες των Υπολογιστών και των Τηλεπικοινωνιών.

²³³ Οι Colin Steele και Mechthild Guha θεωρούν ότι τα προσόντα IT, μαζί με εκείνα της επικοινωνίας και της διοίκησης είναι τα «τυπικά» προσόντα για κάθε σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο. *Staffing the Digital Library of the 21st Century*, 1998 (http://anulib.anu.edu.au/about/steele/digital_library.html).

Βασικό προσόν για τον επαγγελματία που θέλει να αποκτήσει ανάλογα προσόντα πρέπει να θεωρείται η γνώση γλωσσών επισήμανσης, όπως για παράδειγμα η XML, για τη σημασία και το ρόλο της οποίας έχουν ήδη γίνει αρκετές αναφορές. Η γνώση και η ικανοποιητική χρήση των σχετικών εργαλείων όχι μόνο θα του εξασφαλίσει σωστή και ικανοποιητική επικοινωνία μέσα στις ομάδες συνεργασίας για την υλοποίηση προγραμμάτων, όπως ο σχεδιασμός ιστοσελίδων, αλλά και θα του επιτρέψει με ακρίβεια να περιγράψει και με σαφήνεια να εξηγήσει τις βιβλιοθηκονομικές πρακτικές και το πώς αυτές μπορούν και πρέπει να ενσωματωθούν στα πάσης φύσης ψηφιακά τεκμήρια που δημιουργούνται. Διευκρινίζεται, πάντως, ότι η σχετική ικανότητα πρέπει να θεωρείται ένα νέο-αναδυόμενο προσόν και μπορούμε να αναμένουμε ότι η μέχρι σήμερα σχετικά μικρή της διείσδυση, όπως προκύπτει από την έρευνα των αγγελιών, στη βιβλιοθηκονομική πρακτική θα αλλάξει στο μέλλον.

Το ίδιο ισχύει και για το σχεδιασμό, την κατασκευή αλλά και την ενημέρωση ιστοσελίδων. Η σημασία του Παγκόσμιου Ιστού στο ρόλο των σύγχρονων βιβλιοθηκών είναι τέτοια που η παροχή και η διατήρηση καλά οργανωμένων και σύγχρονων πληροφοριακών πηγών στο ψηφιακό περιβάλλον ξεπερνά, σε αρκετές περιπτώσεις, τη σημασία που έχει η οργανωμένη, τοπικά, συμβατική συλλογή. Η διαδικασία κατασκευής και ενημέρωσης ιστοσελίδων αυτή καθ' αυτή αποτελεί το ψηφιακό αντίστοιχο παραδοσιακών εργασιών, όπως η παροχή βοήθειας και συμβουλών στους χρήστες, η κατεύθυνση και η υπόδειξη εναλλακτικών πηγών πληροφόρησης κλπ. Μια σωστά οργανωμένη ιστοσελίδα αποτελεί, πολύ συχνά, τον «καθρέπτη» μιας βιβλιοθήκης και οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να έχουν τον πρώτο λόγο στην κατασκευή και τη διαμόρφωση τέτοιων πληροφοριακών εργαλείων.

Από τα υπόλοιπα προσόντα που αναφέρονται σε αυτή την κατηγορία, η γνώση πάνω σε πρακτικά ζητήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών αλλά και σε λογισμικές εφαρμογές βοηθά τον βιβλιοθηκονόμο να αντιμετωπίζει καθημερινά προβλήματα στον εργασιακό του χώρο, χωρίς να χρειάζεται να καταφεύγει διαρκώς σε τεχνικούς. Η εμπειρία που αποκτά από την ατομική επίλυση τέτοιων ζητημάτων επηρεάζουν γενικότερα την ικανότητα του βιβλιοθηκονόμου να επιλύει προβλήματα, μια ικανότητα που όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια είναι αρκετά σημαντική στο σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης.

Η γνώση και κατάρτιση σε συστήματα online εκπαίδευσης ενισχύει την ικανότητα του βιβλιοθηκονόμου για παροχή εκπαίδευσης σε απομακρυσμένους χρήστες και αποτελεί ένα ακόμα βήμα προς ένα σημαντικό ρόλο για τον βιβλιοθηκονόμο στο

παρόν και το μέλλον, αυτόν του εκπαιδευτή. Ακόμα, η πείρα στην αξιολόγηση και σύγκριση λογισμικού, υλικού και διαφόρων τεχνολογιών βοηθά στην καλύτερη αξιοποίηση και διάθεση των πόρων μιας βιβλιοθήκης, δηλαδή, στην κατάλληλη, σε μέσα και στόχους, αξιοποίηση της πληροφορίας με τη βοήθεια των σύγχρονων τεχνολογικών μέσων.

Τέλος, η διορατικότητα στη μεταφορά παραδοσιακών λειτουργιών σε ένα online περιβάλλον – εκτός των ορίων της βιβλιοθήκης και της δικής της ιστοσελίδας – δεν αντιπροσωπεύει μόνο την ικανότητα για αξιοποίηση των τεχνολογικών εξελίξεων, αλλά, κυρίως, τη συνεχή εκμετάλλευση της τεχνολογίας για την καλύτερη δυνατή εξυπηρέτηση των πληροφοριακών και επαγγελματικών αναγκών που προκύπτουν. Έτσι, ο βιβλιοθηκονόμος δεν εξαρτάται από ειδικούς άλλων επιστημών, αλλά ενεργά δημιουργεί νέες ευκαιρίες ανάδειξης της εργασίας του και προσπαθεί να προβλέψει τρόπους ικανοποίησης πληροφοριακών αναγκών. Η διαδικασία αυτή ενισχύει την κοινωνική διάσταση του ρόλου της βιβλιοθήκης αφού ο βιβλιοθηκονόμος δεν αξιοποιεί μόνο τις τεχνολογίες που προσφέρει η βιβλιοθήκη, αλλά ακολουθεί και παρακολουθεί τις γενικότερες εξελίξεις και προσπαθεί να αναγνωρίσει και να εκμεταλλευτεί οποιασδήποτε μορφής και φύσης τεχνολογική εξέλιξη προκειμένου να εξυπηρετήσει, ακόμα και αν δεν του έχει ζητηθεί, τις ανάγκες των χρηστών²³⁴.

²³⁴ Σχετικές υλοποιήσεις αποτελούν τα πάσης φύσης ιστολόγια και wikis, τα οποία αν και δεν ανήκουν στους τυπικούς διαύλους επικοινωνίας με τους χρήστες, αποτελούν ένα πολύτιμο εργαλείο παροχής πληροφοριών και πάσης φύσης βοήθειας. Συχνά, οι συγκεκριμένες πηγές δε λειτουργούν στο πλαίσιο μιας βιβλιοθήκης, αλλά ήδη πολλοί βιβλιοθηκονόμοι τα χρησιμοποιούν ως βοηθητικό εργαλείο στην καθημερινή εξάσκηση του επαγγέλματος. Το σημαντικό στοιχείο αυτών των προσπαθειών είναι ότι αποτελούν απάντηση στις απαιτήσεις των χρηστών για ακόμα μεγαλύτερη και ελεύθερη πρόσβαση σε πληροφορίες και οι βιβλιοθηκονόμοι ανταποκρίνονται σε αυτό ενισχύοντας το επαγγελματικό αλλά και το κοινωνικό τους προφίλ. Ταυτόχρονα, πρόκειται, ουσιαστικά, για ένα εργαλείο πρόληψης πληροφοριακών αναγκών, αφού, συχνά, το αποτέλεσμα δεν προκύπτει από μια τυπική διαδικασία ερώτησης-απάντησης, ενώ παραμένει διαθέσιμο για μελλοντική χρήση χωρίς περιορισμούς.

A4. Προσόντα Διοίκησης – Οργάνωσης

- ✓ Διαχείριση υλικών πόρων
- ✓ Διαχείριση και ανεύρεση οικονομικών πόρων
- ✓ Διαχείριση και αξιολόγηση ανθρώπινου δυναμικού
- ✓ Αξιολόγηση των υπηρεσιών της βιβλιοθήκης
- ✓ Αξιολόγηση βιογραφικών σημειωμάτων και διενέργεια συνεντεύξεων
- ✓ Μάρκετινγκ
- ✓ Διαχείριση προγραμμάτων
- ✓ Κατανόηση της οργανωτικής δομής του οργανισμού

Τα προσόντα διοίκησης και οργάνωσης²³⁵ θα μπορούσαν, εκ πρώτης όψης, να θεωρηθούν απαραίτητα, ή έστω χρήσιμα, σε κάποιον που ασκεί διοικητικής φύσης εργασία σε μια βιβλιοθήκη, όπως για παράδειγμα ένας διευθυντής. Ωστόσο, κρίνεται σημαντική η κατοχή τους από έναν βιβλιοθηκονόμο εξαιτίας της γενικότερης αλλαγής στο ρόλο της βιβλιοθήκης. Οι αυξανόμενες απαιτήσεις για συνεργασία εντός και εκτός του οργανισμού που λειτουργεί η βιβλιοθήκη και η παγκοσμιοποίηση, με αυξανόμενους ρυθμούς, της πληροφοριακής κοινότητας, τουλάχιστον σε επίπεδο ικανότητας ανταλλαγής πληροφοριακών τεκμηρίων, δημιουργούν την ανάγκη για την κατοχή προσόντων διοίκησης, έστω και σε ένα βασικό επίπεδο. Συμπεριλαμβάνονται, γενικά, η γνώση εμπορικών και διαχειριστικών πρακτικών στο στρατηγικό σχεδιασμό, την εκμετάλλευση των πηγών, μεθόδους παραγωγής και το συντονισμό των ανθρώπων και των πηγών.

Συχνά ο βιβλιοθηκονόμος λειτουργεί ως μέλος μιας γενικότερης ομάδας και η κατάλληλη διαχείριση και η αξιολόγηση του ανθρώπινου δυναμικού μπορεί να μεγιστοποιήσει τα αποτελέσματα, όπως για παράδειγμα κατά τη διαχείριση ερευνητικών προγραμμάτων. Στην ίδια λογική εντάσσεται και το προσόν για διαχείριση και ανεύρεση οικονομικών πόρων, το οποίο και μπορεί να ενισχύσει την ικανότητα της βιβλιοθήκης να παρέχει πληροφοριακά τεκμήρια, αφού μέσα από κατάλληλες συνεργασίες και συμμετοχή σε οργανώσεις και κοινοπραξίες μπορούν να πολλαπλασιαστούν τα διαθέσιμα τεκμήρια και υπηρεσίες, χωρίς να υπάρξει ανάλογη αύξηση των δαπανών.

²³⁵ Για το θέμα, ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη του Don Sager, «Evolving Virtues: Library Administrative Skills», *Public Libraries*, 40, 5 (2001), 268-272, με έμφαση στα προσόντα μάρκετινγκ, συνεργασίας, επίλυσης προβλημάτων και ανάληψης ρίσκων.

Επίσης, σε ένα εργασιακό περιβάλλον το οποίο διαρκώς αναδιοργανώνεται προκειμένου να ανταποκριθεί στις γενικότερες αλλαγές της επιστήμης, η ικανότητα του βιβλιοθηκονόμου να αξιολογεί αλλά και να προτείνει αλλαγές και μετακινήσεις στο εσωτερικό ενός οργανισμού προκειμένου να αυξηθεί η αποδοτικότητα, αντιπροσωπεύει έναν σύγχρονο επαγγελματία με επίγνωση του εργασιακού του ρόλου. Άλλωστε, η γνώση της οργανωτικής δομής ενός οργανισμού οδηγεί στην καλύτερη και πιο γρήγορη κατανόηση των πληροφοριακών του αναγκών.

Στη συγκεκριμένη κατηγορία προσόντων βρίσκουν υλοποίηση πληθώρα «κοινωνικών» προσόντων αλλά και η κατηγορία αυτή αποτελεί έναν βασικό λόγο ανάπτυξης και εξέλιξής τους. Προσόντα όπως ομαδικό πνεύμα, ηγετική ικανότητα, ανάληψη πρωτοβουλιών, ευελιξία και υπομονή ενισχύουν τις διοικητικές ικανότητες οποιούδήποτε βιβλιοθηκονόμου, αλλά ταυτόχρονα, ένας βιβλιοθηκονόμος με διοικητικές ευθύνες έχει περισσότερες πιθανότητες να αναπτύξει και να βελτιώσει αυτού του είδους τα προσόντα. Αποτελεί, επίσης, μια κατηγορία όπου μπορεί η αξιοποίηση κάποιων προσόντων να λειτουργήσει ευεργετικά τόσο για τη βιβλιοθήκη όσο και για τον βιβλιοθηκονόμο. Για παράδειγμα, η ικανότητα μάρκετινγκ μπορεί να ενισχύσει και να προωθήσει το ρόλο μιας βιβλιοθήκης, αφού με το πλήθος των διαθέσιμων πληροφοριακών πηγών αλλά και με την ύπαρξη εμπορικού ανταγωνισμού, η προβολή των υπηρεσιών που προσφέρει μια βιβλιοθήκη θα γίνεται ολοένα και πιο σημαντική για την ίδια την επιβίωσή της βιβλιοθήκης στον ψηφιακό κόσμο. Η ανάπτυξη, όμως, προσόντων μάρκετινγκ μπορεί να βοηθήσει και στην αυτοπροβολή του βιβλιοθηκονόμου, είτε στο εσωτερικό του οργανισμού είτε στην πληροφοριακή κοινότητα, γενικότερα, και να του προσφέρει κύρος, αναγνώριση και πιθανές μελλοντικές προτάσεις για συνεργασία.

A5. Εκπαίδευση

- ✓ Πτυχίο Σχολής Βιβλιοθηκονομίας – Μεταπτυχιακές σπουδές
- ✓ Συμμετοχή σε συνέδρια – Ημερίδες
- ✓ Συμμετοχή σε οργανισμούς και ενώσεις βιβλιοθηκονομίας
- ✓ Εκπαίδευση χρηστών - Εξ αποστάσεως εκπαίδευση
- ✓ Γνώση ξένων γλωσσών

Ως εκπαίδευση νοείται τόσο η εκπαίδευση που έχει λάβει και συνεχίζει να λαμβάνει ο βιβλιοθηκονόμος, όσο και η εκπαίδευση που παρέχει, μέσα από παραδοσιακούς ή και νέους διαύλους επικοινωνίας, στους χρήστες²³⁶. Ειδικά, η εκπαίδευση των χρηστών πρέπει να θεωρείται μια διαδικασία με μεγάλη εξέλιξη και διαφοροποίηση, σχετικά με τα μέσα, τους στόχους, τις προοπτικές και, τελικά, τα αποτελέσματά²³⁷. Είναι, επίσης, η κατηγορία με τη μεγαλύτερη, πιθανώς, αναβάθμιση στον επαγγελματικό βίο ενός βιβλιοθηκονόμου και, αυτό είναι και το πιο σημαντικό, δεν προβλέπεται ούτε ότι θα σταματήσει, έστω και τυπικά, να εξελίσσεται, ούτε ότι η σημασία της θα έχει φθίνουσα πορεία. Αντίθετα, δίνει στον βιβλιοθηκονόμο την ευκαιρία να εκμεταλλευτεί τόσο τις εξελίξεις όσο και τη δική του επαγγελματική πείρα και να συνθέσει μια νέα, όχι σε όνομα, αλλά σε ουσία και απήχηση, υπηρεσία²³⁸, στην οποία θα συμμετέχει ενεργά οποιοδήποτε μέρος της παγκόσμιας πληροφοριακής κοινότητας ενδιαφέρεται να εκπαιδευτεί στις πρακτικές και τις εργασίες που προσφέρει η βιβλιοθήκη, ή, απλά, να λάβει βοήθεια και απαντήσεις σε ένα ζήτημα που προέκυψε κατά την αναζήτηση πληροφοριών²³⁹.

Αξιοσημείωτη είναι, επίσης, η σύνδεση της εκπαίδευσης των χρηστών με την information literacy, καθώς πρόκειται για μια διαδικασία η οποία μπορεί και πρέπει να προωθεί τους στόχους της IL, αφενός για να δημιουργήσει πληροφοριακά ενήμερους πολίτες, ένας γενικός στόχος που αφορά κάθε βιβλιοθήκη και αφετέρου γιατί συμβάλει στην αποτελεσματικότερη χρήση και αξιοποίηση των τοπικών συλλογών και των απομακρυσμένων ψηφιακών πηγών και τεκμηρίων. Η IL από την πλευρά της, ενισχύει, με τις πρακτικές και τις μεθόδους που προτείνει, τον εκπαιδευτικό ρόλο μιας βιβλιοθήκης και συμβάλει στην καλλιέργεια και διατήρηση της πεποίθησης ότι η βιβλιοθήκη, όχι μόνο με τις συλλογές που διαθέτει, αλλά με τη συνολική της παρουσία,

²³⁶ Ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα των Connie Schardt και Julie Garrison με τίτλο *Continuing Education and Knowledge Retention: A Comparison of Online and Face-To-Face Deliveries*, 2007 στην οποία εξετάζεται η αποτελεσματικότητα της παραδοσιακής εκπαίδευσης σε σχέση με την online και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρξε διαφορά στο επίπεδο διατήρησης της γνώσης, (<http://www.eblip4.unc.edu/papers/Schardt.pdf>).

²³⁷ Για τις μορφές που μπορεί να έχει η εκπαίδευση των χρηστών και για το πώς αυτή επηρεάζεται από το επίπεδο και τις γνώσεις του χρήστη, βλέπε τα όσα αναφέρει η Linda Ashcroft, «Developing competencies...», ό.π.

²³⁸ Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση διευκολύνεται από τις νέες τεχνολογίες και απαιτεί, για την αποτελεσματική της υλοποίηση, νέα μέσα επικοινωνίας και νέες μεθόδους στην εκπαίδευση των χρηστών.

²³⁹ Ένα σημαντικό ζήτημα που χρήζει προσοχής κατά την εκπαίδευση των χρηστών στο νέο πληροφοριακό περιβάλλον είναι και η χρήση της επιστημονικής ορολογίας και πως η χρήση αυτή επηρεάζει την ικανότητα των χρηστών όχι μόνο να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τα εργαλεία της βιβλιοθήκης, αλλά και να προτιμούν, σε σχέση με τον εμπορικό ανταγωνισμό, τη βιβλιοθήκη για αναζήτηση πληροφοριών. Για το θέμα βλέπε, ενδεικτικά, John Kupersmith, *Library Terms That Users Understand*, (<http://www.jkup.net/terms.html>).

παρέχει σημαντικές υπηρεσίες σε κάθε δυνητικό χρήστη και προσφέρει ένα ποιοτικό χαρακτηριστικό, μια σημαντική διαφοροποίηση από τις εμπορικές υλοποιήσεις και τις μηχανές αναζήτησης²⁴⁰.

Επισημαίνεται πάντως, και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε κάθε διαδικασία εκπαίδευσης, ότι οι χρήστες, πλέον, με ποικιλία σε ικανότητες και γνώσεις σχετικά με τα συστήματα αναζήτησης της πληροφορίας, προερχόμενες από διαφορετικά περιβάλλοντα, θα προσδιορίζουν και θα επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την εκπαίδευση εντός της βιβλιοθήκης και όχι αποκλειστικά οι βιβλιοθηκονόμοι, όπως συνέβαινε παλιότερα. Θα καθορίζεται, δηλαδή, η εκπαίδευση που θα προσφέρουν οι βιβλιοθηκονόμοι από τον ίδιο τον χρήστη²⁴¹, κάτι που αλλάζει το ρόλο του βιβλιοθηκονόμου στην εκπαίδευση εντός της βιβλιοθήκης, με ένα ρόλο που μοιάζει περισσότερο με «just in time», «just for you», όπως δηλαδή και με τις συλλογές τεκμηρίων και τον τρόπο και τη λογική βάσει της οποίας αυτές δημιουργούνται και οργανώνονται.

Η εκπαίδευση που λαμβάνει ένας επαγγελματίας πριν ή και κατά τη διάρκεια της άσκησης των καθηκόντων του συμβάλει - ή στην απουσία της αποτρέπει - στην επαγγελματική εξέλιξή του και διασφαλίζει ότι θα είναι γνώστης των πιο πρόσφατων εξελίξεων, όχι μόνο στη δική του επιστήμη, αλλά και σε άλλες, στους τομείς εκείνους που συμπίπτουν με την Επιστήμη της Πληροφόρησης. Η διαφορά στο σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης έγκειται στο βαθμό της εξέλιξης που πρέπει να έχει ένας βιβλιοθηκονόμος από τη στιγμή που θα αποφοιτήσει, ή καλύτερα, θα ολοκληρώσει τις τυπικές βιβλιοθηκονομικές σπουδές, ανάλογα, βέβαια, με τη χώρα προέλευσής του²⁴², μέχρι και το σημείο που μπορεί να θεωρηθεί ως ένας επαγγελματικά ενημερωμένος και επιστημονικά επαρκής επαγγελματίας²⁴³.

²⁴⁰ Για τον ανταγωνισμό των μηχανών αναζήτησης και των άλλων εμπορικών εργαλείων με τις βιβλιοθήκες, βλέπε, ενδεικτικά: Steve Coffman [and] Susan McGlamery, «The Librarian and Mr. Jeeves: Can Librarians Afford to Work 9-to5 When the Internet Offers Reference Service That Never Closes?», *American Libraries*, 31, 5 (2000), 66-69 και Roy Tennant, «Determining Our Digital Destiny», *American Libraries*, 31, 1 (2000), 54-58.

²⁴¹ Συχνά παρατηρείται μια ανακολουθία ανάμεσα σε αυτό που οι εκπαιδευτές και οι βιβλιοθηκονόμοι πιστεύουν ότι είναι χρήσιμο και σε αυτό που οι μαθητές - χρήστες πραγματικά θέλουν να μάθουν σε μια διαδικασία εκπαίδευσης στην information literacy. Βλέπε τα όσα παρατηρεί για το θέμα, αλλά και για την ανάγκη αλλαγής και αναπροσαρμογής των πρακτικών και των στόχων που πρέπει να έχουν οι βιβλιοθηκονόμοι στο συγκεκριμένο ζήτημα, η Pru Mitchell, «Information Literacy Experts or Expats?», *SLANZA Conference, Intersections: Collaborative Forces, 02-04 July 2007*, New Zealand (http://www.educationau.edu.au/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/papers/slanza_pm.pdf).

²⁴² Σε χώρες όπως η Ελλάδα οι σπουδές στη Βιβλιοθηκονομία ξεκινούν σε επίπεδο προπτυχιακών σπουδών, ενώ σε άλλες πραγματοποιούνται ως μεταπτυχιακές σπουδές. Επίσης, στη χώρα μας το πτυχίο θεωρείται επαρκές προσόν τη διεκδίκηση μιας θέσης, ενώ σε χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, είναι σημαντικό το πτυχίο να είναι αναγνωρισμένο από εθνικές ενώσεις, όπως, για παράδειγμα, η ALA. Καταγραφή των σχολών βιβλιοθηκονομίας και μια σύντομη παρουσίαση του λειτουργικού τους πλαισίου προσφέρει το J. R. Fang, R. D. Stueart and K. Tuamsuk (eds.), *World Guide to Library Ar-*

Έτσι, ενώ παλιότερα μια πρακτική εξάσκηση κάποιων ετών θα μπορούσε να του προσφέρει μια τέτοια ιδιότητα, σήμερα είναι μάλλον λογικό να υποθέσουμε ότι δεν υπάρχει ένα καταληκτικό σημείο στην εκπαίδευση ενός βιβλιοθηκονόμου, τουλάχιστον όσον αφορά το ψηφιακό περιβάλλον. Είναι τέτοιος ο ρυθμός ανάπτυξης, εξέλιξης και διαφοροποίησης, τέτοιου μεγέθους, ποιότητας και συχνότητας οι αλλαγές, που καθιστούν τη διαρκή εκπαίδευση και ενημέρωση σε νέες τεχνολογίες μια σημαντική ασχολία για κάθε επαγγελματία. Η συμμετοχή σε συνέδρια, η ανάπτυξη επιστημονικής επικοινωνίας μέσα από οργανισμούς και οργανώσεις, αλλά και η, γενικά, διαρκής επιδίωξη του βιβλιοθηκονόμου να ενημερώνεται για τις εξελίξεις στην επιστήμη του και να μη θεωρεί δεδομένη και επαρκή τη γνώση που κατέχει θα τον βοηθήσει να αποκτήσει μία από τις σημαντικότερες ικανότητες στο νέο περιβάλλον πληροφόρησης, τη διά βίου εκπαίδευση.

B. ΓΕΝΙΚΑ ΠΡΟΣΟΝΤΑ²⁴⁴

- 1. Προσωπικές Ικανότητες**
- 2. Διαπροσωπικά Προσόντα**
- 3. Εμπειρία**
- 4. Δια βίου Μάθηση – Εκπαίδευση**

B1. Προσωπικές Ικανότητες

- ✓ Ατομικά χαρίσματα

chive and Information Science Education (2nd rev.), Munchen: Saur, 1995. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της IFLA προβλέπεται νέα έκδοση του σχετικού οδηγού (πληροφορία από το: <http://www.ifla.org/VII/s23/pub/WorldGuide3rd.htm>).

²⁴³ Οι Ragnar Audunson, Ragnar Nodlie και Ignor Cathrine Spanger, υποστηρίζουν ότι τα σύγχρονα εκπαιδευτικά προγράμματα για τους βιβλιοθηκονόμους πρέπει να είναι προσανατολισμένα στη δημιουργία του «ολοκληρωμένου βιβλιοθηκονόμου», σε αντίθεση με τα προγράμματα σπουδών που εκπαιδεύουν βιβλιοθηκονόμους προσανατολισμένους σε συγκεκριμένους επιστημονικούς τομείς (disciplinary librarian). Ορίζουν τον ολοκληρωμένο βιβλιοθηκονόμο ως τον επαγγελματία που χειρίζεται ικανοποιητικά τα τεκμήρια της βιβλιοθήκης και κατανοεί τις διαχειριστικές, κοινωνικές και ιδρυματικές διαστάσεις της βιβλιοθηκονομίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία που αναφέρουν, οι επαγγελματίες βιβλιοθηκονόμοι θεωρούν ότι μια εκτενής και αναλυτική προσέγγιση στις βιβλιοθηκονομικές σπουδές είναι πιο χρήσιμη από μια εξειδικευμένη σε κάποια θεματική ή επιστημονική κατηγορία. Αναφέρουν, επίσης, ως σημαντικά προσόντα την ικανότητα ανάλυσης, την καλή επικοινωνία και τη στρατηγική σκέψη. «The Complete Librarian – an Outdated Species? LIS Between Profession and Discipline», *New Library World*, 104, 6 (2003), 195-202.

²⁴⁴ Έμφαση σε αυτή την κατηγορία προσόντων δίνει η Fisher και υπογραμμίζει τη σημασία προσόντων όπως δημιουργικότητα, φαντασία, ηγετική προσωπικότητα, επίλυση προβλημάτων, επικοινωνία, ανάλυση και οικονομικά προσόντα. «Workforce...», ό.π.

- ✓ Κριτική σκέψη - ικανότητα
- ✓ Επιμονή στη λεπτομέρεια
- ✓ Ικανότητα επίλυσης προβλημάτων
- ✓ Προσωπικό μάρκετινγκ
- ✓ Δεοντολογία και κοινωνικές υποχρεώσεις
- ✓ Επιχειρηματική οξυδέρκεια – Οικονομικά προσόντα

Οι προσωπικές ικανότητες και τα ατομικά χαρίσματα (όπως ευχάριστη προσωπικότητα, αίσθηση του χιούμορ, να είναι καινοτόμος, δημιουργικός, να έχει φαντασία κλπ.) τα οποία προσωπικά χαρακτηρίζουν τον κάθε βιβλιοθηκονόμο, προσόντα τα οποία είναι ατομικά και μοναδικά για την εργασιακή προσωπικότητά του, αποτελούν μία από τις πιο σημαντικές κατηγορίες στο σύγχρονο προφίλ ενός επαγγελματία. Πρόκειται για το αποτέλεσμα της καθημερινής τριβής του βιβλιοθηκονόμου με το επάγγελμά του, της συχνής επαφής και εξυπηρέτησης των χρηστών, των δυσκολιών που συναντά κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων του και των αρμοδιοτήτων που έχει και επιδιώκει να έχει σε ομάδες εργασίας και σε ερευνητικά σχήματα εντός και εκτός εργασιακού χώρου. Η σπουδαιότητα της κατηγορίας αυτής προσδιορίζεται, επίσης, από την μεγάλη ανομοιογένεια που μπορεί να εμφανίσει ο βαθμός αξιοποίησης της εργασιακής εμπειρίας και, άρα, αποτελεί μια κατηγορία προσόντων που δύσκολα μπορεί να αξιολογηθεί, μέσα από καθιερωμένες τεχνικές και ακόμα πιο δύσκολα, ίσως, να αναλυθεί η πραγματική της αξία στην εξέλιξη του επαγγέλματος²⁴⁵.

Η κύρια επιδίωξη με την ανάπτυξη προσωπικών ικανοτήτων πρέπει να είναι η ανάδειξη του βιβλιοθηκονόμου σε έναν πληροφοριακά αυτόνομο και λειτουργικά αυτοδύναμο επαγγελματία, ο οποίος και θα χρησιμοποιεί τα προσόντα αυτά για να παραμένει εργασιακά ικανός, ανεξάρτητα από το επαγγελματικό περιβάλλον στο οποίο θα κληθεί να προσφέρει τις υπηρεσίες του. Έτσι, θα είναι έτοιμος για να εκμεταλλευτεί οποιαδήποτε ευκαιρία, πληροφοριακή, επιστημονική ή επαγγελματική, του παρουσαστεί. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να αναλαμβάνει διαρκώς πρωτοβουλίες, εντός

²⁴⁵ Η Barbara E. Chernik αναγνωρίζει ότι ένας βιβλιοθηκονόμος πρέπει, παράλληλα με τη γνώση του πώς λειτουργεί μια βιβλιοθήκη, να έχει κάποιες προσωπικές ικανότητες. Ως τις δύο σημαντικότερες αναφέρει το «ενδιαφέρον για συνεργασία με ανθρώπους» και το «ενδιαφέρον για ακρίβεια στις λεπτομέρειες». Επισημαίνει, επίσης, την ανάγκη να προσεγγίσουν οι βιβλιοθηκονόμοι τις πληροφοριακές ανάγκες των χρηστών αναγνωρίζοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του καθενός και δίνει έμφαση σε χαρακτηριστικά όπως αίσθηση του χιούμορ και καλοί τρόποι σε κάθε συναναστροφή με τους χρήστες. *Introduction...*, ό.π. σσ. 13-14.

και εκτός βιβλιοθήκης, ενώ πρέπει να μπορεί να προσαρμόζεται εύκολα στο περιβάλλον και να έχει ευελιξία.

Η ικανότητα για κρίση και αξιολόγηση των τεχνικών που χρησιμοποιεί, των διαθέσιμων μέσων και των νέων τεχνολογιών χαρακτηρίζει έναν επαγγελματία ο οποίος δε χρησιμοποιεί άκριτα τα τεχνικά μέσα, αλλά διαρκώς αξιολογεί²⁴⁶ τη χρησιμότητά τους και, άρα, συνεχώς παρακολουθεί τις εξελίξεις για την ανεύρεση νέων. Η επιμονή στη λεπτομέρεια συμβάλει στην αντιμετώπιση της πληθώρας διαθέσιμων πληροφοριακών τεκμηρίων, καθώς η ικανότητα του βιβλιοθηκονόμου να ξεχωρίζει από τα πολλά τα αξιόλογα είναι πολύ σημαντική και ο σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος γνωρίζει ότι η επιμονή στο σχεδιασμό λεπτομερών, σε ποιότητα και ποσότητα, πληροφοριακών εργαλείων διαφοροποιεί μια καλά οργανωμένη υπηρεσία πληροφοριών από έναν ανοργάνωτο δικτυακό τόπο.

Η ανάγκη για ικανότητα επίλυσης προβλημάτων δείχνει ότι στο νέο περιβάλλον δεν υπάρχει μια καθιερωμένη και, έστω τυπικά, εύκολα προσδιορίσιμη κατάσταση όπως το παρελθόν και ότι η πληροφορία, με την ποικιλία των μέσων με τα οποία διακινείται, θα αποτελεί μια διαρκή πηγή διαφοροποίησης των καθιερωμένων πρακτικών. Θα είναι, δηλαδή, μια πηγή πρόκλησης αλλαγών και, επομένως, ένας πόλος ανανέωσης και αναβάθμισης της ποιότητας και των προσόντων των βιβλιοθηκονόμων, προκειμένου οι τελευταίοι να μπορούν να είναι επιστημονικά και τεχνολογικά ενημερωμένοι. Μια ικανότητα, η οποία, τελικά, ενισχύει την ανάγκη για διαρκή εκπαίδευση και μάθηση, με τελικό σκοπό τη διατήρηση της ικανότητας του βιβλιοθηκονόμου να επιλύει οποιοδήποτε πρόβλημα προκύψει στο υβριδικό περιβάλλον διαχείρισης της πληροφορίας.

Ένας δημιουργικός βιβλιοθηκονόμος παράγει διαρκώς νέες ιδέες ή συνδυάζει παλιές με νέους τρόπους, συνεισφέροντας καθοριστικά στην καινοτομία, η οποία, στη συνέχεια, συμβάλει στη μεταμόρφωση νέων ιδεών σε προϊόν ή υπηρεσία, ή στη βελτίωση παλιών στον οργανισμό που εργάζεται και στις διαδικασίες που ακολουθεί. Έτσι, η βιβλιοθήκη ανανεώνεται διαρκώς και διατηρεί την ανταγωνιστικότητά της σε ένα ιδιαίτερα απαιτητικό περιβάλλον. Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, ο βιβλιοθηκονόμος πρέπει να κατανοήσει την ανάγκη για προσωπική συμβολή αλλά και προβολή.

²⁴⁶ Για την ανάγκη ανάπτυξης κριτικής σκέψης στη σύγχρονη εποχή και τη συμβολή της βιβλιοθήκης σε αυτό, βλέπε τα όσα σημειώνονται στο John J. Doherty, Mary Anne Hansen [and] Kathryn K. Kaya, «Teaching Information Skills in the Information Age: The Need for Critical Thinking», *Library Philosophy and Practice*, 1, 2 (1999) (<http://libr.unl.edu:2000/LPP/doherty.pdf>).

Να υπάρχει η ώθηση ώστε να συμβάλει ενεργά, να είναι προοδευτικός και να εκμεταλλεύεται κάθε ευκαιρία που του παρουσιάζεται²⁴⁷.

Τα οικονομικά προσόντα θεωρούνται ως σημαντική προσθήκη από αρκετούς εργοδότες και, μάλλον, αντανακλούν τη σύγχρονη πραγματικότητα όπου η πληροφορία αντιμετωπίζεται, συχνά, ως οικονομικό προϊόν. Πάντως, πρέπει να σημειωθεί ότι η συγκεκριμένη ικανότητα δεν συμπεριλαμβάνεται μόνο γιατί ο βιβλιοθηκονόμος πρέπει να γνωρίζει, αν του ζητηθεί, πώς να αξιοποιεί εμπορικά την πληροφορία με στόχο το κέρδος, αλλά και γιατί η γνώση των οικονομικών και επιχειρηματικών πρακτικών και εξελίξεων μπορεί να βοηθήσει τον βιβλιοθηκονόμο στην κατάρτιση του προϋπολογισμού της βιβλιοθήκης, στην καλύτερη αγορά και αξιοποίηση online εργαλείων και στην προώθηση και προβολή των υπηρεσιών που προσφέρει η βιβλιοθήκη, ή, ακόμα και, στη συνειδητοποίηση για ανάγκη ανάπτυξης νέων υπηρεσιών τις οποίες δεν καλύπτει το σύγχρονο, εμπορικό ή και επιστημονικό, περιβάλλον.

Η δεοντολογία και οι νομικές υποχρεώσεις έχουν σημαντική θέση στο σύγχρονο προφίλ ενός βιβλιοθηκονόμου, καθώς ζητήματα όπως η ιδιωτικότητα, η λογοκρισία, η πνευματική ιδιοκτησία και τα πνευματικά δικαιώματα έχουν αυξανόμενη σημασία στο ψηφιακό περιβάλλον. Αν και το Διαδίκτυο «εκδημοκράτισε» την πληροφορία, δημιούργησε και ηθικά ζητήματα για τις βιβλιοθήκες, σε ό,τι αφορά την παροχή πλήρους και απρόσκοπτης πρόσβασης σε αυτή. Βασικό είναι, επίσης, το πρόβλημα ελέγχου της πληροφορίας που εισέρχεται σε μια βιβλιοθήκη, καθώς, σε πολλές περιπτώσεις, δεν μπορεί να ελέγχει το υλικό στις ψηφιακές της συλλογές, ενώ, αν καταβληθεί προσπάθεια ελέγχου της εισροής πληροφοριών, δημιουργούνται προβλήματα δημοκρατίας και ελευθερίας. Ένας ηθικά και κοινωνικά συνειδητοποιημένος βιβλιοθηκονόμος συμβάλει, ταυτόχρονα, στην προστασία των πνευματικών δημιουργημάτων που διακινεί η βιβλιοθήκη, προστατεύει τα προσωπικά δεδομένα των χρηστών της και φροντίζει για την απρόσκοπτη πρόσβαση του χρήστη σε όποια πληροφορία εκείνος επιθυμεί.

²⁴⁷ Για την ανάγκη αυτοπροβολής και ανάληψης πρωτοβουλιών από τους βιβλιοθηκονόμους, βλέπε τα όσα σημειώνονται στο Ronald Wittwer, «Special Libraries...», ό.π.

B2. Διαπροσωπικά Προσόντα

- ✓ Συνεργασία σε ομάδες εργασίας
- ✓ Προσόντα επικοινωνίας – γραπτού και προφορικού λόγου
- ✓ Ικανότητα να εργάζεται μόνος
- ✓ Ικανότητα κατανόησης των αιτημάτων και προσδιορισμού της ζητούμενης πληροφορίας
- ✓ Ηγετική προσωπικότητα
- ✓ Προσανατολισμός – Επιμονή στις υπηρεσίες εξυπηρέτησης κοινού
- ✓ Δημιουργία συμμαχιών και κοινοπραξιών

Στα προσόντα επικοινωνίας και χειρισμού των διαπροσωπικών σχέσεων²⁴⁸ ο βιβλιοθηκονόμος συγκεντρώνει εκείνες τις ικανότητες που του επιτρέπουν να προωθήσει στους χρήστες, με τη χρήση των κατάλληλων μέσων και με την εκμετάλλευση των κατάλληλων τεχνικών, τα προϊόντα και τις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης. Επίσης, συμπεριλαμβάνει τις προϋποθέσεις αξιοποίησης στρατηγικών συμμαχιών που θα εξασφαλίσουν απρόσκοπτη πρόσβαση στην πληροφορία, την προμήθεια και χρήση των πιο σύγχρονων πληροφοριακών συστημάτων και τη διαρκή ανανέωση σε επίπεδο λογισμικού και υλικού. Μέσα από αυτή την κατηγορία προσόντων δίνεται η δυνατότητα στον βιβλιοθηκονόμο να προβάλλει αλλά και να ενισχύσει το κοινωνικό προφίλ του ίδιου και της βιβλιοθήκης και να συμβάλλει ώστε η βιβλιοθήκη να μπορέσει να εκπληρώσει με επιτυχία τον κοινωνικό ρόλο που καλείται να διαδραματίσει στο υπό διαμόρφωση πληροφοριακό περιβάλλον.

Αν θεωρήσουμε ότι επικοινωνία είναι η ικανότητα να ανταλλάσει κανείς συναισθήματα, ιδέες και πληροφορίες με άλλα άτομα και με έναν κατάλληλο τρόπο, η ορθή χρήση της γλώσσας αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία για μια επιτυχημένη διαδικασία επικοινωνίας. Ειδικά για τον βιβλιοθηκονόμο, ο οποίος καλείται να επικοινωνεί καθημερινά με ομάδες διαφορετικής επαγγελματικής και πληροφοριακής

²⁴⁸ Οι G. E. Evans, A. J. Amodeo και T. L. Carter τα αναφέρουν ως «people skills» και θεωρούν ότι το σημαντικότερο προσόν είναι η «αξιαγάπητη δημόσια προσωπικότητα». Αναφέρουν, ακόμα, ως σημαντικά προσόντα για τους βιβλιοθηκονόμους που εργάζονται στις υπηρεσίες εξυπηρέτησης κοινού την υπομονή, την αφοσίωση στην εξυπηρέτηση, την ικανότητα στην επίλυση προβλημάτων, την επιμονή και την καλή μνήμη. Τα προσόντα αυτά, σύμφωνα με τους συγγραφείς είναι απαραίτητα προκειμένου να εκπληρώσουν τον πιο σημαντικό ρόλο ενός βιβλιοθηκονόμου σε αυτή την υπηρεσία, την «προσφορά προσωπικών υπηρεσιών», ενώ αναγνωρίζουν και την «αναζήτηση σε βάσεις δεδομένων», την «ανάπτυξη συλλογών» και την «εκπαίδευση» ως τρεις επιπλέον βασικούς ρόλους. *Introduction to library...*, ό.π., σσ. 70-71.

σύνθεσης, η ικανότητα να ανταπεξέρχεται με επιτυχία σε οποιαδήποτε περίπτωση γραπτής, συνήθως σε περιβάλλον Διαδικτύου, ή προφορικής επικοινωνίας ενισχύει σημαντικά τις πιθανότητες επιτυχούς εκπλήρωσης των στόχων του.

Στην ομαδική εργασία ένα ανθρώπινο δίκτυο εργάζεται με σκοπό να εκπληρώσει καθορισμένους στόχους. Οι δύο βασικοί ρόλοι που προκύπτουν σε μια τέτοια σχέση είναι αυτή του μέλους και του αρχηγού. Το μέλος προσφέρει παραγωγικά στην ομαδική προσπάθεια ενώ ο αρχηγός συνεισφέρει με την προσφορά καθοδήγησης και ελέγχου ώστε να εξασφαλίσει ότι θα εκπληρωθούν οι επιθυμητοί στόχοι. Ο βιβλιοθηκονόμος πρέπει να είναι προετοιμασμένος να εκπληρώσει και τους δύο ρόλους και, άσχετα με τον αν θα έχει το ρόλο του ηγέτη, να επιδεικνύει μια ηγετική προσωπικότητα κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων του.

Η ικανότητα να μπορεί να κατανοήσει και να προσδιορίσει τη ζητούμενη πληροφορία συνδέεται με τις υπηρεσίες εξυπηρέτησης κοινού και με το ρόλο που πλέον καλούνται να παίξουν ώστε να ικανοποιούνται τα αιτήματα και οι ανάγκες των χρηστών. Οι βιβλιοθηκονόμοι υπήρξαν από τους πρώτους επαγγελματίες που χρησιμοποίησαν τα εργαλεία του Διαδικτύου για την διεκπεραίωση των εργασιακών τους υποχρεώσεων²⁴⁹. Χρησιμοποίησαν σχετικές υπηρεσίες, όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, όχι μόνο για τη βελτίωση των τεχνικών επεξεργασίας των τεκμηρίων, αλλά και για την ενίσχυση της επαφής και της σχέσης που είχαν με τους χρήστες. Στο νέο περιβάλλον εξυπηρέτησης κοινού, οι βιβλιοθηκονόμοι αντιλήφθηκαν την ανάγκη αναπροσαρμογής²⁵⁰ των υπηρεσιών που προσφέρουν και διατήρησης του ανθρωποκεντρικού προσανατολισμού που αυτές πρέπει να έχουν. Την άποψη αυτή ενισχύει η έρευνα της ARL²⁵¹, σύμφωνα με την οποία από το 1991 η κίνηση στα γραφεία εξυπηρέτησης κοινού έχει μειωθεί κατά 48%. Οι βιβλιοθηκονόμοι, λοιπόν, ανταποκρινόμενοι στις απαιτήσεις και τις ανάγκες των χρηστών, αναπτύσσουν εναλλακτικές μεθόδους εξυπηρέτησης²⁵², για τις οποίες πρέπει να διατηρήσουν τα παραδοσιακά προ-

²⁴⁹ Βλέπε τα όσα επισημαίνουν οι Joseph R. Zumalt and Rebecca A. Smith, «Internet Reference Services: General Sources and Trends», *Journal of Library Administration*, 30, 3/4 (2000), 335-350.

²⁵⁰ Για παράδειγμα, στο University of California, στην Merced's Library, δεν υπήρξε ποτέ γραφείο εξυπηρέτησης κοινού. Αντίθετα, οι απαντήσεις στις διάφορες ερωτήσεις των χρηστών δίνονται με τη χρήση διάφορων τεχνολογικών μέσων, όπως κινητό, pda κλπ. γεγονός που αυξάνει τον αριθμό των απαντήσεων που δίνονται, σε σχέση με τις παραδοσιακές μεθόδους. Scott Carlson, «Are Reference Desks Dying Out?», *The Chronicle*, 20.04.2007.

²⁵¹ Η πληροφορία προήλθε από το Scott Carlson, «Are Reference...», ό.π.

²⁵² Η Lili Luo, μετά από μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας, αναγνωρίζει 13 κατηγορίες προσόντων προκειμένου να μπορεί ένας βιβλιοθηκονόμος να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά μια υπηρεσία ανταλλαγής μηνυμάτων, όπως γνώση ηλεκτρονικών πηγών, αξιολόγηση υπηρεσιών και πηγών, αποτελεσματική χρήση του σχετικού λογισμικού και προσόντα online επικοινωνίας. «Chat Reference Competen-

σόντα που κατέχουν, να τα εξελίξουν σε ένα περιβάλλον διαδικτύου και να κατέχουν τις απαραίτητες τεχνολογικές γνώσεις ώστε να μπορούν να πραγματοποιούν καθημερινά τους στόχους τους²⁵³.

Τέλος, η σημασία και η σπουδαιότητα των κοινοπραξιών και των πάσης φύσης συμμαχιών έχει αναλυθεί επαρκώς. Ένας σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος αναζητά διαρκώς νέες ευκαιρίες για συνεργασία με σκοπό την εξασφάλιση των κατάλληλων μέσων ώστε η βιβλιοθήκη να παραμένει σύγχρονη, όσον αφορά το περιεχόμενο των τεκμηρίων της, ενημερωμένη, όσον αφορά τις τελευταίες εξελίξεις στο χώρο και αποτελεσματική, όσον αφορά την ικανότητα ικανοποίησης των πληροφοριακών αναγκών και της παράδοσης της πληροφορίας σε οποιαδήποτε μορφή αυτή ζητηθεί.

B3. Εμπειρία

- ✓ Εμπειρία στην εξυπηρέτηση κοινού
- ✓ Γνώση του θεματικού αντικειμένου της βιβλιοθήκης
- ✓ Εργασιακή εμπειρία
- ✓ Ικανότητα αποδοχής της αλλαγής
- ✓ Εμπειρία διοίκησης
- ✓ Θέτει προτεραιότητες – Εξισορροπεί τα καθήκοντα

Η εμπειρία που αποκτά ο κάθε βιβλιοθηκονόμος, αν και προέρχεται από την εξάσκηση του επαγγέλματος αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς ο βαθμός ανάλυσης, αξιολόγησης, κατανόησης και αξιοποίησης των καθημερινών εργασιακών εμπειριών, και η μετουσίωση τους σε «δεξαμενή» άντλησης δεξιοτήτων, η οποία και βοηθάει στην αντιμετώπιση ή και πρόληψη προβλημάτων και δυσχερειών, αποτελεί μια προσωπική ικανότητα, τόσο στο βαθμό αξιοποίησής της, όσο και στο βαθμό αποτελεσματικότητάς της. Γι' αυτό το λόγο υπάρχει μια ξεχωριστή κατηγορία με τον τίτλο «Εμπειρία», στην οποία περιλαμβάνονται ορισμένα από τα προσόντα που αναφέρθηκαν παραπάνω, μόνο που σε αυτή την περίπτωση εννοείται η ικανότητα του κάθε βι-

cies: Identification from the Literature Review and Librarian Interviews», *Reference Services Review*, 35, 2 (2007), 195-209.

²⁵³ Για τους τρόπους αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών καθώς και για μερικά παραδείγματα χρήσης τους από τις βιβλιοθήκες, βλέπε, MaryAnn Kajewki, «Emerging Technologies Changing our Service Delivery Models», *The Electronic Library*, 25, 4 (2007), 420-429.

βιβλιοθηκονόμου ξεχωριστά να «μαθαίνει» και να «διδάσκεται» από τον ίδιο του τον εαυτό, από τα λάθη, τις παραλείψεις και τις επιτυχίες του.

Γι' αυτό το λόγο δε θα γίνει ιδιαίτερη αναφορά σε κάποια από τα προσόντα αυτής της κατηγορίας, με την επισήμανση μόνο, ότι η εμπειρία που διαθέτει κάποιος βιβλιοθηκονόμος και ο βαθμός αξιοποίησής της εξαρτάται άμεσα και από το περιβάλλον που εργάζεται και, επομένως, η σημασία της συγκεκριμένης κατηγορίας μπορεί να αλλάζει από θέση σε θέση και από οργανισμό σε οργανισμό. Αναφέρεται, ως ιδιαίτερο προσόν, η ικανότητα αποδοχής της αλλαγής, μια ικανότητα που συχνά συμβαδίζει με την εμπειρία του βιβλιοθηκονόμου να την αποδεχτεί, αλλά, κυρίως, με την εμπειρία να αξιοποιήσει τις όποιες αλλαγές στο εργασιακό περιβάλλον προς όφελος του ιδίου και της βιβλιοθήκης. Με την ίδια λογική επισημαίνεται η ικανότητα που πρέπει να έχει ώστε να μπορεί να θέτει προτεραιότητες και να εξισορροπεί τα διάφορα καθήκοντα που του ανατίθενται, καθώς σε ένα πολυμορφικό και πολυσύνθετο περιβάλλον, όπως αυτό της διαχείρισης πληροφοριών σε μια υβριδική πραγματικότητα, η εμπειρία του επαγγελματία να αξιολογεί πού πρέπει να δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα και να αναλαμβάνει τη διεκπεραίωση των εργασιών βάσει της σπουδαιότητάς τους, είναι ένα σημαντικό προσόν για κάθε σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο.

B4. Δια Βίου Μάθηση – Εκπαίδευση

- ✓ Σχεδιασμός προσωπικής καριέρας
- ✓ Ικανότητα να μαθαίνει γρήγορα και διαρκώς
- ✓ Γνώση τρεχουσών εξελίξεων στην Επιστήμη
- ✓ Γνώση τρεχουσών εξελίξεων σε ICT

Η διά βίου μάθηση και η διά βίου εκπαίδευση²⁵⁴ είναι δύο έννοιες αρκετά συγγενείς μεταξύ τους, αλλά δεν είναι ταυτόσημες. Η διαφορά τους έγκειται, παρόλο που και οι δύο έννοιες αναφέρονται σε μια διαδικασία διαρκούς ενημέρωσης και γνώσης, στο ότι η εκπαίδευση πραγματοποιείται μέσα από πιο ελεγχόμενες μεθόδους, ενώ η μάθηση αποτελεί μια καθημερινή αέναη διαδικασία, ανεξάρτητα από το που βρίσκεται ο βιβλιοθηκονόμος ή το ποια μπορεί να είναι η εργασία του εκείνη τη στιγμή. Η διά βίου εκπαίδευση, λοιπόν, μπορεί να πραγματοποιηθεί, και συνήθως συμβαίνει, μέσα από διαδικασίες που οργανώνονται για το σκοπό αυτό, είτε αυτές τις οργανώνει

²⁵⁴ Για το θέμα βλέπε, ενδεικτικά, John Field, *Lifelong Learning and the New Educational Order* (2nd ed.), Stoke-on-Trent, Sterling, VA: Trentham Books, 2006.

η βιβλιοθήκη για να εκπαιδεύσει το προσωπικό της, είτε αποτελούν κομμάτι μιας ευρύτερης εκπαιδευτικής διαδικασίας στην οποία ο βιβλιοθηκονόμος εκούσια συμμετέχει, όπως είναι τα διάφορα συνέδρια, ημερίδες κλπ. και είναι περισσότερο συνδεδεμένη με το επαγγελματικό κομμάτι της ζωής ενός βιβλιοθηκονόμου. Η διά βίου μάθηση, από την άλλη, είναι μια γενικότερη διαδικασία, η οποία και μπορεί να εμπεριέχει τη διά βίου εκπαίδευση και είναι, γενικά, η ικανότητα ενός επαγγελματία να μαθαίνει σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής, προσωπικής και εκπαιδευτικής.

Σχήμα 9. Επίδραση δια βίου μάθησης - εκπαίδευσης στην εξέλιξη των προσόντων ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου.

Και τα δύο αυτά προσόντα, ή καλύτερα, οι δύο αυτές επαγγελματικές πρακτικές, αποτελούν σημαντικές πτυχές στο εργασιακό μέλλον κάθε βιβλιοθηκονόμου, καθώς μπορούν να του εξασφαλίσουν ότι θα βρίσκεται διαρκώς στο επίκεντρο των εξελίξεων και θα γνωρίζει, όσο το δυνατόν καλύτερα, τις αλλαγές στο επάγγελμά του, θα μπορεί, δηλαδή, να «προβλέψει» τις πιθανές διαφοροποιήσεις και, άρα, με επιτυχία να προσαρμοστεί σε αυτές.

Προφίλ Προσόντων, Δεξιοτήτων και Ποιοτήτων για έναν σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο

Επαγγελματικά Προσόντα

Επεξεργασία – Διαχείριση Συμβατικού Υλικού

- Αυτοματοποιημένα βιβλιοθηκονομικά συστήματα
- Επεξεργασία υλικού – Ανάπτυξη συλλογών
- Διαχείριση Συλλογών
- Εμπειρία στην επιλογή, πρόσκτηση και επεξεργασία συμβατικού υλικού
- Διαχείριση συλλογών περιοδικών εκδόσεων

Επεξεργασία – Διαχείριση Ψηφιακού Υλικού

- Εργαλεία μεταδομένων
- Δημιουργία και διαχείριση βάσεων δεδομένων
- Αξιολόγηση πληροφοριακού υλικού, πηγών και υπηρεσιών στο Διαδίκτυο – Δημιουργία συλλογών
- Γνώση χειρισμού πληροφοριακών πηγών σε διαφορετικούς τύπους αρχείων – Πολυμέσα
- Γνώση τεχνικών ψηφιοποίησης
- Δημοσίευση σε ηλεκτρονικό περιβάλλον
- Διαπραγμάτευση αδειών χρήσης

Προσόντα ICT

- Γλώσσες επίσημης
- Σχεδιασμός, κατασκευή και διαχείριση ιστοσελίδων
- Τεχνικές γνώσεις σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές και επίλυση προβλημάτων
- Γνώση εφαρμογών λογισμικού
- Συστήματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης
- Γλώσσες προγραμματισμού
- Δίκτυα
- Διορατικότητα στη μεταφορά παραδοσιακών λειτουργιών σε online περιβάλλον
- Ικανότητα στη σύγκριση λογισμικού, υλικού και τεχνολογιών

Προσόντα Διοίκησης – Οργάνωσης

- Διαχείριση υλικών πόρων
- Διαχείριση και ανεύρεση οικονομικών πόρων
- Διαχείριση και αξιολόγηση ανθρώπινου δυναμικού
- Αξιολόγηση των υπηρεσιών της βιβλιοθήκης
- Αξιολόγηση βιογραφικών σημειωμάτων και διενέργεια συνεντεύξεων
- Μάρκετινγκ
- Διαχείριση προγραμμάτων
- Κατανόηση της οργανωτικής δομής του οργανισμού

Εκπαίδευση

- Πτυχίο Σχολής Βιβλιοθηκονομίας – Μεταπτυχιακές σπουδές
- Συμμετοχή σε συνέδρια – Ημερίδες
- Συμμετοχή σε οργανισμούς και ενόσεις βιβλιοθηκονομίας
- Εκπαίδευση χρηστών - Εξ αποστάσεως εκπαίδευση
- Γνώση ξένων γλωσσών

Γενικά (Κοινωνικά) Προσόντα

Προσωπικές Ικανότητες

- Ατομικά χαρίσματα
- Κριτική σκέψη - ικανότητα
- Επιμονή στη λεπτομέρεια
- Ικανότητα επίλυσης προβλημάτων
- Προσωπικό μάρκετινγκ
- Δεοντολογία και κοινωνικές υποχρεώσεις
- Επιχειρηματική οξυδέρκεια – Οικονομικά προσόντα

Διαπροσωπικά Προσόντα

- Συνεργασία σε ομάδες εργασίας
- Προσόντα επικοινωνίας – γραπτού και προφορικού λόγου
- Ικανότητα να εργάζεται μόνος
- Ικανότητα κατανόησης των αιτημάτων και προσδιορισμού της ζητούμενης πληροφορίας
- Ηγετική προσωπικότητα
- Προσανατολισμός – Επιμονή στις υπηρεσίες εξυπηρέτησης κοινού
- Δημιουργία συμμαχιών και κοινοπραξιών

Εμπειρία

- Εμπειρία στην εξυπηρέτηση κοινού
- Γνώση του θεματικού αντικειμένου της βιβλιοθήκης
- Εργασιακή εμπειρία
- Ικανότητα αποδοχής της αλλαγής
- Εμπειρία διοίκησης
- Θέτει προτεραιότητες – Εξισορροπεί τα καθήκοντα

Δια Βίου Μάθηση – Εκπαίδευση

- Σχεδιασμός προσωπικής καριέρας
- Ικανότητα να μαθαίνει γρήγορα και διαρκώς
- Γνώση τρεχουσών εξελίξεων στην Επιστήμη
- Γνώση τρεχουσών εξελίξεων σε ICT

Πίνακας 3. Προφίλ προσόντων.

6.7. Πληροφοριακή παιδεία

Ως πληροφοριακή παιδεία²⁵⁵ μπορεί να οριστεί, λαμβάνοντας υπόψη το σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης, αλλά και το ρόλο των βιβλιοθηκών και των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων στην ουσιαστική υλοποίηση των στόχων της, η ικανότητα στην ανακάλυψη της πληροφορίας - συμπεριλαμβανομένης και της κατανόησης του πώς είναι οργανωμένες οι βιβλιοθήκες - η εξοικείωση με τις πηγές που παρέχουν - συμπεριλαμβανομένων των διαφόρων μορφών της πληροφορίας και των εργαλείων αυτοματοποιημένης αναζήτησης - και η γνώση των κοινά αποδεκτών τεχνικών αναζήτησης²⁵⁶. Η έννοια περιλαμβάνει, επίσης, τα προσόντα που χρειάζονται για την αξιολόγηση του πληροφοριακού περιεχομένου και την αποτελεσματική χρήση του, την εκπαίδευση που παρέχεται στους μαθητές και σπουδαστές ώστε να εμπλουτίζεται η επαγγελματική τους ικανότητα, καθώς και την κατανόηση του τεχνολογικού πλέγματος πάνω στο οποίο βασίζεται η διάδοση της πληροφορίας, συμπεριλαμβανομένου του κοινωνικού, πολιτικού και πολιτισμικού της περιεχομένου και αντίκτυπου²⁵⁷.

Αν κάποιος αναλύσει τον ορισμό της IL που μόλις παρουσιάστηκε, μπορεί εύκολα να συνειδητοποιήσει ότι στην ουσία δεν περιγράφεται κάτι το ιδιαίτερα νέο, καθώς η αναγκαιότητα για αξιολόγηση της πληροφορίας, και όσων ακολουθούν πριν και μετά από αυτή, υπήρχε και παλιότερα. Ωστόσο, είναι οι αλλαγές, σε άμεση σχέση με τις βάσεις δεδομένων, τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, το Διαδίκτυο και τον Παγκόσμιο Ιστό στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον, εξαιτίας των οποίων ο στόχος της πληροφοριακής παιδείας φαντάζει, πλέον, ακόμα πιο σημαντικός. Επισημαίνεται, επίσης, και αυτή είναι μια σημαντική αλλαγή σε σχέση με την έννοια που είχε επικρατήσει τα πρώτα χρόνια της καθιέρωσης των υπολογιστών, την computer literacy, ότι η IL, υποδηλώνει και μια κριτική επαφή του χρήστη με την τεχνολογία και τις πληροφοριακές πηγές, όχι απλά την «τυφλή» χρήση τους.

²⁵⁵ Πρέπει να επισημανθεί, όπως έγινε και παραπάνω για την απόδοση του όρου στα ελληνικά, ότι η λέξη «literacy» εμφανίζει κάποιες αδυναμίες σχετικά με τη δυνατότητα που παρέχει για ουσιαστική απόδοση όλων όσων πρεσβεύει ο όρος. Υπάρχει, λοιπόν, μια σχετική συζήτηση που αφορά τη χρησιμότητα ή όχι υιοθέτησης ενός νέου όρου ο οποίος θα περικλείει και θα αποτυπώνει τις ουσιαστικές πτυχές της IL. Ήδη χρησιμοποιείται ο όρος «information fluency» ως σύγχρονη απόδοση μιας διαδικασίας που διαρκώς εξελίσσεται. Βλέπε τα όσα υποστηρίζει για την αναγκαιότητα αλλαγής του όρου η Hannelore B. Rader έπειτα από μια ουσιαστική ανάλυση των δεδομένων στο σύγχρονο πληροφοριακό περιβάλλον, στο «Teaching and Assessing Information Skills in the Twenty – First Century», *Library Trends*, 51, 2 (2002), η οποία, μάλιστα, προτείνει τη χρήση του όρου «Information Fluency».

²⁵⁶ Πηγή: *ODLIS – Online Dictionary for Library and Information Science*, <http://lu.com/odlis>.

²⁵⁷ Για τη σημασία της information literacy σε μια σύγχρονη κοινωνία η οποία δίνει προτεραιότητα στη μάθηση των πολιτών της, βλέπε Agneta Lantz and Christina Brage, «Towards a Learning Society: Exploring the Challenge of Applied Information Literacy Through Reality – Based Scenarios», *ITALICS*, 15, 1 (2006), (<http://www.ics.heacademy.ac.uk/italics/vol5-1/pdf/lantz-brage-final.pdf>).

Σε σχέση με την Επιστήμη της Βιβλιοθηκονομίας, το μοντέλο της IL επιφέρει θετικές αλλαγές στο βασικό ρόλο της βιβλιοθήκης. Αντί για την παροχή παραδοσιακών ξεναγήσεων στη βιβλιοθήκη και την εκπαίδευση σε ξεπερασμένες τεχνικές, ο ανανεωμένος ρόλος της βιβλιοθήκης ενθαρρύνει την τάση για αναζήτηση της πληροφορίας, μέσα στο πλαίσιο που ορίζουν οι πληροφοριακές ανάγκες του κάθε χρήστη ξεχωριστά. Ο εκπαιδευτικός ρόλος²⁵⁸ της βιβλιοθήκης πρέπει, λοιπόν, να έχει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος του την εκπαίδευση των χρηστών σε νέες στρατηγικές αναζήτησης, οι οποίες απαιτούν ενεργή συμμετοχή, την ενίσχυση της ικανότητας για επίλυση προβλημάτων και την έμφαση στην κριτική αξιολόγηση της πληροφορίας. Στόχος, επομένως, πρέπει να είναι η ενθάρρυνση των χρηστών ώστε να γίνουν ανεξάρτητοι ερευνητές και, επομένως, η ενθάρρυνση της διά βίου μάθησης²⁵⁹.

Το «νέο» αυτό ρόλο για τις βιβλιοθήκες μπορεί να ενισχύσει και να συμπληρώσει ο αντίστοιχος ρόλος που επιτελούν και πρέπει να επιτελούν τα ακαδημαϊκά ιδρύματα. Έτσι, η δυνατότητα των ατόμων να έχουν τις κατάλληλες δεξιότητες για κατανόηση και κριτική σκέψη, με την παροχή της γνώσης για τη δημιουργία ενός πλαισίου, το οποίο θα τους διδάσκει πώς να μαθαίνουν, θα ενισχύεται, παράλληλα, από τα ακαδημαϊκά ιδρύματα, τα οποία μπορούν να παρέχουν τις προϋποθέσεις για διαρκή επαγγελματική εξέλιξη και να συμβάλλουν στη δημιουργία πληροφοριακά ενήμερων πολιτών²⁶⁰. Καθώς η *information literacy*²⁶¹ είναι βασικό συστατικό της, και για τη,

²⁵⁸ Η έρευνα των Keith Curry Lance, Marcia J. Rodney [and] Christine Hamilton – Pennell με τίτλο *Powerful Libraries Make Powerful Learners: The Illinois Study*, αποδεικνύει ότι η χρήση της βιβλιοθήκης βοηθάει στη βελτίωση των επιδόσεων των μαθητών στις εξετάσεις. (<http://www.islma.org/pdf/ILStudy2.pdf>). Τη σχέση μεταξύ IL, εκπαίδευσης και βιβλιοθήκης εξετάζει η έρευνα της Bonnie Gratch-Lindaue, «Information Literacy – Related Students Behaviour: Results from the NSSE Items», *C&RL News*, 68, 7 (2007) (<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/crlnews/backissues/2007/julyaugust07/infolitstudent.cfm>).

²⁵⁹ Για μια ανάλυση σχετικά με την *information literacy* και τη γενικότερη μορφή που αυτή πρέπει να έχει στο σύγχρονο πληροφοριακό περιβάλλον, μια μορφή που θα ξεφεύγει και θα ξεπερνά τα τεχνολογικά όρια για την αξιοποίηση της πληροφορίας, βλέπε Jeremy J. Shapiro and Shelley K. Hughes, «Information Literacy as a Liberal Art: Enlightenment Proposals for a New Curriculum», *Educom Review*, 31, 2 (1996). Αξιοσημείωτη είναι η άποψη τους που θέλει την IL ως μια νέα «απελευθερωμένη τέχνη» η οποία επεκτείνεται πέρα από τα τεχνικά προσόντα, και, ουσιαστικά, αντανάκλα την ίδια τη φύση της πληροφορίας. Προχωρούν, μάλιστα, σε μια ανάλυση της σε πέντε βασικές υποκατηγορίες: *Tool, Resource, Social-Structural, Research* και *Publishing Literacy* (<http://www.educause.edu/pub/er/review/reviewarticles/31231.html>).

²⁶⁰ Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη της Patricia Iannuzzi «ότι η *information literacy* λαμβάνει χώρα μεταξύ διδασκαλίας, σκέψης και μάθησης, στο πλαίσιο ενός ευρύτερου τεχνολογικού περιβάλλοντος». «Faculty Development and Information Literacy Campus Partnerships», *Reference Services Review*, 26, 3/4, (1998), 97-102.

²⁶¹ Η πληροφοριακή κοινότητα προσπαθεί να προσδιορίσει, να κατανοήσει και να αξιολογήσει τη σημασία και τη χρησιμότητα της *information literacy* στην καθημερινή εργασιακή πρακτική και, γενικότερα, στη δημιουργία πληροφοριακά ενήμερων και αυτόνομων πολιτών. Η Association of College and Research Libraries, ACRL έχει προχωρήσει στη δημιουργία του *Institute for Information Literacy* (<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlissues/acrlinfolit/professactivity/iil/welcome.htm>), το οποίο και εξετά-

διαρκή μάθηση, επεκτείνει τη διδασκαλία πέρα από τα καθιερωμένα μαθήματα στις αίθουσες των ιδρυμάτων και αυξάνει την εκπαιδευτική, μαθησιακή και, τελικά, επαγγελματική ικανότητα των σπουδαστών με την αξιολόγηση, διαχείριση και χρήση της πληροφορίας, μέσα από ένα ανανεωμένο και προσαρμοσμένο στις σύγχρονες απαιτήσεις, εκπαιδευτικό πρόγραμμα, πάντα σε συνεργασία με τις διάφορες υπηρεσίες πληροφόρησης²⁶².

6.8 Βασικοί ρόλοι ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου

Οι ρόλοι που καλείται να εκπληρώσει ένας βιβλιοθηκονόμος, χωρίζονται σε δύο κατηγορίες τους επαγγελματικούς και τους εργασιακούς ρόλους²⁶³. Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται εκείνοι οι ρόλοι που σχετίζονται με το επάγγελμα και τις σύγχρονες διαφοροποιήσεις και αλλαγές σε αυτό, με τρόπο, βέβαια, που αυτό αναγνωρίζεται και από την επιλογή των επαγγελματικών τίτλων που χρησιμοποιούν οι σύγχρονοι βιβλιοθηκονόμοι για να προσδιορίσουν την εργασία τους σε μια βιβλιοθήκη. Στην κατηγορία των εργασιακών ρόλων, θα αναλυθούν οι σύγχρονοι ρόλοι που καλείται καθημερινά να εκπληρώσει κάθε βιβλιοθηκονόμος στο εσωτερικό μιας υπηρεσίας πληροφόρησης και πρόκειται για μια πιο ουσιαστική, επί του παρόντος, ανάλυση, καθώς εκφράζει περισσότερο τις πραγματικές εργασιακές συνθήκες, ενώ στην περίπτωση των επαγγελματικών ρόλων πρόκειται, μάλλον, για μια προσπάθεια ανάλυσης και ερμηνείας των εξελίξεων, καθώς, όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια, δεν αντανακλούν απόλυτα πραγματικές επαγγελματικές ανάγκες²⁶⁴. Οι ρόλοι για ένα σύγ-

ζει λεπτομερώς όλα τα ζητήματα που σχετίζονται με το μοντέλο της IL. Για περισσότερες πληροφορίες ο ενδιαφερόμενος μπορεί να ανατρέξει στον οδηγό που έχει δημιουργήσει η ACRL, με αναφορές στις βασικές έννοιες και προγράμματα σχετικά με την IL, στη διεύθυνση: <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlissues/acrlinfolit/infolitoverview/infolitforfac/infolitfaulty.htm>. Σημαντικές πηγές πληροφόρησης για το θέμα αποτελούν, μεταξύ άλλων, το *National Forum on Information Literacy* (<http://www.infolit.org>), το *Information Literacy Web* (<http://information-literacy.blogspot.com>) και τα προγράμματα *Project SAILS*, *Project for the Standardized Assessment of Information Literacy Skills*, το οποίο παρέχει ένα εργαλείο που επιτρέπει στις βιβλιοθήκες να τεκμηριώσουν το επίπεδο της IL για ομάδες χρηστών και να υποδείξει πιθανές περιοχές που χρήζουν βελτίωσης (<https://www.projectsails.org>) και *TRAILS*, *Tool for Real-Time Assessment on Information Literacy Skills* (<http://www.trails9.org>).

²⁶² Association of College and Research Libraries, «Information Literacy Competency Standards for Higher Education», January 2000.

²⁶³ Οι δύο αυτοί όροι δεν έχουν ουσιαστική εννοιολογική διαφορά. Ως «εργασιακός» ρόλος εννοείται η δραστηριότητα του βιβλιοθηκονόμου στο εσωτερικό της βιβλιοθήκης, ενώ ως «επαγγελματικός» η γενικότερη παρουσία του βιβλιοθηκονόμου στο σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης, δηλαδή, η σχέση που αναπτύσσει με τους υπόλοιπους επαγγελματίες της πληροφορίας.

²⁶⁴ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εργασία της Maria Grazia Melchionda στην οποία εξετάζει και αναλύει σχετικές για τους βιβλιοθηκονόμους και το ρόλο τους, πηγές, βιβλία και άρθρα σε μια περίοδο δεκαετίας και αναγνωρίζει τα βασικότερα ζητήματα που επηρεάζουν στο σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης τη συμπεριφορά και τους ρόλους ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου. Ζητήματα όπως η φοβία απέναντι στην τεχνολογία, η έλλειψη τυποποίησης και ποιότητας, ο ανταγωνισμός με μηχανές

χρονο βιβλιοθηκονόμο αποτυπώνονται στα σχήματα 10 και 11. Η δομή των σχημάτων είναι αφαιρετική και, επί της ουσίας, η σχέση των ρόλων που περιγράφεται είναι πιο πολύπλοκη.

6.8.1 Εργασιακοί ρόλοι

Οι εργασιακοί ρόλοι για έναν βιβλιοθηκονόμο δε συνιστούν μια διαφορετική επαγγελματική προσέγγιση, αλλά, μάλλον, μια νέα πραγματικότητα που διαμορφώνεται και επιβάλλει στον βιβλιοθηκονόμο να αποκτήσει εργασιακή ευελιξία ανάλογα με τον εκάστοτε χρήστη. Επίσης, όπως και στην περίπτωση της διοικητικής οργάνωσης της υβριδικής βιβλιοθήκης, η οποία αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, οι ρόλοι αυτοί είναι πιθανό να συνυπάρχουν με τους «παραδοσιακούς» ρόλους στο εσωτερικό μιας βιβλιοθήκης, όπως αυτοί υλοποιούνται μέσα στα διάφορα τμήματα μιας βιβλιοθήκης.

Πρόκειται, ουσιαστικά, για ενίσχυση και επαναπροσδιορισμό διαδικασιών που πραγματοποιούσε, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, ο βιβλιοθηκονόμος στο παρελθόν, αλλά, πλέον, η ανάγκη για πρόσβαση στην πληροφορία, το πολυδαίδαλο πληροφοριακό περιβάλλον, η πολυμορφία των πηγών και η ποικιλία στις ικανότητες των χρηστών δημιούργησαν την ανάγκη για διαφοροποίηση της εργασιακής πρακτικής, η οποία εκφράζεται με την εξειδίκευση του βιβλιοθηκονόμου σε διάφορους ρόλους, τους οποίους και καλείται να εκπληρώσει ταυτόχρονα ή εναλλάξ, ανάλογα με τις εκάστοτε πληροφοριακές συνθήκες και τις απαιτήσεις του χρήστη. Η εξειδίκευση του ρόλου του βιβλιοθηκονόμου απαιτεί από τον ίδιο την ανάπτυξη μιας πληθώρας προσόντων, τα οποία θα συνδυάζουν τα προσόντα χειρισμού των τεχνολογικών μέσων με την αποτελεσματική διαχείριση των διαπροσωπικών επαφών.

Η σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με το παρελθόν είναι ότι η παραδοσιακή ανάλυση του ρόλου ενός βιβλιοθηκονόμου εξαρτιόταν και χαρακτήριζε την αντίστοιχη τεχνική εργασία του, π.χ. καταλογογράφος, ευρετηριαστής. Αντίστοιχα, τα τμήματα στα οποία εργαζόταν και αποτελούσαν την οργανωτική δομή της βιβλιοθήκης αντανακλούσαν, και συνεχίζουν να αντανακλούν, μια συγκεκριμένη ενασχόληση του βιβλιοθηκονόμου όπως, για παράδειγμα, πρόσκτηση, καταλογογράφηση κλπ. Μέχρι και τη δημιουργία του Ιστού ο βιβλιοθηκονόμος στην επαγγελματική του καριέρα, αλλά και κατά την αναζήτηση εργασίας, προσδιόριζε, ουσιαστικά, τον εαυτό του σε

αναζήτησης και εμπορικά εργαλεία, η αίσθηση για την ψηφιακή διάσταση του μέλλοντος, η χρήση του Διαδικτύου ως πληροφορικού εργαλείου και η αλλαγή στην κουλτούρα των χρηστών. «Librarians...», ό.π.

σχέση με μία ή περισσότερες από αυτές τις τεχνικές εργασίες, με μία ή περισσότερες ειδικότητες, με ένα εξειδικευμένο ενδιαφέρον για ένα αριθμό από αυτές ή με κάποιο συνδυασμό²⁶⁵.

Πλέον, οι σύγχρονοι εργασιακοί ρόλοι στο εσωτερικό μιας βιβλιοθήκης, αν και σε πολλές περιπτώσεις ακολουθούν την πρακτική του παραδοσιακού περιβάλλοντος, τείνουν να εκφράσουν τη διαφοροποίηση στην υλοποίηση και την κατάρτιση στρατηγικών για την εξυπηρέτηση του κοινού με σκοπό την ικανοποίηση συγκεκριμένων πληροφοριακών αναγκών, συνήθως των χρηστών και χωρίς, πάντως, οι ρόλοι αυτοί, να αντανακλούν, τουλάχιστον άμεσα, κάποια τεχνικής φύσης ειδίκευση στο εσωτερικό της βιβλιοθήκης. Πρόκειται, ουσιαστικά, για μια απάντηση του χώρου της βιβλιοθηκονομίας στις απαιτήσεις των χρηστών για ακόμα πιο άμεση πρόσβαση στην πληροφορία και η ικανοποίησή τους στο ψηφιακό περιβάλλον δεν εξαρτάται, όπως στο παρελθόν, μόνο από την οργάνωση της βιβλιοθήκης σε τμήματα, αλλά και από την ικανότητα του κάθε βιβλιοθηκονόμου χωριστά να συνθέσει, να αξιολογήσει και να ερμηνεύσει με τρόπο κατάλληλο και επαρκή το πλήθος των διαθέσιμων πηγών και να τις διαθέσει προς χρήση.

Οι πολυσύνθετοι ρόλοι, τους οποίους καλείται να εκπληρώσει ο σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος, του δίνουν τη δυνατότητα να αναπτύξει και να καλλιεργήσει ένα ανανεωμένο σύνολο προσόντων, όπως παρουσιάστηκαν προηγουμένως, τα οποία θα καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα των δραστηριοτήτων της βιβλιοθήκης, τουλάχιστον στο κομμάτι που αφορά την κοινωνική διάστασή της. Εκτός από το γεγονός ότι με την πολυδιάστατη υπόσταση του θα καταφέρει να ανταποκριθεί στις σύγχρονες εξελίξεις ενός ιδιαίτερα απαιτητικού εργασιακού περιβάλλοντος, θα μπορέσει, επίσης, να εξοπλίσει τον εαυτό του με προσόντα που θα τον βοηθήσουν να ανταπεξέλθει με επιτυχία σε πιθανές μελλοντικές επαγγελματικές ευκαιρίες. Σε ένα επαγγελματικό μέλλον όπου η παραδοσιακή έννοια και λειτουργία του βιβλιοθηκονόμου μπορεί να αντικατασταθεί από πιο εξειδικευμένες λειτουργικές οντότητες, ο βιβλιοθηκονόμος θα διαθέτει τα απαραίτητα προσόντα και τις ικανότητες για να συνεχίσει να εργάζεται με επιτυχία.

Αν οι οντότητες αυτές προέλθουν από την ανάπτυξη και εξειδίκευση των προσφερόμενων υπηρεσιών στους χρήστες, αν, δηλαδή, στο μέλλον οι διάφοροι ρόλοι στο εσωτερικό μιας υπηρεσίας πληροφόρησης αποκτήσουν και αντίστοιχη επαγγελ-

²⁶⁵ Gail Z. Eckwright and Mary K. Bolin, «The Hybrid...», ό.π.

ματική υπόσταση, τότε ο βιβλιοθηκονόμος θα κατέχει ήδη μια πολύ καλή θέση ανάμεσα στους επαγγελματίες εκείνους που θα μπορούν να καλύψουν οργανικά τις νέες θέσεις. Αν η εξειδίκευση του ρόλου του βιβλιοθηκονόμου αποτυπωθεί και στην επαγγελματική πραγματικότητα, τότε θα μπορούμε να μιλάμε για μια ριζική αλλαγή στον επαγγελματικό του βίο. Επί του παρόντος, πάντως, οι σύγχρονοι αυτοί ρόλοι δίνουν τη δυνατότητα στον βιβλιοθηκονόμο, παράλληλα με την ενασχόληση διαχείρισης συμβατικών τεκμηρίων, να ασχοληθεί με υπηρεσίες άμεσα συνδεδεμένες και προερχόμενες από το ψηφιακό περιβάλλον πληροφόρησης²⁶⁶.

*Ο βιβλιοθηκονόμος ως Εκπαιδευτής*²⁶⁷. Για τη σημασία της εκπαίδευσης και το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει σε αυτήν ο βιβλιοθηκονόμος, όχι μόνο στα όρια της βιβλιοθήκης, αλλά και, γενικότερα, στην παγκόσμια πληροφοριακή κοινότητα, έχει ήδη γίνει αναφορά, όπως, επίσης, στην αξία της εκπαίδευσης στη διαμόρφωση πληροφοριακά ενημερωμένων πολιτών και την ανάγκη επαναπροσδιορισμού και ανανέωσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας, τόσο σε βιβλιοθηκονομικό όσο και σε ακαδημαϊκό επίπεδο. Η εκπαίδευση που μπορεί να παρέχει ο βιβλιοθηκονόμος στον χρήστη θα περιλαμβάνει την πρόσβαση σε πληροφοριακές πηγές, την κατανόηση της χρησιμότητας των εργαλείων ανάκτησης πληροφοριών και των προσόντων που πρέπει να αναπτύξει για να τα χειρίζεται αποτελεσματικά. Θα περιλαμβάνει, επίσης, την οργάνωση

²⁶⁶ Για την ισορροπία ανάμεσα σε παραδοσιακούς και νέους ρόλους, βλέπε τα όσα αναφέρονται στο Ina Fourie, «Librarians and the Claiming of New Roles: How Can We Try to Make a Difference?», *Aslib Proceedings*, 56, 1 (2004), 62-74. Προτείνει ένα ευρύ πεδίο ρόλων για έναν σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο, το οποίο περιλαμβάνει τους εξής ρόλους: πολιτισμικός, εκπαιδευτικός, εκδοτικός και συμβουλευτικός ρόλος, παροχή πρόσβασης στην πληροφορία, παροχή φυσικού χώρου, διαπραγμάτευση εκ μέρους των χρηστών, διαχείριση προγραμμάτων, οργάνωση της πληροφορίας, διαχείριση αρχείων, ανάκτηση και αναζήτηση πληροφοριών, περιβαλλοντική ανίχνευση. Ως απαραίτητα προσόντα αναγνωρίζει, ενδεικτικά, διαχείριση πληροφορίας, προσόντα οικονομικά, εμπορικά και επιχειρηματικά, δημιουργικότητα, ικανότητα να παίρνει ρίσκο, προσανατολισμό στην εξυπηρέτηση, διαχείριση σχέσεων με πελάτες, διαχείριση προγραμμάτων IT, διοίκηση και οργάνωση και προσόντα IT. Αναφέρει ότι στο σύγχρονο περιβάλλον, προκειμένου να μπορεί να εργαστεί αποτελεσματικά ένας βιβλιοθηκονόμος και να εκτελεί τους νέους του ρόλους, πρέπει να είναι εφοδιασμένος με «προσόντα επιβίωσης» (survival skills), όπως διαχείριση αλλαγής, συνεργατική εργασία, δημιουργική σκέψη, διαρκής μάθηση και ανάλυση των αλλαγών στον επάγγελμα. Πρέπει, επιπλέον, να διαθέτει και «affective skills», όπως ενθουσιασμός για δια βίου μάθηση, ισχυρή θέληση, δυναμισμός, δημιουργική σκέψη, εμπιστοσύνη στον εαυτό του και καινοτομία. Αυτές οι δύο κατηγορίες προσόντων πρέπει, κατά τη γνώμη της, να αποτελέσουν και αντικείμενο διδασκαλίας από τις σύγχρονες βιβλιοθηκονομικές σχολές.

²⁶⁷ Οι εργασιακοί ρόλοι μπορούν να αποδοθούν και να προσδιοριστούν είτε με την αναφορά μιας ιδιότητας, όπως συμβαίνει εδώ, είτε με την περιγραφή της λειτουργίας και των υπηρεσιών του βιβλιοθηκονόμου, όπως, βέβαια, έχει συμβεί με την ανάλυση του προφίλ που προηγήθηκε. Έτσι, η αναγνώριση πέντε βασικών εργασιακών ρόλων, οι οποίοι καλύπτουν το σύνολο των πιθανών υπηρεσιών στο εσωτερικό μιας βιβλιοθήκης, συμβαδίζει με τη διαπίστωση που προηγήθηκε, ότι δηλαδή μια εξειδικευμένη πρακτική είναι πιθανό να στερήσει από τον βιβλιοθηκονόμο μελλοντικούς ρόλους, αλλά και τη δυνατότητα να εξελίσσεται και να προσαρμόζεται διαρκώς. Εξάλλου, προκειμένου να εκπληρώσει ένας βιβλιοθηκονόμος τους συγκεκριμένους ρόλους, πρέπει να διαθέτει ένα πλήρες και ανανεωμένο σύνολο προσόντων, όπως αυτό αναλύθηκε στις σχετικές κατηγορίες στις σελίδες που προηγήθηκαν.

ωση των πληροφοριακών πηγών, στρατηγικές αναζήτησης και ανάδειξη της ανάγκης για διαρκή αναζήτηση νέων πηγών και εργαλείων στη θεματική ενότητα του ενδιαφέροντός του. Είναι, ίσως, ο ρόλος με τη μεγαλύτερη μελλοντική δυναμική για ειδικευση και ανάδειξη από έναν βιβλιοθηκονόμο, ή, καλύτερα, ο ρόλος που πιθανώς να αποδειχθεί πιο χρήσιμος για τους χρήστες.

Ο βιβλιοθηκονόμος ως Ερευνητής. Στο σύγχρονο περιβάλλον ο βιβλιοθηκονόμος μπορεί να εκμεταλλευτεί τα εξειδικευμένα προσόντα και τη γνώση που κατέχει πάνω σε διάφορους επιστημονικούς τομείς και ειδικά τις ικανότητες που ανέπτυξαν οι βιβλιοθηκονόμοι στις υπηρεσίες εξυπηρέτησης του κοινού. Ολοένα και πιο συχνά ο βιβλιοθηκονόμος θα συμμετέχει σε ερευνητικές ομάδες και ομάδες εργασίας πολλαπλών ειδικοτήτων²⁶⁸ και η ικανότητα που διαθέτει για ουσιαστική και αποτελεσματική αναζήτηση, ανακάλυψη, ανάκτηση και οργάνωση τεκμηρίων θα του επιτρέψει να αναδειχτεί σε σημαντικό και αναπόσπαστο κομμάτι αυτών των ομάδων και, κυρίως, να προχωρήσει στην αρχή του κύκλου δημιουργίας της πληροφορίας και να δραματίσει ένα πιο ουσιαστικό ρόλο κατά την παραγωγή της.

Ο βιβλιοθηκονόμος ως Μεσάζων. Αν και οι βιβλιοθηκονόμοι εκπαιδεύουν τους χρήστες στην αναζήτηση πληροφοριών, η ανάγκη για διενέργεια αναζητήσεων από τους ίδιους δεν έχει μειωθεί. Η συμμετοχή των χρηστών στην ερευνητική διαδικασία τους βοήθησε να κατανοήσουν την πολυπλοκότητα και τις δυσκολίες που εμπεριέχονται σε μια τέτοια διαδικασία, με αποτέλεσμα, οι χρήστες να προβαίνουν από μόνοι τους σε απλές αναζητήσεις, ενώ όταν πρόκειται για πολυσύνθετες να απευθύνονται, συχνά, στους βιβλιοθηκονόμους²⁶⁹. Έτσι, ο βιβλιοθηκονόμος αναλαμβάνει το ρόλο του μεσάζοντα²⁷⁰ κατά την αναζήτηση πληροφοριών από τους χρήστες. Ο βιβλιοθηκονόμος είχε και παραδοσιακά έναν τέτοιο ρόλο αλλά, στο παρελθόν, αυτός αφορούσε, κυρίως, τα διάφορα συστήματα εντός της βιβλιοθήκης, τα ευρετήρια και τις τεχνικές κα-

²⁶⁸ Παράδειγμα συνεργασίας ατόμων διαφορετικής εργασιακής προέλευσης με σκοπό την αξιοποίηση πληροφοριακών τεκμηρίων είναι το πρόγραμμα της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου με τίτλο *American Memory Project* (<http://memory.loc.gov/ammem/index.html>), στο οποίο συνεργάστηκαν βιβλιοθηκονόμοι, ειδικοί IT και εκπαιδευτικοί για την παροχή ελεύθερης πρόσβασης σε οργανωμένο υλικό.

²⁶⁹ Σύμφωνα με σχετικές έρευνες, ένας βιβλιοθηκονόμος είναι πολλαπλά πιο αποτελεσματικός από έναν χρήστη κατά την αναζήτηση πληροφοριών, γεγονός που υπογραμμίζει πόσο σημαντική είναι η θέση του βιβλιοθηκονόμου στη σύγχρονη πληροφοριακή πραγματικότητα. Η πληροφορία προήλθε από το Rao K. Nageswara and K. H. Babu, «Role of Librarian...», ό.π.

²⁷⁰ Ως μεσάζων ορίζεται «ένα πρόσωπο ή ένας μηχανισμός που τοποθετείται φυσικά μεταξύ των συστημάτων ανάκτησης πληροφοριών (Information Retrieval, IR) και του πραγματικού χρήστη με σκοπό να μετασχηματίσει διαδραστικά αιτήματα για πληροφορίες σε ερωτήματα με τρόπο που ταιριάζουν στα τμήματα ανάκτησης ενός ή περισσότερων συστημάτων IR, για να διαμορφώσουν και να υποστηρίξουν τον πραγματικό χρήστη ως προς την πληροφοριακή του ανάγκη και τους στόχους του, και για να παρέχουν πληροφορίες πιθανής αξίας σε εκείνο τον χρήστη από τα συστήματα IR», Peter Ingwersen, *Information Retrieval Interaction*, London: Taylor Graham, 1992.

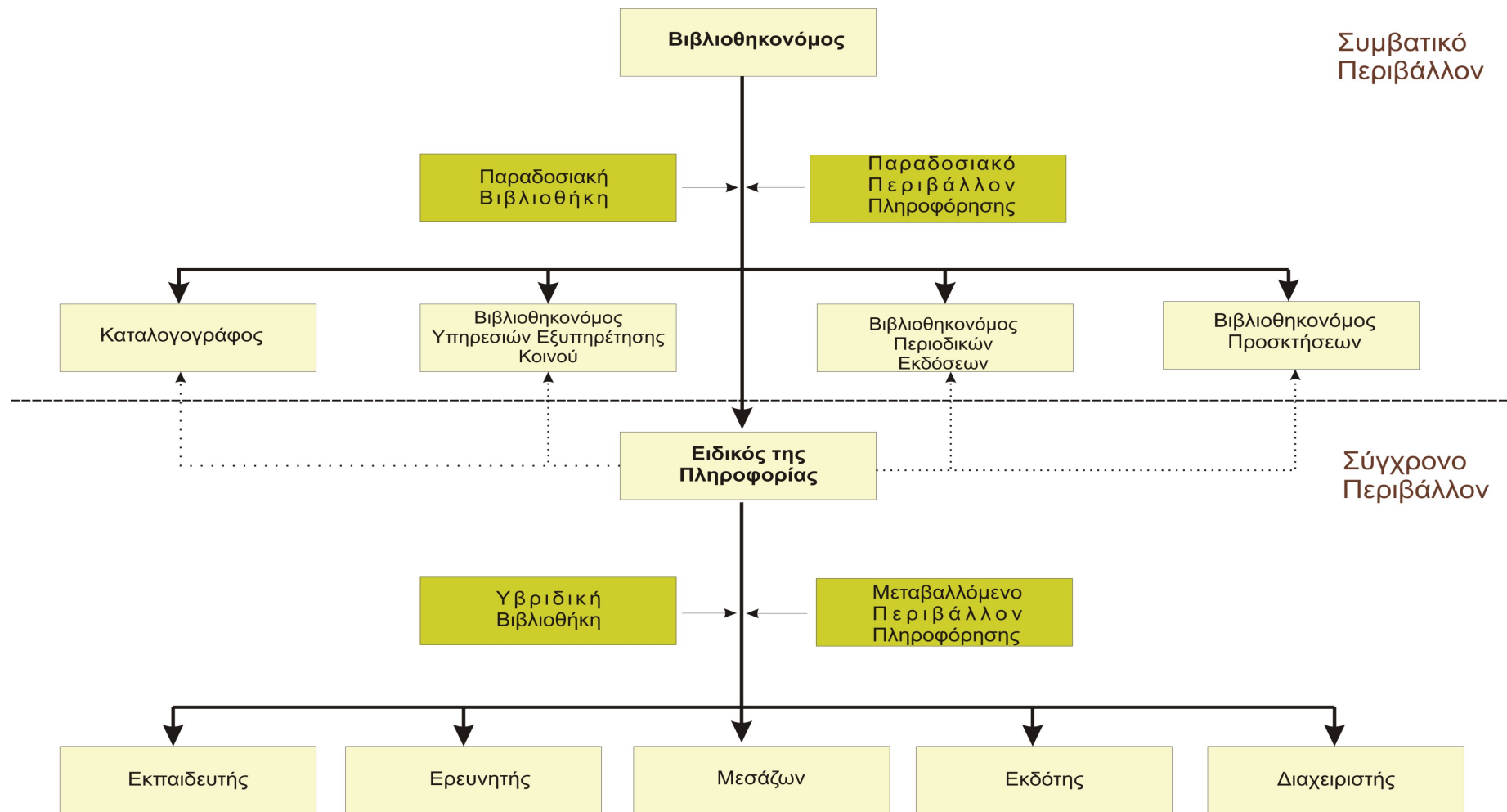
τανόησης του καταλόγου και των λοιπών πληροφοριακών εργαλείων, τη λειτουργία των οποίων εκκαλείτο να εξηγήσει στο χρήστη²⁷¹. Πλέον, ο ρόλος του μεσάζοντα αποκτά έναν πιο προσωπικό ρόλο για τον βιβλιοθηκονόμο, επεκτείνεται εκτός των ορίων της βιβλιοθήκης, συμπεριλαμβάνει τεχνικές και εργαλεία τα οποία συχνά δεν είναι βιβλιοθηκονομικά και ο ίδιος καθορίζει τις τεχνικές και τα πρότυπα ανάλογα με τις δικές του δεξιότητες και τις ιδιαιτερότητες του εκάστοτε χρήστη²⁷².

Ο Βιβλιοθηκονόμος ως Εκδότης. Με αυτόν το ρόλο ο βιβλιοθηκονόμος μπορεί να εκμεταλλευτεί τα παραδοσιακά προσόντα διαχείρισης τεκμηρίων και να δημιουργήσει, στον ψηφιακό κόσμο, νέες δυνατότητες διάδοσης και εκμετάλλευσης τεκμηρίων και πληροφοριών. Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη δημιουργία της ιστοσελίδας της βιβλιοθήκης, έναν πληροφοριακό τόπο πλούσιο σε πηγές και εργαλεία για κάθε δυνητικό χρήστη, αλλά και εκτός των τυπικών μέσων που χρησιμοποιεί η βιβλιοθήκη, με την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει ο Ιστός για δημοσίευση κάθε είδους πληροφοριακών τεκμηρίων σε μια ποικιλία μορφών και μέσων. Ο βιβλιοθηκονόμος μπορεί να εκμεταλλευτεί αυτές τις δυνατότητες για την προώθηση των στόχων της βιβλιοθήκης, για την αποτελεσματικότερη εκπαίδευση των χρηστών και για τη δική του προβολή.

Ο Βιβλιοθηκονόμος ως Διαχειριστής. Στο ρόλο αυτό, ο βιβλιοθηκονόμος δε θα κληθεί να χειριστεί την οργάνωση της βιβλιοθήκης, αλλά να διαχειριστεί τη γνώση. Μπορούμε να υποθέσουμε με σχετική βεβαιότητα ότι ο χρήστης, σε κάποιες τουλάχιστον περιπτώσεις, θα προσπαθήσει να αναζητήσει ένα μέρος των πληροφοριακών τεκμηρίων που αφορούν ένα συγκεκριμένο θέμα, θα προσπαθήσει, δηλαδή, να ανακτήσει ένα κομμάτι της υπάρχουσας γνώσης. Αν και αυτό βέβαια είναι μια ιδιαίτερα δύσκολη και, συχνά, ανέφικτη διαδικασία, ο βιβλιοθηκονόμος μπορεί να εκμεταλλευτεί τα παραδοσιακά του προσόντα, σε συνδυασμό με τις νέες δεξιότητες που αναπτύσσει στο ψηφιακό περιβάλλον, ώστε να προσπαθήσει να διαχειριστεί όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά τα σχετικά με ένα θέμα γνωστικά τεκμήρια. Διαχείριση γνώσης μπο-

²⁷¹ Ο Benjamin P. Norris υποστηρίζει τη σημασία που θα έχει ο βιβλιοθηκονόμος ως ενδιάμεσος και «διευκολυντής», παρά τον ανταγωνισμό με τις διάφορες μηχανές αναζήτησης. «Google: Its Impact on the Library», *Library Hi Tech News*, 23, 9 (2006), 9-11.

²⁷² Έμφαση στο ρόλο του βιβλιοθηκονόμου ως εκπαιδευτή και ενδιάμεσου δίνει η Kate Sharp, «Internet...», ό.π. και θεωρεί ότι στο νέο περιβάλλον αυτοί οι δύο ρόλοι θα συνεχίσουν να είναι σημαντικοί. Επισημαίνει τα προσόντα διοίκησης, διαπροσωπικών σχέσεων και οργάνωσης της πληροφορίας ως από τα πιο σημαντικά στο νέο περιβάλλον πληροφόρησης, ενώ ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου θα εξελιχθεί περισσότερο προς την παροχή βοήθειας στον χρήστη να ανακαλύψει την πληροφορία που θέλει καθώς και τα απαραίτητα εργαλεία για την αξιολόγηση και τη χρήση των πηγών.

Σχήμα 10. Εξέλιξη εργασιακών ρόλων για έναν βιβλιοθηκονόμο.

ρεί να προσφέρει, επίσης, στο εσωτερικό του οργανισμού που εργάζεται και στην περίπτωση αυτή δεν αφορά μια συγκεκριμένη θεματική ενότητα, αλλά, περισσότερο, την οργάνωση και αξιοποίηση της πληροφορίας γενικά, είτε αυτή εμπεριέχεται σε τεκμήρια, είτε είναι ενσωματωμένη στην εμπειρία και την τεχνογνωσία των μελών του οργανισμού. Στόχος σε αυτή την περίπτωση είναι ο μετασχηματισμός των πληροφοριών σε γνώση, για αξιοποίηση και εκμετάλλευση από τον ίδιο τον οργανισμό²⁷³. Ο συγκεκριμένος ρόλος πλησιάζει περισσότερο από τους υπόλοιπους στην παραδοσιακή λειτουργία του βιβλιοθηκονόμου σε μια συμβατική βιβλιοθήκη.

6.8.2 Επαγγελματικοί ρόλοι

Οι σύγχρονοι επαγγελματικοί ρόλοι για έναν βιβλιοθηκονόμο εμφανίζουν μια σχετική ασάφεια, η οποία οφείλεται, κυρίως, σε ένα πρόβλημα που όπως έχουμε δει αποτελεί συχνά στοιχείο ανώριμης προσέγγισης της πραγματικότητας. Το πρόβλημα αυτό, παρόμοιας φύσης και με άλλες περιπτώσεις, π.χ. βιβλιοθήκη, εκδοτική, είναι η ορολογία. Μια ορολογία που, μάλλον, προσπαθεί να προβλέψει μια κατάσταση παρά να περιγράψει τη σύγχρονη επαγγελματική πραγματικότητα, όπως αυτή αποτυπώνεται κατά την καθημερινή εξάσκηση του επαγγέλματος. Στην περίπτωση, όμως, της επαγγελματικής κατηγορίας του βιβλιοθηκονόμου και σε αντίθεση με άλλες παρόμοιες περιπτώσεις, είναι οι ίδιοι οι βιβλιοθηκονόμοι που ανώριμα προσπαθούν να προσεγγίσουν τις εξελίξεις, είναι οι ίδιοι οι επαγγελματίες που για δεκαετίες εργάζονταν σε βιβλιοθήκες που, συχνά, αδυνατούν να κατανοήσουν ότι οι αλλαγές στο επάγγελμα δεν είναι τεχνολογικές, όπως προσπαθούν να τις αποδώσουν με τους νέους επαγγελματικούς τίτλους που χρησιμοποιούν, αλλά ουσιαστικές.

Αποτέλεσμα αυτής της ανώριμης προσέγγισης είναι η εμφάνιση διαφόρων ειδών επαγγελματικών κατηγοριών στο σύγχρονο πληροφοριακό περιβάλλον, οι οποίες διαφέρουν, επί της ουσίας, μόνο στην ονομασία και στις περισσότερες των περιπτώσεων περιγράφουν την ίδια, περίπου, εργασιακή απασχόληση. Πρόκειται, ίσως, για την ίδια αδυναμία κατανόησης, που εμφανίζεται και στην περίπτωση της ψηφιακής – εικονικής βιβλιοθήκης, ότι δηλαδή, η ενσωμάτωση και η αξιοποίηση τεχνολογικών καινοτομιών δε συνοδεύονται απαραίτητα από την εμφάνιση μιας νέας τυπολογίας

²⁷³ Η Διαχείριση της Γνώσης, Knowledge Management στην αγγλική ορολογία, αποτελεί μια νέα, σχετικά, έννοια και περιγράφει, κυρίως, μια νέα πρακτική στη διαχείριση και το σχεδιασμό των συστημάτων διαχείρισης της πληροφορίας. Εδώ, βέβαια, η γνώση δεν αναφέρεται ως μια επιστημονική πρακτική, αλλά ως μια πιθανή πληροφοριακή ανάγκη μιας ομάδας χρηστών ή ως μια εργασιακή ανάγκη ενός οργανισμού.

και επαγγελματικής κατηγορίας, είτε αυτή αφορά τη βιβλιοθήκη, είτε τον επαγγελματία που εργάζεται σε αυτή. Μια άποψη που συμβαδίζει και με αυτή που εκφράστηκε σχετικά με την εξέλιξη των προσόντων του βιβλιοθηκονόμου, ότι δηλαδή, ουσιαστικά, δεν πρόκειται για την καθιέρωση ενός νέου συνόλου προσόντων, αλλά για εξέλιξη και επαναπροσδιορισμό, με τη χρήση και την προσαρμογή στις τεχνολογικές εξελίξεις, φυσικά, των παραδοσιακών προσόντων²⁷⁴.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, ακόμα, το γεγονός ότι πολλές από τις σύγχρονες θέσεις που προκηρύσσονται σε μια υπηρεσία πληροφόρησης διαφέρουν αρκετά, ως προς τον τίτλο που φέρουν με τις αντίστοιχες παραδοσιακές²⁷⁵. Μια εξέλιξη η οποία μπορεί, πιθανότατα, να ερμηνευτεί ως μια βιαστική αποδοχή, από μέρους των βιβλιοθηκονόμων, της σπουδαιότητας και της σημασίας του ψηφιακού περιβάλλοντος διαχείρισης τεκμηρίων σε βάρος του αντίστοιχου παραδοσιακού. Θα μπορούσε, μάλιστα, να πει κανείς, βλέποντας της πλειάδα των όρων²⁷⁶ που μπορούν να περιγράψουν σήμερα την εργασία ενός επαγγελματία μέσα σε μια υπηρεσία πληροφόρησης, ότι ο μόνος περιορισμός στον τίτλο επιβάλλεται από τη αντίληψη αυτού που προκηρύσσει τη συγκεκριμένη θέση σχετικά με το σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης.

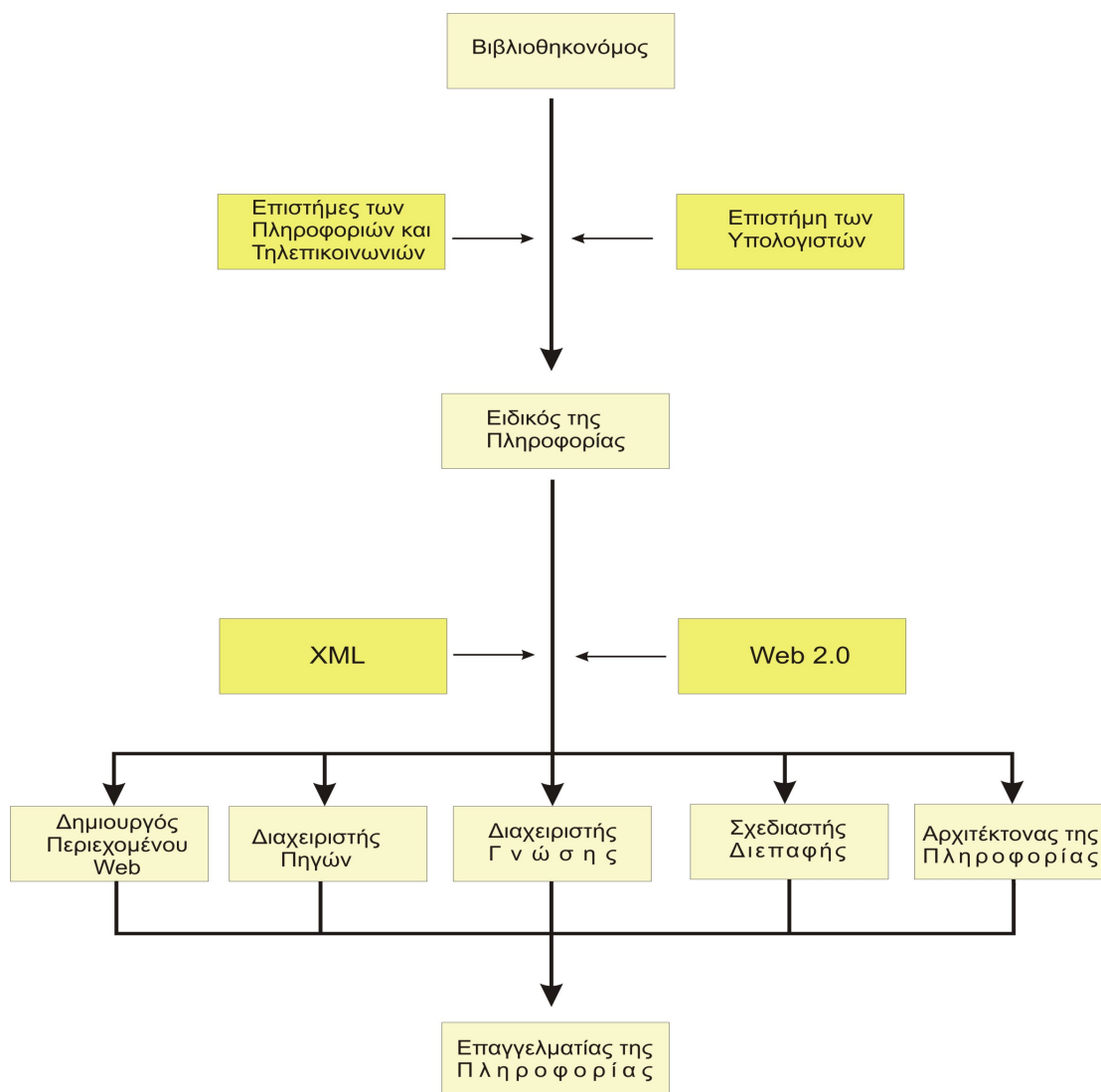
Βέβαια, μια μελλοντική εξέλιξη όπου ο όρος «βιβλιοθηκονόμος» θα εξελιχθεί σε κάποιον νέο θα ήταν, ίσως, μια λογική εκτίμηση²⁷⁷. Μια εξέλιξη, όμως, που πρέπει να προέλθει ύστερα από πραγματικές αλλαγές, από κατανόηση των εξελίξεων και από μελέτη και αφομοίωση των πραγματικών εργασιακών συνθηκών. Επί του παρόντος, πάντως, δε φαίνεται να συντρέχουν τέτοιοι λόγοι και οι όροι Βιβλιοθηκονόμος, Ειδι-

²⁷⁴ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη του Philip C. Howze στην εργασία του με τίτλο «New Librarians and Job Hunting», *College & Research Libraries News*, 62, 6 (2001), ότι, δηλαδή, οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να είναι προσεκτικοί όταν συναντούν τίτλους εργασίας με την ονομασία «μεταδεδομένα» ή «ψηφιακός», γιατί είναι, συχνά, πειραματικές θέσεις με σκοπό να επιλέξουν άτομα ή πρόκειται για μια συμβολική κίνηση με σκοπό μια μελλοντική οργανωτική αλλαγή.

²⁷⁵ Linda Marion, «Digital Librarian...», ό.π.

²⁷⁶ Ενδεικτικά: digital librarian, metadata librarian, digital services librarian, electronic resources coordinator, electronic resources librarian, electronic serials librarian, information technologies librarian, virtual services librarian, όπως προκύπτει από τη μελέτη των αγγελιών. Οι Collin Steele και Mechthild Guha παρατηρούν ότι η χρήση πολλών όρων για να περιγράψουν τον «νέο» βιβλιοθηκονόμο είναι το αποτέλεσμα της ασάφειας για το πώς ακριβώς θα εξελιχθεί το επάγγελμα στο σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης. *Staffing...* ό.π.

²⁷⁷ Η Anne A. Salter προχωρά ακόμα παραπέρα και υποστηρίζει ότι θα είναι αποτυχία για το επάγγελμα αν ο βιβλιοθηκονόμος του μέλλοντος εξακολουθεί να λέγεται «βιβλιοθηκονόμος». *Wanted – New Creations: Dinosaurs Need not Apply*, στο Karl Bridges (ed.), *Expectations of Librarians in the Twenty – First Century*, Westport, Connecticut: Greenwood, 2003. Η πληροφορία προήλθε από το Helen Partridge [and] Gillian Hallam, «The Double Helix: A Personal Account of the Discovery of the Structure of [the Information Professional's] DNA», *Australian Library and Information Association (ALIA) Biennial Conference, 21-24 September 2004, Gold Coast, Queensland, Australia*, (<http://conferences.alia.org.au/alia2004/pdfs/partridge.h.paper.pdf>).

Σχήμα 11. Εξέλιξη επαγγελματικών ρόλων στο σύγχρονο περιβάλλον

κός της Πληροφορίας²⁷⁸ και Επαγγελματίας της Πληροφορίας μπορούν να θεωρηθούν ως επαρκείς για την περιγραφή και απόδοση της εργασίας που επιτελεί ένας επαγγελματίας στο πλαίσιο λειτουργίας των βιβλιοθηκών και των υπηρεσιών πληροφόρησης γενικότερα²⁷⁹.

²⁷⁸ Μπορεί, επίσης, να χρησιμοποιηθεί και ο όρος Επιστήμονας της Πληροφορίας.

²⁷⁹ Για την ποικιλία των τίτλων κάτω από τους οποίους εργάζονται οι σύγχρονοι επαγγελματίες αλλά και για τις εναλλακτικές ευκαιρίες εργασίας που έχουν οι βιβλιοθηκονόμοι και οι επιστήμονες της πληροφορίας στο σύγχρονο περιβάλλον ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη της Selma Permenter, η οποία διαχωρίζει τους τομείς πιθανής επαγγελματικής δραστηριότητας σε αυτούς που σχετίζονται με την τεχνολογία, σε αυτούς που σχετίζονται με την έρευνα και σε αυτούς σχετίζονται με το εμπόριο βιβλίων. *Countless Opportunities: Alternative Career Paths for Librarians and Information Professionals*, στο Priscilla K. Shontz (ed.), *The Librarian's Career Guidebook*, Lanham, Maryland: Scarecrow Press, 2004. Ο Fatt Cheong Choy διαπιστώνει 4 πιθανούς τομείς εργασίας για έναν σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο: σε μια βιβλιοθήκη, ως εργαζόμενος σε μια εμπορική επιχείρηση όπου θα προσφέρει υπηρεσίες και προϊόντα που σχετίζονται με βιβλιοθήκες και πληροφορίες, ως εργαζόμενος σε μη-

Ο βιβλιοθηκονόμος υπήρξε ο επαγγελματίας που για πολλές δεκαετίες λειτουργούσε σε μια βιβλιοθήκη και φρόντιζε για τη διεκπεραίωση όλων των εργασιών σε αυτήν. Ο όρος αυτός, που πολύ συχνά χρησιμοποιείται και σήμερα, σε ορισμένες περιπτώσεις με την προσθήκη προσδιορισμών, π.χ. βιβλιοθηκονόμος μεταδεδομένων (metadata librarian), περιγράφει, περισσότερο, το λειτουργικό ρόλο και τη θέση ενός επαγγελματία που εργαζόταν σε ένα παραδοσιακό περιβάλλον πληροφόρησης. Είναι, βέβαια, ένας όρος που συναντά μεγάλη αποδοχή και στο σύγχρονο μεταβαλλόμενο περιβάλλον, ίσως γιατί και οι βιβλιοθήκες διατήρησαν την ονομασία και το ρόλο τους μέσα σε αυτό. Με την έλευση και χρήση των τεχνολογιών που απορρέουν από την εφαρμογή των Επιστημών των Τηλεπικοινωνιών και των Υπολογιστών, ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου αποκτά μια νέα διάσταση, καθώς, αλλάζουν σημαντικά τα εργαλεία και τα μέσα που χρησιμοποιεί, αλλά, κυρίως, μεταφέρεται το βάρος της εργασίας του από την ανάπτυξη και διατήρηση συλλογών στην ανακάλυψη και ανάκτηση πληροφοριών. Η «νέα» αυτή ιδιότητα του βιβλιοθηκονόμου αποδίδεται ικανοποιητικά με τον όρο ειδικός της πληροφορίας, με τον οποίο εκφράζεται μια μεγαλύτερη εξειδίκευσή του στα νέα πληροφοριακά συστήματα και μια ικανοποιητική χρήση των νέων τεχνολογιών.

Σημαντική αλλαγή, όμως, παρατηρείται λίγο μετά την εφεύρεση του Ιστού με τη χρήση της XML - και των διαφόρων εργαλείων βασισμένα σε αυτή. Κυρίως, όμως, βλέπουμε μια μεγάλη διαφοροποίηση στην περιγραφή της εργασίας του βιβλιοθηκονόμου μετά την ανάπτυξη και εφαρμογή νέων μέσων στον ψηφιακό κόσμο που δημιούργησε ο Παγκόσμιος Ιστός, μέσα που συνοπτικά περιγράφονται με τον όρο «Web 2.0». Πρόκειται για την εξέλιξη, που όπως, αναφέρθηκε παραπάνω, σηματοδοτεί και εκφράζει μια, μάλλον, βιαστική ερμηνεία από τους επαγγελματίες της πληροφορίας των νέων καθηκόντων και υποχρεώσεων που θα κληθούν να εκπληρώσουν στο υπό διαμόρφωση υβριδικό περιβάλλον.

Οι επαγγελματικοί τίτλοι που ανταποκρίνονται στις πραγματικές εργασιακές συνθήκες είναι αυτοί του βιβλιοθηκονόμου, ως ο πλέον παραδοσιακός και διαχρονικός, του ειδικού της πληροφορίας, ως μια εξέλιξη του βιβλιοθηκονόμου, όπως η Επιστήμη της Πληροφορίας είναι η εξέλιξη και της Βιβλιοθηκονομίας, και του επαγγελματία της πληροφορίας, ο οποίος λειτουργεί περισσότερο ως συνισταμένη των σύγχρονων εργασιακών τίτλων, οι οποίοι προέκυψαν τα τελευταία χρόνια. Είναι, δηλαδή,

βιβλιοθηκονομικό οργανισμό, σχετικό με τη διαχείριση γνώσης ή πληροφοριών και ως ανεξάρτητος επαγγελματίας. «Libraries and Librarians – What Next?», *Library Management*, 28, 3 (2007), 112-124.

ο επαγγελματίας της πληροφορίας ένας γενικός όρος που προσπαθεί να εκφράσει τις σύγχρονες επαγγελματικές διαδρομές που καλείται να καλύψει ένας επαγγελματίας του χώρου σε μια προσπάθεια να «αποδεσμευτεί» από τον όρο «βιβλιοθηκονόμος». Εκφράζει, επίσης, την «αποδέσμευση» της πληροφορίας, ως αγαθό, από τη βιβλιοθήκη καθώς και την πληθώρα των υπηρεσιών που πλέον διαχειρίζονται πληροφορίες στο σύγχρονο περιβάλλον. Πάντως, επισημαίνεται ότι οι συγκεκριμένοι όροι αναφέρονται συχνά χωρίς κάποια ουσιαστική εννοιολογική διαφοροποίηση και, μάλιστα, σε απόλυτη λειτουργική ταύτιση, όπως, για παράδειγμα, στην περίπτωση του όρου LIP, Library and Information Professional. Τέλος, ως επαγγελματίες της πληροφορίας μπορούν να εργάζονται άτομα σε συγγενείς επιστήμες όπως η Αρχαιονομία και η Μουσειολογία, αλλά αυτή η περίπτωση δε θα μας απασχολήσει εδώ.

6.8.3 Επαγγελματίας της Πληροφορίας: Βασικά χαρακτηριστικά και λειτουργίες

Σύμφωνα με την Special Libraries Association, SLA ως επαγγελματίας της πληροφορίας μπορεί να οριστεί, γενικά, το άτομο που «strategically uses information in his/her job to advance the mission of the organization. This is accomplished through the development, deployment, and management of information resources and services. The IP harnesses technology as a critical tool to accomplish goals. Information Professionals include, but are not limited to, librarians, knowledge managers, chief information officers, web developers, information brokers, and consultants»²⁸⁰.

Οι λειτουργικές και οργανωτικές ασχολίες ενός επαγγελματία της πληροφορίας είναι, γενικά, οι εξής:

1. Διαχείριση Υπηρεσιών Πληροφόρησης

- Ευθυγραμμίζει την υπηρεσία με τη στρατηγική κατεύθυνση του οργανισμού στον οποίο ανήκει.
- Αποτιμά την αξία της υπηρεσίας πληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών, προϊόντων και πολιτικών της και διαδίδει την αξία αυτή σε κάθε ενδιαφερόμενο.
- Καθιερώνει αποτελεσματική διοίκηση και διαδικασίες που αναδεικνύουν και ενισχύουν την οργανωτική και οικονομική δομή του οργανισμού.

²⁸⁰ Πηγή: <http://www.sla.org/content/SLA/professional/index.cfm>.

- Συνεισφέρει δημιουργικά στην κατάρτιση στρατηγικής σχετικά με τις πληροφοριακές εφαρμογές, τα εργαλεία και τις τεχνολογίες που χρησιμοποιεί και εκμεταλλεύεται η υπηρεσία.
- Δημιουργεί και ηγείται μιας ομάδας που διαχειρίζεται αποτελεσματικά και ουσιαστικά πληροφορίες.
- Παρακολουθεί τις διαθέσιμες πληροφοριακές υπηρεσίες και προϊόντα, μέσα από δικτυακή και φυσική επικοινωνία.
- Συγκεντρώνει τα πιο πρόσφατα στοιχεία για να υποστηρίξει τις αποφάσεις σχετικά με την ανάπτυξη νέων υπηρεσιών, τη μετατροπή των τρεχουσών και τον τερματισμό άλλων.
- Συμβουλεύει τον οργανισμό σε θέματα διαχείρισης πνευματικών δικαιωμάτων και ιδιοκτησίας.

2. Διαχείριση Πληροφοριακών Πηγών

- Διαχειρίζεται τον κύκλο ζωής της πληροφορίας από τη δημιουργία ή την απόκτησή της μέχρι και την «καταστροφή» της.
- Δημιουργεί μια δυναμική συλλογή πληροφοριακών πηγών βάσει των αναγκών των χρηστών και τις δικές τους μαθησιακές, εργασιακές ή άλλες διαδικασίες.
- Επιδεικνύει πολύ καλή γνώση του περιεχομένου και της μορφής των πληροφοριακών πηγών, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας να τις αξιολογεί, επιλέγει και απορρίπτει.
- Παρέχει πρόσβαση στις καλύτερες εξωτερικά δημοσιευμένες και εσωτερικά δημιουργημένες πληροφοριακές πηγές και αναπτύσσει το περιεχόμενο τους βάσει οργάνωσης που στηρίζεται σε μια πλειάδα πληροφοριακών εργαλείων πρόσβασης.
- Διαπραγματεύεται την αγορά και άδεια χρήσης πληροφοριακών προϊόντων και υπηρεσιών.
- Αναπτύσσει πληροφοριακές πολιτικές για τον οργανισμό σχετικά με τις διαθέσιμες πληροφοριακές πηγές και συμβουλεύει για την εφαρμογή αυτών των κανόνων.

3. Διαχείριση Πληροφοριακών Υπηρεσιών

- Αναπτύσσει και διατηρεί ένα portfolio πληροφοριακών υπηρεσιών που είναι οικονομικές και με αξία για τον χρήστη και είναι εναρμονισμένες με το στρατηγικό σχεδιασμό του οργανισμού.

- Διεξάγει έρευνα αγοράς για τις πληροφοριακές συμπεριφορές και προβλήματα των υπαρχόντων αλλά και μελλοντικών χρηστών και ανακαλύπτει πληροφοριακές λύσεις γι' αυτές τις ομάδες. Στη συνέχεια, αξιοποιεί την πείρα και τη γνώση που αποκόμισε από τη διαδικασία για να μετατρέψει αυτές τις λύσεις σε προσαρμοσμένα πληροφοριακά προϊόντα και υπηρεσίες.
- Ερευνά, αναλύει και συνθέτει την πληροφορία και εξασφαλίζει ότι οι πελάτες θα έχουν τα εργαλεία ή την ικανότητα να τη διαχειριστούν.
- Αναπτύσσει και εφαρμόζει τα κατάλληλα εργαλεία για τη μέτρηση της ποιότητας και αξίας της προσφερόμενης πληροφορίας.
- Αναπτύσσει την κατάλληλη διαχείριση ώστε να αποδείξει την αξία και διαρκώς βελτιώνει τις πληροφοριακές πηγές και υπηρεσίες.

4. Εφαρμογή Πληροφοριακών Εργαλείων και Τεχνολογιών

- Αποτιμά, επιλέγει και εφαρμόζει τα τρέχοντα και αναδυόμενα εργαλεία και δίνει λύσεις για την πρόσβαση και παράδοση της πληροφορίας.
- Διεξάγει έρευνα σε βάσεις δεδομένων, ευρετήρια και πάσης φύσης μεταδεδομένα για να βελτιώσει την ανάκτηση και χρήση της πληροφορίας στον οργανισμό.
- Προστατεύει την ιδιωτικότητα των χρηστών και διατηρεί μια αυξημένη ευαισθησία στο ζήτημα.
- Είναι σε εγρήγορση για ανερχόμενες τεχνολογίες που μπορεί τώρα να μην είναι σχετικές, αλλά μπορεί να γίνουν χρήσιμα εργαλεία των μελλοντικών πληροφοριακών πηγών, υπηρεσιών και εφαρμογών²⁸¹.

Σε σχέση με όσα εξετάζονται για το ρόλο του βιβλιοθηκονόμου, ο επαγγελματίας της πληροφορίας εφαρμόζει συχνά τις πρακτικές και τις συνήθειες του πρώτου για να δημιουργήσει όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικές πληροφοριακές υπηρεσίες, ώστε οι υπηρεσίες που δημιουργεί να προσφέρουν πληροφορίες όποτε και σε οποιαδήποτε μορφή και αν αυτές ζητηθούν. Είναι η άμεση σχέση που έχει αναπτύξει με τα εργαλεία και τις υπηρεσίες για την αξιοποίηση της πληροφορίας που καθιστά το συγκεκριμένο όρο ως ένα σύγχρονο στάδιο εξέλιξης των ανθρώπων που ασχολούνται με την πληροφορία, μια εξέλιξη δηλαδή, που μετατοπίζει το ενδιαφέρον από τη βιβλιο-

²⁸¹ Eileen Abels [et. al], *Competencies for Information Professionals of the 21st Century* (rev.), 2003 (<http://www.sla.org/content/learn/comp2003/index.cfm>).

θήκη στο γενικότερο πληροφοριακό περιβάλλον. Κατανοεί ότι το ζητούμενο για τον χρήστη είναι η ίδια η πληροφορία, γι' αυτό και δεν επαναπαύεται με την ανάπτυξη και διάθεση προς χρήση πληροφοριακών υπηρεσιών, όπως συχνά παρατηρείται στις βιβλιοθήκες, αλλά τις αξιοποιεί για να προσφέρει πρόσβαση και ανάκτηση σε επίπεδο πληροφορίας.

Είναι, δηλαδή, ένας σύγχρονος επαγγελματίας που αντιλαμβάνεται ότι η πληθώρα και η πολυμορφία των πληροφοριακών πηγών, ο μεγάλος ανταγωνισμός, σε επαγγελματικό αλλά και εμπορικό επίπεδο, η διαρκής ανάπτυξη νέων εργαλείων και η εγκατάλειψη παλαιών τεχνικών καθιστούν τις ανθρωποκεντρικές υπηρεσίες συχνά ανεπαρκείς και ανέτοιμες να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των χρηστών – πελατών τους. Κατανοεί ότι για να μπορέσει να ανταπεξέλθει στις σύγχρονες απαιτήσεις του πληροφοριακού περιβάλλοντος πρέπει να καταστήσει τον χρήστη άμεσο κοινωνό των πληροφοριών που ανακαλύπτει. Είναι ένας επαγγελματίας που γνωρίζει ότι το ουσιαστικό αντικείμενο εργασίας του είναι η ίδια η πληροφορία²⁸².

²⁸² Για τα προσόντα, τις δεξιότητες και τις γνώσεις του επαγγελματία της πληροφορίας και του βιβλιοθηκονόμου στον 21^ο πρώτο αιώνα ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα των Helen Partridge [and] Gillian Hallam, «The Double...», ό.π. στην οποία επισημαίνεται η ποικιλία και η πολυπλοκότητα των προσόντων που πρέπει να κατέχει ένας σύγχρονος επαγγελματίας. Αναλύουν προσόντα που σχετίζονται με την παραδοσιακή βιβλιοθηκονομία, τις νέες τεχνολογίες αλλά και προσόντα γενικού περιεχομένου. Ενδεικτικά, ανάπτυξη και διαχείριση συλλογών, δεοντολογία, εκπαίδευση στην information literacy, διαχείριση περιεχομένου ιστοσελίδων, διαχείριση αρχείων, ομαδικότητα, δια βίου μάθηση, κριτική σκέψη και επίλυση προβλημάτων.

7. Στατιστική αποτίμηση των απαιτήσεων της αγοράς εργασίας και της προφοράς των ακαδημαϊκών προγραμμάτων σπουδών

Σε αυτό το κεφάλαιο επιχειρείται μια στατιστική αποτίμηση των απαιτήσεων της αγοράς, όπως αυτή μπορεί, με αρκετή σαφήνεια και με καταγραφή των τάσεων στο χώρο, να παρουσιαστεί μέσα από τη μελέτη των αγγελιών εύρεσης εργασίας. Η σχετική έρευνα παρουσιάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, με τη μελέτη 270 αγγελιών δημοσιευμένων στον Ιστό και την καταγραφή των ποσοστών σε 38 κατηγορίες προσόντων (βλ. πίν. 1). Η στατιστική καταγραφή των δεδομένων της αγοράς σε ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο, με τρόπο, όμως, που μπορεί να δώσει μια σαφή εικόνα για τις γενικότερες εξελίξεις στο χώρο, αλλά, και αυτό είναι το κυριότερο, να αποτυπώσει και την κατεύθυνση για το προβλέψιμο μέλλον, αποτελεί, σαφώς, χρήσιμο εργαλείο για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Ιδιαίτερη ερευνητική αξία, όμως, έχει και η συγκριτική θεώρηση των εξελίξεων αυτών σε σχέση με τις αντίστοιχες τάσεις στο χώρο των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων και γι' αυτό το λόγο, σε αυτή την ενότητα, παρουσιάζονται στατιστικά δεδομένα και γίνεται μια συγκριτική μελέτη των δύο αυτών χώρων. Η συλλογιστική εδώ είναι ότι το αποτέλεσμα αυτής της σύγκρισης, όπως παρουσιάζεται στο σχήμα 12 που ακολουθεί, οδηγεί σε επιπλέον συμπεράσματα και αποτελεί μια πρόσθετη πηγή δεδομένων για την τεκμηριωμένη περιγραφή του ρόλου που έχει και θα συνεχίσει να έχει ο σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος.

Κατά τη μελέτη των ακαδημαϊκών προγραμμάτων αναγνωρίστηκαν 58 προσόντα (βλ. πίν. 2) και όπως είναι, βέβαια, εύκολα αντιληπτό έπρεπε, προκειμένου να μπορούν να συγκριθούν κοινά στοιχεία και δεδομένα, να αναγνωριστούν προσόντα από τους δύο πίνακες, τα οποία εμφανίζονται με την ίδια ονομασία και την ίδια έν-

νοια της εμπειροχόμενης εργασίας και στις δύο έρευνες. Έτσι, δεδομένα σύγκρισης αποτελούν 19 προσόντα, όπως αυτά εμφανίζονται στον πίνακα που ακολουθεί²⁸³.

ΠΡΟΣΟΝΤΑ	Αγγελίες (σε σύνολο 270)	Προγράμματα σπουδών (σε σύνολο 49)
Επικοινωνία	165	10
Διοίκηση συλλογών	137	49
Διοίκηση	97	42
Εξελίξεις LIS	76	22
Εκπαίδευση χρηστών	76	16
Αυτοματοποιημένα Συστήματα	71	13
Διοίκηση ψηφιακών συλλογών	65	34
Θεματικό αντικείμενο	53	23
Ιστοσελίδες	51	18
Βάσεις Δεδομένων	37	30
Διοίκηση προγραμμάτων	29	8
Γλώσσες επίσημωσης	27	17
Ηγετική προσωπικότητα	27	6
Γλώσσες προγραμματισμού	21	11
Μεταδεδομένα	17	26
Εξελίξεις ICT	17	18
Δίκτυα	13	15
Μάρκετινγκ	11	12
Ψηφιοποίηση	5	10

Πίνακας 4. Προσόντα και τιμές δεδομένων στο σύνολο των ερευνών.

7.1 Κανονικοποίηση δεδομένων

Προκειμένου να γίνει σύγκριση των δύο κατηγοριών του πίνακα 4, πρέπει να γίνει κανονικοποίηση των δεδομένων. Η κανονικοποίηση αποτελεί κοινή πρακτική όλων των χαρακτηριστικών (μέση τιμή: 0, τυπική απόκλιση: 1) πριν την εφαρμογή της μεθόδου. Η επίδραση της κανονικοποίησης είναι ότι αποκτάται μια αποτίμηση της απόκλισης, η οποία δεν εξαρτάται από το ποσοτικό μέγεθος των ερευνών στις αγγελίες ή των ακαδημαϊκών προγραμμάτων. Έτσι, παρέχονται τιμές που επιτρέπουν τη σύγκριση αυτών των δύο κατηγοριών. Η υλοποίηση αυτή επιτυγχάνεται με τη χρήση της εξίσωσης $S_k = S_{orig} / S_{max}$ ²⁸⁴. Ως S_{orig} ορίζονται οι τιμές του πίνακα 4 ενώ η μέγιστη τιμή (S_{max}) για τις αγγελίες και τα προγράμματα είναι 270 και 49 αντίστοιχα.

²⁸³ Τα δεδομένα της σύγκρισης προέρχονται από τις έξι χώρες στις οποίες έγιναν και οι αντίστοιχες έρευνες. Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με τα δεδομένα προέλευσης, βλ. τις σχετικές επισημάνσεις στο προηγούμενο κεφάλαιο και συγκεκριμένα στις υποενότητες 6.5.1 και 6.5.2.

²⁸⁴ Robert Baldwin and Martin Cave, *Understanding Regulation: Theory, Strategy and Practice*, Oxford: Oxford University Press, 1999.

Από την εφαρμογή της εξίσωσης στον παραπάνω πίνακα, προκύπτει ο νέος κανονικοποιημένος πίνακας δεδομένων που ακολουθεί:

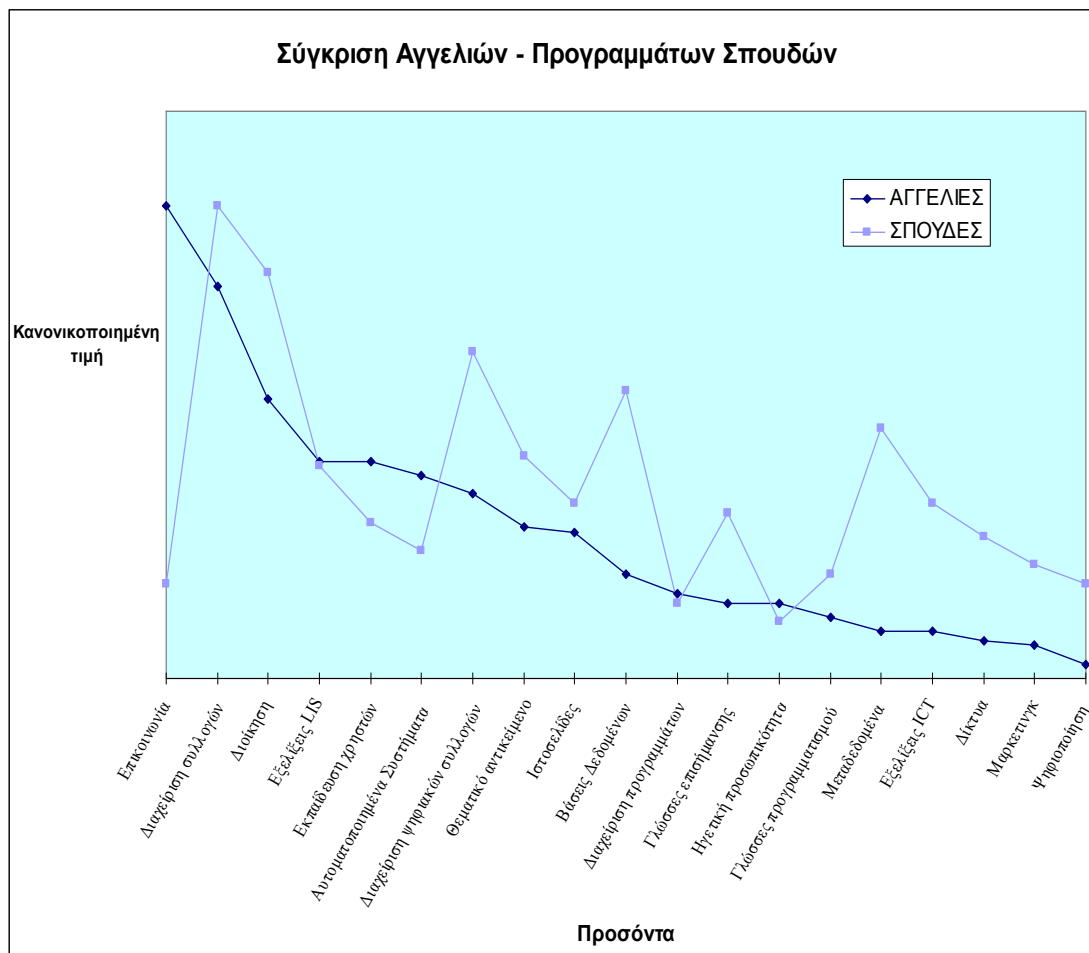
ΠΡΟΣΟΝΤΑ	Αγγελίες	Προγράμματα σπουδών
Επικοινωνία	1,00	0,20
Διαχείριση συλλογών	0,83	1,00
Διοίκηση	0,59	0,86
Εξελίξεις LIS	0,46	0,45
Εκπαίδευση χρηστών	0,46	0,33
Αυτοματοποιημένα Συστήματα	0,43	0,27
Διαχείριση ψηφιακών συλλογών	0,39	0,69
Θεματικό αντικείμενο	0,32	0,47
Ιστοσελίδες	0,31	0,37
Βάσεις Δεδομένων	0,22	0,61
Διαχείριση προγραμμάτων	0,18	0,16
Γλώσσες επισήμανσης	0,16	0,35
Ηγετική προσωπικότητα	0,16	0,12
Γλώσσες προγραμματισμού	0,13	0,22
Μεταδεδομένα	0,10	0,53
Εξελίξεις ICT	0,10	0,37
Δίκτυα	0,08	0,30
Μαρκετινγκ	0,07	0,24
Ψηφιοποίηση	0,03	0,20

Πίνακας 5. Κανονικοποίηση δεδομένων από έρευνες σε αγγελίες και προγράμματα σπουδών.

Η μέθοδος της κανονικοποίησης, όπως εφαρμόστηκε στον πίνακα 5, δίνει τη δυνατότητα για σχηματική αποτύπωση και συγκριτική θεώρηση των αποτελεσμάτων των ερευνών. Έτσι, στο σχήμα που ακολουθεί, η απόκλιση ή η σύγκλιση των γραμμών δεδομένων καταγράφει την απόκλιση ή τη σύγκλιση του ακαδημαϊκού χώρου της βιβλιοθηκονομίας, με αυτό της αγοράς εργασίας για το επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου. Τη μέγιστη τιμή στην έρευνα των αγγελιών, μετά την κανονικοποίηση, έχει το προσόν για επικοινωνία, ενώ στα προγράμματα σπουδών, η διαχείριση συλλογών σε παραδοσιακό περιβάλλον.

Αυτό που γίνεται αμέσως αντιληπτό μέσα από το σχεδιάγραμμα είναι η διαφορά στην έμφαση που δίνουν τα ακαδημαϊκά ιδρύματα στην ανάπτυξη τεχνικών προσόντων προερχόμενων από το ψηφιακό περιβάλλον και τα οποία στο προφίλ που αναλύθηκε στο έκτο κεφάλαιο έχουν συμπεριληφθεί στις κατηγορίες «διαχείριση ψηφιακού υλικού» και «προσόντα ICT», καθώς και στα εννιά σχετικά προσόντα τα ποσοστά από τα προγράμματα σπουδών είναι μεγαλύτερα από εκείνα στις αγγελίες. Μεγα-

λύτερη απόκλιση παρουσιάζει το προσόν γνώσης σχημάτων μεταδεδομένων και ακολουθούν η γνώση διαχείρισης βάσεων δεδομένων και το προσόν διαχείρισης ψηφιακών συλλογών, ενώ, αντίστοιχα, τη μεγαλύτερη σύγκλιση βλέπουμε στα προσόντα διαχείρισης ιστοσελίδων και γλωσσών προγραμματισμού.

Σχήμα 12. Συγκριτικό σχεδιάγραμμα προσόντων από έρευνα αγγελιών και προγραμμάτων σπουδών.

Ένα άλλο στοιχείο που προκύπτει είναι ότι στις περισσότερες περιπτώσεις τα ποσοστά είναι μεγαλύτερα στα προγράμματα σπουδών από τα αντίστοιχα των αγγελιών, γεγονός που επιβεβαιώνει, σε σημαντικό βαθμό, τη διαπίστωση που προηγήθηκε στο έκτο κεφάλαιο περί της πληρότητας της προσφερόμενης ακαδημαϊκής εκπαίδευσης, στο βαθμό που αυτό, βέβαια, μπορεί να διαπιστωθεί από τη σύγκριση των δύο ερευνών. Η μεγαλύτερη διαφορά εμφάνισης από πλευράς των αγγελιών διαπιστώνεται στα προσόντα επικοινωνίας, γεγονός που, εν μέρει, μπορεί να δικαιολογηθεί ως μια αναμενόμενη εξέλιξη και να αιτιολογηθεί καθώς είναι ένα προσόν που οι σχολές βιβλιοθηκονομίας διδάσκουν στα πλαίσια άλλων μαθημάτων (π.χ. εξυπηρέτηση κοινού, εκπαίδευση χρηστών) και ως εκ τούτου δεν εμφανίζεται συχνά ως διδασκόμενο μάθημα. Είναι, όμως, και μια διαπίστωση που φανερώνει τη σημασία που πρέπει

να επιδείξουν στη διδασκαλία μαθημάτων σχετικά με τα κοινωνικά προσόντα οι πανεπιστημιακές σχολές.

Πρέπει, ακόμα, να αναφερθεί η αναμενόμενη, σε ένα βαθμό, αποδοχή της παραδοσιακής βιβλιοθηκονομίας ως απαραίτητου συστατικού διδασκαλίας, καθώς η οργάνωση και διαχείριση συμβατικών συλλογών διδάσκεται σε όλες, ανεξαιρέτως, τις σχολές και τα τμήματα του δείγματος. Δεύτερο προσόν στην έρευνα των προγραμμάτων σπουδών είναι το προσόν για διοίκηση – οργάνωση και ακολουθούν δύο προσόντα που προέρχονται από το ψηφιακό περιβάλλον πληροφόρησης, αυτά της διαχείρισης ψηφιακών συλλογών και διαχείρισης βάσεων δεδομένων. Η σχετική απόκλιση με την έρευνα από τις προκηρύξεις αγγελιών, όπως εμφανίζεται εδώ, είναι, εν μέρει, λογική και, ουσιαστικά, απαραίτητη, καθώς ο ακαδημαϊκός χώρος ακολουθεί, και είναι υποχρεωμένος να ακολουθήσει, τις γενικές εξελίξεις στο χώρο της επιστήμης που υπηρετεί. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί, επί του παρόντος, η ζήτηση μέσα από την εργασιακή πρακτική για τα, λεγόμενα, «ψηφιακά» προσόντα να είναι περιορισμένη, ωστόσο, θα ήταν, μάλλον, μια αποτυχία και απόκλιση από την πραγματικότητα, αν η ακαδημαϊκή εκπαίδευση είχε επιλέξει να αγνοήσει τις, σαφώς, προδιαγεγραμμένες τάσεις στο χώρο των βιβλιοθηκών.

Τάσεις, που ενώ, βέβαια, δε δείχνουν να υπάρχουν σημάδια «εγκατάλειψης» της διαχείρισης συλλογών σε συμβατικό περιβάλλον – ουσιαστικά στον παραδοσιακό χώρο εντός της βιβλιοθήκης – ωστόσο, καθώς οι βιβλιοθήκες είναι κομμάτι ενός ευρύτερου πληροφοριακού συστήματος, αποτυπώνουν, μια σαφή, κυρίως, μελλοντική, χρήση τεχνικών και τεχνολογιών προερχόμενων από τον ευρύτερο χώρο της Πληροφορικής. Φαίνεται, λοιπόν, ότι η ακαδημαϊκή κοινότητα έχει κατανοήσει τη σημασία αυτού του διττού χαρακτήρα του σύγχρονου περιβάλλοντος και προσφέρει, τουλάχιστον όσον αφορά το τεχνικό κομμάτι, μια, όσο το δυνατόν, πληρέστερη εκπαιδευτική κατάρτιση στους απόφοιτους της επιστήμης της Βιβλιοθηκονομίας και Πληροφόρησης. Μοναδικές, ίσως, εξαιρέσεις, στο σχετικό δείγμα είναι η εκπαίδευση χρηστών, η οποία δείχνει να υπολείπεται σημαντικά στα προγράμματα σπουδών ως διδακτέο προσόν και τα αυτοματοποιημένα βιβλιοθηκονομικά συστήματα.

Τέλος, στο σύνολο των προσόντων, τη μεγαλύτερη σύγκλιση εμφανίζει το προσόν «γνώση τρεχουσών εξελίξεων στην Επιστήμη» μαζί με τα προσόντα «διαχείριση προγραμμάτων» και «ηγετική προσωπικότητα», ενώ η μεγαλύτερη απόκλιση εμφανίζεται στα «προσόντα επικοινωνίας» και «γνώση σχημάτων μεταδεδομένων».

Συνοψίζοντας τα όσα αναφέρθηκαν σε αυτή την εργασία, εξετάστηκε το σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης, σχετικά με τους λειτουργικούς εταίρους του και τις λειτουργίες που αυτοί πραγματοποιούν, έγινε μια σύντομη ανάλυση των σύγχρονων τυπολογιών των βιβλιοθηκών και παρουσιάστηκαν τα προσόντα και οι ρόλοι που πρέπει να κατέχει ένας βιβλιοθηκονόμος που εργάζεται σε μια σύγχρονη υπηρεσία πληροφόρησης και, βασικά, σε μια βιβλιοθήκη. Έγινε, επίσης, μια πολύ σύντομη αναδρομή στις τεχνολογικές εκείνες διαδικασίες και εξελίξεις που αποτελούν, σήμερα, το τεχνολογικό υπόβαθρο λειτουργίας του σύγχρονου περιβάλλοντος πληροφόρησης. Τέλος, σε σύγκριση των λειτουργιών και των τμημάτων που σήμερα υπάρχουν σε μια υβριδική βιβλιοθήκη, έγινε μια σύντομη παράθεση των αντίστοιχων λειτουργιών και τμημάτων που υπήρξαν για αρκετές δεκαετίες σε μια παραδοσιακή βιβλιοθήκη. Τα τμήματα αυτά, εμφανώς διαφοροποιημένα μέσα από την επίδραση του Διαδικτύου και του Ιστού, συνεχίζουν να λειτουργούν ακόμα και σήμερα, μόνο που έχουν διαφοροποιηθεί, σε κάποιο βαθμό, τα μέσα και οι στόχοι και είναι ακριβώς αυτές οι αλλαγές, όπως παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, που δημιούργησαν αλλά και συχνά επέβαλαν αλλαγές στο προφίλ ενός βιβλιοθηκονόμου.

Για πρώτη φορά στην ανθρώπινη ιστορία, η πληροφορία παράγεται με ρυθμούς μεγαλύτερους από την ικανότητα του ανθρώπου να την ανακαλύψει, να την εκτιμήσει και να την κατανοήσει. Οι τεράστιες ποσότητες παραγωγής και διακίνησης πληροφοριών δημιουργούν, επίσης, προβλήματα στην ανακάλυψη «χρήσιμης» πληροφορίας. Ολοένα και πιο συχνά βρίσκονται τόσο οι χρήστες όσο και οι επαγγελματίες της πληροφορίας αντιμέτωποι με μια «υπερχείλιση» πληροφοριών από πολύπλοκα και πολυδιάστατα πληροφοριακά κανάλια, με αποτέλεσμα οι προσωπικές και επαγγελματικές τεχνικές διαχείρισης πληροφοριών να γίνονται διαρκώς ανεπαρκείς ή / και ξεπερασμένες. Τα προβλήματα που προκύπτουν από την υπερβολικά μεγάλη διάθεση πληροφοριών στο σύγχρονο περιβάλλον πληροφόρησης μπορούν να αντιμετωπιστούν

μέσα από την κατανόηση των νέων πληροφοριακών συστημάτων και την αύξηση της γνώσης για τις τεχνικές που απαιτούνται για τη χρήση τους.

Ιδιαίτερη εξέλιξη και σημασία για το εκάστοτε περιβάλλον διαχείρισης της πληροφορίας είχαν – και φυσικά συνεχίζουν να έχουν – οι τεχνολογίες εκείνες που βοηθούν στη δημιουργία δεδομένων και την παραγωγή, επεξεργασία, ανάκτηση και διάδοση της πληροφορίας. Η ειδοποιός διαφορά του σύγχρονου πληροφοριακού περιβάλλοντος είναι οι διαστάσεις που έχουν λάβει οι τεχνολογικές του δομές, καθώς και η ταχύτητα στην ανταλλαγή δεδομένων και ο όγκος των πληροφοριών που δύναται να μεταδοθούν μέσω αυτών των δομών. Το αποτέλεσμα των σύγχρονων αυτών εξελίξεων είναι να δημιουργηθεί ένα, τυπικά, νέο πληροφοριακό οικοδόμημα, ουσιαστικά, όμως, να επεκταθεί το ήδη υπάρχον με τρόπο που πλέον αποτελεί ένα παγκόσμιας εμβέλειας πληροφοριακό σύστημα, το οποίο υποστηρίζεται και ενισχύεται σταθερά από μια κοινωνία διαρκώς προσανατολισμένη προς την πληροφόρηση. Τη σημασία που έχει το σύστημα αυτό σε όλες σχεδόν τις εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας καταδεικνύει το γεγονός πως ανεξάρτητα από τον αν κάποιος εργάζεται, διασκεδάζει ή απλά επικοινωνεί, ολοένα και περισσότερο χρησιμοποιεί τις τεχνολογίες της πληροφόρησης για να πραγματοποιήσει γρήγορα και αποτελεσματικά αυτές του τις δραστηριότητες²⁸⁵.

Στη νέα αυτή πραγματικότητα, η οποία επί της ουσίας παραμένει ακόμα και σήμερα σε εξέλιξη, οι παραδοσιακοί μηχανισμοί επεξεργασίας και ελεύθερης διακίνησης τεκμηρίων, οι βιβλιοθήκες, κλήθηκαν να διαχειριστούν αλλαγές που αφορούσαν το σύνολο, ουσιαστικά, των δραστηριοτήτων και των υπηρεσιών τους. Για την παραδοσιακή βιβλιοθήκη δεν υπήρξε μονάχα μια αλλαγή από τεχνολογικής άποψης στα συστήματα τα οποία χρησιμοποιούνται εντός του κτηρίου της. Η αλλαγή αφορούσε και περιλάμβανε όλο το φάσμα της διαχείρισης των τεκμηρίων – από την αναζήτηση μέχρι την τελική διάθεση – τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την πρόσβαση σε αυτά, τους πιθανούς τρόπους, αλλά και τους λόγους, για τους οποίους ένας χρήστης μπορεί να αναζητήσει τεκμήρια και τα διαθέσιμα πληροφοριακά συστήματα, ή καλύτερα – έστω και με αρκετά προβλήματα συμβατότητας και ανομοιογένειας – το διαθέσιμο πληροφοριακό σύστημα που δημιούργησε ο Παγκόσμιος Ιστός, καθώς μέσα από αυτά τα συστήματα μια βιβλιοθήκη, παραδοσιακά, λειτουργεί και αναπτύσσεται. Ως αποτέλεσμα οι αλλαγές αυτές είχαν να διαφοροποιηθούν, σε ένα βαθμό, οι ρόλοι

²⁸⁵ Earl Morrogh, *Information...*, ό.π., σ. 97-98.

που μια βιβλιοθήκη²⁸⁶, αλλά και ένας βιβλιοθηκονόμος, καλείται να διαδραματίσει σε ένα σύγχρονο περιβάλλον και, βέβαια, τα προσόντα και οι ικανότητες που πρέπει να διαθέτει προκειμένου να ανταπεξέλθει ουσιαστικά στις απαιτήσεις του σύγχρονου περιβάλλοντος πληροφόρησης.

Η μετάβαση από την παραδοσιακή βιβλιοθήκη στην υβριδική δημιούργησε νέες ευκαιρίες για τον βιβλιοθηκονόμο. Το περιβάλλον του Διαδικτύου και τα πολύπλοκα και διαρκώς ανανεώσιμα εργαλεία του δίνουν στον βιβλιοθηκονόμο την ευκαιρία να διαδραματίσει ένα δυναμικό ρόλο στη νέα παγκόσμια πληροφοριακή πραγματικότητα. Η φύση και τα χαρακτηριστικά του Ιστού, όπως π.χ. η διανεμημένη, ετερογενής, συνεργατική, πολυμεσική και πολλαπλών προτύπων αρχιτεκτονική του, άλλαξαν ριζικά τον τρόπο που οι άνθρωποι έχουν πρόσβαση στην πληροφορία και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθούν νέες ευκαιρίες σε τομείς όπως νέες τυπολογίες βιβλιοθηκών, ανάκτηση και διάδοση επιστημονικής πληροφορίας, συλλογή και διάθεση ψηφιακών τεκμηρίων. Έτσι, δεν έχουμε απλά την ύπαρξη ενός κόσμου που είναι, τυπικά, διασυνδεδεμένος, αλλά, επίσης, η χρήση του Διαδικτύου και του Ιστού άλλαξε τους βασικούς ρόλους, τα ιδανικά και την οργανωτική δομή της βιβλιοθήκης και του βιβλιοθηκονόμου²⁸⁷.

Βέβαια, ένα από τα βασικά προβλήματα που προέκυψε από τις αλλαγές που προκάλεσαν οι νέες τεχνολογίες ήταν ο βαθμός της συνειδητοποίησης των πραγματικών αλλαγών και της αναγκαιότητας για διαφοροποίηση εκεί όπου πραγματικά οι ανάγκες των χρηστών το επιβάλλουν. Έτσι, συχνά, οι βιβλιοθηκονόμοι υποτίμησαν τις τεχνολογικές καινοτομίες των τελευταίων δεκαετιών, ενώ, σε άλλες περιπτώσεις τις υπερτίμησαν. Μια γενική διαπίστωση σχετικά με την ενσωμάτωση τεχνολογικής φύσης αλλαγών στις βιβλιοθήκες είναι ότι αυτές αποτελούν δημοκρατικά ιδρύματα και ως τέτοια πρέπει να αλλάζουν – και να ενσωματώνουν αλλαγές – όχι σε συγχρονισμό με τον ταχύ ρυθμό της τεχνολογίας, αλλά σύμφωνα με τον ρυθμό που ακολουθεί η ίδια η κοινωνία την οποία υπηρετεί.

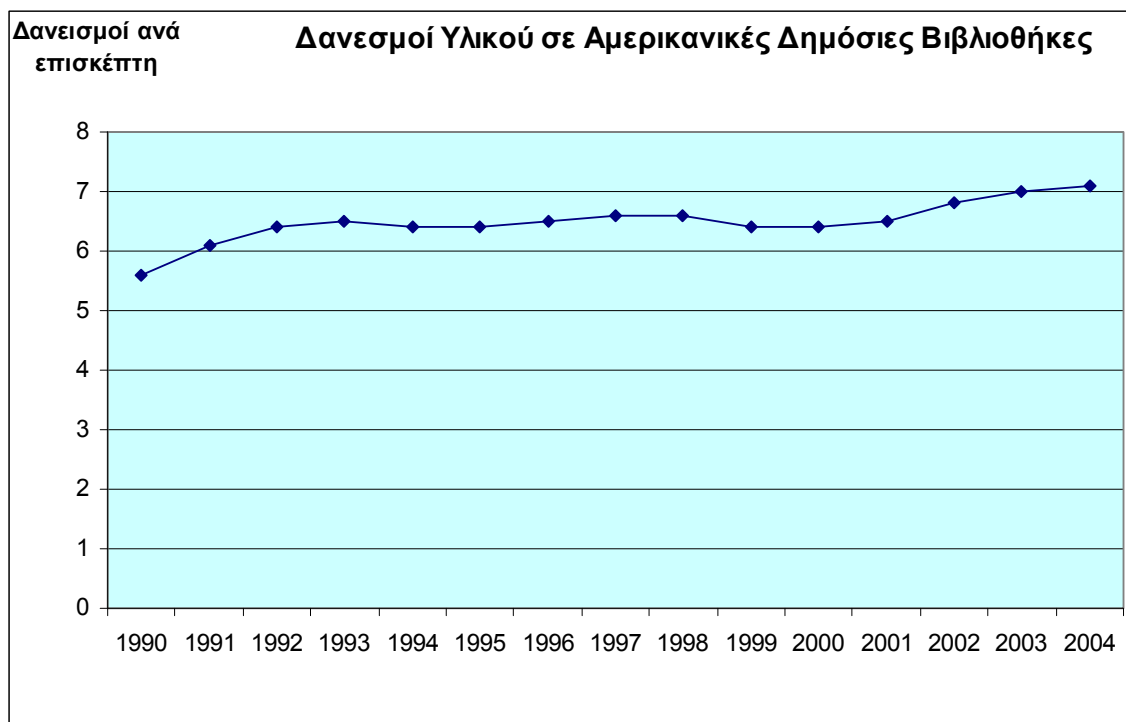
Πάντως, μια αλλαγή που πρέπει να κατανοήσουν οι βιβλιοθηκονόμοι προκειμένου να μπορέσουν να διαχειριστούν αποτελεσματικά τις όποιες αλλαγές προκύψουν στο μέλλον αφορά τον τύπο της βιβλιοθήκης που λειτουργεί αποτελεσματικότερα όλων των άλλων στο σύγχρονο μεταβαλλόμενο περιβάλλον και θα συνεχίσει να

²⁸⁶ Ο Fatt Cheong Choy, αναγνωρίζει τους εξής ρόλους για μια σύγχρονη βιβλιοθήκη: μείωση του κόστους πρόσβασης, επιλογή, διατήρηση, ποιότητα και ακεραιότητα, χρήση της ανθρώπινης γνώσης, ανακάλυψη, ανεξάρτητη και διαρκής μάθηση και κοινωνικός χώρος. «Libraries...», ό.π.

²⁸⁷ Rao K.Nageswara and K. H. Babu, «Role of Librarian...», ό.π.

λειτουργεί για ένα απροσδιόριστο ακόμα διάστημα, και αυτός είναι η υβριδική βιβλιοθήκη. Όπως αναλύθηκε στο πέμπτο κεφάλαιο, οι βιβλιοθηκονόμοι και, κυρίως, οι άνθρωποι που εισήλθαν στην πληροφοριακή διαδικασία τις τελευταίες δεκαετίες, προσπάθησαν να εξηγήσουν αλλά και να προβλέψουν τις εξελίξεις στο χώρο με διάφορους τρόπους. Ένας εξ αυτών αφορούσε την τυπολογία που οι σύγχρονες υπηρεσίες πληροφόρησης θα έχουν. Ωστόσο, μετά και από την πάροδο αρκετών χρόνων από τότε που ξεκίνησαν οι σχετικές προβλέψεις, η ίδια η επαγγελματική και επιστημονική πρακτική δείχνει το δρόμο για τη βιώσιμη, λειτουργικά και οργανωτικά, οντότητα που μπορεί να διαχειριστεί, ταυτόχρονα, τις απαραίτητες, για την κάλυψη όλων των αναγκών των χρηστών, έντυπες και ψηφιακές συλλογές. Παρόλο που οι διαρκώς αναπτυσσόμενες ψηφιακές υπηρεσίες παντός είδους προσφέρουν, με κάποιο τρόπο, πρόσβαση σε πληροφορίες και τεκμήρια, οι βιβλιοθήκες συνεχίζουν να διατηρούν ένα σημαντικό μερίδιο στην κάλυψη ποικίλων πληροφοριακών αναγκών. Αποτελεσματική αντιμετώπιση η οποία προέρχεται από την ταυτόχρονη ύπαρξη και ανάπτυξη συμβατικών και ηλεκτρονικών συλλογών, υλοποίηση που μόνο η υβριδική βιβλιοθήκη μπορεί να προσφέρει. Την άποψη ότι οι βιβλιοθήκες, και ενώ έχουν αυξηθεί ιδιαίτερα οι «ανταγωνιστικές» υπηρεσίες, συνεχίζουν να διατηρούν ένα σημαντικό ρόλο στην κάλυψη πληροφοριακών αναγκών ενισχύουν και τα δύο σχήματα που ακολουθούν.

Φυσικά, οι γενικότερες αλλαγές στο πληροφοριακό περιβάλλον επηρέασαν σε ένα σημαντικό βαθμό και τη λειτουργία του βιβλιοθηκονόμου και το ρόλο που αυτός έχει και πιθανώς να συνεχίσει να έχει σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον πληροφόρησης. Η ανάπτυξη που έγινε στο έκτο κεφάλαιο αφορούσε τον προσδιορισμό και την αποτύπωση ενός βασικού εργασιακού και επαγγελματικού προφίλ για τον σύγχρονο επαγγελματία της πληροφορίας, ένα προφίλ που αποτελεί το συνδυασμό των απαραίτητων προσόντων και των ρόλων που υλοποιεί στην καθημερινή εργασιακή πρακτική, στη βάση ενός πραγματικού εργασιακού περιβάλλοντος, στο οποίο θα μπορέσει να αναπτύξει και να χρησιμοποιήσει όλες τις δεξιότητές του. Θα μπορέσει, επίσης, να βρει το κατάλληλο πεδίο δράσης για τους νέους ρόλους που καλείται να διαδραματίσει και, τέλος, όλες αυτές οι εξελίξεις δε θα πραγματοποιηθούν σε μια ξεπερασμένη, ίσως, συμβατική πραγματικότητα, ούτε, βέβαια, σε μια, μάλλον, μελλοντική, ψηφιακή διάσταση αλλά στο ουσιαστικό περιβάλλον εργασίας που δημιουργεί η υβριδική υπόσταση του νέου περιβάλλοντος πληροφόρησης.

Σχήμα 13, Δανεισμοί υλικού ανά επισκέπτη σε δημόσιες βιβλιοθήκες των Η.Π.Α.

Σχήμα 14. Σύνολο δανεισμών σε δημόσιες βιβλιοθήκες των Η.Π.Α.²⁸⁸.

²⁸⁸ Τα δεδομένα των σχημάτων 13 και 14 προήλθαν από την έρευνα του Douglas A. Galbi, *Book Circulation per U.S. Public Library User Since 1856*, 2007, <http://www.galbithink.org/libraries/circulation.htm>. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν το σύνολο των ευρημάτων της έρευνας, καθώς δείχνουν, ότι τα τελευταία χρόνια, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι δανεισμοί που πραγματοποιούν οι δημόσιες βιβλιοθήκες στην Αμερική δεν εμφανίζουν κάμψη, αντίθετα, σε αρκετές περιπτώσεις έχουν ανοδική πορεία. Το συμπέρασμα αυτό, σε συνδυασμό με τα όσα έχουν αναφερθεί προηγουμένως για τη χρήση και τη διάδοση των ψηφιακών υπηρεσιών αποτελεί άλλη μία απόδειξη για την αναγκαιότητα ύπαρξης ενός υβριδικού ιδρύματος, το οποίο θα μπορεί να καλύπτει οποιαδήποτε πληροφοριακή ανάγκη έχει ο δυνη-

Ενώσω, λοιπόν, οι βιβλιοθηκονόμοι προσαρμόζονται στο εξελισσόμενο περιβάλλον, μια από τις πιο σημαντικές αλλαγές τους επαγγέλματος αφορά τον τρόπο εκπαίδευσης των χρηστών. Καθώς οι μηχανές αναζήτησης περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, καταλόγους βιβλιοθηκών, εκδοτικών οίκων²⁸⁹ και ευρετήρια περιοδικών στα αποτελέσματα των αναζητήσεων τους, θα υπάρξει διαρκώς μικρότερη ανάγκη να εκπαιδεύσουν τους χρήστες στις ιδιαιτερότητες και τις ιδιομορφίες δευτερογενών και τριτογενών πληροφοριακών πηγών και των τεχνικών αναζήτησής τους²⁹⁰.

Η εσωτερική σχέση των διάφορων πεδίων και κατηγοριών προσόντων, όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω είναι ενδεικτική της πολυπλοκότητας και της ανομοιογένειας των τρεχόντων αλλά και των ανερχόμενων ρόλων και των υπηρεσιών που θα κληθεί να προσφέρει στη «νέα» μορφή βιβλιοθήκης ο επαγγελματίας που εργάζεται εκεί²⁹¹. Η εξέλιξη αυτή αφορά τις ιδιαίτερες σχέσεις που, πλέον, φαίνονται ότι έχουν διάφορες ομάδες και κατηγορίες προσόντων και τον τρόπο που αυτά συνδέονται και αλληλεπιδρούν, εξέλιξη που προήλθε από τη χρήση της τεχνολογίας. Αφορά, κυρίως, τον τρόπο που ένα προσόν μπορεί να επηρεάσει μια ολόκληρη κατηγορία προσόντων ή και ρόλων, ή τη σημασία που δίνεται σήμερα σε ένα σύνολο προσόντων τα οποία δε διακρίνονται σε «τεχνικά» και «μη τεχνικά» αλλά θεωρούνται απαραίτητα στο σύνολο της βιβλιοθηκονομικής πρακτικής. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελούν τα προσόντα επικοινωνίας τα οποία παρουσιάζουν ένα υψηλό ποσοστό εμφάνισης στην έρευνα των αγγελιών, χωρίς ωστόσο να προκύπτει και το συμπέρασμα ότι αφορούν μόνο τους βιβλιοθηκονόμους που εργάζονται στις υπηρεσίες εξυπηρέτησης κοινού. Ένα άλλο παράδειγμα είναι τα προσόντα διοίκησης και το πώς αυτά επηρεάζουν διάφορα «κοινωνικά» προσόντα και, κυρίως, η έμφαση που δίνεται στη σχέση που αυτές οι δύο «διαφορετικές» κατηγορίες έχουν. Ένας σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος πρέπει να κατέχει όλα εκείνα τα προσόντα που θα του επιτρέπουν να εργαστεί σε διαφορετικούς

τικός χρήστης, είτε αυτός προσέλθει φυσικά, είτε απομακρυσμένα συνδεθεί με το υπολογιστικό σύστημα της βιβλιοθήκης και αναζητήσει πληροφορίες.

²⁸⁹ Ειδικά για τα προβλήματα που παρουσιάζονται κατά την αναζήτηση τεκμηρίων σε διαφορετικούς εκδοτικούς οίκους και, ουσιαστικά, για την ασυμβατότητα και την έλλειψη τυποποίησης, βλέπε τα όσα αναφέρει ο Tim O'Reilly, *Book Search Should Work Like Web Search*, 2006 (http://radar.oreilly.com/archives/2006/12/book_search_sho.html).

²⁹⁰ Για την αξιολόγηση των πληροφοριακών πηγών στο μέλλον, βλέπε, Michael Jensen, «The New Metrics of Scholarly Authority», *The Chronicle Review*, 53, 41 (2007), B6 (<http://chronicle.com/free/v53/i41/41b00601.htm>).

²⁹¹ Για το μέλλον των βιβλιοθηκονόμων σε σχέση με τις νέες τεχνολογίες, βλέπε τα όσα αναφέρονται στο Will Sherman, *Future of Librarians* (<http://www.degreetutor.com/library/librarians-online/future-librarians>). Πρόκειται για τα πιο ενδιαφέροντα σημεία από διάφορες συνεντεύξεις με βιβλιοθηκονόμους για τη χρήση των νέων τεχνολογιών και το πώς αυτή η χρήση θα επηρεάσει το μέλλον των βιβλιοθηκών και των βιβλιοθηκονόμων.

ρόλους και θέσεις και τα προσόντα αυτά, ανεξάρτητα από την προέλευση και τη λειτουργία τους, πρέπει να είναι διαρκώς εξελισσόμενα.

Μια μελλοντική εκτίμηση για τα προσόντα που κατέχουν οι βιβλιοθηκονόμοι όταν τελειώνουν τις τυπικές βιβλιοθηκονομικές σπουδές, αλλά και σε σχέση με τις εμπειρίες και τις γενικές γνώσεις που κατέχουν από μια γενική επαφή και χρήση διαφορετικών συστημάτων πληροφόρησης, είναι ότι από τότε, ουσιαστικά, που ξεκίνησε η διαδικασία που αναφέρεται ως «αυτοματοποίηση» στις βιβλιοθήκες μέχρι και σήμερα, την εποχή της ψηφιακής πληροφορίας, οι βιβλιοθηκονόμοι κατείχαν πάντα πολλά «παραδοσιακά» προσόντα και λίγα «ψηφιακά». Τα προσόντα διαχείρισης ψηφιακών τεκμηρίων αναγκάζονται, ουσιαστικά, να τα αναπτύξουν όπου κάτι τέτοιο είναι απαραίτητο μέσα από τις εργασιακές συνθήκες, αλλά, επί της ουσίας, παραμένουν, τις περισσότερες φορές, προσανατολισμένοι στη συμβατική διαχείριση των τεκμηρίων και στις τεχνικές και τα μέσα που για πολλά χρόνια χρησιμοποίησαν και αξιοποίησαν.

Σε μερικές δεκαετίες από σήμερα όμως, και ενώ πολλοί από τους βιβλιοθηκονόμους που εργάστηκαν και στο παραδοσιακό περιβάλλον θα έχουν αποχωρήσει, οι νέοι επαγγελματίες που θα έρθουν να τους αντικαταστήσουν θα έχουν, σαφέστατα, πολύ περισσότερες εμπειρίες, ως χρήστες και ως σπουδαστές, που θα προέρχονται αποκλειστικά και μόνο από έναν ψηφιακό κόσμο. Αν υποθέσουμε, λοιπόν, ότι στο μέλλον η υβριδική βιβλιοθήκη θα συνεχίσει να είναι το κυρίαρχο μοντέλο οργάνωσης και λειτουργίας του θεσμού που ονομάζεται βιβλιοθήκη, τότε ίσως να δούμε μια αντιστροφή του προβλήματος που σχετίζεται με την προέλευση της πλειοψηφίας των προσόντων που κατέχουν οι νέοι βιβλιοθηκονόμοι. Μένει να δούμε αν μια τέτοια εξέλιξη θα επηρεάσει την ποιότητα των υπηρεσιών που θα προσφέρει μια υβριδική βιβλιοθήκη, όσον αφορά, βέβαια, τις συμβατικές συλλογές και τα έντυπα τεκμήρια.

Εν κατακλείδι, ο σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος πρέπει να είναι ένας επαγγελματίας που κατέχει ένα σύνολο από πρότυπα και αξίες που λειτουργούν αποτελεσματικά και απρόσκοπτα σε ένα περιβάλλον τεχνολογίας. Κατανοεί πλήρως και γνωρίζει επαρκώς τις συμβατικές βιβλιοθηκονομικές πρακτικές και εκτιμά τις παραδόσεις της επιστήμης του. Είναι πολύπλευρος και με πολλαπλές ασχολίες, ενώ έχει διαρκώς την επιθυμία να αλλάζει, να εξελίσσεται και να μαθαίνει. Προσαρμόζεται εύκολα σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον πληροφόρησης, έχει εμπειρία στην εκπαίδευση και κατέχει ένα αξιόλογο σύνολο ικανοτήτων επικοινωνίας²⁹². Έχει συνειδητοποιήσει

²⁹² Anne A. Salter, *Wanted- New creations...*, ό.π.

ότι θα εργάζεται, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, σε ένα περιβάλλον εργασίας που θα αποτελείται ταυτόχρονα από ψηφιακές και έντυπες συλλογές και έχει αναπτύξει τις κατάλληλες ικανότητες για την αποτελεσματική διαχείριση και των δύο. Προσπαθεί, τέλος, να κατανοεί διαρκώς τις ανάγκες και τις απαιτήσεις της κοινωνίας και θέλει να μεταφέρει τον εαυτό του αλλά και τη βιβλιοθήκη στο επίκεντρο της κοινωνικής δραστηριότητας συνεχίζοντας να προσφέρει, σε κάθε ενδιαφερόμενο, πληροφορίες.

Τα συμπεράσματα της εργασίας μπορούν να συνοψισθούν στα εξής:

- Τα προσόντα που πρέπει να κατέχει ένας σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος και οι δεξιότητες που πρέπει να τον χαρακτηρίζουν δεν αποτελούν μια διαδικασία που μεταβάλλεται σύμφωνα με τις εξελίξεις στην τεχνολογία, αλλά συμβαδίζουν με τις αλλαγές στην οργανωτική και διαχειριστική δομή των υπηρεσιών πληροφόρησης.
- Τα προσόντα ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου είναι ένα μείγμα παλαιών και νέων προσόντων και η σύνθεση αυτή προέρχεται από την αναγκαιότητα διαχείρισης τεκμηρίων σε ένα υβριδικό περιβάλλον διαχείρισης. Το σύνολο αυτών των προσόντων «υπόκειται» σε μια διαδικασία διαρκούς ανανέωσης και εξέλιξης.
- Τα προσόντα που μπορούν να ονομαστούν «επαγγελματικά» είναι η αποτύπωση της πραγματικότητας και της αλλαγής που διέρχεται το επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου, όπου οι προερχόμενες από την παραδοσιακή βιβλιοθηκονομία πρακτικές εναρμονίζονται με τις σύγχρονες απαιτήσεις της κοινωνίας για πρόσβαση σε ψηφιακά τεκμήρια και δημιουργούν, έτσι, ένα «υβριδικό» μείγμα ικανοτήτων και δεξιοτήτων, το οποίο επιτρέπει σε έναν τυπικό βιβλιοθηκονόμο να επεξεργαστεί τεκμήρια πάσης φύσης και προέλευσης.
- Τα «κοινωνικά» προσόντα δεν αποτελούν μια «ειδική» κατηγορία προσόντων απαραίτητα για τους επαγγελματίες που συναναστρέφονται με το κοινό, αλλά πρόκειται για μια ξεχωριστή κατηγορία – παράλληλα με τα επαγγελματικά – απαραίτητη για κάθε σύγχρονο επαγγελματία.
- Η ακαδημαϊκή εκπαίδευση έχει εναρμονιστεί με τις σύγχρονες απαιτήσεις του ευρύτερου χώρου της πληροφόρησης σε βαθμό που, ενώ συνεχίζει να προσφέρει γνώσεις σχετικές με παραδοσιακές εργασίες σε μια βιβλιοθήκη, όπως την καταλογογράφηση, δεν παραβλέπει την τωρινή ή και μελλοντική πρόοδο

στο χώρο της τεχνολογίας. Έτσι, έχει προσαρμόσει στα προγράμματα σπουδών της τις πιο σύγχρονες εξελίξεις στο χώρο της διαχείρισης συλλογών και πληροφοριών με τη βοήθεια της υπολογιστικής τεχνολογίας και της τεχνολογίας των δικτύων.

- Η σύγκριση των δεδομένων, μέσα από τις έρευνες στα προγράμματα σπουδών και τις αγγελίες, δείχνει ότι ο χώρος των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων δίνει έμφαση στην ανάπτυξη προσόντων σχετικών με την ψηφιακή διάσταση των τεκμηρίων, μια διαπίστωση που, σε συνδυασμό με αυτή που μόλις προηγήθηκε, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος έχει στη διάθεσή του πληθώρα διαθέσιμων επιλογών, όσον αφορά την επαγγελματική του εκπαίδευση. Η σύγκριση των αποτελεσμάτων των ερευνών αποδεικνύει, ακόμα, ότι η εκπαίδευση υπερκαλύπτει τις ανάγκες της αγοράς για επαγγελματικά προσόντα. Ταυτόχρονα, η διδασκαλία γενικών προσόντων, αν και δε λείπει από τα προγράμματα σπουδών, δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη και, ως εκ τούτου, πρέπει να ενσωματωθούν ακόμα περισσότερα σχετικά μαθήματα.
- Οι ρόλοι που καλείται να εκπληρώσει ένας σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος είναι αυτοί που εκπλήρωνε και στο συμβατικό περιβάλλον, με την προσθήκη νέων, αν, βέβαια, κάτι τέτοιο κριθεί απαραίτητο ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες εργασίας και τις προσφερόμενες από κάθε βιβλιοθήκη υπηρεσίες. Οι νέοι ρόλοι για έναν βιβλιοθηκονόμο προέρχονται άμεσα από την οργανωτική διαφοροποίηση που προκάλεσε ο Παγκόσμιος Ιστός. Ουσιαστικά, οι ρόλοι είναι διαχρονικοί και το «νέο» συνίσταται στα μέσα, τις πρακτικές και τις μεθόδους.
- Η υβριδική βιβλιοθήκη αποτελεί τον οργανισμό στον οποίο εργάζεται ο σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος και θα συνεχίσει να εργάζεται σε ένα βάθος χρόνου που αυτή τη στιγμή δε μπορεί να προσδιοριστεί με επιστημονικά δεδομένα και χωρίς να καταφύγουμε σε εικασίες. Μια βιβλιοθήκη που, βέβαια, εξακολουθεί να λειτουργεί σε ένα μεταβαλλόμενο αυτοματοποιημένο περιβάλλον παρά σε ένα, εξ ολοκλήρου, ψηφιακό.
- Ο βιβλιοθηκονόμος είναι μία από της επαγγελματικές κατηγορίες που μπορεί να εργάζονται σε μια σύγχρονη βιβλιοθήκη και, ουσιαστικά, ο μόνος από τους επαγγελματίες αυτούς που μεταφέρει συνήθειες και πρακτικές από το παραδοσιακό περιβάλλον διαχείρισης τεκμηρίων και η ιδιότητα αυτή πρέπει να διατηρηθεί και στο ψηφιακό περιβάλλον.

- Οι σύγχρονοι επαγγελματικοί ρόλοι για τον βιβλιοθηκονόμο – και σε σχέση με τους υπόλοιπους επαγγελματίες του χώρου – αποδίδονται ικανοποιητικά με τους όρους βιβλιοθηκονόμος, ειδικός της πληροφορίας και επαγγελματίας της πληροφορίας και δεν κρίνεται αναγκαία, επί του παρόντος, η υιοθέτηση ή η αποδοχή νέων.
- Οι επιστήμες των υπολογιστών και τηλεπικοινωνιών αν και έχουν εισέλθει, ουσιαστικά, σε κάθε πτυχή της οργανωτικής δομής μιας βιβλιοθήκης και προσφέρουν ουσιαστική και πολύτιμη βοήθεια στη διαχείριση τεκμηρίων και την ανάπτυξη συλλογών, δε συνιστούν μια εναλλακτική μορφή διαχείρισης αλλά ένα υποσύστημα που λειτουργεί, σε μεγάλο βαθμό πλέον σε πλήρη ενσωμάτωση, και αναπτύσσεται σε συνάρτηση με τα υπόλοιπα.
- Αν και οι σύγχρονες τάσεις στην επιστήμη και η περιρρέουσα ατμόσφαιρα μπορούν να οδηγήσουν στο αντίθετο συμπέρασμα, η παραδοσιακή βιβλιοθηκονομία συνεχίζει να αποτελεί τον πιο ουσιαστικό πόλο ανάπτυξης δεξιοτήτων για ένα σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο.

Το προφίλ των προσόντων που παρουσιάστηκε σε αυτή την εργασία μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο έρευνας και διερεύνησης σχετικά με μια λεπτομερή αποτύπωση και καταγραφή της εσωτερικής σχέσης των διαφόρων πεδίων προσόντων και το αποτέλεσμα να παρουσιαστεί ως ένα σχήμα οντολογιών. Επίσης, μπορεί να γίνει μια μελέτη των προσόντων και των ρόλων για τους βιβλιοθηκονόμους σε ειδικές μορφές αλλά και τύπους βιβλιοθηκών και τα αποτελέσματα να γίνουν αντικείμενο σύγκρισης με τις διαπιστώσεις που αναλύθηκαν στη συγκεκριμένη εργασία. Το σύνολο των αποτελεσμάτων των εργασιών και των ερευνών θα αποτελέσουν μια συνδυαστική αποτύπωση των τάσεων της επιστήμης και του επαγγέλματος για την πορεία και το μέλλον του βιβλιοθηκονόμου. Τέλος, ενδιαφέρον θα παρουσίαζε η προσπάθεια μελέτης των διαφορών και των συγκλύσεων που παρουσιάζει το επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου σε διαφορετικές γεωγραφικές τοποθεσίες (π.χ. Αμερική και Ευρώπη) σε σχέση με τις τεχνολογικές εξελίξεις και την αποδοχή των εξελίξεων αυτών στο πραγματικό περιβάλλον διαχείρισης τεκμηρίων, όπως αυτό εκφράζεται από την καθημερινή εργασία ενός τυπικού βιβλιοθηκονόμου.

- Abbate, Janet. *Inventing the Internet*, Cambridge, Mass: MIT Press, 1999.
- Abbott, Christine M. «Personal Career Development in Converged Services», *Librarian Career Development*, 6, 3 (1998), 28-35.
- Abdullahi, Ismail, Leif Kajberg [and] Sirje Virkus. «Internationalization of LIS education in Europe and North America», *New Library World*, 108, 1/2 (2007), 7-24.
- Abel, Richard E. [et. al] (eds.). *Scholarly Publishing: Books, Journals, Publishers and Libraries in the Twentieth Century*, Wiley, 2001.
- Abels, Eileen [et. al]. *Competencies for Information Professionals of the 21st Century* (rev.), 2003 [<http://www.sla.org/content/learn/comp2003/index.cfm>].
- Abram, Stephen. «Are you Building your Library with the Right Stuff?», *Computers in Libraries*, 19, 8 (1999), 76-80.
- Agha, Syed Salim. «Professional Development: Specialization or Hybridization», *Library Review*, 50, 7/8 (2001), 400-402.
- Ahronheim, Judith R. «Descriptive Metadata: Emerging Standards», *The Journal of Academic Librarianship*, 24, 5 (1998), 395-403.
- Akeroyd, John. «The Management of Change in Electronic Libraries», *IFLA Journal*, 27, 2 (2001), 70-73.
- Anderson, Debbie [and] Janet Gesin. *The Evolving Roles of Information Professionals in the Digital Age* [<https://www.educause.edu/ir/library/html/cnc9754/cnc9754.html>].
- Angeley, Robin and Jeff Purdue. *Information Literacy: An Overview* [<http://www.ac.wvu.edu/~dialogue/issue6.html>].
- Arant, Wendi and Leila Payne. «The Common User Interface in Academic Libraries: Myth or Reality», *Library Hi Tech*, 19, 1 (2001), 63-76.
- Arms, William Y. «Automated Digital Libraries: How Effectively Can Computers Be Used for the Skilled Tasks of Professional Librarianship?», *D-Lib Magazine*, 6, 7/8 (2000) [<http://www.dlib.org/dlib/july00/arms/07arms.html>].
- Arms, William Y. *Digital Libraries*, Cambridge, Mass: MIT Press, c2000.

²⁹³ Ημερομηνία πρόσβασης όλων των ηλεκτρονικών πηγών είναι η 1^η Απριλίου 2008.

- Ashcroft, Linda. «Developing Competencies, Critical Analysis and Personal Transferable Skills in Future Information Professionals», *Library Review*, 53, 2 (2004), 82-88.
- Ashcroft, Linda. «A Skill Refocus for Digital Libraries?», *Digital Library Education*, 24-25 March 2005, Villa Morghen, Firenze [<http://www.unipr.it/arpa/benicult/biblio/master/240305.htm>].
- Association of College and Research Libraries. *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*, January 2000.
- Audunson, Ragnar, Ragnar Nodlie [and] Ignor Cathrine Spanger. «The Complete Librarian – an Outdated Species? LIS Between Profession and Discipline», *New Library World*, 104, 6 (2003), 195-202.
- Badovinac, B. [et. al.] (eds). «Hum@n Beings and Information Specialists. Future Skills, Qualifications, Positioning», *Proceedings/10th International BOBCATSSS Symposium on Library and Information Science, BOBCATSSS 2002, 28-30 January*, Slovenia, Portoroz.
- Bailey, Charles W. Jr. *Scholarly Publishing Bibliography* [<http://www.digital-scholarship.org/sepb/sepb.html>].
- Bailey, Charles W. Jr. «The Role of Reference Librarians in Institutional Repositories», *Reference Services Review*, 33, 3 (2005), 259-267.
- Baldwin, Robert and Martin Cave. *Understanding Regulation: Theory, Strategy and Practice*, Oxford: Oxford University Press, 1999.
- Benson, Amy [and] Robert Favini. «Evolving Web, Evolving Librarian», *Library Hi Tech News*, 23, 7 (2006), 18-21.
- Berners – Lee, Tim , James Hendler and Ora Lassila. «The Semantic Web», *Scientific American* (May 2001).
- Berners – Lee, Tim [and] Mark Fischetti. *Υφαίνοντας τον Παγκόσμιο Ιστό: Το Παρελθόν, το Παρόν και το Μέλλον του Παγκόσμιου Ιστού από τον Εφευρέτη του*, Αθήνα: Γκοβόστης, 2002.
- Biddiscombe, Richard. «The Development of Information Professionals' Needs for Internet and IT Skills: Experiences at the University of Birmingham», *Program: Electronic Library and Information Systems*, 35, 2 (2001), 157-166.
- Blanck, Horst. *Το Βιβλίο στην Αρχαιότητα*, Αθήνα: Παπαδήμας, 1994.
- _____. *Book Industry Trends 2007*, Book Industry Study Group, [<http://www.bisg.org/publications/trends2007.html>].
- Brophy, Peter. «Towards a Generic Model of Information and Library Services in the Information Age», *Journal of Documentation*, 56, 2 (2000), 161-184.
- Bruce, Lorne D. «A Reappraisal of Roman Libraries in the *Scriptores Historiae Augustae*», *Journal of Library History* 16, 4 (1981), 551-573.
- Burgstahler, Sheryl. «Distance Learning: The Library's Role in Ensuring Access to Everyone», *Library Hi Tech*, 20, 4 (2002), 420-434.
- Calhoun, Karen. «Being a Librarian: Metadata and Metadata Specialists in the Twenty-First Century», *Library Hi Tech*, 25, 2 (2007), 174-187.

- Campbell, Sandy. «Defining Information Literacy for the 21st Century», *World Library and Information Congress: 70th IFLA General Conference and Council*, 22-27 August 2004, Buenos Aires, Argentina [<http://www.ifla.org/IV/ifla70/papers/059e-Campbell.pdf>].
- Carlson, Scott. «Are Reference Desks Dying Out?», *The Chronicle*, 20.04.2007.
- Carpenter, Michael and Elaine Svenonius. *Foundation of Cataloging: A Sourcebook*, Littleton, Colorado: Libraries Unlimited, 1985.
- Case, Mary M. «The Impact of Serial Costs on Library Collection», *ARL Bimonthly Report*, 218 (2001).
- Casson, Lionel. *Libraries in the Ancient World*, New Haven, Conn.: Yale University Press, 2001.
- Castelli, Donatella. «Digital Libraries of the Future – and the Role of Libraries», *Library Hi Tech*, 24, 4 (2006), 496-503.
- Chen, Ya-ning. «Application and Development of Electronic Books in an e-Gutenberg Age», *Online Information Review*, 27, 1 (2003), 8-16.
- Chernik, Barbara E. *Introduction to Library Services*, Englewood, Colorado: Libraries Unlimited, 1992.
- Chisenga, Justin. «Digital Libraries and Virtual Libraries: Definitions, Concepts and Goals», *Workshop on Technical Aspects of Building Digital Libraries and Electronic Information Networks, May 10-11, 2003*, Addis Ababa, Ethiopia [http://www.uneca.org/Library/AVLIN/documents/digital_libraries_and_virtual_libraries.pdf].
- Choy, Fatt Cheong. «Libraries and Librarians – What Next? », *Library Management*, 28, 3 (2007), 112-124.
- Christin, Anne – Marrie (ed.). *A History of Writing: From Hieroglyph to Multimedia*, Flammarion, 2002.
- Clarke, Desmond. «Book Distribution: A Transatlantic Comparison», *Logos*, 10, 2 (1999) 92-95.
- Coffman, Steve [and] Susan McGlamery. «The Librarian and Mr. Jeeves: Can Librarians Afford to Work 9-to5 When the Internet Offers Reference Service That Never Closes? », *American Libraries*, 31, 5 (2000), 66-69.
- Corbin J. «The Education of Librarians in an Age of Information Technology», *Journal of Library Administration*, 9, 4 (1998), 77-78.
- Cornford, James. «A Costing Model for a Hybrid Library Shell», *Library Management*, 22, 1/2 (2001), 37-39.
- Courtney, Nancy (ed.), *Library 2.0 and Beyond: Innovative Technologies and Tomorrow's User*, Libraries Unlimited, 2007.
- Croenig, K.S., P. Henderson. «Electronic and Digital Librarian Positions: A Content Analysis of Announcements from 1990 through 2000», *The Journal of Academic Librarianship*, 28, 4(2002), 232-237.
- Croud, Jennifer, Michael Manning [and] Janine Schmidt. *From Lackey to Leader: The Evolution of the Librarian in the Age of the Internet*, 2000 [http://www.library.uq.edu.au/papers/from_lackey_to_leader.pdf].

- Curry-Lance, Keith, Marcia J. Rodney [and] Christine Hamilton – Pennell. *Powerful Libraries Make Powerful Learners: The Illinois Study* [<http://www.islma.org/pdf/ILStudy2.pdf>].
- Dalton, Pete and Kate Levinson, «An Investigation of LIS Qualifications Throughout the World», *66th IFLA Council and General Conference, 13-18 August 2000*, Jerusalem, Israel [<http://www.ifla.org/IV/ifla66/papers/061-161e.htm>].
- Deibert, Ronald J. *Parchment, Printing, and Hypermedia: Communication in World Order Transformation*, New York: Columbia University Press, 1997.
- Devine, Jane [and] Francine Egger – Side. «Beyond Google: The Invisible Web in the Academic Library», *The Journal of Academic Librarianship*, 30, 4 (2004), 265-269.
- _____ *Digital Publication and Scholarly Communication*, Kelvin Smith Library, 2005 [<http://www3.isrl.uiuc.edu/~unsworth/casewestern.htm>].
- Dingley, Brenda. *U.S. Periodical Prices - 2004* [<http://www.ala.org/ala/alctscontent/alctspubsbucket/alctsresources/general/periodicalsindex/2004-PPI.pdf>].
- Doherty, John J., Mary Anne Hansen [and] Kathryn K. Kaya. «Teaching Information Skills in the Information Age: The Need for Critical Thinking», *Library Philosophy and Practice*, 1, 2 (1999) [<http://libr.unl.edu:2000/LPP/doherty.pdf>].
- Douglas, Gretchen V. «Professor Librarian: A Model of the Teaching Librarian of the Future», *Computers in Libraries*, 19, 10 (1999), 24-30.
- Eckwright, Gail Z. and Mary K. Bolin. «The Hybrid Librarian: The Affinity of Collection Management with Technical Services and the Organizational Benefits of an Individualized Assignment», *The Journal of Academic Librarianship*, 27, 6 (2001), 452-456.
- Ehrlich, Kate [and] Debra Cash. «Turning Information into Knowledge: Information Finding as a Collaborative Activity», *Proceedings of the First Annual Conference on the Theory and Practice of Digital Libraries, June 19-21, 1994*, College Station, Texas, USA [<http://www.csdl.tamu.edu/DL94/paper/lotus.html>].
- El-Abbadi, Mostafa. *The Life and Fate of the Ancient Library of Alexandria* (2nd ed.), Paris: UNESCO, 1992.
- Ellison, J.W. «Distance Learning for Today's Librarian», *Library Review*, 49, 5(2000), 240-242.
- Elm, Catherine Von and Judith F. Trum. «Maintaining the Mission in the Hybrid Library», *The Journal of Academic Librarianship*, 27, 1 (2001), 33-35.
- England, Mark and Melissa Shaffer. «Librarians in the Digital Library», *The First Annual Conference on the Theory and Practice of Digital Libraries, June 19-21, 1994*, College Station, Texas, USA [<http://www.jcdl.org/archived-conf-sites/dl94/position/england.html>].
- Ennis, L. A. «The Evolution of Technostress», *Computers in Libraries*, 25, 8 (2005), 10-12.

- Epstein, Jason. *Book Business: Publishing: Past, Present and Future*, N.Y.: W. W. Norton, 2001.
- Evans, Edward G. and Sandra M. Heft. *Introduction to Technical Services* (6th ed.), Englewood, Colorado: Libraries Unlimited, 1994.
- Evans, Edward G., Anthony J. Amodeo [and] Thomas L. Carter. *Introduction to Library Public Services* (6th ed.), Colorado: Libraries Unlimited, 1999.
- Fang, J. R., R. D. Stuart and K. Tuamsuk (eds.). *World Guide to Library Archive and Information Science Education* (2nd rev.), Munchen: Saur, 1995.
- Febvre, Lucien [and] Henri- Jean Martin. *The Coming of the Book: The Impact of Printing, 1450- 1800*, London: Verso, 1997.
- Ferris, Sharmila Pixy. «The Effects of Computers in Traditional Writing», *The Journal of Electronic Publishing*, 8, 1 (2002), [<http://www.press.umich.edu/jep/08-01/ferris.html>].
- Field, John. *Lifelong Learning and the New Educational Order* (2nd ed.), Stoke-on-Trent, Sterling, VA: Trentham Books, 2006.
- Fisher, Biddy. «Workforce Skills Development: The Professional Imperative for Information Services in the United Kingdom», *Australian Library and Information Association (ALIA) Biennial Conference, 21-24 September 2004*, Gold Coast, Queensland, Australia [<http://conferences.alia.org.au/alia2004/pdfs/fisher.b.paper.pdf>].
- Foskett, A. C. *The Subject Approach to Information*, London: Clive Bingley, 1988.
- Fourie, Ina. «Librarians and the Claiming Of New Roles: How Can We Try to Make a Difference? », *Aslib Proceedings*, 56, 1 (2004), 62-74.
- Galbi, Douglas A. *Book Circulation per U.S. Public Library User Since 1856*, 2007, [<http://www.galbithink.org/libraries/circulation.htm>].
- Garrod, Penny. «Staff Training and End-User Training Issues within the Hybrid Library», *Library Management*, 22, 1/2 (2001), 303-306.
- Goodfellow, Tom. «The Blog as a High-Impact Institutional Communication Tool», *The Electronic Library*, 25, 4 (2007), 395-400.
- Gore, Daniel, Joseph Kimbrough [and] Peter Spyers-Duran. *Requiem for the Card Catalog: Management Issues in Automated Cataloging*, Westport, Connecticut: Greenwood, 1979.
- Grand, Campbell [and] Karl V. Fast. «Academic Libraries and the Semantic Web: What the Future May Hold for Research - Supporting Library Catalogues». *The Journal of Academic Librarianship*, 30, (2004), 382-390.
- Gratch-Lindauer, Bonnie. «Information Literacy – Related Students Behaviour: Results from the NSSE Items», *C&RL News*, 68, 7 (2007) [<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/crlnews/backissues2007/julyaugust07/infolitstudent.cfm>].

- Graves, Karen J. and Elaine R. Martin. «Re-engineering the Library for Improved Access to Electronic Health Information: One Research Library's Experience», *INSPEL*, 32, 3 (1998), 182-188 [<http://forge.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL/98-3grajmare.pdf>].
- _____. *Guidelines for Professional Library/Information Educational Programs*, IFLA, 2000 [<http://www.ifla.org/VII/s23/bulletin/guidelines.htm>].
- Gupta, D. K. «Librarians' Changing Role in Distance Education: Need for Training», *Journal of Library Administration*, 32, 1/2 (2001), 225-231.
- Harris, Michael H. *History of the Libraries in the Western World*, London: Scarecrow Press, 1995.
- Harter, Stephen P. «What is a Digital Library? Definitions, Content and Issues», *International Conference on Digital Libraries and Information Services for the 21st Century, September 10-13, 1996, Seoul, Korea*. [<http://php.indiana.edu/~harter/korea-paper.htm>].
- Haskins, Charles-Homer. *The Rise of Universities*, Transaction Publishers, 2001.
- Hastings, Kirk and Roy Tennant. «How to Build a Digital Librarian», *D-Lib Magazine*, 2 (1996) [<http://www.dlib.org/dlib/november96/ucb/11hastings.html>].
- Haynes, David. *Metadata for Information Management and Retrieval*, London: Facet, 2004.
- Herold, Ken R. «Librarianship and the Philosophy of Information», *Library Philosophy and Practice*, 3, 2 (2001).
- Herring, Mark Y. «10 Reasons Why the Internet is no Substitute for a Library», *American Libraries*, 32, 4 (April 2001), 76-78.
- Heye, Dennie. *Characteristics of the Successful Twenty-First Century Professional*, Oxford: Chandos, 2006.
- Hinton, Melissa J. «On Cataloging Internet Resources: Voices from the Field», *Journal of Internet Cataloging*, 5 (2002), 53-67.
- Holt, Glen E., Jens Ingemann Larsen and Tom van Vlimmeren. *Customer Self-Service in the Hybrid Library*, Gütersloh: Bertelsmann Foundation, 2002 [http://www.public-libraries.net/html/x_media/pdf/selfservice_engl_mit_fotos.pdf].
- _____. *How Much Information? 2000*, University of California at Berkeley [<http://www2.sims.berkeley.edu/research/projects/how-much-info>].
- _____. *How Much Information? 2003*, University of California at Berkeley [<http://www2.sims.berkeley.edu/research/projects/how-much-info-2003>].
- Howze, Philip C. «New Librarians and Job Hunting», *College & Research Libraries News*, 62, 6 (2001).
- Hu, Hong. «The Impact of Automation on Job Requirements and Qualifications for Catalogers and Reference Librarians in Academic Libraries», *Library Resources & Technical Services*, 40, 1 (1996), 9-31.
- Hull, Barbara. «Can Librarians Help to Overcome the Social Barriers to Access?», *New Library World*, 102, 10 (2001), 382-388.

- Hunger, H. *Ο κόσμος του Βυζαντινού Βιβλίου: Γραφή και Ανάγνωση στο Βυζάντιο*, Αθήνα: Καρδαμίτσα, 1995.
- Hyams, E. «Professional Futures – Why the Prospects are so Rosy», *Aslib Proceedings*, 48, 9 (1996), 204-208.
- Iannuzi, Patricia. «Faculty Development and Information Literacy Campus Partnerships», *Reference Services Review*, 26, 3/4, (1998), 97-102.
- Ingwersen, Peter. *Information Retrieval Interaction*, London: Taylor Graham, 1992.
- _____. *Industry Statistics 2007*, The Association of American Publishers [http://www.publishers.org/main/IndustryStats/indStats_02.htm].
- Jackson, Mary E. «The Future of Interlending», *8th IFLA Interlending and Document Supply Conference, 28 – 31, 2003*, Canberra, Australia, [www.nla.gov.au/ilds/abstracts/JacksonM.pdf].
- Jange, Suresh [and] B. S. Kademani. «Metamorphosis of the Scientific Journal: Past, Present and Future», *Malaysian Journal of Library & Information Science*, 4, 1 (1999), 61-69.
- Jants, Ronald. «E-Books and New Library Service Models: An Analysis of the Impact of E-Book Technology on Academic Libraries», *Information Technology and Libraries*, 20, 2 (2001), 104-115.
- Jefcoate, Graham. «In Search of the Hybrid Librarian», *Multimedia Information and Technology*, 26, 4 (2000), 326-333.
- Jensen, Michael. «The New Metrics of Scholarly Authority», *The Chronicle Review*, 53, 41 (2007), B6 [http://chronicle.com/free/v53/i41/41b00601.htm].
- Joint, Nicholas. «Designing Interfaces for Distributed Electronic Collections: The Lessons of Traditional Librarianship», *Libri*, 51 (2001), 148-156.
- Jones, R. «Competencies for Information Professionals of the 21st Century», *Information Outlook*, 7, 10 (2003), 11-20
- Kajberg, Leif and Leif Lorring (eds.). *European Curriculum Reflections on Library and Information Science Education*, Royal School of Library and Information Science, Copenhagen, 2005.
- Kajewski, MaryAnn. «Emerging Technologies Changing our Service Delivery Models», *The Electronic Library*, 25, 4 (2007), 420-429.
- Keh, Hean Tat. «Evolution of the Book Publishing Industry: Structural Changes and Strategic Implications», *Journal of Management History*, 4, 2 (1998), 104-123.
- Keller, Michael A., Victoria A. Reich [and] Andrew C. Herkovic. «What is a Library Anymore, Anyway?», *First Monday*, 8, 5 (2003), [http://www.firstmonday.org/issues/issue8_5/keller/index.html].
- Ker, N. R. «Cathedral Libraries», *Library History*, vol. 1 (1966), 89-100.
- Ker, N. R. *Books, Collectors and Libraries: Studies in the Medieval Heritage*, London: Hambledon Press, 1985.

- Kilgour, Frederick G. «History of Library Computerization», *Journal of Library Automation*, 3, 3 (1970), 218-229.
- Kittelson, James M. *In Rebirth, Reform and Resilience: Universities in Transition, 1300- 1700*, Columbus: Ohio State University Press, 1984.
- Kleper, Michael. *The State of Digital Publishing* [<http://www.informit.com/articles/article.aspx?p=20746&seqNum=1>].
- Knight, Jon. «The Hybrid Library: Books and Bytes», *Ariadne*, 11 (1997) [<http://www.ariadne.ac.uk/issue11>].
- Krauss-Leichert, Ute. «The Multimedia Sector: New Fields of Activity for Information Specialists», *IFLA Journal*, 27, 3 (2001), 163- 170.
- Kresh, Diane (ed.). *The Whole Digital Library Handbook*, Chicago: American Library Association, 2007.
- Kuhlthau, C. C. «The Role of Experience in the Information Search Process of an Early Career Information Worker: Perceptions of Uncertainty, Complexity, Construction, and Sources», *Journal of the American Society for Information Science*, 50, 5 (1999), 399-412.
- Kupersmith, John. *Library Terms That Users Understand*, [<http://www.jkup.net/terms.html>].
- Kwasik, Hanna. «Qualifications for a Serials Librarian in an Electronic Environment», *Serials Review*, 28, 1 (2002), 33-37.
- Lally, Ann M. [and] Carolyn E. Dunford. «Using Wikipedia to Extend Digital Collections», *D-Lib Magazine*, 13, 5/6 (2007) [<http://www.dlib.org/dlib/may07/lally/05lally.html>].
- Langley, Anne, Gray Edward and Vaughan K. T. L. *The Role of the Academic Librarian*, Oxford: Chandos, 2003.
- Langston, Lizbeth. *Scholarly Communication and Electronic Publication: Implications for Research, Advancement, and Promotion*, 1996 [<http://www.library.ucsb.edu/untangle-/langston.html>].
- Lantz, Agneta and Christina Brage. «Towards a Learning Society: Exploring the Challenge of Applied Information Literacy Through Reality – Based Scenarios», *ITALICS*, 15, 1 (2006) [<http://www.ics.heacademy.ac.uk/italics/vol15-1/pdf/lantz-brage-final.pdf>].
- Leggate, Peter and David Price. «User Access to the Hybrid Library», *The Challenge to be Relevant in the 21st Century: 19th IATUL Conference, 1st - 5th June, 1998*, University of Pretoria, South Africa.
- Lerner, Fred. *The Story of Libraries: From the Invention of Writing to the Computer Age*, NY: Continuum, 2001.
- Licklider, J. C. R. *Libraries of the Future*, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1965.
- Liou-Kao, Mary. *Cataloging and Classification for Library Technicians*, Haworth Press: New York, 1995.
- Lonsdale, Ray [and] Chris Armstrong. «Electronic Books: Challenges for Academic Libraries», *Library Hi Tech*, 19, 4 (2001), 332-339.

- Ludwig, Deborah, Jeffrey Bullington. «Libraries and IT: Are We There Yet?», *Reference Services Review*, 35, 3 (2007), 360-378.
- Luo, Lili. «Chat Reference Competencies: Identification from a Literature Review and Librarian Interviews», *Reference Services Review*, 35, 2 (2007), 195-209.
- Lynch, Beverly P. and Kimberly Robles Smith. «The Changing Nature of Work in Academic Libraries», *College & Research Libraries*, 62, 5 (2001), 407-420.
- Lynch, Mary Jo. «Reaching 65: Lots of Librarians Will Be There Soon», *American Libraries*, 33, 3 (2002), 55-56.
- Malinconico, Michael S. *Librarians and Technological Change: Opportunities, Disaffection and Management Responsibilities*, στο *Libri, Tipografi Biblioteche. Ricerche Storiche Dedicare a Luigi Balsamo*, Firenze: Olschki, 1997, vol. 2, σσ. 533-558.
- Maness, Jack M. «Library 2.0 Theory: Web 2.0 and its Implications for Libraries», *Webology*, 3, 2 (2006) [<http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html#5>].
- Maness, Jack M. «Library 2.0: The Next Generation of Web-Based Library Services», *Logos*, 17, 3 (2006), 139-145.
- Marion, Linda. «Digital Librarian, Cybrarian, or Librarian with Specialized Skills: Who Will Staff Digital Libraries?», *Association of College and Research Libraries Tenth National Conference, 15-18 March, 2001*, Denver, Colorado [<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlvents/marion.pdf>].
- Martin, Henri-Jean. *The History and Power of Writing*, Chicago: The University of Chicago Press, 1994.
- McMenemy, David. «Reviewing Libraries and Librarianship: What has Changed in 80 Years?», *Library Review*, 56, 1 (2007), 8-10.
- McMillan, Gail. «The Digital Library: Without a Soul can it be a Library?», *VALA Biennial Conference and Exhibition: Books and Bytes : Technologies for the Hybrid Library, 16-18 February 2000*, Melbourne, Australia [<http://www.vala.org.au/vala2000/2000pdf/McMillan.PDF>].
- Medeiros, Norm. «A Pioneering Spirit: Using Administrative Metadata to Manage Electronic Resources», *OCLC Systems & Services*, 19, 3 (2003).
- Melchionda, Maria Grazia. «Librarians in the Age of the Internet: Their Attitudes and Roles: A Literature Review», *New Library World*, 108, 3/4 (2007), 123-140.
- Middleton, Michael. «Skills Expectations of Library Graduates», *New Library World*, 104, 1/2 (2003), 42-56.
- Miller, Paul. «Coming Together Around Library 2.0: A Focus for Discussion and a Call to Arms», *D-Lib Magazine*, 12, 4 (2006) [<http://www.dlib.org/dlib/april06/miller/04miller.html>].
- Milne, Patricia. «Scholarly Communication: Crisis, Response and Future: A Review of the Literature», *Australian Academic & Research Libraries*, 30, 2 (1999), 70-88.
- Miska, Francis L. and Philip Doty. «Intellectual Realities and the Digital Library», *Digital Libraries '94: The First Annual Conference on the Theory and Practice on Digital Libraries, June 19-21, 1994*, College Station, Texas, USA [<http://www.jcdl.org/archived-conf-sites/dl94>].

- Missingham, Roxanne. «Library and Information Science: Skills for Twenty-First Century Professionals», *Library Management*, 27, 4/5 (2006), 257-268.
- Mitchell, Pru. «Information Literacy Experts or Expats?», *SLANZA Conference, Intersections: Collaborative Forces, 02-04 July 2007*, New Zealand, [http://www.educationau.edu.au/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/papers/slanza_pm.pdf].
- Mohamed, Khaled A. F. «The Impact of Metadata in Web Resources Discovering», *Online Information Review*, 30, 2 (2006), 155-167.
- Morrogh, Earl. *Information Architecture: An Emerging 21st Century Professional*, Upper Saddle River, New Jersey: Prantice Hall, 2003.
- Mort, Mary-Ellen. «Who Do We Think We Are?», *Searcher*, 8, 1 (2000), [<http://www.infoday.com/searcher/jan00/mort.htm>].
- Nageswara, Rao K. and K. H. Babu. «Role of Librarian in Internet and World Wide Web Environment». *Information Sciences*, 4, 1 (2001), 25-34, [<http://inform.nu/Articles/Vol4/v4n1p025-034.pdf>].
- Nahl, Diane. «The User Centered Revolution: 1970-1995», *Encyclopedia of Microcomputers*, 19 (1996), 143-199 [http://www2.hawaii.edu/~nahl/articles/user/user1toend_toc.html].
- Needleman, Mark. «Z39.50 - A Review, Analysis and Some Thoughts on the Future», *Library Hi Tech*, 18, 2 (2000) 158-165.
- Nelson, Theodor H. *Computers, Creativity, and the Nature of the Written Word*, 1965.
- Nelson, Theodor H. *Literacy Machines: The Report on, and of, Project Xanadu, Concerning Word Processing, Electronic Publishing, Hypertext, Thinkertoys, Tomorrow's Intellectual Revolution, and Certain Other Topics Including Knowledge, Education and Freedom*, Sausalito: Mindful Press, 1992.
- Newton, R., D. Dixon. «New Roles for Information Professionals: User Education as a Core Professional Competency within the New Information Environment», *Journal of Education for Library and Information Science*, 40, 3 (1999), 151-160.
- Nicholson, Schott. *The Role of Gaming in Libraries: Taking the Pulse*, 2007 [<http://boardgameswithscott.com/pulse2007.pdf>].
- Noble, Cherrie. «Reflecting on our Future: What will the Role of the Virtual Librarian Be?», *Computers in Libraries*, 18, 2 (1998), 50-54.
- Norris, Benjamin P. «Google: It's Impact on the Library», *Library Hi Tech News*, 23, 9 (2006), 9-11.
- O'Leary, Mick. «EBook Scenarios», *Online*, 25, 1 (2001), 62-64.
- O'Reilly, Tim. *Book Search Should Work Like Web Search*, 2006 [http://radar.oreilly.com/archives/2006/12/book_search_sho.html].
- O'Reilly, Tim. *What is Web 2.0*, [<http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html?page=1>].

- Olle, James G. *Library History: An Examination Guidebook* (2nd ed.), London: Clive Bingley, 1971.
- Olson, John A. «What Academic Librarians Should Know about Creative Thinking», *The Journal of Academic Librarianship*, 25, 5 (1999), 383-389.
- Orick, Jan T. «The Virtual Library: Changing Roles and Ethical Challenge for Librarians», *The International Information and Library Review*, 32, 3/4 (2000), 313-324.
- Pace, Andrew K. «Redefine the Experience, not the Library», *Computers in Libraries*, 22, 9 (2002), 47-49.
- Pacifici, Sabrina I. *Virtual Libraries: Myth and Reality*, 1997 [http://www.llrx.com/features/virtual.htm].
- Palmer, Sean B. *The Semantic Web: An Introduction*, 2001 [http://infomesh.net/2001/swintro].
- Partridge, Helen [and] Gillian Hallam. «The Double Helix: A Personal Account of the Discovery of the Structure of [the Information Professional's] DNA», *Australian Library and Information Association (ALIA) Biennial Conference, 21-24 September 2004, Gold Coast, Queensland, Australia* [http://conferences.alia.org.au/alia2004/pdfs/partridge.h.paper.pdf].
- Pedley, Paul. «The Information Professional of the 21st Century», *Managing Information*, 8, 7 (2001), 8-9.
- _____. *People Come First: User Centered Academic Library Service*, ALA, c1999.
- _____. *Perceptions on Libraries and Information Resources*, 2005, OCLC [http://www.oclc.org/reports/2005perceptions.htm].
- Permenter, Selma. *Countless Opportunities: Alternative Career Paths for Librarians and Information Professionals*, στο Priscilla K. Shontz (ed.), *The Librarian's Career Guidebook*, Lanham, Maryland: Scarecrow Press, 2004.
- Pinfield, Stephen. «Hybrids and Clumps», *Ariadne*, 18 (1998) [http://www.ariadne.ac.uk/issue18/main].
- Pinfield, Stephen. «Realizing the Hybrid Library», *D-Lib Magazine* (Oct. 1998) [http://www.dlib.org/dlib/october98/10pinfield.html].
- Quinn, Frank. «A Role for Libraries in Electronic Publication», *Serials Review*, 21, 1 (1995), 27-30.
- Rader, Hannelore B. «Teaching and Assessing Information Skills in the Twenty – First Century», *Library Trends*, 51, 2 (2002).
- Rambler, Mark. «A New Solution to the Journal Crisis», *The Journal of Electronic Publishing*, 4, 3 (1999) [http://www.press.umich.edu/jep/04-03/rambler.html].
- Rashdall, Hastings. *The Universities of Europe in the Middle Ages* Oxford: Oxford University Press, 1988.
- _____. *Reports: Technology and Media Use*, 2007, Pew Internet & American Life Project [http://www.pewinternet.org/PPF/r/219/report_display.asp].

- Reynolds, Dennis. *Library Automation: Issues and Applications*, New York: Bowker, 1985.
- Roberts, Stephen A. «Financial Management of Libraries: Past Trends and Future Prospects», *Library Trends*, 51, 3 (2003), 462-493.
- Rodwell, John. «Dinosaur or Dynamo? The Future for the Subject Specialist Reference Librarian», *New Library World*, 102, 1/2 (2001), 48-52.
- Roes, Hans. *Libraries Facilitating Self-Publishing: A Case Study of the Electronic Journal of Comparative Law*, 1998 [http://drcwww.uvt.nl/~roes/articles/ejcl_98.htm].
- Roitberg, Nurit. «The Influence of the Electronic Library on Library Management: A Technological University Library Experience», *IFLA Journal*, 27, 1 (2001), 14-18.
- RUSA. *Professional Competencies for Reference and User Services Librarians*, ALA, 2003 [<http://www.ala.org/ala/rusa/protocols/referenceguide/professional.cfm>].
- Rusbridge, Chris. «Towards the Hybrid Library», *D-Lib Magazine* (July/August 1998), [<http://www.dlib.org/dlib/july98/rusbridge/07rusbridge.html>].
- Sager, Don. «Evolving Virtues: Library Administrative Skills», *Public Libraries*, 40, 5 (2001), 268-272.
- Salter, Anne A. *Wanted – New Creations: Dinosaurs Need not Apply*, στο Karl Bridges (ed.), *Expectations of Librarians in the Twenty – First Century*, Westport, Connecticut: Greenwood, 2003.
- Sather, Nila A., Jenifer L. Grady and Nunzia B. Giuse. «Print Versus Electronic Journals: A Preliminary Investigation into the Effect of Journal Format on Research Processes», *Journal of the Medical Library Association*, 90, 2 (2002), 235-243 [<http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=100770>].
- Schardt, Connie and Julie Garrison. *Continuing Education and Knowledge Retention: A Comparison of Online and Face-To-Face Deliveries*, 2007 [<http://www.eblip4.unc.edu/papers/Schardt.pdf>].
- Schmidt, Janine. «Promoting Library Service in a Google World», *Library Management*, 28, 6/7 (2007), 337-346.
- Schreiber, Trine and Camilla Moring. «The Communicative and Organizational Competencies of the Librarian in Networked Learning Support: A Comparative Analysis of the Roles of the Facilitator and the Librarian», *Information Research*, 3, 1 (1997) [<http://informationr.net/ir/3-1/paper29.html>].
- _____. *Searches That Solve Problems*, 2007, Pew Internet & American Life Project [http://www.pewinternet.org/PPF/r/231/report_display.asp].
- Senner, Wayne M. (ed.). *The Origins of Writing*, Lincoln: University of Nebraska, 1989.
- Shapiro, Jeremy J. and Shelley K. Hughes. «Information Literacy as a Liberal Art: Enlightenment Proposals for a New Curriculum», *Educom Review*, 31, 2 (1996) [<http://www.educause.edu/pub/er/review/reviewarticles/31231.html>].
- _____. *Sharing, Privacy and Trust in our Networked World*, 2007, OCLC [<http://www.oclc.org/reports/sharing/default.htm>].

- Sharp, Kate. «Internet Librarianship: Traditional Roles in a New Environment», *IFLA Journal*, 27, 2 (2001).
- Sherman, Will. *Are Librarians Totally Obsolete? 33 Reasons Why Libraries and Librarians are Still Extremely Important*, 2007 [<http://www.degreetutor.com/library/adult-continued-education/librarians-needed>].
- Sherman, Will. *Future of Librarians* [<http://www.degreetutor.com/library/librarians-online/future-librarians>].
- Snowhill, Lucia. «E-books and Their Future in Academic Libraries: An Overview», *D-Lib Magazine*, 7, 7/8 (2001) [<http://www.dlib.org/dlib/july01/snowhill/07snowhill.html>].
- Sreenivasulu, V. «The Role of a Digital Librarian in the Management of Digital Information Systems», *The Electronic Library*, 18, 1 (2000), 12-20.
- Steele, Colin [and] Mechthild Guha. *Staffing the Digital Library of the 21st Century*, 1998 [http://anulib.anu.edu.au/about/steele/digital_library.html].
- Strange, Kari. «Library Consortia and Open Access Initiatives», *Info Trend*, 60, 4 (2005), 107- 112.
- Stuhlman, Daniel D. *Interviewing Skills*, 2003 [<http://home.earthlink.net/~ddstuhlman/crc60.htm>].
- Suaiden, Emir Jose. «The Social Impact of Public Libraries», *Library Review*, 52, 8 (2003), 379 – 387.
- Subba Rao, Siriginidi. «Familiarization of Electronic Books», *The Electronic Library*, 19, 4 (2001), 247- 256.
- Svenonius, Elaine. *The Conceptual Foundations of Descriptive Cataloging*, San Diego: Academic Press, 1989.
- Swigger, Keith. *Education for an Ancient Profession in the Twenty – First Century*, [<http://www.ala.org/ala/hrdrbucket/1stcongressonpro/1stcongresseducationancient.cfm>].
- Taher, Mohamed. «Mosque Libraries: A Bibliographic Essay», *Libraries and Culture* 27 (1992), 43-48.
- Tamaro, Anna Maria. «A Curriculum for Digital Librarians: A Reflection on the European Debate», *New Library World*, 108, 5/6 (2007), 229-246.
- Tedd, L. A. *An Introduction to Computer-based Library Systems*, London: Heyden, 1980.
- Tennant, Roy. «Determining Our Digital Destiny», *American Libraries*, 31, 1 (2000), 54-58.
- Tenopir, C. and L. Ennis. «A Decade of Digital Reference. 1991-2001», *Reference and User Services Quarterly*, 41, 3 (2001), 264-273.
- _____ *The Expanding Digital Universe: A Forecast of Worldwide Information Growth Through 2010*, IDC [<http://www.emc.com/leadership/digital-universe/expanding-digital-universe.htm>].

- Tolzmann, Heinrich Don, Alfred Hessel and Reuben Peiss. *The Memory of Mankind: The Story of Libraries Since the Dawn of History*, New Castle, Del: Oak Knoll Press, 2001.
- Treloar, Andrew. *Information Spaces and Affordances on the Internet*, 1994, [<http://andrew.treloar.net/research/publications/acis94/index.shtml>].
- Velluci, Sherry. *Metadata*, στο Martha Williams (ed.), *Annual Review of Information Science and Technology*, 33, 187-222, Medford, NJ: Information Today, 1998.
- Wainwright, Eric. *Libraries, Networks and Democracy: Government and the People in an Electronic Age*, 1995 [<http://www.nla.gov.au/nla/staffpaper/ew1.html>].
- Westfall-Thompson, James. *The Medieval Library*, New York: Hafner, 1957.
- Wilson, N. G. «The Libraries of the Byzantine World», *Greek, Roman and Byzantine Studies* 8 (1967), 53-80.
- Wittwer, Ronald. «Special Libraries – How to Survive the Twenty–First Century», *The Electronic Library*, 19, 4 (2001), 221-225.
- Zhou, Yuan. «Analysis of Trends in Demand for Computer-Related Skills for Academic Librarians from 1974 to 1994», *College & Research Libraries*, 57, 3 (1996), 259-272.
- Zick, Laura. «The Work of Information Mediators: A Comparison of Librarians and Intelligent Software Agents», *First Monday*, 5, 5 (2000), [http://www.firstmonday.org/issues/issue5_5/zick/index.html].
- Zumalt, Joseph R. and Rebecca A. Smith. «Internet Reference Services: General Sources and Trends», *Journal of Library Administration*, 30, 3/4 (2000), 335-350.
- Δρανδάκης, Παύλος. *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*. 2^η έκδ. Αθήνα: Φοίνιξ, 195--196-.
- _____ *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, Αθήνα: Πάπυρος, 1981-1994.
- Λυπιτάκης, Ηλίας. *Εισαγωγή στην Επιστήμη των Υπολογιστών*, Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2000.
- Μπώκος, Γ. Δ. *Εισαγωγή στην Επιστήμη της Πληροφόρησης*, Αθήνα: Παπασωτηρίου, 2001.
- Μπώκος, Γ. Δ. *Τεχνολογία και Πληροφόρηση: Από τη Διαχείριση του Βιβλίου στη Διαχείριση της Γνώσης*, Αθήνα: Παπασωτηρίου, 2002.

Στάικος, Κωνσταντίνος Σπ. *Βιβλιοθήκη: Από την Αρχαιότητα έως την Αναγέννηση και Σημαντικές Ουμανιστικές και Μοναστηριακές Βιβλιοθήκες (3000 π.Χ. – 1600 μ.Χ.)*, Αθήνα, 1996.

Στάικος, Κωνσταντίνος Σπ. *Η ιστορία της βιβλιοθήκης στον Δυτικό Πολιτισμό*.

Τσιμπόγλου, Φίλιππος Χ. «Μοντέλο Συνεργασίας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Μια Συστημική Προσέγγιση», *Τεκμήριο* 6 (2006), 29- 96.

ευρετήριο

Berners – Lee, Tim, 40
HTML, 43
Information Literacy. *Βλέπε* Πληροφοριακή παιδεία
Internet. *Βλέπε* Διαδίκτυο
SGML, 43
World Wide Web. *Βλέπε* Παγκόσμιος Ιστός
XML, 42, 43, 44, 77, 139, 167
Βιβλιογραφικές Οδηγίες, 27
Βιβλιογραφική εγγραφή, 28
Βιβλιογραφική περιγραφή, 28
Βιβλιοθήκες – 20^{ος} αιώνας, 15
Βιβλιοθήκες - Αμερική, 14
Βιβλιοθήκες - Αυτοματοποίηση, 33
Βιβλιοθήκες - Αυτοματοποίηση - Συστήματα, 35
Βιβλιοθήκες - Αυτοματοποίηση - Συστήματα - Εξέλιξη, 35
Βιβλιοθήκες - Αυτοματοποίηση - Χαρακτηριστικά, 34
Βιβλιοθήκες - Βυζάντιο, 6
Βιβλιοθήκες - Διαφωτισμός και Αναγέννηση, 12
Βιβλιοθήκες - Δίκτυα υπολογιστών, 38
Βιβλιοθήκες - Δυτική Ευρώπη - Μεσαίωνα, 8
Βιβλιοθήκες - Ελληνιστική περίοδος, 4
Βιβλιοθήκες - Ισλάμ, 8
Βιβλιοθήκες - Κλασική Ελλάδα, 3
Βιβλιοθήκες - Μεσαίωνα, 6
Βιβλιοθήκες - Παγκόσμιος Ιστός, 39
Βιβλιοθήκες - Ρωμαϊκή Περίοδος, 6
Βιβλιοθήκες - Τυπολογία, 70
Βιβλιοθήκες και Πληροφοριακή Παιδεία, 156

Βιβλιοθήκη - Δημόσιες υπηρεσίες, 25
Βιβλιοθήκη - Κατάλογος, 28
Βιβλιοθήκη - Λειτουργίες, 21
Βιβλιοθήκη - Τεχνικές υπηρεσίες, 23
Βιβλιοθήκη - Τμήματα, 22
Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, 5
Βιβλιοθηκονόμοι - Ελλάδα - Προσοντολόγιο, 121
Βιβλιοθηκονόμοι - Μειονεκτήματα, 108
Βιβλιοθηκονόμοι - Περιβάλλον Πληροφόρησης, 103
Βιβλιοθηκονόμοι - Πλεονεκτήματα, 106
Βιβλιοθηκονόμοι - Προσόντα - Πίνακες, 132
Βιβλιοθηκονόμοι - Προφίλ - Χαρακτηριστικά, 109
Βιβλιοθηκονόμοι - Ρόλοι, 157
Βιβλιοθηκονόμοι - Ρόλοι, Επαγγελματικοί, 164
Βιβλιοθηκονόμοι - Ρόλοι, Εργασιακοί, 158
Βιβλιοθηκονόμος, 167
Δανεισμός, 26
Διά βίου εκπαίδευση, 145, 152
Διαδίκτυο, 38, 39, 41, 42, 52, 54, 55, 60, 61, 62, 63, 67, 69, 71, 72, 76, 86, 93, 94,
100, 106, 108, 114, 136, 137, 148, 155
Δίκτυα υπολογιστών, 38
Διπλοβιβλιοθήκη, 6
Ειδικός της Πληροφορίας, 167
Εικονική βιβλιοθήκη, 71
Επαγγελματίας της Πληροφορίας, 167
Επαγγελματίας της Πληροφορίας: Χαρακτηριστικά και λειτουργίες, 168
Επεξεργασία του υλικού, 27
Επιστήμη των τηλεπικοινωνιών, 38
Ευρετηρίαση, 22, 30
Ηλεκτρονικοί υπολογιστές - Κωδικοποίηση τεκμηρίων, 42
Καταλογογράφηση, Θεματική, 30
Μεταδεδομένα, 89, 94, 97, 98, 170
Μοναστηριακές βιβλιοθήκες. Βλέπε Βιβλιοθήκες - Μοναστήρια
Μπώκος, Γεώργιος Δ., 47
Ορολογία βιβλιοθηκών, 82
Παγκόσμιος Ιστός - Μοντέλο επικοινωνίας, 40
Πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες, 11
Περιβάλλον Πληροφόρησης, 47
Περιβάλλον Πληροφόρησης, Παραδοσιακό, 48
Περιβάλλον Πληροφόρησης, Παραδοσιακό - Εταίροι, 48
Περιβάλλον Πληροφόρησης, Παραδοσιακό - Λειτουργίες, 48
Περιβάλλον Πληροφόρησης, Σύγχρονο, 49, 178
Περιβάλλον Πληροφόρησης, Σύγχρονο - Λειτουργίες, 51
Περιβάλλον Πληροφόρησης, Σύγχρονο - Χαρακτηριστικά, 50
Πληροφοριακή Παιδεία, 143, 155
Πολυμέσα, 136
Προσόντα διαχείρισης συμβατικού υλικού, 134
Προσόντα διαχείρισης ψηφιακού υλικού, 136
Προσόντα διοίκησης και οργάνωσης, 141
Προσόντα εκπαίδευσης, 143

Προσόντα επικοινωνίας, 149
Προσόντα, Ατομικά, 146
Προσόντα, Διά βίου μάθηση και εκπαίδευση, 152
Προσόντα, Διαπροσωπικά, 149
Προσόντα, Εμπειρία, 151
Προσόντα, Κοινωνικά, 145
Τμήμα δωρεών – ανταλλαγών, 25
Τμήμα καταλογογράφησης, 24
Τμήμα περιοδικών εκδόσεων, 24
Τμήμα προσκλήσεων, 23
Υβριδική βιβλιοθήκη, 72
Υβριδική βιβλιοθήκη - Ιδιότητες, 74
Υβριδική βιβλιοθήκη - Λειτουργίες, 93
Υβριδική βιβλιοθήκη - Χαρακτηριστικά, 84
Υπηρεσίες Εξυπηρέτησης Κοινού, 27
Χρήστης - Βιβλιοθήκη, 62
Ψηφιακή βιβλιοθήκη, 76
Ψηφιακή βιβλιοθήκη - Δυσχέρειες, 80
Ψηφιακή βιβλιοθήκη - Πλεονεκτήματα, 79
Ψηφιακή βιβλιοθήκη - Χαρακτηριστικά, 77
Ψηφιακή δημοσίευση, 60
Ψηφιακό δημοσίευμα, 56
Ψηφιακό υλικό, 55